ERDEMLİ'DEKİ TÜRK-İSLAM DÖNEMİ MİMARİ ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN ÇOLAKOĞLU

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI

MERSİN
HAZİRAN-2021

ERDEMLİ'DEKİ TÜRK-İSLAM DÖNEMİ MİMARİ ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN ÇOLAKOĞLU

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI

Danışman
Doç. Dr. HALİL SÖZLÜ

MERSİN
HAZİRAN-2021

ÖZET

Erdemli, Akdeniz bölgesinde yer alan Mersin iline bağlı zengin kültür çevresine sahip bir kıyı kentidir. Daha önce Silifke'ye bağlı bir köy durumda olan Erdemli, 1954 yılında ilçe olmuştur. İsmini bu çevrede bulunan Erdemoğluları diye adlandırılan yörüklerden aldığı bilinen ve bugün 71 mahallesi bulunan ilçenin çevresinde birçok kalesi, mimari eserleri ve ören yerleri mevcuttut. Tarihi MÖ 4-6 bin yılına kadar giden Erdemli sınırları içerisinde Hititler, Selefkoslar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar gibi birçok medeniyetin izine rastlamak mümkündür. Tarih çerçevesi içerisinde genelde Silifke'ye veya Kıbrıs krallığına bağlı bir kent durumundaydı.

1071 Malazgirt savaşından sonra Anadolu'nun kapılarının Türklere açılması ile birlikte, Anadolu'da birçok yer Türkler tarfından fethedilmiştir. Erdemli ve çevresini Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlılar yönetimlerine geçirmişlerdir.

Tez çalışması içerisinde Mersin'in Erdemli ilçesinin ilk önce coğrafi konumu ve tarihi hakkında bilgi verilmiş, daha sonra bu ilçe sınırları içinde bulunan Türk-İslam dönemine ait mimari yapıların ortaya çıkarılması ve incelenmesi sağlanmıştır. Bu doğrultuda 1 külliye, 7 cami, 2 türbe 7 çeşme, 4 köprü ve 1 çamaşırhane tespit edilmiştir.

Bu mimari yapıların hangi döneme ait olduğu özellikle belirtilerek, bu yapılar üzerinde Türk mimari geleneğinin etkisi verilmiş ve bu eserlerin günümüzdeki durumları, zamanla geçirdiği evreler hem yazılı hem de görsel olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Erdemli ilçesinde yer alan bu yapılar çevre ilçelerde ve Anadolu'da yer alan yapılarla karşılaştırılıp değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Erdemli, Türk Mimarisi, Cami, Türbe, Çeşme

Danışman: Doç. Dr. Halil SÖZLÜ, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin

ABSTRACT

Erdemli, a coastal town and district of Mersin located in the Mediterranean region has a rich cultural heritage. Previously being a village of Silifke, Erdemli became a town in 1954. It is known that the town had been named after the Turkish Anatolian nomads (yuruks) "Erdemoğulları". Today, it has 71 neighborhoods and lots of castles, architecture works and archaeological sites.

With a history dating back to 4000-6000 BC, it is possible to find traces of many civilizations like Hittites, Seleukos, Romans, Byzantines and Arabs. Historically, Erdemli was generally a town of either Silifke or Kingdom of Cyprus.

With the battle of Malazgirt in 1071 many regions of Anatolia were conquered by Turks, which opened the doors of Anatolia to Turks. Erdemli and its surrounding were taken under ruling of Seljuk, Karamanids and Ottoman Empire.

In this thesis study, firstly, some important information is given on geographical location and history of Erdemli. Then, the discovery and examination of Turkish- Islamic period architectural structures within the borders of this town are presented. In this subject, one Islamic-Ottoman social complex, seven mosques, two shrines, seven fountains, four bridges and one launderette are determined.

The periods of these structures and the effects of Turkish architectural tradition on them are especially stated. In addition, the current situations of the structures and the historic phases are presented both in written form and visually. In conclusion, these structures of Erdemli are compared to the structures of neighborhood towns and Anatolian structures and reviewed.

Key words: Erdemli, Turkish Architecture, Mosque, Shrine, Fountai

Thesis Supervisor: Associate Professor Doctor Halil Sözlü, Department of Art History, University of Mersin, Mersin

TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesinde ve çalışma esnasında yardımlarını esirgemeyen, yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Halil SÖZLÜ 'ye teşekkürden daha fazlasını borçluyum. Fikirlerinden yararlandığım bölümün değerli hocalarımdan Prof. Dr. Candan Ülkü'ye ve Prof. Dr. Savaş Yıldırım'a ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum. Arazi çalışması esnasında bizlere ulaşım için araç tahsis eden, Erdemli Belediye Başkanı Mükkerem TOLLU 'ya ve belediye çalışanlarından Spor İşleri Müdürü Kamil Boran ile şoförlüğümüzü yapan Ali Çevik, Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü çalışanlarına şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca arazide konu kapsamında olan eserlerin belgelenmesinde bana yardımcı olan Arkeolog Saliha KARAGÖZ ve çizimlerimi yapan Sanat Tarihçi Sultan EREN'e kitabelerin çevirisini yapan Uzm. Sanat Tarihçi Erdal Elmas'a, zaman zaman fikir alışverişinde bulunduğum lisans sınıf arkadaşım, dostum Uzm. Sanat Tarihçi Fırat ALLAK' a teşekkür ediyorum. Hayatım boyunca yanımda olan ve eğitimimde bana her zaman maddi ve manevi destekte bulunan aileme minnettarım. Bu tez, BAP tarafından 2019-1-TP2-3434 proje koduyla desteklenmiştir. Maddi manevi tüm katkıları için BAP' a da teşekkürlerimi sunuyorum.

HASAN ÇOLAKOĞLU

Mersin 2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	İ
ONAY	**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
ETİK BEYAN	**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
ÖZET	ii
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR ve SİMGELER	vii
1. GİRİŞ	1
2. ERDEMLİ'NİN ÇOĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ	4
2.1. Coğrafi Konumu	4
2.2. Tarihçesi	5
3. KATALOG	11
3.1. Külliyeler	11
3.1.1. Güzeloluk Köyü Külliyesi	11
3.2. Camiler	20
3.2.1. Anonim Cami (Kızılören Cami)	20
3.2.2. Şeykem Cami	22
3.2.3. Eski Harfilli Köyü Cami	23
3.2.4. Esenpınar (Güverek) Köyü Cami	24
3.2.5. Arpaçbahşiş Cami	28
3.2.6. Akpınar Köyü Cami	29
3.3. Türbe/Kümbet	31
3.3.1. Paşa Kümbeti	31
3.3.2. Anonim Türbe	32
3.4. Çeşmeler	35
3.4.1. Dağlı Köyü Çeşmesi	35
3.4.2. Esenpınar Köyü İncirli Çeşmesi	35
3.4.3. Esenpınar Köyü Cami Çeşmesi	36
3.4.4. Doğusandal Köyü Çeşmesi	37
3.4.5. Arslanlı Köyü Çeşmesi	38
3.4.6. Karahıdırlı Köyü İnoluk Çeşmesi	38
3.4.7. Yukarı Akpınar Köyü Çeşmesi	39
3.5. Köprüler	41
3.6.1. Limonlu (Lamas) Köprüsü	41
3.5.2. Aslanlıtaş Köprüsü	42
3.5.3. Taşgeçit Köprüsü	43
3.5.4. Yeniyurt Köyü Dilek (Eşşek) Köprüsü	44
3.6. Çamarşırhaneler	45
3.4.1. Doğusandal Köyü Çamaşırhanesi	45
4. GÜNÜMÜZE ULAŞMAYAN ESERLER	46
4.1. Cami	46
4.1.1. Elvanlı Cami	46
5. DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA	47
5.1. Plan ve Mekân Anlayışı	47
5.1.1. Külliyeler	47
5.1.2. Camiler	48
5.1.3. Türbe/Kümbet	51
5.1.4. Çeşmeler	53
5.1.5. Köprüler	54

5.1.6. Çamaşırhane 56
5.2. Yapı Elemanları 56
5.2.1. Camiler, Mektepler ve Türbelerde 56
5.2.1.1. Duvarlar 56
5.2.1.2. Taç Kapılar / Kapılar 57
5.2.1.3. Pencereler 58
5.2.1.4. Mihraplar 59
5.2.1.5. Minberler 59
5.2.1.6. Minareler 60
5.2.1.7. Mahfiller 61
5.2.1.8. Vaaz Kürsüsü 61
5.2.2. Çeşmelerde 61
5.2.2.1. Kemerler 61
5.2.2.2. Ayaklar 62
5.2.2.3. Taslık Nişleri 62
5.2.2.4. Yalaklar 62
5.2.2.5. Su Haznesi 62
5.2.2.6. Lüleler 63
5.2.3. Köprülerde 63
5.2.3.1. Ayaklar, Salyaranler ve Korkuluklar 63
5.2.4. Çamaşırhanele 63
5.2.4.1. Duvar, Kapı ve Pencere 64
5.3. Strüktürel Elemanlar 64
5.3.1. Destek ve Geçiş Elamanları 64
5.3.1.1. Sütun, Ayaklar ve Sütun Başlıkları 64
5.3.2. Kemerler 65
5.3.3. Geçiş Ögeleri 65
5.3.4. Örtü Sistemleri 66
5.3.4.1. Kubbe 66
5.3.4.2. Çatı ve Düz Örtü 66
5.4. Malzeme ve Teknik 67
5.4.1. Taş 67
5.4.2. Ahşap 68
5.4.3. Alçı 68
5.4.4. Devşirme Malzeme 68
5.5. Süsleme 68
5.5.1. Bitkisel Süslemeler 68
5.5.2. Geometrik Süslemeler 69
5.5.3. Figürlü Süslemeler 70
5.5.4. Nesneli Süsleme 70
5.6. Yazı 71
6. SONUÇ 73
KAYNAKLAR 77
EKLER 82
ÖZGEÇMİŞ 263

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
(A.K.V.K.BM)	Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü
(Bkz)	Bakınız
(C.)	Cilt
(Çev.)	Çeviren
(H.)	Hicri
(M.)	Miladi
(m.)	Metre
(MÖ)	Milattan Önce
(MS)	Milattan Sonra
(SS.)	Sayfa
(V.G. M)	Vakıflar Genel Müdürlüğü

1. GİRİŞ

Araştırmanın Amacı ve Önemi; Mersin iline bağlı olan Erdemli ilçesi güneyinde Akdeniz, kuzeyinde Toros dağları vardır. İlçe Toros Dağları'nın eteğinde, doğu-batı doğrultusunda uzanan bir ovada kurulmuştur. Tarih boyunca önemli ticaret yolu üzerinde kurulması ve liman kenti olması açsından önemli şehir özelliği göstermiştir.

Bu özelliklerden dolayı kente hâkim olmak için tarih boyunca birçok akınlar ve savaşlar yapılmış, bunun sonucunda birçok farklı devlet ve krallıklar tarafından yönetilmiştir. Bunların en önemlileri Hititler, Selefkoslar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Ramazanoğulları, Karmanoğulları, Osmanlı İmparatorluğu (Yanar, 2009 : 18) ve en sonunda 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hakimiyetine girmiştir.

Erdemli'nin, ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte ilçe yakın zamana kadar Silifke'ye bağlı durumdaydı. Şehir devletleri hâkimiyetinde kurulan uygarlıkların genellikle Ayaş, Limonlu (Lamas) Mahalleleri ve dağlık alanlarda yaşam sürdüğü görülmüştür. Sonradan ilçe statüsünü kazanan Erdemli, tarihine bakıldığında Mersin tarihi ve Silifke Tarihi ile oldukça benzerlik göstermektedir.

Türklerin bu bölgeyi 1071 Malazgirt zaferinden sonra Selçuklular ve Beyliklerin Anadolu'da birçok yeri fethettiği gibi Kilikya bölgesini de ele geçirdiği bilinmektedir (Aktan, 1980: 97). Erdemli ve çevresine Varsak Türkmenlerinin yerleştiği ve Selçuklu dönemlerinden itibaren buraların İç-il olarak adlandırıldığı kaynaklarda geçmektedir. Bu bölge zamanla Karamanoğulları ve Memlûklü arasında mücadelelere neden olmuş ve çoğu zaman Karamanoğullarının Osmanlı karşısında sığınağı durumda kalmıştır (Sarıköse & Sarıköse, 2008: 2112-2118).

Erdemli mahallerinin Osmanlı Döneminde Avgadı (Aydınlar), Arslan Deresi ve Lamas (Limonlu) gibi köy olarak geçen yerlerin Karataş Kazası'na bağlı olduğu bilinmektedir (Çelik, 1994: 133-135). Daha sonra Silifke'ye bağlı Yağda Bucağı'nın bir köyü olan Erdemli, 4 Temmuz 1954 tarihinde TBMM kararıyla ayrılarak ilçe olmuştur (Yanar, 2009 : 18)

Tarihî geçmişi zengin olan Erdemli farklı türlerde inşa edilmiş pek çok yapıyı bünyesinde barındırması açısından önemli bir kent konumundadır. Bundan dolayı, "**Erdemli 'deki Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri"** başlığı altındaki çalışmamızın amacı Erdemli ilçesinde bulunan mimari yapıların incelenerek bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi ve bu yapılar üzerindeki Türk mimari geleneğinin vurgulanmasıdır. Ayrıca Erdemli ilçesinde yer alan bu yapılar çevre ilçelerde ve Anadolu'da yer alan yapılarla karşılaştırılıp Sanat Tarihi metoduna uygun bir biçimde değerlendirmesi yapılmıştır.

Kaynak ve Araştırmaları; Erdemli 'de bulunan "Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri'ni toplu ve düzenli şekilde anlatan kaynak bulunmamaktadır.

Konumuzla ilgili ilk dile getireceğimiz çalışma, O. Cezmi TUNCER' in *Anadolu Kümbetler-2- Beylikler ve Osmanlı Dönemi* eseri ve Osman Nuri DÜLGERLER'in *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi* adlı kitabından özellikle Ayaş mahallesinde bulanan Sinan Paşa Türbesi için yararlanılmıştır.

Bir başka eser ise, Erdemli kent merkezinde bulunan türbeyi ele alan bir yayın olup Orta Çağ'da Anadolu Aynur Durukan'a Armağan kitabında bulunan Mehmet TUNÇEL'e ait *"Erdemli'de Anonim Bir Türbe"* adlı makaledir. Bu makale, eski dönemlere ait fotoğraflar ve çizimler de içermektedir.

Erdemli 'ye bağlı Güzeloluk köyünde Zeitschrift für die Welt der Türken adlı dergide yayımlanan Lokman Tay'a ait *" Erdemli-Güzeloluk Köyü'ndeki Türk Eserleri"* adlı makalede eserler mimari açıdan kapsamlı bir şekilde ele alınmış fotoğraflar ve planlarla desteklenmiştir.

Erdemli hakkında yazılmış Ahmet KARA-Ahmet YANAR-Davut KALEŞ ve Y. Ruhu ÇETİNKAYA ait *Dünden Bugüne Erdemli*, yine Ahmet YANAR *Erdemli'ye Dair* ve *Cumhuriyetin 80. Yılında Erdemli*; Mersin Valiliği tarafından hazırlanan *İçel İl Yıllığı 1967*, *Cumhuriyetin 75. Yılında İçel*; İçel İl Turizm Müdürlüğünün hazırlattığı *İçel 1992 Turizm Envanteri*, *İçel 1997 Turizm Envanteri*, Ali DEMİRTAŞ *Mersin İli Yakın Çevre İncelemeleri*, *Mersin İli İncelemeleri*; M. Hadi ALTAY *Adım Adım Çukurova*; Ramazan KAHRAMAN *2000 yılların başında Mersin ve İlçeleri*; Selma AKTAN *Mersin İli Yakın Çevre İncelemeleri*; Şinasi BAŞAL *Antik Silifke Çevresi*; M. Necati ÇIPLAK *İçel Tarihi* ait kitaplarda Erdemli ile ayrıntı bilgiler mevcut olup mimari yapılara kısaca değinmişlerdir.

Osmanlı Döneminde Erdemli hakkında ise Şenol Çelik *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı* ve Ensar KÖSE *Ayanlar Çağında İçel Sancağında Hareketlilik* adlı Doktora Tez çalışmalarında ise sadece Erdemli siyasi yönetimi hakkında bilgi vermektedir.

Erdemli hakkında yazılmış başka tezler ise; G. AKIRDAĞ DÜRGEN *Mersin İli Erdemli İlçesi'nin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı*, Doğan Aydın *Mersin İli Erdemli İlçesi (merkez) Folkloru* ve Ömer KIRMIZI *Erdemli Halk Kültürü Araştırması* adlı yüksek lisan tezlerinde ise Erdemlinin sosyal kültür ve geleneğine değinilmiştir.

Ayrıca Evliye Çelebi, Şikari, Otto Dorn gibi seyyahların kitaplarından da yapıların bulunduğu dönemleri, konumu ve işlevlerinin önemi hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Metot ve Düzen; çalışmamız coğrafi bakımından Erdemli ilçe sınırları içerisinde bulunan Türk dönemine ait mimari eserler olup Cumhuriyet dönemine kadar olan "yapılar" tezimizde incelenmiştir. Bu kapsamda içerisinde sivil mimariler tez konumuz dışında bırakılmıştır.

Çalışmamızın ilk aşamasında kaynak ve literatür taraması yapılmış bunun için Kültür ve Turizm Bakanlığının web sitesinden bakılarak yapıların yerleri tespit edilmiştir. Daha sonraki çalışmamızın ilk aşaması olarak Erdemli Halk Kütüphanesi'ne, Mersin Üniversitesi Kütüphanesi'ne ve sonra Mersin Halk Kütüphanesi'ne gidilmiştir. Akabinde Mersin Müzesi,

Erdemli Belediyesine, Erdemli Kaymakamlığına, Erdemli Müftülüğüne, Erdemli Ziraat Odasına gidilmiştir. Bunlar dışında internet üzerinden ilgili üniversite ve YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde arama yapılmış ve konu ile ilgili Mersin Valiliği, Erdemli ilgili kuruluşların web sitelerinden kaynak taraması yapılarak gerekli kaynak ve bilgiler elde edilmiştir.

Ayrıca, Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğüne gidilerek konuyla ilgili arşiv taraması yapılmış, konumuz kapsamına giren yapıların tescilli listesi ve varsa eski fotoğraf ve çizimlerine ulaşılmıştır.

Bu çalışmaların ışığında kaymakamlıktan aldığımız listeye göre 71 mahalleden oluşan Erdemli 'de arazi çalışmasına çıkılarak konu kapsamına giren tüm yapıların fotoğrafları çekilerek çizimleri yapılmak üzere ölçüleri alınmıştır. Bu çizimler dijital ortamda yapılmıştır.

Çalışma süreci içerisinde, mahallede bulunan varsa yaşlı kişilere muhtarlara imamlara konuyla ilgili soru sorularak ilgili bölümler not alınmıştır. Birçok yapının üzerinde kitabe bulunmamakla birlikte birçoğu özelikle de camiler olmak üzere harap durumdaydı.

Arazi çalışmasından sonra yapılarda olan kitabeler okunarak daha önce okunmuş olanlarla karşılaştırılmış, varsa hatalar düzetilmiştir. Kitabesi olmayan yapıların arazide alınan notlar ve eserin malzeme ve tekniğinden hareketle tarihlendirmesi yapılmıştır.

Giriş kısmının ardından tezde ilk olarak Erdemli coğrafi konumu ve tarihçesine kısaca değinilmiştir. Daha sonra katalog kısmına geçilmiştir.

Tezin katalog bölümünde mimari eserler; türlerine göre külliye, camiler, türbeler, çeşmeler, köprüler ve çamaşırhane/yunak olarak tarihsel kronoloji içerisinde anlatılmaya çalışılmıştır. Katalog kısmındaki bütün eserler, Katalog No, Yapının Adı, Bulunduğu yer, inceleme Tarihi, Fotoğraf, Çizim, Tarihi/Tarihlendirme ve Kitabesi ile yapının plan ve mimari özellikleri altında başlıklarla tanıtılmıştır. Kitabe kısmı olan yapılar için "tarihi", olamayanlar için "tarihlendirme" ifadeleri kullanılmıştır.

Değerlendirme bölümünde yapılar önce kendi aralarında, daha sonra çevre ve Anadolu'da bulunan mimari eserleriyle karşılaştırılarak; plan, mekân anlayışı, malzeme-teknik, yapı elamanları, strüktürel elemanlar, süsleme ve yazı türleri ile değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise tez çalışması kapsamında ele alınan yapılar değerlendirilip, ulaşılmak istenen düşünceler kısa şekilde özetlenerek bir bütün halinde sonuç belirtilmiştir.

Tezimiz en son Kaynakça, Çizim listesi, Fotoğraflar listesi ve Özgeçmişle sonlanmaktadır.

2. ERDEMLİ'NİN ÇOĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ

2.1. Coğrafi Konumu

Erdemli, Akdeniz bölgesinin Adana bölümünde Orta Torosların güney etekleri boyunca uzanan tepelerle çevrili Erdemli ovası üzerinde kuruludur (Fotoğraf: 1). Koordinatları 36'37° enleminde 34'18° boylam derecesindedir (Kara, 2008: 16). Doğusunda Mersin ili, batısında Silifke ilçesi, güneyinde Akdeniz ve kuzeyinde Karaman iline bağlı Ayrancı ilçesi bulunmaktadır (Fotoğraf: 2).

İlçe, Mersin merkezine 35 km, Silifke'ye 47 km, Güzeloluk'a 40 km, Sorgun yaylasına 52 km, en kuzeyde bulunan Toroslar mahallesine ise 60 km uzaklıktadır. Yüzölçümü yaklaşık 2863 km'dir[1]Yüzölçümünün %68'i dağlık, %23'ü dalgalı ve %9'u da ovalıktır (Demirtaş, 2004: 281).

İklimi yazın sıcak ve kurak, kış ve ilkbahar aylarında ılık ve yağışlı, Akdeniz iklim özelliği göstermektedir. Bölgede yağışlar sonbahar aylarında başlar. Yüksek yerlerde karasal iklime geçiş özelliği göstermekle birlikte kar ve yağmur yağışları olmaktadır. Erdemli, %73,8 denizel, %26,2 karasal iklimdedir (Kara, 2008: 17). Erdemli'nin yıllık sıcaklık ortalaması 18,2°C'dir. Bu ortalamaya göre en sıcak ay 27,3°C ile ağustos ayı, en soğuk ay ise 9,7°C ile ocak ayıdır. En sıcak deniz suyu ortalaması 20,85°C'dir. En sıcak su değeri ağustos' ta 28,1°C, en düşük şubat ayında 13,6°C'dir (Kara, 2013: 10).

İlçe merkezinin denizden yüksekliği 10-50 metre olup kuzey yönüne doğru Toroslara uzantılı yüksek dağları bulunmaktadır (Kara, 2008: 17). Bu dağlar Sandal dağı (870 metre), Devekavak dağı (1860 metre), İnpınar dağı (2000 metre), Yüksekyurt dağıdır (2250 metre). Bu dağların arasında parçalanmış platolar ve yaylalar bulunmaktadır. Bunlar Pınarbaşı, Güzeloluk, Sorgun, Güneyli, Mühlü, Nohutlu yaylalarıdır (İçel Kültür Turizm Müdürlüğü, 1992.65).

Akarsuları yazın kuruduğu için derin vadiler açamamış olmasından dolayı halk arasında "kapız" olarak bilinen "V" şekline benzeyen Kertik Vadisi olarak, Alata ve Lamas çayının oluşturduğu kanyon vadileri bulunmaktadır. Denize ulaşan en önemli akarsuları ise Tömük, Lamas ve Alata çayı olarak bilinir. Ayrıca arazi yapısı kalkerli olduğu için halkın "sin" adını verdiği mağaralar bulunur. Bunlar Sülüklü Mağara ve Tepesidelik inidir. Yörede birçok mağarada dikit ve sarkıta rastlanmaktadır. Kanlıdivane, Kovancılar ve Silifke sınırları içinde Cennet ve Cehennem obrukları mevcuttur (Kara, 2008: 16-20).

İlçenin kıyısında Deniz Bilimleri Enstitüsü'nün iskelesinden başka limanı bulunmamaktadır. Fakat İlk ve Orta Çağlarda Korikos ve Ayaş mevkiinde büyük iskeleler olduğu ve buradan zeytinyağı ve orman ürünleri gibi zengin kaynakların dışarıya satıldığı düşünülmektedir (Demirtaş, 2004: 282).

[1] https://www.erdemli.bel.tr/sayfa/cografyasi.htm erişim tarihi: 27.11.2019

Bitki örtüsü bakımından Akdeniz Flora Bölgesi'ne giren Erdemli, Türkiye'nin en zengin bölgelerinden biridir. Türkiye'de bulunan 11.000 dolayındaki bitki türünün yaklaşık 3.500'ü bölgede bulunmaktadır (Yanar, 2009: 41). Maki çalı örtüsü, tipik bitkisidir. Bunun yanı sıra; yabani zeytin, harnup, mersin, melengiç, erguvan, sandal, defne, hayıt, kargı, zakkum, çatlı dikeni, tesbih, söğüt ve çınar gibi bitki türleri bakımından da oldukça zengindir. Kültür bitkileri olarak da sulu ve kuru ziraat tarımı yanında yaygın olarak yapılan sebze seracılığı bulunmaktadır. Türkiye'nin %65 limonunu yetiştiren Erdemli' de bunun yanı sıra şeftali, kiraz, elma yetiştiriciliği de bulunmaktadır. Sebze olarak domates, patlıcan, biber gibi türleri vardır (Kara, 2008:18). Ormanlık alan ise, 92.652,9 hektar olup sedir ve kızılçam çam ağaçları bulunur.[2]

Erdemli' de bulunan endemik bitkiler, yöreye has türleri olması bakımından dikkat çekmektedir. Alata Böceği, kum zambakları, sedir (katran) ormanları, Lemassi Böceği, Ceratta Caretta, Celonya Mydas (kraliçe kaplumbağaları), mersin ve limon bunların başlıca olanlarıdır (Kara, 2013: 14).

İlçede, sosyal hareketlilik oldukça fazladır. Her yıl mayıs aylarında Türkmen şölenleri ve Hıdırellez kutlamaları yapılır. Ayrıca yayla sezonlarında da çeşitli festivaller olmaktadır. Bunlar; 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda gerçekleşen güreş festivali, Avgadı'da sebze meyve ve domates kültür festivalleridir. Batırık şölenleri de son zamanlarda yapılan başka bir törenidir (Dürgen, 2012: 20).

Turizm açsından bölge oldukça zengindir. Bunların başlıcaları; Kanlıdivane, Adamkayalar, Ayaş'da (Elaiussa-Sebaste) bulunan Kızkalesi (Korykos), Kara kalesi, Kral Mezarları, Agora Antik Tiyatrosu, Su Kemerleri, Büyük Hamam, Bizans Sarayı, Tapınak, Nekropol alanı, ve kiliseleri; Çatı ören yeri, Hisar kalesi, Öküzlü ören yeri, Yanıkhan ören yeri, Yeniyurt Kalesi, Üç Ayak , Dağlı Kalesi, Tömük Höyüğü, Curbundu Kale ören yeri, Yapısıgüzel Ören yeri, Çet Tepe, Üç tepe, Köşkerli ve Kilisesi, Yel kale, Sulucin Kayası ve kalesi, Hisar kalesi, Lamos (Limonlu) kalesi), Akkale, Kale Boynu kalesi, Kızıl Ören yeri gibi(Kerem, 2009: 111-180) tarihi kalıntılar yanında doğa güzellikleri olarak Cacık Deresi, Kayacı(Limonlu) Vadisi, Yayları ve Toros Dağları bulunmaktadır.

2.2. Tarihçesi

Tarih boyunca ticaret yolu üzerinde kurulması ve liman kenti olması açsından önemli konumda bulunan Erdemli' nin tarihi, MÖ 3. yüzyıla kadar inmektedir. Adının nerden geldiği bilinmemekle birlikte, bazı kaynaklarda 15. yüzyılda Kayseri Uzunyayla'dan gelmiş olan, "Erdemoğluları" adında bir Türkmen aşiretinden aldığı rivayet edilir (Yanar, 2009: 18). Erdemli'nin, sözlükteki anlamı "iyilik ve doğruluk "tur. Türkmen Beyi, Erdem'de buna binaen

[2] https://mersinobm.ogm.gov.tr erişim tarihi: 27.11.2019

aşiretin adına "Erdemoğluları" demiş ve devamlı kalmak istediği bu yere de "Erdemli" adını vermiştir (Demirtaş, 1995: 173). 17. yüzyıllarda bölgeden geçen Evliya Çelebi de burada *Erdemoğullarının* yaşadığını, ileride de *Mersinoğullarının* yaşadığını söylemiştir (Çelebi, 17. Yy/2005: 351).

İlçenin geçmişi, Mersin ve Silifke tarihine çok benzemektedir. Başta Hititler, Asurlular, Mikenler, Persler, Selefkoslar, Romalılar, Doğu Roma (Bizanslılar), Selçuklular, Ramazanoğluları, Karamanoğulları ve Osmanlılar olmak üzere birçok uygarlığın hâkimiyetine girmiştir (Demirtaş, 1995: 181). Erdemli, İlk ve Orta Çağlarda bugünkü Limonlu ve Ayaş mahallerinin etrafında kurulan küçük şehircikler halinde yönetilen ve daha sonra Osmanlılar döneminde Karataş kazasına, Cumhuriyet döneminde de Yağda bucağına bağlı durumdaydı.

Erdemli, Dağlık ve Ovalık Kilikya bölgesinin sınırında bulunmakla birlikte önemli tarihî geçmişe sahiptir. Kilikya bölgesi, Asurlular zamanında bir eyalet durumdaydı. Asurlular, MÖ 612 yılında yıkılınca, bölgede Tarsus merkezli Kilikya Krallığı kurulmuştur. Daha sonra bu bölgenin hâkimiyeti İran kökenli Perslere geçmiş, bölgeye 200 yıl hâkim olmuş ve ardından batıdan gelen Makedon Kralı Büyük İskender, Perslerden burayı alarak MÖ 333 yılında kendi topraklarına katmıştır. Büyük İskender'in ölümünün ardından bu bölgeye Selefkoslar hâkim olur. Romalılar, bu bölgeye MÖ 3. yüzyılda gelmişlerdir. MS 395 yılında ikiye ayrılan Roma, bu bölgeleri Doğu Roma (Bizans) hâkimiyetine bırakmıştır (Aydın, 2016: 9). Bu uygarlıklara bağlı bugünkü Erdemli ilçesi sınırları içinde, küçük ama etkili valilikler ve krallıklar tarafından şehir yönetimleri kurulmuştur.

Limonlu (Lamas veya Lamus) Vadisi Şehri; "Lamas" olarak bilinen bu yerin adı, 1962 yılında "Limonlu" olarak değiştirilmiştir. Ovalık Kilikya'nın bitip dağlık Kilikya'nın başladığı sınır olarak kabul edilen bu yerde, eskiden Romalılardan kalma Lamus şehri vardı (Çıplak, 2003: 320). Bu şehir, Lamotis'in merkezi olup 2. yüzyıl sonları ve 3. yüzyılın başlarında Roma imparatoru Septumus Severus ve oğlu Caracalla zamanlarında son derece mamur ve meskûn bir şekildeydi. (Altay, 1965: 108). 12. yüzyılda Selvisiye bağlı baş papazlık olan şehir, bu yıllarda Ermeniler tarafından tahrip edilmiştir (Çıplak, 2003: 320).

Akdeniz'e dökülen Lamus (limon) çayı kenarında Müslüman Araplar ve Bizanslar arasında 10 defa cizye ödemesi ve esir değiştirilmesi yapılmıştır. Bunların ilkinin, Harun-el Reşit (786-809) ile İmparator I. Necephorus (802-811) zamanında olduğu bilinmektedir (Altay, 1965: 108).

Kanlıdivane (Neapolis veya Kanytelleis) Şehri; Mersin-Silifke karayolunun 50 km, Ayaş mahallesinin 3 km kuzeyinde yer almaktadır. Şehir, ilk defa 19. yüzyılın ortalarında Langlois tarafından keşfedilmiştir. Geniş bir obruğun çevresinde, Antik Olba krallığına bağlı kutsal bir yerleşim olarak kurulan şehrin adı "Kanyteleis" olarak bilenmektedir. Bu şehir hakkındaki en

eski bilgi, MÖ 3. yüzyıla ait bazı yazıtlardır (Yavi, 1998: 200). Kente, suçlu insanların yırtıcı hayvanlarca parçalandırılması sebebiyle "Kanlıdivane" denilmektedir (Demirtaş, 2004;288).

Şehir, Bizans İmparatoru II. Teodesiyus'un MS 408-450 yıllarında Kilikya'ya daha çok önem vermesi ile bölgeye "Yenişehir" anlamına gelen Neapolis şehrini kurmuş olduğu bilinse de (Çıplak, 2003: 324) obruğun güneybatı köşesinde bulunan MÖ 2. yüzyılda yapılan Helenistik kule, kentin tarihinin daha eskilere gittiğini göstermektedir. Kulenin batı tarafındaki kitabeden anlaşılacağı üzere, kulenin Olbalı Tarkyoris oğlu Teakrous tarafından Tanrı Zeus'a yaptırıldığı belirtilmiştir. Böylelikle, Olba'ya bağlı kent olduğu anlaşılmaktadır (İçel Kültür Envanteri, 1997; 59). Kent, en parlak dönemini MS 4. yüzyılda yaşamıştır (Yivi, 1998, 200). 8. ve 9. yüzyıllarda bu bölgeyi Bizans'ın elinden alan Ermenilerce harap edilmesi sonucunda, şehir terk edilmiştir (Çıplak, 2003: 324).

Ayaş Mahallesi (Eleioussa (Eloza) Sebaste Ahya) Şehri; Şehir, Krikosun 3 km doğusunda yer almaktadır. Stronbona'ya göre şimdi karada olan Eleioussa ve Sebaste şehri, evvelden sahile pek yakın yerde ada iken, MS 9. yüzyılda bir yarım ada halini almıştır (Çıplak, 2003: 329). Şehir, Romalılar döneminde deniz yolu ile zeytinyağı ihraç eden bir liman kentiymiş (Demirtaş, 2004: 287). Roma İmparatorluğu'na bağlı Kapadokya Krallığı, Arhelous tarafından MÖ 20. yıllarında kurulmuştur. MS 117-138 yıllarında Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Bizans döneminde ise yıkılmıştır (Çıplak, 2003: 329).

Korykos (Gorikos- Görkes) Şehri; Erdemli merkezine 23, Silifke'ye 27 km'dir. Korykos adı Yunanca olup Yunanistan'dan gelen koloniler tarafından, MÖ 4. yüzyılda kurulmuş olmalıdır. Herodot ise, şehri Gorgos adında Kıbrıslı bir prensin kurduğunu yazar (Çıplak, 2003: 333). Yazılı kaynaklar ve arkeolojik veriler Kroykos şehrinin Helenistik döneme uzandığını ortaya koymaktadır. Kentin adı ilk olarak, 3. Antiokhus (M.Ö 223-187) Ptolemiosları Anadolu'dan tamamen çıkarmak amacıyla, MÖ 197 Kilikya'da ele geçirdiği kentler arasında anılmaktadır. MÖ 1. yüzyılda şehirde basılan sikkelerde mevcuttur (Aşkın, 2010: 77-90).

Korykos şehri, kurulduğu dönemden yıkılışına kadar birçok kez el değiştirmiştir. Bir ara Selefkoslar krallarından Nikator, Silifke şehrini kurduğunda burayı da ele geçirmiştir. Bir ara da Mısırlıların eline geçen şehri, MÖ 197 yılında Antiokhus geri almıştır. Romalıların gözünde önemli bir kent olmayan Korykos, Kilikya'yı bir eyaleti haline getirince Korykos şehri de önem kazandı. 459 sene Roma hâkimiyetinde kalmış olan Korykos şehri, Roma'nın MS 395 yılında ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma (Bizans) İmparatorlu'ğa geçmiştir (Çıplak, 2003: 334-337). Bizans döneminde oldukça önemli olan bu kent, hem karadan hem de denizden ulaşımların odak noktası olmuştur (Başal, 1993: 57).

Şehir, 1190 yılında Ermeni Kralı II. Leon tarafından alınmış ve II. Leon, şehir yönetimini ele almıştır. Daha sonra 1307-1320 yıllarında Ermeni Kralı Oşin zamanında, sınırları daraldığı için ve Karamanoğulları saldırılarını önlemek adına Kıbrıs Krallığı'na bağlamıştır.

Karamanoğulları şehri, 1448 yılında İbrahim Bey tarafından himaye altına almıştır (Çıplak, 2003: 337). Daha sonra da bölgeyi fetheden Osmanlıların eline geçmiştir. Ayrıca şehrin, denizde ve karada olmak üzere iki tane kalesi bulunmaktadır. Deniz kalesi, kara kalesini korumak amacı ile yapılmıştır.

Araplar, Anadolu içlerine girmek için birçok yol güzergâhı denemişlerdir. Bu yolların biri de, Kilikya bölgesinde yer alan geçitlerdi. Müslümanlar, düzenli bir ordu ile ilk defa Halife Ömer döneminde, Şam valisi komutanlığında 642-643 yılında girmiş, burada bulunan Bizanslılarla birçok mücadeleler yapmıştır (Uçar, 1990: 60-72). 838 yılında, Silifke'ye bağlı Nehru'l Lamis'e (Limonlu nehri) kadar gelmiştir. Fakat Silifke'yi hiçbir zaman alamamışlardır. Bu nehir, Bizans ile Araplar arasında sınır olup, arlarında karışlıklı esir mübadelesi yapılmaktaydı (Tekindağ, 1971: 140-168).

Türkler, bölgeye 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Selçuklular, Anadolu'nun birçok yerini fethettiği gibi, Kilikya bölgesini de ele geçirdiler. Bu dönemde, Anadolu'da birçok irili ufaklı beylikler kurulmuştur. Bu bölgede de Ramazanoğluları ve Karamanoğulları hâkimiyetinde olmuştur (Aktan, 1980: 97). İçel bölgesinde, genel olarak Karamanoğulları mücadelesiyle geçmiştir.

Selçuklu döneminde bölge, İç-il olarak adlandırılmıştır. Bölgeye birçok Türkmen boyu göç etmiş, Erdemli ve çevresinde genel olarak Varsak Türkmenlerinin yerleştiği bilinmektedir. Selçuklular yıkıldıktan sonra bölgede bu boşluğu doldurmak için, Karamanoğulları ve Memlûklüler arasında mücadeleye de sahne olmuştur (Sarıköse ve Sarıköse, 2112-2118: 2008).

Kilikya bölgesinde cihat ve fetih hareketine başlayan Türkmen beyleri ve Memlûklüler, Kıbrıs Krallığı'nın ve Ermenilerin hâkimiyetinde olan Tarsus, Adana, Ayas ve bütün kıyı şehirlerini almasına rağmen, çok güçlü burçlara sahip olan Gaban, Perdserbet ve Erdemli'de bulunan Gorikos kaleleri Türk akınlarına karşı koymaya çalışmıştır. Ayrıca Kıbrıs Krallığı için Gorikos, stratejik bir yerdi. Karamanoğulları için ise, ticari ve siyasi ehemmiyetini güçlü kılmak amacı ile Gorikos şehrine, 1367 yıllarında Alâeddin Ali Bey zamanında seferler düzenlenmiştir (Tekindağ, 1954: 161-174).

Bu sefere Karamanoğulları yanı sıra Aydınoğluları, Germiyanoğluları ve birçok Türkmen boyları da katılmıştır. Alâeddin Bey, bu gâzâ niyetine Mevlana'nın mezarı üzerine yeşil türbe yaptırmıştır. Uzun bir savaşın ardından Gorikoslular, Kıbrıs Krallığı'ndan yardım isteyince kaleyi alamayan Karamanoğulları geri çekilmiştir. Bunun üzerine kale etrafına çam, katran ve ardıç koyarak ateşe vermişlerdir (Şikari, 14.yy/2005: 177-180). Kale etrafını kuşatmasana rağmen, Kahire'den Yalbuğa Al Naşiri'nin haberini alınca kuşatmayı kaldıran Alâeddin Ali Bey, Gorikos'u Kıbrıs Krallığı'na bırakmıştır (Konyalı, 1967; 54). Daha sonra kale, Alâeddin Bey'in Torunu İbrahim Bey zamanında, 1448 yılında alınmıştır (Tekindağ, 1954: 161-174). Uzun dönem bu bölge Karamanoğullarının, Osmanlı mücadelelerinde sığınağı durumunda olmuştur. Fatih Sultan

Mehmet döneminde Karamanoğullarına son verilince bölge, Osmanlıların eline geçmiştir (Sarıköse ve Sarıköse, 2112-2118: 2008).

Osmanlı, İstanbul'un fethinden 7 yıl sonra Gedik Ahmet Paşa'yı Larende'ye göndermiştir (Şikari; 15. Yy/2005: 181). Burada Osmanlıya bağlı, Karaman Beylerbeyliği teşkilatlandırılmıştır. Bugün Erdemli sınırları içinde kalan Karataş (Erdemli) ve Silifke hariç bu bölge toprakları Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Sonra Gedik Ahmet Paşa, Silifke kalesini zapt ederek, bütün bölgeyi tamamen Osmanlı topraklarına katmıştır (Çelik, 1994: 29-31).

Fatih'in ölümünden sonra, oğulları arasında başlayan taht kavgasında Cem Sultan'ın kardeşi II. Beyazıt'ın kuvvetlerine yenilmesi üzerine, daha önce münasebetleri olan Karamanoğullarının beyi Kasım Bey'e sığınmıştır. Karamanoğlu'nun desteğini alan Cem Sultan, bir kez daha II. Beyazıt'ın üzerine gitse de yenilmiş ve umudunu kaybetmiştir. Bunun üzerine her ne kadar Kasım Bey, Şehzadeye gitme dediyse de kalmak istememiştir (Şikari; 15.yy/2005: 242-243). Bir müddet Erdemli kıyılarında kalan Cem Sultan, Gorikos sahilinden 16 Temmuz 1482'de Karaman gemisine binerek, Anamur'a geçmiş ve sonra buradan da Rodos şövalyeleriyle anlaşarak gemi ile ayrılmıştır (Çıplak, 2003: 339).

İçel toprakları, Osmanlı döneminde sancakla teşkilatlandırılıp Erdemli Vilayetine bağlıydı. 1571 yılında Kıbrıs fethedilmesiyle İçel sancağı, Kıbrıs vilayetine bağlanmıştır. Bir ara 1632'de Adana vilayetine bağlanmış ve aynı yıl tekrar Kıbrıs'a bağlanmıştır (Çelik, 1994: 32-35).

İkinci Mahmut zamanında, Mısır valisi olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyan etmiş, askerleriyle İstanbul'a yürümüş, 1831 yılında Suriye'yi alarak Erdemli'ye kadar ilerlemiştir (Altay, 1965: 108).

Erdemli ve çevresi 1. Dünya Savaşından sonra, Aralık 1918 yılında ilk önce İngilizler daha sonra Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Erdemli ve çevre halkı da hızlı bir şekilde örgütlenerek vatanlarını savunmuşlardır. Yağda bucağının merkezi olan Keloluk (Güzeloluk) medrese bilgini Mehmet Emin Yazar Hoca ve arkadaşı Ahmet Refik Bey tarafından Erdemli ve çevresi organize edilerek 13 Şubat 1920'de Güzeloluk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulduktan sonra bunu Sorkun, Ohut, Fakılı, Alata, Köypınarı, Tömük, Ecelderesi, Elavanlı, Arpaçbahşiş, Sekmanlı, Hacı Halil Arpaç, Çeşmeli, Doğulu, Çakalkeşli, Sıraç, ve Sandal Müdafaa-i Hukuk Teşkilatların kurulması izlemiştir. Kuva-i Milliye'ye savaşta gerek duyulan malzemeleri temin etmişlerdir. İlk Büyük Millet Meclisine seçilmek üzere yapılan milletvekili seçimi, 13 Nisan 1920'de Elvanlı'da yapılmıştır (Yanar, 2009: 30-31).

M. K. Atatürk, Mersin gezisi sırasında 20-31 Ocak 1925 tarihinde Erdemli'ye de uğramış ve biraz kaldıktan sonra halka şöyle hitap etmiştir; *"Size doyum olmaz, hepimiz çok çalışacağız. Cumhuriyetimizi elbirliği ile yükselteceğiz, İnşallah tekrar görüşeceğiz ve hepinizi Allaha emanet ediyorum"* der ve vedalaşır (Aydoğan, 2011: 30).

Erdemli, bağlı mahallelerin Osmanlı döneminde; Avcılar, Avgadı (Aydınlar), Arslan Deresi ve Lamas (limonlu) gibi köy olarak geçen yerlerin tahrir defterlerinde Karataş kazasına bağlı olduğu bilinmektedir (Çelik,1994 133-135). Bölgeden geçen Evliya Çelebi de Karataş kazasının olduğunu ve burada yaşayanların da Türkmen olduğunu belirmiştir (Çelebi , 2011:348). 1900 yılında ise Vilayet Salnamesi'nde, Yağda ve Ayaş nahiyelerinin Silifke'ye bağlı olduğu görülmektedir. 1933 yılında Silifke merkezli İçel vilayeti kaldırılarak vilayet merkezi Mersin yapılınca bugünkü Erdemli'ye bağlı Elvanlı bucağı Mersin'e, Yağda bucağı ise Silifke'ye bağlandı (Kırmızı, 2016: 21). Daha sonra bu iki bucağın birleştirilmesiyle Yağda bucağına bağlı bir köy olan Erdemli, 4 Temmuz 1954 tarihinde, TBMM kararıyla Silifke'den ayrılarak ilçe olmuştur (Yanar, 2009: 18).

3. KATALOG

3.1. Külliyeler

3.1.1. Güzeloluk Köyü Külliyesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 1

Fotoğraf No **:** 3-18

Bulunduğu yer **:** Erdemli ilçe merkezine 38 km uzaklıkta, Güzeloluk mahallesinin merkezinde bulunmaktadır.

Tarihi:

Köy halkının daha önce göçebe bir hayat yaşadığı, köyün ise 1865 (Kara, Keleş, Çetinkaya, 2008:114) veya 1873 yılında Koyuncu Oymağı tarafından kurulduğu (Yalman, 1993 : 184) kaynaklarda geçmektedir. Eski köy adının bir ağaçtan oyulmuş çeşmesinden dolayı "Keloluk" olduğu ve sonra buraya güzel çeşme yapıldığı için adının "Güzeloluk" olarak değiştiği rivayet edilir (Kara, Keleş & Çetinkaya 2007, Yalman, 1993: 184, İçel İl Yıllığı 1967: 37). Külliye, ismini köyün isminden almaktadır. Mülkiyeti köy tüzel kişiliğine aittir (AKVKK).

Külliyede, birçok kitabe bulunmaktadır. Bunlar; caminin kuzey cephesinde 4 ve çeşmede 1 olmakla birlikte toplam 5 kitabe yer almaktadır. Cami üzerinde 1873, çeşmede ise 1908 tarihi görülmektedir.

Başbakanlık Osmanlı arşiv belgesinde yapıyla ilgili 1903-1908 tarihi geçmektedir. Bu arşiv belgesinde, yapının Böceoğlu İbrahim Bey önderliğinde halkın yardımlarıyla inşa edildiği ve bundan dolayı da "üçünü Rütbeden Nişan-i Ali Osmaniye" ile ödüllendirilmesinin teklif edildiği belirtilmiştir(Tay, 2011:265-286). Ayrıca, bani isminin belirtildiği tek kaynakça olması açısından da önemli bir arşiv belgesi niteliğindedir.

Lokman Tay'a göre, kitabede yer alan 1873 tarihi cami yapılmadan önce burada küçük bir mescit olabileceğini ve kitabenin bu mescide ait olma ihtimalinden bahsetmektedir (Tay, 2011: 265-286).

Bugün hiçbir yerde ismi geçmeyen usta isminin, caminin kuzey cephesinin doğu köşesinde bulunan iki satırlık kitabenin kazınan ikinci satırında olabileceği ve yaygın bir söylenişe göre de Todor ve çırağı Nikola adında gayrimüslim olan kişiler tarafından yapıldığı söylenmektedir (Fotoğraf: 40).

Sonuç olarak; köyün 1865 (Kara, Keleş & Çetinkaya, 2008: 114) veya 1873 Koyuncu oymakları tarafından kurulduğu (Yalman, 1993: 184) düşünüldüğünde, külleyenin de buraya 1873-1904 yıllarında yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Caminin minaresi, 1970 yılında yıldırım düşmesi sonucu kaideye kadar yıkılmış ve 1978 yılında yeniden yapılmıştır. Çeşme üzerinde yer alan kitabede de 1910 tarihi yazmaktadır. Buna göre çeşmenin, cami ve mektebin inşası bittikten sonra yapılmış olacağı düşünülebilir.

Kitabeler:

Birinci kitabe cami kapı alınlığı üzerinde, silme içine alınmış, mermer malzemeli dikdörtgen formlu, ilk satırı Arapça alfabe ile yazılmış diğer satırlar ise, günümüz Latin alfabesi ile yazılmıştır (Foto. 37).

Okunuşu

Bismillahirrahmanirrahim

Ömrün bereket cemaatine rahmet olsun

Cami Y.T. 1908 Minare 1910

İkinci kitabe ise, kapı alınlığının batı köşesinde, taş malzemeli dikdörtgen formlu silme ile çevrelenmiş, iki satır halinde kabartma tekniğiyle üzeri siyaha boyanmış, celi sülüs yazı türü ile hakedilmiştir (Foto. 38).

Metin **لااله الاّالله محمد رسول الله**

- سنه 1290

Okunuşu

1. Lâ İlâhe İllallâh Muhammedün Rasûlüllah

2. Sene 1290 M. 1873-74

Üçüncü kitabe ise, kapı alınlığının doğu köşesinde, kare formlu kitabe silme içine alınmış, düzgün kesme taş malzemeyle, üç satır halinde kabartma tekniğiyle sülüs yazı türü ve Osmanlı Türkçesi olarak hakkedilmiştir (Fotoğraf: 39).

Metin

- يا حضرة الله ماشاالله

Okunuşu

- *Yâ Hazreti Allah Maşâllah*

… ….. ….. .

… … …. (Bozuk)

Dördüncü kitabe ise, en doğuda dikdörtgen formda silme içine alınmış, iki satır olarak yazılmış olmasına rağmen, ikinci satırı kazınmıştır. Sadece birinci satırı okunabilen kitabe,

kabartma tekniğiyle celi sülüs yazı türü ile hakkedilmiştir. Büyük ihtimalle, burada usta ismi geçmektedir[3] (Fotoğraf: 40).

Metin

ـ ماشا الله جلّ جلا له

Okunuşu

Maşallah celle celalühü

Genel Düzen:

Köyün merkezinde ve diğer köylere giden yol üzerinde olması bakımından önemli yeri olan külliye; cami, mektep ve çeşme yapılarından oluşmaktadır (Çizim. 1.; Fotoğraf: 3-4-5). Günümüzde mevcut olmayan ve arşiv belgesinde mektebin altında iki adet dükkân olduğu geçmektedir (Fotoğraf: 6). (Tay, 2011: 265-286).

Külliyenin avlusuna, mektebin doğu ve batı tarafından, aynı eksende olan ve birbirini tekrarlar nitelikte düzgün kesme taş malzemeyle yapılmış, hafif dışa taşkın şekilde dikdörtgen formlu basık kemerli kapıdan girilir. Camiye de buradan giriş sağlanmaktadır. Kapıların her iki tarafı da simetrik sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütunceler alttan kaideli, üst tarafında dışa taşkın başlıklarla son bulur.

Doğu kapısı, basık kemerli açıklığa sahip olup iki yandan beden duvarına gömme şeklinde yapılmış olan sütuncelerle sınırlandırılmıştır. (Fotoğraf: 7) Basık kemerin üstünde, sütuncelere oturan yarım yuvarlak kemerli silme yer alır. Yarım yuvarlak kemerin üzerinde üçgen alınlık bulunmaktadır. (Fotoğraf: 8) Kapı kot farkı nedeniyle yoldan oldukça aşağıda kalmış, eski resimlerde bulunmayan ve bugün bahçe yapılmış olduğundan önemini kaybetmiş şekildedir. Kapı da tek süsleme, basık kemerinin kilit taşında bulunan yüzeyden yaklaşık 2-3 cm taşkın bir şekilde, yukarı doğru bükülen ve bu elin avuç içinden yukarı doğru yükselen elin dua eder şekilde olduğu görülmüştür (Fotoğraf: 9).

Batı kapısı da doğu kapısı gibi, basık kemerli açıklığa sahip olup iki yandan beden duvarına gömme şeklinde yapılmış sütuncelerle sınırlandırılmıştır (Fotoğraf: 10). Basık kemerin üstünde, sütuncelere oturan yarım yuvarlak kemerli silme yer alır. Yarım yuvarlak kemerin üzerinde üçgen alınlık bulunmaktadır (Fotoğraf: 11). Kapının basık kemerinin kilit taşında bitkisel süsleme bulunur. (Fotoğraf: 12).

Cami ve mektep, avlunun doğu ve batı cephelerinde bulunan iki yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır (Fotoğraf: 13-14-15). Kemerler, cami ve mektep duvarına gömülü ayaklara

[3]Köy muhtarının ve köyün yaşlılarınca yapı, Todor ve çırağı Nicola adlı kişilerce yapıldığı söylenmektedir. Daha sonra bilinmeyen bir nedenle köyden sürgün edilmiş olan bu kişilerin, varsa yapı üzerinde isimleri sürgün sırasında büyük ihtimalle silinmiş olabilir. Kitabenin kazınan ikinci satırında da bu kişilerin isimlerinin olabileceğini tahmin edebiliriz. Lokman Tay'ın (2011) "Erdemli-Güzeloluk Köyü'ndeki Türk Eserleri" *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 3, 3, 265-286 adlı makalesinde de bu konuya değinmiştir.

ve ortada da sekizgen bir sütuna oturtulmuştur (Fotoğraf: 16). Ayak kaideleri, altta kare olup yukarıda silmeli başlıkla sonlanmıştır. Sütun kaidesi çokgen forumda olup sütun başlığı altı çokgen, üst kısmı, kemerin oturduğu bölüm, kare formundadır (Fotoğraf: 17). Bu kare formun arasında dallar ucunda, üç yapraklı bitkisel süsleme motifi dolanmaktadır (Fotoğraf: 18). Kemer üst örtüleri, doğu tarafındaki düz, batı kısmındaki iki yana eğimlidir.

a.CAMİ

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 2

Fotoğraf No **:**19-67

Bulunduğu yer : Mektebin, güney tarafında yer almaktadır.

Plan ve Mimari Özellikleri

Eğimli bir arazi üzerine kurulan caminin su basman katı mevcut olup içten 14.33 x 14.17 m. ölçülerine sahip, kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlıdır. (Çizim: 2) Son cemaat bölümü bulunmayan caminin, kuzey cephede tek giriş kapısı olup, kuzeybatı köşesinde minaresi yükselmektedir. Yapı, tamamen düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. (Fotoğraf: 19)

Oldukça sade tutulan cepheler, pencere söveleri ve profil silme saçak ile hareketlendirilmiştir. Doğu cephe bahçeye (Fotoğraf: 20) güney (Fotoğraf: 21) ve batı cepheler yola (Fotoğraf: 22), kuzey cephe ise avlu ve mektebe bakmaktadır (Fotoğraf: 23). Beden duvarları bir santim geride cephelere hareketlik kazandırılmıştır. Su basman katı ile cami beden duvarı arasının birleştiği yerler pahalandırılarak dışa taşkın bir şekilde belirginleştirilmiştir (Fotoğraf: 24). Doğu ve batı cephelerde üçer, güney cephede iki tane olmak üzere, lento ve söveleri dışa taşkın dikdörtgen biçimli pencereler açılmıştır (Fotoğraf: 25). Güney, doğu ve batı cephelerin ortadaki pencerelerin üst kısımlarında, dışa taşkın dairesel formlu pencere açıklıklara yer verilmiştir. Pencereler demir parmaklıklıdır.

Bu pencere açıklıklarının köşelerinde, kare şekilli yanları pahalanmış süsleme ögesi bulunmaktadır. Üst lento silme üzerinde, üçgen alınlıklar olup, avlu giriş kapılarında olduğu gibi sadedir (Fotoğraf: 26). Ayrıca doğu, güney ve batı cephelerde, su basman katının dairesel havalandırma deliklerine yer verilmiştir (Fotoğraf: 27).

Kuzey cephe (Fotoğraf: 28); caminin en dikkat çeken cephesi olup ortada en alttan yukarı doğru kademeli olarak daralan, üç basamaklı merdiveni olan, basık kemerli, dikdörtgen formlu, simetrik olarak yapılmış giriş kapısı yer alır (Fotoğraf: 29), doğuda ve batıda birer tane olmak üzere, iki dairesel formlu pencere açıklıklıları mevcuttur (Foto. 30). İkisi kapının doğusunda, biri batısında ve biri de alınlığında olmak üzere, dört tene kitabe mevcuttur (Fotoğraf: 31).

Yatay silmelerle ayrılan kapı, üç kısımdan oluşmaktadır (Fotoğraf: 32). Dikdörtgen kapının birinci kısmını her iki taraftan ayaklar ve sütuncelerle sınırlandırmıştır. Alt silme zemininden kapı eşiğinin yaklaşık bir santim yukarısında olup sütuncelerin silmelerle

oluşturulan kare kaidesi buraya oturtturulmuştur. Sütunce; kaideyi tekrar eder şekilde, yukarıdan başlıkla sonlanmaktadır. Ayaklarda, sütunce özelliklerini gösterip biraz daha yukarıda tutulmuş ve aynı hizada sonlamıştır.(Fotoğraf: 33) Kapı, sütunce ve ayak arasında yüzeyden dışa doğru taşırılmış ve sade şekilde çeşitli geometrik süslemeler yerleştirilmiştir.

Kapının ikinci kısmı ise, alttan ve yukarıdan silmelerle sınırlandırılmış, basık kemerin olduğu bölümdür. Kemer, dıştan yukarıdan aşağı doğru, "U" biçiminde diş dizileriyle çerçevelenmiştir. Kemer etrafında da, bu diziler görülür. Kemer üzerinde, oyma tekniği ile zikzaklar oluşturulacak şekilde, yedi tane zikzak içine alınmış baklava dizeleri yer almaktadır (Fotoğraf: 34).

Üçüncü kısım, kapının en üst bölümü olup içeresinde kitabesi ve sade tutulmuş silmelerle oluşturulmuş üçgen alınlık bulunur (Fotoğraf: 35). Kitabe dışa taşkın olup dıştan silme çevçeveli, mermer malzemeli dikdörtgen formludur (Fotoğraf: 36). Yine bu üçgenin alt başlangıç hizasına gelecek şekilde, ikisi de silme içine alınmış dikdörtgen kitabeler bulunmaktadır. (Fotoğraf: 37-38). Bir diğer kitabe, kuzey cephenin doğu tarafında, dikdörtgen formlu çerçeveye sahiptir. Çerçevenin alt ve üstleri zikzaklı olup kenarları işlenmiştir. Kitabenin üst satırı okunurken alt satırı kazınmıştır. Bunun usta kitabesi olacağı düşünülmektedir (Tay, 2011: 274), (Fotoğraf: 39).

Yapının üst örtüsü dört yöne eğimli, kırma çatı olup üzeri çinko ile kaplıdır. Bu çinko altında kubbesi bulunmaktadır (Fotoğraf: 40)

Kuzeybatı köşesinde minaresi bulunmaktadır. Minare kare kaideli, silindir gövdeli ve tek şerefeli olup petek ve âlemle son bulmaktadır (Fotoğraf: 41). Minarenin gövdesi orijinal olmayıp 1970 yılında yıldırım düşmesi sonucu yıkılmıştır. 1978 yılında tekrar inşa edilmiş, taşlarının Kahramanmaraş'tan getirildiği köyün yaşlılarından Durmuş DOĞAN (85) tarafından söylenmiştir. Minare gövdesi oldukça sade olup kaideden gövdeye bir pabuçluk kısmı ve destere ağzına benzer bir dekor ile bunun üstünde silme ile geçiş sağlanmıştır. Minarede süsleme şerefe altlığında dolanmaktadır. Şerefenin en altında burmalı silme, üstünde birbirini takip eden testere ağzına benzer süsleme, bunun üstünde diş dizleri ve zikzak olup şerefe orta kısmında, dikdörtgen içine alınmış yıldızlar ve üstünde yarım daireli yaprak dizeleri mevcuttur. Şerefe tablalarında ise sırasıyla baklava dilimleri, eşkenar dikdörtgen içinde yıldız motifleri ve son olarak daire içinde altı kollu yaprak kompozisyonları dolanmaktadır (Fotoğraf: 42). Kare kaidenin köşelerinin 1950 yılında çekilmiş olan bir fotoğrafta çokgen gövdeye geçişin pahlandığı görülmektedir (Fotoğraf: 43). Bugünkü haliyle (Fotoğraf: 44). Kaidenin köşelerinde batı cephesinde, göz şeklinde iki madalyon ve bu madalyonların merkezinde, bir yıldız motifi ve bu motiften yanlara doğru birbirini tekrarlayan dekor dizlimi bulunur(Fotoğraf: 45). Güney ve kuzey cephelerinin (Foto. 46) köşelerinde daire içine alınmış altı yapraklı çiçek motifi ve ortasında bir yıldız ve yanlara doğru birbirini takip eden geometrik dekor dolanmaktadır (Fotoğraf: 47). Doğu cephesi cami duvarına bitişik şekilde olup giriş kısmı harimin kuzeybatı köşesinden sağlanmaktadır.

Kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı harim bölümüne iki kanatlı orijinal ahşap kapıdan girilmektedir. Yeşil boya ile boyanan kapı kanatları, simetrik olarak üç tablaya ayrılmıştır. Alt ve üst tabla dikdörtgen olup üzerlerinde şemse motifi, orta tabla ise enine dikdörtgen olup ortasında bir çiçek motifi yer almaktadır (Fotoğraf: 48).

Harim; silmeli kaideli dördü serbest, dördü duvara gömülü kare formlu, toplam sekiz ayakla desteklenen, mihraba paralel sivri kemerlerle, üç sahna ayrılmıştır. Harim beden duvarlarına sıva yapılmıştır[4] (Fotoğraf: 49). Üst örtüsü ahşap tavanlı olup ortadasında kubbe mevcuttur (Fotoğraf: 50). Kubbe ortasında beş kollu yıldız motifi ve kubbe eteğinde farklı türde geometrik ve bitkisel süslemeli bir şerit bulunur (Fotoğraf: 51). İç mekân, duvarlarda açılan yuvarlak kemerli pencerelerle aydınlatılmaktadır(Fotoğraf: 52). Harimin kıble duvarı ortasında mihrap, sağında minber, harimin kuzeyinde kadınlar mahfili ve doğu duvarında vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Fotoğraf: 53).

Kadınlar mahfili, ahşap malzemeden yeşil renkte yapılmış, harimin kuzeyinde doğu- batı yönünde dikdörtgen vaziyette, altı serbest ayağa ve yanlarda harim beden duvarına oturtturulmuş, alttan hatıllarla desteklenmiştir. Ortada iki serbest ayakla desteklenmiş, dışa taşkın balkon yer almaktadır (Fotoğraf: 54). Mahfile çıkış, kuzeybatı tarafında bulanan merdivenden sağlamaktadır. Mahfil korkuluklarında kafes tekniğinde, yukarıda *"V"* altta ters *"Λ"* şeklinde süsleme mevcut olup bulların arasına dairesel küçük delikler açılmıştır. Mahfilin balkon korkuluklarında ise, *"S"* şeklinde süslemeler yerleştirilmiştir.

Kıble duvarı ortasında kapı aksında bulunan mihrap, silmeli kaide üzerine oturulmuş ve taş malzeme ile yapılmıştır. İçe taşkın üç bölüme ayrılmış simetrik bir şekildedir (Fotoğraf: 55). Orta bölümde yarım dairesel formlu, yarım kubbe kavsaralı mihrap nişi yer alır. Mihrap nişinin iç kenarlarında dolaşan silme ve halka dikkat çeker (Fotoğraf: 56). Kavsara kısmında, ağaç ve bitkisel süsleme motifi yer alıp, kavsara köşelerinin iki yanında ağaç motifi yer almaktadır(Fotoğraf: 57). Kavsarnın üst kısmı silmelerle oluşturulmuş ve bitkisel süslemeler ile çerçevelenmiş, dört kartuş içinde Ali İmran süresinin 37. ayeti bulunmaktadır (Fotoğraf: 58). En yukarı kısımda bitkisel süslemeleri olan üçgen alınlık ve ucunda hilalle son bulmakta, bu hilal içerisinde yedi kollu yıldız motifi yer almaktadır (Fotoğraf: 59).

Diğer iki bölüm birbirine benzer şekilde, mihrap nişini sınırlandıran bordürlerdir (Foto.60). Burada yedi tane birbirini tekrar eder şekilde plasterler oluşturulmuştur. Mihrap nişine yakın plasterin yüzeyinde silmeler yer alıp diğerinde ise ağaç motifi ve meandırlar yer alır. Bu plasterlerin başlıklarında da bitkisel motif, ağaç ve yıldız motifleri bulunur (Fotoğraf: 61).

[4] Bu sıvanın 1943 yılında yapıldığını söyleyen cami imamı, sıvaların kaldırılıp yeniden orijinal hale geleceğini ve ayrıca harimde bulunan taşların havalanma deliklerinin kapanması yüzünden hasar gördüğünü, bunun içende ayrı bir çalışma olacağını da söylemiştir.

Metin

- بسم الله الرحمن الرحيم

- كلما دخل عليها ذكريا المحراب

- ابتعونى اهدكم

- سبيل الرشاد

Mihrab kitabesinin okunuşu;

Bismillâhirrahmânirrahîm

Küllemâ dehale aleyhâ Zekeriyyal Mihrabe" (Âli imran 37)

Ebteğuni ehdâkim? Sebîl er-reşâdır

Bu bordürlerin üst kısmında bitkisel bir kuşak, mihrap nişinde olduğu gibi üçgen alınlıkların içlerinde bitkisel süsleme motifi ve en son hilal bulunmaktadır. Bu hilal içlerinde, beş kollu yıldız ve bir yazı şeridi yer almaktadır (Foto. 62).

Metin

1- ماشاالله جل شانهُ

2- محمّد عبيه ابسلام

Okunuşları

1- Maşâllah Celle Şânuhu

2- Muhammed Aleyhisselam

Mihrabın sağında yer alan minber orijinaldir. Ağaç malzemeden yapılmış, yeşil renge boyanmıştır (Fotoğraf: 63). Köşk altında dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli, açıklık yer almaktadır.

Minber; kapı, korkuluk, aynalık, köşk ve külah kısmından oluşmaktadır. Dikdörtgen forumda yuvarlak kemerli olan kapısı, üsten taç kısmıyla son bulmaktadır (Fotoğraf: 64). Oldukça sade olan aynalık kısmının iki tarafında da açılmış ikişer tane niş bulunmaktadır. Korkuluğunda kafes tekniğinde, "S" şeklinde süslemeler bulunmaktadır (Fotoğraf: 65). Köşk kısmı, ahşap bitkisel başlıkla dört sütunla desteklenmiş, oval testere ağızlı yuvarlak kemerlidir. Kemer üstlerinde üç tarafı zikzaklı bordür, bordür üstünde silme saçak olup bu saçağın dört köşesine denk gelecek şekilde sütunlar, bunların ön tarafında olanların başlılıkları Ay-yıldızlıdır. Sütun aralarında üçgen bitkisel süsleme, bunların aralarında da ay-yıldız mevcut olup köşk sade bir külahla son bulmaktadır (Fotoğraf: 66).

Vaaz kürsüsü, doğu cephede kare ayağın yanında yukarıda duvara montajlı şekilde, minber ve mahfil gibi ahşaptan yapılmış, yeşil renge boyanmıştır. Alttan tekne kaideli olup üstten yarım dairesel forumda, korkuluğa oturtulmuş dışa taşkın kitaplık koyma yeri mevcuttur.

Korkuluğu, dıştan zikzaklarla çevrelenmiş, kafes tekniğinde "S" şeklinde süsleme mevcuttur (Fotoğraf: 67). Ayrıca mihrabın yanında buna benzer ikinci bir vaaz kürsüsü vardır ki bu, orijinal değildir.

b. Mektep

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 3-4

Fotoğraf No **:**68-77

Bulunduğu Yer **:** Güzeloluk caminin, güney tarafında bulunmaktadır. (Fotoğraf: 4)

Plan ve Mimari Özelliği

Mektep, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, iki katlı olarak inşa edilmiştir (Foto. 68). Alt katı avlu ile bitişik iken (Çizim: 3), üst katın orta kısmında sofa yer alıp sofanın doğu ve batı tarafında odalar bulunmaktadır (Çizim: 4). Bu odaların bugün batıdaki olanı muhtarlık, doğudaki ise misafirhane olarak kullanılmaktadır. Eserde, düzgün kesme taş işçilik mevcuttur.

Yapının cepheleri, cami ile benzerlik göstermektedir. İki katlı olan mektebin alt kat ve üst katı arasında dışa taşkın silme ile ikiye bölmüştür (Fotoğraf: 69). Yine camideki gibi, duvar bir santim içeriye çekilerek cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Kuzey cephesi yıkılıp yeniden dizeyin edildiği için, bu özellikleri görememekteyiz. Bu cephede, orijinal olmayan dikdörtgen formlu bir kapı ve iki tane dikdörtgen pencere açıklığı bulunur (Fotoğraf: 70).

Doğu ve batı cepheler birbirine benzer şekilde, alt katlarında avluya geçiş sağlayan kapı açıklıklarına yer verilmiştir. Bu kapılar yukarıda anlatıldığı için, yeniden değinilmemiştir. Üst katlarında yan yana oluşturulmuş, simetrik ikişer adet dikdörtgen pencere açıklıklarına yer verilmiştir (Fotoğraf: 71).

Güney cephe, diğer cephelerden farklı olarak alt katında ikisi serbest, ikisi duvara gömülü dört tane ayakla üst kat desteklenmiştir (Fotoğraf: 72-73). Üst kat ortada dikdörtgen planlı sofanın dışa taşkın yapısı alttan konsollarla desteklenerek balkonu anımsatmaktadır. Sofa, yuvarlak kemerle eyvan şeklinde düzenlenmiş, kemer iki taraftan üzengiye oturmaktadır. (Fotoğraf:. 74) Sofanın sağında iki, solunda iki olmak üzere dikdörtgen formlu dört pencere açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf: 75).

Pencere açıklıkları cami pencere forumlarına benzemektedir. Kuzey cephedekiler orijinal olmayıp, diğer cephedeki pencere açıklıkları orijinal olup dikdörtgen formlu, dışa taşkın söve ve lentolarla çevrilidir. Üstlerinde dışa taşırılmış düz sövelere oturtturulmuş üçgen alınlıklar bulunmaktadır. Bu alınlıklar sade bırakılarak hiçbir süslemeye yer verilmemiştir. Penceredeki tek süsleme söve ve lentoların birleştiği köşelerde, cami pencerelerinde olduğu gibi, yanları pahlanmış şekilde kare süsleme ögesi bulunmaktadır (Fotoğraf: 76).

Yapının üst örtüsü kırma çatı olup çinko ile kaplıdır. Yanlar, dışa taşkın şekilde saçak oluşturmaktadır.

Mektebe, kuzey cephede orijinal olmayan dikdörtgen kapıdan girilerek merdivenlerle üst kata çıkılmaktadır. Sofanın iki yanında bulunan odalara, dikdörtgen formlu kapı açıklıklarıyla girilmektedir. Odalar, dikdörtgen pencerelerle aydınlatılmaktadır. Odaların üst bölümü sunta ile kapatılmış, düz tavanlıdır (Fotoğraf: 77). Yapıda Herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır.

c. Çeşme

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 5

Fotoğraf No **:** 78-82

Bulunduğu yer **:** Caminin batısında, yol kenarında yer almaktadır. (Fotoğraf: 5)

Plan ve Mimari Özellikleri:

Köye adını verdiğini düşündüğümüz çeşme, yaklaşık olarak 2.84 m. yükseklikte, 3.10 m. genişliğinde bağımsız olarak yapılmış, tek kemerli, tek cepheli çeşmeler grubundadır (Çizim: 5). Cephesi güney yönündedir. Çeşme onarım geçirerek günümüze kadar gelmiştir (Fotoğraf: 78).

Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen çeşmenin niş kısmı sivri kemerlidir (Fotoğraf: 79). Alt kısmı silme hizasına kadar toprak altında olduğundan dolayı, ayakların olup olmadığı belli değildir. Kemer, silmeler üzerine oturtturulmuştur. Niş kemeri bir santim geriye çekilmek sûretiyle cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Yapının üst örtüsüne sonradan beton dökülmüş, iki yana eğimli çatı ile örtülmüştür. Çeşme alınlığında, enine dikdörtgen formlu mermer kitabe bulunmaktadır.

Çeşme nişinin iç kısmında bulunan silme altında iki tane lüle deliği bulunur. Ayrıca niş kısmında, altlı üstlü iki tane birbirinden farklı formda, taslık nişleri mevcuttur (Fotoğraf: 80). altta bulunan taslık nişi, silme üzerinde dikdörtgen formlu dilimli kemerli (Foto. 81), üstte bulunan ise, kare formlu olarak yapılmıştır (Fotoğraf: 82).

Bugün akar vaziyette olan çeşmenin yalağı, yol altında kalmış kuzey-güney yönünde 1.60x1.20 m. ölçülerinde dikdörtgen formludur. Yapı üzerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

3.2. Camiler

3.2.1. Anonim Cami (Kızılören Cami)

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 6

Fotoğraf No **:** 83-108

Bulunduğu Yer **:** Ayaş mahallesinin Yemişkumu mevkinde, Kızılören denilen bölgede eski ev kalıntılarının karşısında yolun güney tarafında bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Yapı üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabeye rastlanılmamıştır. Plan özelliği, kullanıldığı malzeme ve teknik açısından eseri, XIV ve XV. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür. Fakat yakın bir tarihte onarım geçirdiği anlaşılmaktadır.

Palan ve Mimari Özellikleri:

Bulunduğu yer itibariyle çevreye hâkim şekilde deniz ve şehri rahatlıkla görme imkânı sağlayan cami, eski bir ören yerinde bulunmaktadır. Cami etrafında düzgün kesme taştan yapılmış eski evler, sarnıçlar ve yıkılmış eski yapı kalıntıları bulunmaktadır (Fotoğraf: 83).

Doğu-batı yönünde enine dikdörtgen planlı olan yapı, mihraba paralel iki sahınlıdır. Kuzeyinde son cemaat bölümü mevcuttur. Girişi de buradan sağlanmaktadır (Foto. 84). Ayrıca kuzeydoğu köşeye gelecek şekilde, sarnıç bulunmaktadır (Çizim: 6; Fotoğraf: 85). Camide; düzgün kesme taş, moloz taş, kaba yonu taş ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Cami bugün kullanılmamaktadır.

Yapının duvarlarında, kaba yonu taş ve yer yer aralarında moloz taş, köşelerde düzgün kesme taş malzeme bulunmaktadır (Fotoğraf: 86). Oldukça sade olan beden duvarlarında derzler bulunur. Batı cephe, oldukça sade olup hiçbir açıklık mevcut değildir. Harim duvarı ile son cemaat bolümün olduğu kuzeybatı köşesinde çatlak izleri bulunur (Fotoğraf: 87).

Doğu cephede, batı cephesinde olduğu gibi, harim duvarı ile son cemaat kısmının birleştiği kuzeydoğu köşesinde çatlaklık mevcuttur. Ayrıca bu cephenin güneydoğu köşesine yakın yerde, (Fotoğraf: 88) dikdörtgen formlu, basık kemerli söve ve lentoları yekpare taştan yapılmış pencere açıklığı mevcuttur (Fotoğraf: 89).

Güney cephede ise, aynı hizaya gelecek şekilde dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli iki pencere açıklığına yer verilmiştir (Fotoğraf: 90). Bu cephedeki pencerelerin batı yönündeki olanı, doğu yönünde bulunan pencereden küçüktür (Fotoğraf: 91). Doğu yönünde olan pencerenin lento ve söveleri doğu cephesinde bulunan pencere gibi yekpare taşlarla yapılmıştır (Fotoğraf: 92).

Kuzey cephede, dört yuvarlak kemerli son cemaat bölümü bulunmaktadır. Kemer gözleri kuzeybatı köşeden kuzeydoğu kaşeye doğru daralmakta ve küçülmektedir (Fotoğraf:93). Buradan da orada bulunan sarnıca, yağmur sularının akmasını sağlamak için meyil verildiği

anlaşılmaktadır. Kemerler, yanlarda duvara gömülü ayaklara, ortada da 3 serbest kare kesitli ayaklara oturtturulmuştur (Fotoğraf: 94).

Caminin minaresi bulunmamaktadır. Üst örtüsü, bugün yıkılmış durumdadır. Örtü sisteminin içten ahşap tavanlı, dıştan ise topraklı düz damla örtülü olacağını düşünmekteyiz.

Camiye giriş, kuzeyinde bulunan son cemaat bölümünden sağlanmaktadır. Son cemaat bölümü, doğu batı yönünde dikdörtgen planlı olup yanları sağır tutulmuştur (Fotoğraf: 95). Son cemaat bölümünün güney duvarı, ortasında mihrap ekseninde, dikdörtgen formlu tahrip olmuş yuvarlak kemerli olan kapı, her iki yanda yekpare taştan sövelerle oluşturulmuştur (Foto. 96). Kapı kemerinin sol alt köşesinde, kabartma tekniği ile ağız kısmı aşağıda, ucu kapı yönüne bakar şekilde, bir tane hançer motifi yer almaktadır (Fotoğraf: 97). Kapının batı kısmında, yekpare taşlarla oluşturulmuş, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf:. 98).

Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve iki sahınlı olarak yapılan harim, kıble duvarının ortasında mihrap, sağında taş minberden oluşmaktadır (Foto. 99). Harimin içi, güney duvarında 2, kuzey ve doğuda 1 olmak üzere dikdörtgen biçimli pencerelerle aydınlatılmaktadır. Beden duvarları sıvalı şekilde olup herhangi bir süsleme izine rastlanılmamıştır (Fotoğraf: 100).

Harimi iki sahına ayıran yuvarlak kemerler, her iki yanda bulunan duvara gömülü ayaklarla, ortada iki farklı taşıyıcı ile desteklenmektedir (Fotoğraf: 101). Taşıyıcıların, batı duvarına yakın olanı kare kesitli, biri kendine bitişik şekilde köşeleri pahlanmış (Fotoğraf: 102), diğeri bunun üst kısmında sonradan eklenmiş, yanları zikzaklı süslemeli iki farklı kare başlıklar bulunur (Fotoğraf: 103). Diğer taşıyıcı ise, doğu duvarına yakın kırık şekilde sütun olup en üstünde kare başlıkla son bulmaktadır (Fotoğraf: 104). Bu taşıyıcıların çevrede bulunan farklı yapılardan getirilmiş devşirme malzeme olabileceği anlaşılmaktadır.

Mihrap, kıble duvarının ortasında giriş aksına gelecek şekilde beyaz kesme taştan, dikdörtgen formlu yarım daire planlı, yarım kubbe kavsaralı, dilimli kemerli olarak tasarlanmıştır. Her iki yanında yer alan nişlerin sol tarafındaki kare, sağ tarafındaki ise dikdörtgen forumda tasarlanmıştır (Fotoğraf: 105). Mihrap, genel olarak sade bir şekilde olup süsleme unsuru, sadece üst kısmının tepeliğinde fazla derin olmayan üçgenlerin art arda dizilmesiyle yapılmış olup sol tarafta bu uygulamaların izleri kalmamıştır (Fotoğraf: 106). Ayrıca niş kemerinin tam ortasına gelecek şekilde, sarkıt olarak yapılan kabara şeklinde süsleme ve yine kemerin üst kısmında tahrip olmuş zikzak motifine yer verilmiştir (Fotoğraf: 107).

Minber, mihrabın sağında taş malzemeli, 5 basamaklı olarak yapılmıştır. En üst merdiven, daha geniş tutulmuştur. Sade bir görünümü olan minberde kapı, korkuluk ve köşk bölümleri bulunmamaktadır (Fotoğraf: 108)

3.2.2. Şeykem Cami

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 7-9

Fotoğraf No **:** 109-123

Bulunduğu Yer **:**Şeykem Camisi, Erdemli'ye 7 km uzaklıkta, Kösbucağı yolu üzerinde, Köypınarı caddesinin Şeykem mevkinde, ana yoldan yaklaşık 500 metre uzaklıkta ağaçlar içerisinde bulunmaktadır (Fotoğraf: 109).

Tarihlendirme:

Yapı üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Kullanılan malzeme ve tekniğinden çevredeki yapılarla karşılaştırıldığında yapının, XV. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür. Cami günümüzde kullanılmamaktadır.

Plan ve Mimari Özellikleri

Cami, kareye yakın dikdörtgen planlıdır. (Çizim. 7) Harim iç kısmında kalan izlerden hareketle, yapının mihraba paralel iki sahınlı olduğunu belirtebiliriz. Giriş kısmının ise, kuzey tarafında mihrab aksında olabileceği tahmin edilmektedir. (Çiz. 8) Yapıda düzgün kesme taş, moloz taş malzeme kullanılmıştır (Foto. 110).

Eserin kuzey cephesi yıkık vaziyettedir. Sadece duvar temel izleri kalmıştır (Foto. 111). Doğu, batı ve güney cepheleri sağlam şekildedir. Cephelerde hatıl izlerinin olması, yapıda ahşap kullanıldığını göstermektedir. Doğu ve batı cepheleri birbirine benzer şekilde, birer mazgal pencere kalıntı izleri mevcut olup cepheler sade bırakılmıştır (Foto. 112).

Güney cephe, simetrik olarak oluşturulmuş dört tane yekpare taşlarla basık kemerli dikdörtgen pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Pencere üstlerinde yatay şekilde ahşap hatıl izleri mevcuttur (Foto. 113). Ayrıca pencere tavanlarında da ahşap bulunur (Foto. 114).

Yapının üst kısmı bugün yıkık vaziyettedir. Ama çevredeki camilere bakıldığında, üst örtünün ahşap tavanlı olabileceğini tahmin edebiliriz. Lokman Tay da makalesinde yapının düz dam ile örtülü olabileceğini belirtmiştir(Tay, 2018: 125-115).

Harime kuzey tarafından ve bugün mevcut olmayan kapıdan girilmekteydi. İç tarafı güney cephesinde, mihrabın sağında ve solunda bulunan birer tane dikdörtgen pencere ve doğu-batı cephelerde bulunan mazgal pencerelerle aydınlatmaktaydı. Beden duvarları üzerinde sıva izleri görülmektedir. Buda yapının yakın zamana kadar kullanıldığı izlenimini vermektedir (Foto. 115).

Doğu ve batı duvarına gömülü iki ayağında bulunan üzengi izleri ve mihrap ekseninin hizasına gelecek şekilde, serbest kare kesitli 0.70x0.67 m. ölçülerinde taşıyıcı öge bulunmaktadır (Foto. 116). Bu da iki yandaki üzengiye oturan kemerlerin ortadaki ayakla desteklendiğini gösterir. Açıklıkları dikkate alındığında, büyük ihtimalle sivri kemerli olarak yapılmışlardı (Foto.

117), (Tay, 2018: 125-142). Doğu duvarının ayağının kuzeyinde 1 (Foto. 118), batı ayağının güneyinde ise yan yana 2 niş bulunur. Doğu duvarındaki tahrip olmuş şekildedir (Foto. 119).

Kıble duvarı ortasında yer alan mihrap, yarım daire formlu, üç dilimli kemerli olarak tasarlanmıştır. Kavsara bölümünde, 5 sıra mukarnas dolgusu mevcuttur (Foto.120). Her iki yanında açılmış dikdörtgen formlu kaş kemerli nişler bulunur (Foto. 121). Genel itibariyle sade bir görünümü olan mihrap, süsleme açısından kavsara üstünde tahrip olmuş, bir tane gülbezek (Foto.122) ve doğu tarafında yer alan nişin köşesi ile mihrap arsında kalan yerde Mühr-ü Süleyman motifleri yer almaktadır (Çiz. 9- Foto. 123).

Yapıda minare, minber ve mahfil izine rastlanılmamıştır. Yapıya bakım ve onarım yapılmaz ise yok olma ihtimaliyle karşı karşıya kalacaktır.

3.2.3. Eski Harfilli Köyü Cami

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019
Çizim No **:** 10
Fotoğraf No **:** 124-133
Bulunduğu Yer **:** Cami, Yağda ve Harfilli köyleri arasında, yola yaklaşık 300 metre uzaklıkta, eski köy yerleşiminde bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Yapı üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Vakfiyelerde de bu yapı ile bilgiye rastlanılmamıştır. Yapının, malzeme ve teknik açısından Karamanoğulları veya Osmanlı dönemine ait olduğunu söyleyebiliriz.

Plan ve Mimari Özellikleri:

Yapı, bugün harap durumda yıkılmış olup sadece duvar temel kalıntıları bulunmaktadır (Fotoğraf: 124). Yapı, doğu-batı doğrultusunda 8.68x 12.80 m. ölçülerinde, dikdörtgen planlı, mihraba paralel iki sahınlı olarak yapılmıştır. (Çizim: 10) Kuzeyinde 7.86x 12.80 m. ölçülerinde, dikdörtgen planlı avlu olabileceği düşündüğümüz mekân yer almaktadır. Eserin kapı, pencere, mihrabında ve beden duvar köşelerinde, düzgün kesme taş, diğer kısımlarında kaba yonu ve moloz taş malzeme kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf: 125). Yapının duvar kalınlığı 0.60 m. olup duvarlarda harç kullanılmamıştır.

Caminin kuzeyinde, dikdörtgen planlı avlu (Foto. 126) olarak tasarlanan yere, merdivenle inilir (Fotoğraf: 127). Buradan, dıştan 0.80 m. içten 1.20 m. genişliğinde dikdörtgen formlu üsten basık kemerli olarak düşündüğümüz yıkılmış kapıdan, harime geçilir (Fotoğraf: 128).

Harim dikdörtgen planlı olup mihraba paralel iki sahınlıdır (Fotoğraf: 129). Harimi iki sahına ayırmış olan kemerler bugün yıkılmış vaziyettedir. Bu kemerler yanlarda duvara gömülü kare kesitli ayaklara, Orta da iki tane 0.54x0.98 m. ölçülerindeki serbest taşıyıcılara oturtturulmuştur (Fotoğraf: 130). Harimin güney duvarı ortasında yıkık şekilde olan mihrabın,

yanında pencere açıklığına yer verilmiştir (Fotoğraf: 131). Sağ tarafında bulunan pencerenin üst tarafı yıkık şekilde, yüksekliği 0.70 m. genişliği 0.93 m. ölçülerinde dikdörtgen formlu olup Pencerenin zemininde ahşap malzeme bulunmaktadır (Fotoğraf: 132). Mihrabın sol tarafında da buna benzer bir pencere daha olacağını düşünmekteyiz.

Mihrap, yanlarda silme ile sınırlandırılmış genişliği 0.59 m. derinliği 0.38 m. ölçülerinde yarım daire formludur (Fotoğraf: 133).

Camide minare, mahfil ve minber bulunmamaktadır. Ayrıca, yapının kuzey tarafında sarnıç bulunmaktadır. Yapıda, herhangi bir süsleme izine rastlanılmamıştır.

3.2.4. Esenpınar (Güverek) Köyü Cami

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 11- 12

Fotoğraf No **:** 134-168

Bulunduğu yer **:** Cami, Esenpınar mahallesinin merkezinde, yol kenarında bir avlu içinde bulunmaktadır.

Tarihi:

V.G.M aldığımız evraka göre yapı, 1740 tarihinde beraat verildiği, 1831 yılında da onarım geçirmiş olacağı belirtilmiştir. Cami giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede, H. 1247, M. 1832 yılı okunmuştur. Bu kitabenin inşa veya onarım kitabesi mi olup olmadığı tam olarak bilinmemekle birlikte, caminin yanında bulunan mezar taşlarının birinde H. 1328 M. 1910 yılı ve İbrahim Molla Mehmet adında bir isim yazılıdır. Mezar taşında yer alan kişinin, caminin yaptıranı olabileceği düşüncesindeyiz. 1970 yılında V.G.M tarafından geniş bir şekilde onarım geçirmiştir. 82 yaşında olan Numan Ateş'in söylediğine göre, 1943 yılında caminin minaresine yıldırım düşmesi sonucunda petek kısmı yeninden yapılmıştır. Yapının mülkiyeti, Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir.

Kitabesi :

Kapı kemer üstünde silme ile çevrelenmiş olan kitabe, dikdörtgen formlu üç satır halinde, satır araları cetvelle ayrılmış celi sülüs yazı türü ile hakkedilmiştir (Fotoğraf: 150

Metin

- بسم الله الرحمن الرحيم

- سنه 1247 3 ذى الحجه

Okunuşu

Bismillâhirrahmânirrahîm

Sene 1247 3 Zilhicce

M. 4 Mayıs 1832?

Plan ve Mimari Özellikleri

Cami, bir yol kenarında geniş bir avlu ile çevrilidir. Avlu duvarları sonradan yapılmıştır. Avlunun kuzeyinde yeni yapılmış tuvalet ve şadırvanı, güney tarafında cami yer almaktadır (Fotoğraf: 134).

Doğu-batı doğrultusunda içten 19.25x17.64 m. ölçülerinde dıştan 21.46x20.40 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Kuzeybatı köşesinde minaresi bulunur.(Çizim: 11) Beden duvarlarında düzgün kesme taş malzeme kullanıldığı, sıvaların döküldüğü yerden anlaşılmaktadır (Fotoğraf: 135).

Cami cepheleri oldukça sade görünümde olup en dikkat çeken yeri kuzey cephesidir. Batı, güney, doğu ve kuzey cephelerde ikişer tane olmak üzere, toplam 8 pencere açıklığına yer verilmiştir (Fotoğraf: 136-137). Bu pencere açıklıkları birbirine benzer şeklinde restorasyon geçirmiş, dikdörtgen formlu demir şebekelidir. Pencere alt söveleri dışa taşkın olup üst kısmında ahşap alınlık yer almaktadır (Fotoğraf: 138). Caminin güneybatı köşesinde çeşme bulunmaktadır.

Kuzey cephe, avlu tarafına bakmaktadır. Bu cephede eski fotoğraflarda sonradan eklenen tuğla ile yapılmış son cemaat bölümü bulunmaktaydı (Fotoğraf: 139); bugün ise bu bolümün yerine, kapı hizasından başlayıp batı tarafa doğru giden bir sundurma bulunmaktadır (Fotoğraf: 140). Kuzey cephenin doğu tarafında daha önce içeride olan, bugün dışarda bulunan sadece baş şahideleri olan üç tane mezar taşı yer almaktadır (Fotoğraf: 141-142).

Burada bulanan mezar taşları düzgün kesme taşla yapılmış 2.21x1.88 m. ölçülerinde temsili bir kaideye yerleştirilmiştir. (Foto. 143) Bu kaidenin batı ucundaki şahideliği 0.92 m ortadaki 0.83 m. kuzeydeki 0.78 m. yükseklikte, 0.24 m. genişliğinde ve kalınlığı 0.12 m. ölçülerine sahiptir. (Fotoğraf: 144) Şahidelerin en güneydeki olanı hariç, diğer ikisinde ön ve arkalarında yazıya yer verilmemiştir (Foto. 145). Güneydeki şahidenin sadece ön yüzeyinin başlığında iki satır, şahide gövdesinde de 9 satır halinde, araları cetvellerle ayrılmış, kabartma tekniğinde sülüs hatla yazılmış yazılar bulunur. (Fotoğraf: 146-147).

Metin

1- ماشالله ... رمضان شريف سنه 1328

2- جل جلل ..... **-**

3-لااله الاّالله محمد رسول الله

4-داردنيا....

5- عا ... .

6- ... .

7- مرحوم المغفور ....

...ابراهيم

8- منلا محمد روحنه الفاتحه

Okunuşu

1- Maşallah …. Ramazan-ı Şerif 1328 / 1910-11

2- Celle Celâlühû … …

3- - Lâ ilâhe illallâh Muhammedü'r-rasûlullah

4- Dâr-ı dünya … …

5- … …. …

6- … …. …

7- Merhum ve el-mağfur ……. ……. İbrahim

8- Monla Mehmed ruhuna el-Fatiha

Kuzey cephenin orta kısmında onarım geçirmiş 3.50 m. yüksekliğinde, 1.20 m. genişliğinde, basık kemerli dikdörtgen formlu kapı açıklığı mevcuttur (Fotoğraf: 148-149). Kapı kemeri üzerinde, dikdörtgen formlu taş malzeme üzerine, üç satır halinde, oyma tekniğiyle ve mahalli üslupta sülüs hatla yazılmış kitabe mevcuttur (Fotoğraf: 150). Kitabe altında dıştan silme ile çevrili dikdörtgen taş ve ortasında bir pano, üzerinde ay-yıldız ve iki yanında gül bezek motifi bulunur (Fotoğraf: 151).

Yapı, üst kısmı içten dört ahşap direkle desteklenen düz ahşap tavanlı, dıştan dört yana eğimli kırma çatı olup üzeri kiremit ile kaplıdır.

Minare, kuzeybatı köşesinde yükselmektir. Kare kaideli, on altıgen gövdeli ve tek şerefelidir (Fotoğraf: 152). Kare kaideden gövdeye geçiş, sekizgen bir pabuçlukla sağlanmıştır. Minarenin en altında sekizgen, onun üstünde ve şerefe altında on altıgen silmeler bulunmaktadır. Minare gövde kısmının güney yüzünde, üç tane pencere açıklığına yer verilmiştir (Fotoğraf: 153). Minarenin tek şerefesi, oldukça süslemeli şekildedir. Şerefe korkulukları tablalarında, kol ve el motiflerine benzer motif dolanır. Şerefe altında da, 5 sıra süsleme şeridi dolanmaktadır. En altta sade bir şerit, onun üstünde farklı tarzda geometrik süsleme, ardından yanları tırtırlı dairesel sarkık süsleme, bir diğerinde iç içe geçmiş üçgenler ve en sonunda sarkık şekilde bitkisel motifli süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf: 154). Minare, en üstte petek ve sonradan eklenen orijinal olmayan külah ve âlemle son bulmaktadır.

Kare kaide, oldukça yüksek yapılmış üstten silme saçaklı olup giriş kapısı harimin kuzeybatı köşesinde, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli kapıdan girilmektir. Kaide ve minare, tamamen düzgün kesme taşla yapılmıştır.

Harime, kuzeyde bulunan kapından üç basamakla geçilmektedir. Harim, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Doğu-batı doğrultusunda sıralanmış dört ahşap direkle üst ahşap örtü desteklenmiştir. Ahşap direkler eski fotoğraflarda beyaz renkte, yivli şekilde ince olarak görülmektedir (Fotoğraf: 155). Bugün ise, kahverengi boyanmış yuvarlak kalın bir şekildedir. Üst ahşap tavan boyası da aynı şekildedir (Fotoğraf:156). Harimin içi, dikdörtgen

formlu pencerelerle aydınlatılmaktadır. Kuzey tarafta dikdörtgen kapı açıklığı yer alıp eskiden var olan ahşap mahfil, bugün bulunmamaktadır (Fotoğraf: 155-157). Kuzeybatı köşesinde, minare kapısı yer almaktadır (Fotoğraf: 158). Oldukça sade bir görünümde olan harimde, sadece süsleme güney duvarında yer alan mihrapta bulunur (Fotoğraf: 159).

Mihrap, kıble duvarı ortasında, 0.15 m harime doğru taşkın şekilde 2.66 m genişliğinde taş ve alçı malzemeli, dikdörtgen formlu, altta silmeli kaideye oturtulmuş yüksek bir üçgen alınlıkla son bulmaktadır (Fotoğraf: 160-161). Mihrap nişi, ortada düzgün kesme taş malzeme ile sade bir görünümde, genişliği 0.75 m, derinliği 0.35 m. ölçülerinde, yarım dairesel planlı, yarım dairesel kavsaralı, yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır (Çizim: 12; Fotoğraf: 162). Mihrap nişinin iki yanında da dışa taşkın mumluk konsolları yer almaktadır (Fotoğraf: 163). Mihrabın yanları, simetrik şekilde alçı malzemeli silmelerle sınırlanmış, kemer üstünde de devam eden silmelerin üstünde yumurta dizlerine yer verilmiştir (Fotoğraf: 164). Her iki yanda da silme üzerinde, bir vazo ve vazodan çıkan "S" şeklinde sarmaşıklar dolanarak, uç kısımlarındaki çiçekler birbirine dolanarak natürmort süsleme özelliği göstermiştir. Bu sarmaşıklar, silme ile çerçeve içine alınmış, silme etrafı bir sıra boş kalacak şekilde diş dizelerine yer verilip tekrar silme ile çevrelenmiştir. En dıştaki bordürde mumluk konsollarının üstünde bulunan kemerin üzerinde yer alan vazodan çıkan natürmort çiçek dalları, alınlığı dolanarak en uç kısımda üç tane palmet ve rumi ile son bulmaktadır (Fotoğraf:165-166). Bordürler, en dıştan düz silme ile sınırlandırılmış ve en tepede dairesel taş bir saatle son bulmaktadır. Saat, 12.15'i göstermektedir. Mihrap alınlığında, üç tane yan yana dıştan silme ile oluşturulmuş dikdörtgen çerçeveli kitabe ve ortadaki kitabeye gelecek şekilde, üzerlerinde dairesel kitabe yer almaktadır. Orta kitabe üzerinde Ali İmran süresi 37 ayeti yazılıdır (Fotoğraf: 167). **"*Küllemâ dehale aleyhâ Zekeriyyal Mihrabe",*** **كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابٌ -**yandaki panoların iç köşelerinde dört tane palmet ve rumi süsleme motifi, ortalarında dairesel içinde sağ tarafında ***"Allah",*** soldakinde ***"Muhammed"*** yazılıdır **الله - محمد -** (Fotoğraf: 166). Üstteki dairesel kitabe içinin ortasında kabara ve bu kabara etrafını dolanan ihlas süresi bulunmaktadır. (Fotoğraf:168).

Metin

- بسم الله الرحمن الرحيم

قل هو الله احد {1} الله الصمد{2} لم يلد ولم يولد {3} ولم يكون له كفواً احدٌ{4}

Okunuşu

Bismillahirrahmânirrahîm.

Kul hüvellâhü ehad

Allâhüssamed

Lem yelid ve lem yûled

Ve lem yekün lehû küfüven ehad.

Anlamı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

De ki: O Allah tektir.

Allah her şeyden müstağni ve her şey O'na muhtaçtır.

O doğmamış ve doğrulmamıştır.

Hiç bir şey O'na denk değildir.

Ahşap minber mihrabın sağında orijinal olmayıp sade bir şekildedir

3.2.5. Arpaçbahşiş Cami

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 13

Fotoğraf No **:** 169-181

Bulunduğu yer **:** Yapı, Arpaçbahşiş mahallesinin kuzeyinde, eski yerleşim yerinde, yol kenarında bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Cami üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabeye rastlanılmamıştır. Fakat AKVKBM'den alınan belgede, bir taşın üzerinde H. 1246 yazıldığı belirlenmiştir. Bu tarihin M. 1837 tarihine denk gelmektedir. Yapıyı malzeme ve teknik açısından da XIX. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür. Yapının belde sakinlerince, bir selden sonra hasar gördüğü belirtilmiştir. Bugün yaşları 50-60 olan bu kişiler, burada namaz kıldıklarını söylemektedirler. Ayrıca kuzey cephe duvar sıvaları üstünde 1945 tarihi yazmaktadır. Büyük ihtimalle cami, 1965-70 yıllarına kadar kullanılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri:

Cami, bugün yıkık durumda olup sadece kuzey cephesi ayakta kalmış, doğu cephenin de temel izleri bulunmaktadır. Yapının bir kaya zemin üzerinde, doğu-batı doğrultusunda, enine dikdörtgen vaziyette olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır. Belde sakinleri de, bu plan şemasını destekler niteliktedir (Çizim: 13; Fotoğraf: 169-170).

Yapıda, sadece kuzey cepheden hareketle düzgün kesme taş, kabayonu taş ve moloz taş malzeme yer almaktadır. Duvar kalınlığı 0.70 m'dir (Fotoğraf:171). Kuzey cephe ortasında yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu kapı açıklığı vardır (Foto. 172). Yuvarlak kemer, iki yanda da blok taşlarla desteklenmiştir (Fotoğraf: 173). Kemer kilit taşının üstünde, kare formlu taş bulunmaktadır. Neden konulduğunu bilmediğimiz bu taşın üzerinde 1946 yazılmaktadır (Fotoğraf: 174). Bu taşın üstünde, devşirme malzemeli yatay şekilde, dışa taşkın iç bükey ve dış bükey silme yer almaktadır. Orta silme üzerinde, zikzaklı bir süsleme şeridi bulunmaktadır. En üstte, devşirme malzemeli, dikdörtgen formda, dıştan zikzaklarla çevrelenmiş ve iki tarafında da

daire içerisine alınmış bitkisel süsleme bulunmaktadır. Bu iki dairesel süsleme arasında tabancaya benzeyen süsleme motifi yer almaktadır (Fotoğraf: 175).

Kapının batı tarafında mihrabiye nişi olacağını düşündüğümüz ve genişliği 0.67 m. derinliği 0.38 m. ölçülerinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli bir niş bulunmaktadır. Bu mihrap nişinden anlaşılacağı üzere, kuzeyinde son cemaat yeri olacağı düşünülmektedir (Fotoğraf: 176). Cephe saçakları düz olup bu saçak altında, sıva üzerinde mavi renkli kalem işi bordür süsleme izleri mevcuttur (Fotoğraf:177).

Harim kısmı, sadece kuzey cephede oluşmaktadır (Fotoğraf:178). Cephede bulunan ahşap hatıl izlerinden hareketle düz örtülü olacağını söyleyebiliriz (Fotoğraf: 179). Beden duvarı üzerinde, üç tane sivri kemerli niş yer almaktadır. Orta kısımda yer alan kemerin niş kenarından yuvarlak kemerli giriş kapısı açılmıştır (Fotoğraf: 180). Duvar yüzeyine sıva yapılıp üzeri beyaz boyayla boyanmıştır. Bu sıva üstünde, dışarıda olduğu gibi tonoz başlangıç yerine yakın hizada, mavi boyayla kalem işi süsleme bordürü yer almaktadır (Fotoğraf: 181).

3.2.6. Akpınar Köyü Cami

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019
Çizim No **:** 14
Fotoğraf No **:** 182-188
Bulunduğu Yer **:** Akpınar mahallesine bağlı 1 km yukarısında Akpınar'da bulunan yeni caminin çaprazında, kahvenin yanındaki yoldan yukarı doğru köyün üstünde, yol kenarında bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Yapı üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Hangi amaçla kullanıldığı bilinmeyen yapının, cami olarak kullanıldığı görülmüştür. Türkmen boylarının yerleşik bir hayata geçişi düşüldüğünde, bu yapının cami olarak XIX. ve XX. Yüzyıllarda kullanılmış olduğunu söyleyebiliriz.1970 yılına kadar namaz kılındığı köylüler tarafından söylenmektedir. Bugün ise kullanılmamaktadır. Köyün yeni camisi 1963 yılında yapılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri

Köye yeni cami yapılana kadar kullanılan yapı, içten doğu-batı doğrultusunda 18.0 m. güney-kuzey doğrultusunda 10.10 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olarak yapılmıştır. (Çizim:14) Yapının üst örtüsü yıkılmış durumda olup beden duvarları büyük blok taşlarla yapılmıştır (Fotoğraf: 182).

Dıştan sade bir görünümde olan yapının kuzey cephesi sağır tutulmuş, beden duvarının yarısına kadar toprak doldurularak yol yapılmıştır. Doğu cephede, orta kısmı yıkık durumda olup güney tarafında dikdörtgen formda küçük pencere açıklığı bulunmaktadır. Güney cephede ise, biri küçük, diğeri büyük olan iki pencere mevcuttur. Pencerelerin yapının orijinalinde olmadığı

ve sonradan açıldığı kanısındayız. Güney cephenin batı köşesine yakın yerde, dikdörtgen kapı açıklığı bulunur (Fotoğraf: 183). Ayrıca doğu ucunda, kare planlı içi sıvalı sonradan yapılmış sarnıç vardır.

Yapının esas giriş yeri, batı cephesindedir (Fotoğraf: 184). Bu cepheden başlayıp güney cepheyi L şeklinde çevreleyen bir mekân bulunmaktadır. Sarnıç da bu mekân yıkıldıktan sonra yapılmış olmalıdır (Fotoğraf: 185). Bugün yıkılmış şekilde olan kapının diğer kapı gibi dikdörtgen formlu olduğu, kalan kalıntılarla anlaşılmaktadır. Kapı yanlarında sürgü izleri bulunmaktadır.

Yapının içi harap şekilde olup duvarlarda kalan üzengi ve kırılmış sütunlardan anlaşılacağı üzere doğu-batı doğrultusunda, mihraba paralel olarak sahınlara ayrıldığını söyleyebiliriz (Fotoğraf: 186). Toprak dolduğu için, kaç sahınlı olduğunu belirlenememiştir. Yapının üstü yıkık, camiye çevrilince mihraptan başka bir şey eklenmemiş olması ve yayla yerinde bulunması açısından yapının, belirli dönemlerde kullanılmış olabileceğini akla getirmektedir (Fotoğraf: 187).

Mihrap, güney cephede 177 cm yükseklikte, dikdörtgen formlu, niş kısmı oyularak yapılmış, yarım daire planlı, yarım daire kavsaralı olarak sade biçimde tasarlanmıştır. Mihrabın iki yanında dikdörtgen pencere açıklığına yer verilmiş, doğu tarafında da niş bulunaktadır (Fotoğraf: 188). Yapıda herhangi bir süsleme izine rastlanılmamıştır.

3.3. Türbe/Kümbet

3.3.1. Paşa Kümbeti

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 15

Fotoğraf No **:** 189-205

Bulunduğu Yer **:** Erdemli-Silifke karayolunun sağında, kabristan alanın içinde bulunmaktadır.

Tarihi :

Üzerinde bulunan kitabeden hareketle H. 920[5], M. 1514[6] Karamanoğlu dönemi yapısı olduğu anlaşılmıştır. Türbenin ise Aktaş oğlu Sinan Paşaya ait olduğu tespit edilmiştir. Sinan Paşa'nın kuvvetle muhtemel bu dönemde komutan/Paşa olduğu kaynaklarda geçmektedir. (Tuncer, 1991: 231& Selçuk, 2014: 201).

Kitabesi:

Kapı kemer üzerinde bulunan kitabe, kare formlu olarak iki satır halinde, satır araları cetvellerle ayrılmış kabartma tekniği ile ta'lik yazı ile hakkedilmiştir (Fotoğraf: 199).

Metin

ـ صاحبه سنان بك بن اقطاش

ـ بن احمد سنه عشره وتـ سعمائـ ه

Okunuşu

- Sahibühû Sinan Bey bin Aktaş

- bin Ahmed sene aşere tis'a mâe (H.920 M.1514)

Plan ve Mimari Özellikleri

Yol kenarında ağaçlar arasında kalan yapıyı ilk bakışta görmek oldukça zordur (Foto. 189). Ayaşlılar tarafından kümbette ritüel bir gelenek sürdürüldüğü için, devamlı ziyaret edilmektedir (Selçuk,2014:195-214). Kümbet, içten 5.35x5.36 m. ölçülerinde kare planlı olarak yapılmış, doğu cephede kapı yer almaktadır.(Çizim: 15) Yapıda, tamamen taş malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf: 190-192)

[5] Kitabenin okunmasında bize yardımda bulunan, Marmara Üniversitesi Sanat Tarihi Bölüm Başkanı Prof.Dr. Abdülhamit Tüfekçioğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

[6] Bizim okuduğumuz tarih dışında, farklı eserlerdeki okunan tarih için Bknz. Diez, Aslanapa & Koman. (1950) *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul. Tuncer, O.C. (1991). *Anadolu Kümbetler-2- Beylikler ve Osmanlı Dönemi*. Dülgerler, O.N. (2006). *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*. Ankara. Bu eserlerde geçen bilgiler bizle aynı tarihi doğrulamaktadır. Fakat Otto-Dorn, Katharina (1952), Islamische Denkmäler Kilikiens. Jahrbuch Für Kleinasiatische Forschung Internationale Oriantalistische Zeitschrift, 2, 123 . Çıplak, N.(2003). *İçel Tarihi*. Mersin. Selçuk, A. (2014). İki Ayrı Topluluk ve Ortak Bir Ata: Paşa Türbe Ziyareti. *Alevilik-Bektaşilik Araştırma Dergisi,* 10. 195-214. Adlı eserler ise farklı tarihi sonuçlar vermektedir.

Kümbetin beden duvarlarında kaba yonu taş, aralarında derzler, köşelerinde ise düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf: 193). Batı cephe sağır tutularak hiçbir açıklığa yer verilmemiştir (Foto. 194). Kuzey ve güney cephelerde birer tane olmak üzere, söve ve lentoları yekpare taşlarla kare formlu pencere açıklıklarına yer verilmiştir. (Fotoğraf: 195) Ayrıca güney cephe, beyaz badana ile boyanmıştır (Fotoğraf: 196).

Kümbetin en hareketli cephesi, giriş kapısının olduğu doğu cephedir (Fotoğraf: 197). Cephe ortasında bulunan kapısı, düzgün kesme taş malzemeli, dıştan düz ve iç bükey silmelerle sınırlandırılmış, basık kemerli, dikdörtgen formlu küçük ölçekli olarak yapılmıştır (Foto. 198). Basık kemerin üst kısmında kare formlu, taş malzeme üzerine ta'lik yazı türü ve kabartma tekniğiyle, iki satır halinde ve satır araları cetvelle ayrılmış bir biçimde hakkedilmiş kitabesi mevcuttur. (Fotoğraf: 199). Kapı silmeleri ve kitabe yeşil renkte olup cephesi, beyaz badana ile boyanmıştır.

Üst örtü; içten kubbe, dıştan düzgün kesme taşla inşa edilmiş piramidal külahla örtülü (Fotoğraf: 200) olup külahın sekizgen kasnağının dört köşesi de üçgen biçimde aşağı doğru pahlandırılmıştır (Fotoğraf: 201). Kasnağın yüzeyleri yeşil renge boyanmıştır. 1971-77 yılları arasında kümbeti inceleyen O.C. TUNCER, üst örtünün yenilendiğini belirtmektedir (Tuncer, 1991: 230).

Doğu cephede bulunan, demir parmaklı kapıdan içeriye girilmektedir. Ortada 2.37 m. uzunluğunda, şahidesiz bir taş sanduka bulunmaktadır (Fotoğraf: 202). İç mekânda kuzey duvar sıvalı, diğer yerler kaba yonu taş olup araları derzlidir (Foto. 203…204). Kubbeye geçiş, köşelerde yerden başlayan üçgenlerle sağlanmıştır (Fotoğraf: 205). İçerisinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Yapı onarım geçirerek günümüze kadar sağlam şekilde gelmiştir.

3.3.2. Anonim Türbe

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 16-18

Fotoğraf No **:** 206-226

Bulunduğu yer **:** Erdemli şehir merkezinde kaymakamlığa 3 km uzaklıkta, Türbe mahallesinde bulunan kabristan içerisindedir.

Tarihlendirme:

Türbe üzerinde, tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabeye rastlanılmamıştır. Yöre halkı tarafından "Hüseyin Bey Türbesi" olarak bilinmektedir. Bir rivayete göre, bugünkü Erdemli merkezinde Ermeni ve Rumlar yaşamaktaydı; Yörükler, dağ bölgelerinde kuraklık olunca merkez Erdemli'ye inmişlerdir. Burada yaşayan Ermeniler ve Rumlar buna izin vermeyince sorun çıkar ve bunun üzerine, meselenin çözümü için Erdem Bey, Karaman'dan Yüzbaşı Hüseyin Bey komutasındaki 200 kişilik süvariyi buraya gönderir. Bu savaş sırasında Hüseyin Bey ve 5 asker

şehit düşer, Yüzbaşı Hüseyin Bey'in naaşı için buraya 1750 yılında türbe yaptırıldığı söylenir (Yanar: 23-24: 2009). Türbe etrafında şehit düşen 5 askerin mezarına da rastlanılmamıştır.

Mehmet TUNÇEL yazmış olduğu makalesinde, türbenin yapı tarzı ile tarih sınırlarını belirleyici üslup ve süsleme nitelikleri ile verilen tarihe ait olmadığı, ana hatlarıyla Anadolu Türk mezar anıtlarının genel gelişim çizgisi itibariyle 15. yüzyılın ikinci yarısına ait Karamanlı yapı geleneğine bağlamış, Hüseyin Bey'den hiç bahsetmemiş ve türbeyi de "Anonim Türbe" olarak adlandırmıştır (Tunçel, 2002: 457-471). 15. Yüzyıl, Karamanoğullarının Erdemli ve çevresinde mücadele ettiği tarih olarak bilinir. Biz de tarihlendirme konusunda, Mehmet TUNÇEL'e katılıyoruz.

Plan ve Mimari Özellikleri

Yapı, defineciler tarafından daha önce hasar görmüş ve günümüzde onarım geçirmiş şekilde, bugün hala kullanılan kabristan içerisinde koruma altındadır (Fotoğraf: 206-207). İçten 3.28x3.30 m. ölçülerinde, kare planlı yapının giriş kapısı batı tarafındadır. (Çizim: 16) Duvar kalınlığı 0.62 m'dir. Türbede; taş malzemenin yanı sıra, kiremit parçası, ahşap ve devşirme malzeme kullanılmıştır.

Yapının beden duvarlarında kaba yonu taş, aralarında moloz taş ve iri kesilmiş düzgün kesme taş bulunmaktadır (Fotoğraf: 208). Doğu ve kuzey cepheleri sade olup hiçbir açıklığa yer verilmemiştir (Fotoğraf: 209). Güney cephede 2 pencere açıklığına, batı cephede de 1 kapı açıklığına yer verilmiştir (Fotoğraf: 210).

Yapının güney cephesinde bulunan ortada bir yekpare taşla ayrılan pencerelerin alttaki olanı dikdörtgen formlu sivri kemerli, üstteki dikdörtgen açıklıktadır (Fotoğraf: 211). Bu iki pencereyi ayıran yekpare taşın sağ tarafında, dikkatli bakılmadığında görülemeyen Mühr-ü Süleyman motifi mevcuttur (Çizim 17- Fotoğraf: 212-213). Sol tarafında da olacağını düşündüğümüz bu motif, yapıda bulunan tek süsleme unsuru olması açısından önemlidir (Fotoğraf: 214).

Batı cephenin güney köşeye daha yakın olan küçük kapı açıklığı, sade şekilde dikdörtgen formlu, üstte yekpare taşla oluşturulmuş basık kemerlidir. Kemer yanlarda taş sövelere bindirilmiştir (Fotoğraf: 215).

Yapının cepheleri, devşirme malzemenin birbirinden ayrı şekilde kesilmesiyle sekizgen iç bükey silme saçaklarla sınırlandırılmıştır (Fotoğraf: 216). Ayrıca; pahalanmış olan türbenin köşeleri, meyil vermek süratiyle üstleri moloz taş, kiremit ve sıva karıştırılarak prizmatik üçgenlerle örtülü şekildedir (Foto. 217-18). Bu üçgenlerin altları iki sıra halinde ayrılmış devşirme malzemeli kiremit veya kırmızı toprakla yapılmış; seyrek şekilde, testere ağızlı saçaklar bulunur (Fotoğraf: 219).

Üst örtü, güneye meyilli şekilde moloz taş malzemeyle yapılmış kubbe ile örtülüdür (Fotoğraf: 220). Fakat bu kubbeli örtünün iç örtü olacağı ve dıştan sekizgen bir külahla örtülü

olduğunu söyleyen Mehmet TUNÇEL, dış kabuğun günümüze ulaşmadığını belirtmiştir (Çizim: 18) (Tunçel 2002:457-471). Ayrıca Sinan Paşa Türbesi'ne benzer olması açısından da, bu tezi destekler niteliktedir.

Batı cephede bulunan kapıdan içeriye yüksek ve geniş tutulmuş eşikten, bir basamakla geçilir (Fotoğraf: 221-222). İç tarafında, ortada sonradan yapılan ahşap sanduka yer almaktadır. Orijinal sandukanın defineciler tarafından kırıldığı tahmin edilmektedir (Fotoğraf: 223). İçerisi, güneyde bulunan dikdörtgen formlu pencerelerle ve duvarlarda dört tane bulunan yuvarlak deliklerle aydınlatılmaktadır (Fotoğraf: 224). Kapısı, güneybatı köşede zeminden biraz yüksek dikdörtgen açıklıklı olup tavanında 5 sıra ahşap hatıllar bulunur (Fotoğraf: 225). Zemin fayans döşeli, beden duvarları kaba yonu taş ve moloz taş malzemeli olup aralarını kapatmak için derzler yapılmıştır. Kubbeye geçiş, pandantiflerle sağlanmıştır (Fotoğraf: 226). İçerisinde herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır.

3.4. Çeşmeler

3.4.1. Dağlı Köyü Çeşmesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 19

Fotoğraf No **:** 227- 229

Bulunduğu Yer **:** Çeşme, Dağlı mahallesinin merkezinde oldukça yüksek bir yamaçta, dağlı kalesinin 3-4 km doğusunda bir çınar ağacının altında bulunmaktadır.

Tarihi:

Yapının, ön cephe ortasındaki 36x20 m. ölçülerinde silmelerle dikdörtgen çerçeve içine alınmış, kabartma tekniğinde, Osmanlı Türkçesi ile hakkedilmiş tek satırlı kitabede H. 1211, M. 1796-97 tarihi yazmaktadır (Fotoğraf: 227).

Plan ve Mimari Özellikleri

Oldukça yüksek ve çevreye hâkim şekilde bulunan çeşme, tipoloji olarak bağımsız, hazneli, tek cepheli çeşmeler grubuna girmektedir. Düzgün kesme taşla inşa edilmiştir.

Hazne, güney-kuzey yönünde 4.33 m. ölçülerinde kaya içine kadar uzanmaktadır. Yanları toprakla dolmuştur. Üzeri düz örtülüdür. Yapının toprak altında kalmayan tek yeri, güney yöne bakan ön cephesidir (Fotoğraf: 228).

Çeşme cephesi, düz cepheli olarak yapılmış 2.11 m. genişliğinde, 1.87 m. yüksekliğindedir.(Çizim: 19) Cephenin ortasında su akmayan taş lülesi ve onun üstünde taşa oyularak yapılmış silmelerle sınırlandırılmış kitabelik mevcuttur. Kitabenin yanlarda üçgenler mevcuttur. Kitabe, ortadan yatay şekilde düz bir silme ile ayrılmış, alt kısmında biri tamamen, diğerleri az tahrip olmuş bir şekilde ortada ağaç motifi, yanında kuş figürü süslemesi bulunur. Cephe, yukarıdan silme saçakla sınırlandırılmış, yandan bir miktar dışa taşkındır (Fotoğraf: 229).

Yapının yüzeylerinde, dökülmüş sıva izleri mevcuttur. Çeşme, bugün akar vaziyette olup suyu, güneybatısında yaklaşık 5 metre uzağında yer alan sonradan yapılmış çeşmeye, hortumla aktarılmaktadır. Çeşmenin yalağı, kendine paralel dikdörtgen formlu olarak yapılmıştır.

3.4.2. Esenpınar Köyü İncirli Çeşmesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 20

Fotoğraf No **:** 230, 231

Bulunduğu Yer **:** Çeşme, Esenpınar mahallesine 3 km uzaklıkta, İncirli denilen mevkide, elma bahçelerinin üst tarafında yer almaktadır.

Tarihlendirme:

Çeşme üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Malzemesi ve tekniğine bakarak Esenpınarda bulunan diğer çeşme ve cami tarihini göz ununda bulunadurursak, XIX. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

Plan ve Mimari Özellikleri

Çeşme, bugün harap şekildedir. Genişliği 2.81 m, yüksekliği 1.70 m, derinliği 0.50 m. ölçülerinde, bağımsız tek cepheli, tek kemerli çeşmeler grubuna dâhildir (Çizim: 20). Yapıda taş malzeme kullanılmıştır. Ön cephesi güneydoğuya bakmaktadır. Ayrıca çeşmeden 50 metre uzaklıkta, yukarı tarafında bulunan kayalara oyulmuş bir adet kaya mezarı bulunmaktadır.

Yapının ayakları toprak altında kalmış, yuvarlak kemerli olarak yapılmıştır. Kemer, düzgün kesme taşlarla örülerek oluşturulmuştur. Kalınlığı 0.21 m. olup ortasında kilit taşı bulunmaktadır (Fotoğraf: 230). Üst örtüsü yıkık şekildedir (Fotoğraf: 231). Çeşmenin nişi, büyük taşlarla yapılmış, ortasında bir adet lüle bulunmaktadır. Yapıda herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

3.4.3. Esenpınar Köyü Cami Çeşmesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 21

Fotoğraf No **:** 232, 233

Bulunduğu Yer **:** Esenpnar mahallesinde bulunan çeşme, Esenpınar caminin güneybatı köşesinde yer almaktadır.

Tarihlendirme:

Çeşme üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Fakat yanında yer alan caminin kitabesinde H. 1247, M. 1832 yazmaktadır. Çeşmenin de bu yılda Cami ile birlikte yapıldığı kanısındayız. Çeşme, onarım geçirerek günümüze kadar gelmiştir.

Plan ve Mimari Özellikleri

Daha önce çeşmenin bulunduğu yerin caminin çaprazında, yaklaşık 50 metre yolun kenarında bir yerde olduğu, daha sonra taşınarak caminin güneybatı köşesine getirildiği, köylülerden 82 yaşında olan Numan Ateş tarafından aktarılmıştır. Cami ile sur duvarı arasında, kot farkından dolayı aşağıda kalan çeşme, bir yapıya birleşik tek cepheli, tek kemerli çeşmeler grubundadır. Yüksekliği 2.58 m. genişliği 3.46 m. derinliği 0.48 m. ölçülerindedir (Çizim: 21).

Kaba yonu taştan inşa edilmiş olan çeşme, yuvarlak kemerli nişe sahiptir. Üstten iki yana eğimli kırma çatı ile örtülüdür (Fotoğraf: 232). Eski fotoğraflarda, çeşme üzeri sıvalı olarak görülmektedir. Niş kısmın üstünde, 0.50x0.33 m. ölçülerinde dikdörtgen biçimli taslık nişi yer almaktadır. Alt kısmında yekpare taşın ortasında, kaş kemerli niş içinden çıkan su, taş lüleden dökülmektedir (Fotoğraf: 233). Lüle üstünde, zincirle bağlı tas bulunur.

Dikdörtgen formlu yalak, orijinal değildir. Çeşmede, herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Günümüzde kullanılan çeşmenin suyu akar vaziyettedir.

3.4.4. Doğusandal Köyü Çeşmesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 22

Fotoğraf No **:** 234-237

Bulunduğu Yer **:** Erdemli 'ye bağlı Doğusandal mahallesinde, çamaşırhanenin batısında bulunmaktadır.

Tarihi:

Çeşmenin niş içerisinde, silmelerle çerçevelenmiş, üç satır halinde satır araları cetvelle ayrılmış üzeri siyah boya ile boyanmış, celi sülüs yazı ile hakkedilmiş kitabesi bulunmaktadır. Son rakamı tahrip olmuş kitabesine göre, H. 1293, M. 1876-1877 yılında inşa edilmiştir.(Çizim 22-Fotoğraf: 234).

Metin

ـ ماشاالله

ـلااله الاّالله محمد رسول الله

ـ تاريخ سنه 1293

Okunuşu

- Maşâllah
- Lâ ilâhe illallâh Muhammedü'r-rasûlullah
- Tarih sene 1293 M. 1876-77

Plan ve Mimari Özellikleri

Bir bahçe duvarına yaslanmış olan çeşme, engebeli bir sokak yolu üzerinde, bağımsız, tek cepheli tek kemerli çeşmeler grubunda yer alır. Yüksekliği 2.86 m. genişliği 3.34 m. niş derinliği 0.52 m. olan çeşmenin yönü doğuya bakmaktadır (Çizim: 22).

Düzgün kesme taş malzemeyle yapılmış çeşme, sivri kemerlidir. Kemeri, iki yanda bulunan ayaklarla taşınmaktadır. Ayaklar, silme ile sınırlandırılmıştır. Silme, niş kısmında da devam ederek yatay şekilde nişi ikiye bölmüştür. Ön cephe oldukça sade tutulmuş, niş kemeri bir santim geriye alınmak suretiyle, cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Yapı, üstten düz şekilde örtülü olup dışa taşkın silmeli saçakla sınırlandırılmıştır (Foto. 235).

Çeşme nişinin üst kısmının ortasında, kareye yakın dikdörtgen bir taş üzerine, üç satır halinde ve satır araları cedvellerle ayrılmış vaziyette, celi sülüs yazı türü ve kabartma tekniğiyle Osmanlı Türkçesi olarak hakkedilmiş kitabesi bulunmaktadır(Çizim: 22). Niş kısmını ikiye bölen silme, ortasında, dışa taşkın lülesi yer almaktadır (Fotoğraf: 236). Lülesinde, bugün su

akmamakta olup onun yerine sonradan yapılan lüleden akıtılmaktadır. Lülenin iki yanında, silmelere oturtulmuş kaş kemerli taslık nişleri bulunur (Fotoğraf: 237).

Çeşmenin arka kısmı toprak altında kaldığı için, haznesinin olup olmadığını bilemiyoruz. Yamaçta olmasından dolayı, suyun kaynağının yanında olacağını düşünmekteyiz. Çeşmeye paralel biçimde, dikdörtgen formlu yalağı mevcuttur. Yapıda herhangi bir süsleme bulunmamakla birlikte, bugün hala kullanılmaktadır.

3.4.5. Arslanlı Köyü Çeşmesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 23

Fotoğraf No **:** 238-239

Bulunduğu Yer **:** Erdemli 'ye bağlı, Aslanlı mahallesine 2 km uzaklıkta, eski köy yerleşiminin olduğu bölgede, bir vadi içinde yol kenarında bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Çeşme üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Yapının malzeme ve tekniği açsından ve çeşmeden 3-4 km uzaklıkta bulunan Osmanlı köprüsünden hareketle, çeşmeyi XVIII. ve XIX yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

Plan ve Mimari Özellikleri

Çeşme etrafında, eski ev kalıntıları bulunmaktadır. Tipoloji olarak bağımsız, tek cepheli, tek kemerli çeşmeler grubuna dâhildir. Yüksekliği 2.54 m. genişliği 2.73 m. ölçülerindedir.(Çizim: 23) Sarı renkli düzgün kesme taşla inşa edilmiştir.

Çeşmenin kemeri, sivri kemerli olarak yapılmış, iki yanda bulunan ayaklara oturtulmuştur. Oldukça sade olan ön cephe kemeri, bir santim içeriye alınmak suretiyle, cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Üstten üç yanda bulunan, dışa taşkın silme saçakla sınırlandırılmıştır (Fotoğraf: 238). Üst kısmı düz olup üzerine ince bir harç yapılmıştır.

Çeşme niş kısmının ortasında, bir düzgün kesme taşa oyulmuş, sivri kemerli taslık nişi bulunmaktadır. Niş, dört yönden altları deforme olmuş, bitkisel süsleme şeridi ile çerçeve içine alınmıştır (Fotoğraf:239). Lülesi olmayan yapının sonradan takılmış bir boru ile suyu akmaktadır. Çevresinde bulunan bahçeleri sulamak için, yanda bulunan havuzlara suyu akıtılmaktadır.

3.4.6. Karahıdırlı Köyü İnoluk Çeşmesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 24

Fotoğraf No **:** 240- 242

Bulunduğu Yer **:** Çeşme, Karahıdırlı mahallesinde, İnoluk mevkinin Cennetpınarı olarak adlandırılan yerde, yol kenarında bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Çeşme üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Dünden Bugüne Erdemli adlı bir kitap çalışmada, köylünün buraya 1700'lü yıllarda yerleşildiği ve çeşmenin de Osmanlı çeşmesi olduğu bildirilmiştir (Kara, 2007:127). Bu bilgiler ışığında, malzeme ve tekniğine de bakılarak çeşmenin XVIII. veya XIX. yüzyılda tarihlendirmek mümkündür.

Plan ve Mimari Özellikleri

Çeşme çevresinde, şahidelerinde yazı bulunmayan mezarlar yer almaktadır (Fotoğraf: 240). Bugün onarım geçirmiş olan çeşme, sonradan dökülen beton üstüne koyulmuştur. Bağımsız, tek cepheli, tek kemerli çeşmeler grubundadır. Yüksekliği silmelerden 2.05 m. betondan ise 2.54 m. genişliği 2.40 m. ölçülerinde olan çeşmenin, yönü batıya bakmaktadır (Çizim. 24)

Çeşme cephelerinde, niş kısmında ve kemerinde düzgün kesme taş, yan ve arkalarında kaba yonu ve moloz taş olup silmeleri devşirme malzemeden yapılmıştır. İki yanda silmelere oturtulmuş, sivri kemerli nişe sahiptir. Silmeler nişin altında da devem etmektedir. Kemer, bir santim içeriye alınmak suretiyle, sade bırakılan cepheye haraketlilik kazandırmıştır. Ön cephesi, üstten dışa taşkın silme ile sınırlandırılmıştır (Fotoğraf: 241). Üst örtüsü düzdür. Niş kısmı sade olup, alt kısmında üç tane demir boru ile yapılmış çeşme bulunmaktadır.

Akar vaziyette olan çeşme, kaynağını kuzeyinde bulunan mağara içerisinden çıkan pınardan almaktadır (Fotoğraf: 242). Çeşmede herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

3.4.7. Yukarı Akpınar Köyü Çeşmesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 25

Fotoğraf No **:** 243- 245

Bulunduğu Yer **:** Akpınar mahallesine 1 km uzaklıkta olan çeşme, yukarı Akpınar'da köyün merkez camisinin güneydoğusunda bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Çeşmenin kuzeydoğu köşesine denk gelecek şekilde 0.13x0.22 m. ölçülerinde olan kitabesinin üzeri kazındığı için, tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir başka kaynak bulunmamaktadır (Fotoğraf: 243). Yapıyı, malzeme ve tekniğine bakar XIX ve XX. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

Palan ve Mimari Özellikleri

Çeşme, engebeli bir arazi üzerinde olup lülesine kadar toprak altında kalmıştır. 1.90 m yüksekliğinde, 2.30x2.30 m. ölçülerinde, kare planlı olarak tasarlanmıştır. Bağımsız, tek cepheli çeşmeler grubuna dâhildir (Çizim: 25). Oldukça sade olan çeşmede, düzgün kesme taş ve cephe saçaklarında devşirme malzeme kullanılmıştır.

Çeşme, düz cepheli olup doğu yönüne bakmaktadır. Oldukça sade olarak yapılan çeşme, sadece üç yönde bulunan dışa taşkın silme saçaklarla hareketlendirilmiştir. Ön cephenin kuzeydoğu köşesinde, dikdörtgen biçimde kitabeliği bulunmaktadır (Fotoğraf:244). Lülesi, toprak altında kalmış olan çeşmenin cephesi kırmızı renkte olup üst örtüsü düz şekildedir (Fotoğraf: . 245).

Akar vaziyette olan çeşmenin üzerinde herhangi bir süsleme izine rastlanmamıştır. Üzerinde yer alan sıvalardan anlaşılacağı üzere, onarım geçirmiştir.

3.5. Köprüler

3.6.1. Limonlu (Lamas) Köprüsü

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 26

Fotoğraf No **:**246- 254

Bulunduğu Yer **:** Erdemli-Limonlu mahallesinde bulunan köprü, Lamas kalesinin doğu tarafında, Mersin-Silifke yolu üzerinde Lamas çayının denize kavuştuğu yerin hemen yakınında yer almaktadır.

Tarihlendirme:

Köprü üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Erdemli kültürünü tanıtan bir kaynakta köprünün Roma köprüsü olduğu söylenmektedir. Fakat köprünün Karamanoğullarının yapmış olduğu köprülerin özelliklerine benzemesi ve yine Mersin'e bağlı Mut ilçesinde bulunan, Karamanoğulları dönemine ait Kravga köprüsü (Sözlü, 241-266: 2017) ile benzerliği nedeniyle yapıya, Karamanoğulları dönem yapısı dememiz daha doğru olacaktır. Gülgün TUNÇ' da Türk Taş Köprülerimiz adlı kitabında da köprünün bu döneme ait olduğunu belirtmiştir (Tunç . 1978: 130).

Plan ve Mimari Özellikleri

Belli mevsimlerde akan Lamas çayının üzerinde bulunan köprü, doğu-batı doğrultusunda taş malzeme ile inşa edilmiştir. Dört gözlü, yolu iki yana eğimli köprüler grubundadır. Yapının uzunluğu 58.0 m, genişliği 3.30 m, yerden yüksekliği yaklaşık 6.40 m ölçülerindedir. Eserin 2 boşaltma gözü, 4 tane de köprü gözü bulunmaktadır (Çizim: 26; Fotoğraf: 246).

Yapının kemer ve kemer karınlarında, boşaltma gözlerinde düzgün kesme taş, tempan duvarlarında kaba yonu ve moloz taş malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf:247). Eserin köprü gözleri basık kemerli olup, ortadaki kemerler yüksek tutularak, batıdaki 9.85 m genişliğinde daha geniş, diğeri 7.69 m genişliğindedir (Fotoğraf: 248). Yanlarda bulunan iki kemerden doğudaki 4.29 m, batıdaki 3.30 m genişliğinde, çayın kenarına yapılan istinat duvarının dışında kalan ve bugün işlevi olmayan kemerlerden batıdaki kapatılmış (Fotoğraf: 249), doğudaki yarı seviyesine kadar toprakla dolmuştur (Foto. 250). Orta kemerlerin arasında bulunan boşaltma gözü 2.58 m çapında (Fotoğraf: 251), diğeri de batı kemerin ortasında 1.80 m çapında, dairesel olarak yapılmışlardır (Fotoğraf: 252).

Çalışmamız sırasında çaydan su aktığı için, 5.55 m ölçülerinde olan ayak kısmında göremediğimiz selyarenlerin, suyun akmadığı zamanlardaki fotoğraflarında da toprakla dolu olduğu için var olup olmadığını bilemiyoruz (Fotoğraf: 253).

Yapının tabliyesi üzerine bugün asfalt dökülmüştür. 1958 yılında kırma taş döşeliymiş (Tunç . 1978: 130). Yanda bulunan korkulukların kalınlığı 46 cm olup, büyük blok taş ve kaba

yonu taş malzemeli olup üzerleri sıvalıdır. Korkuluğun bazı yerleri yıkılmış, yerine demir korkuluk yapılmıştır (Fotoğraf: 254).

Geçirdiği onarımlarla günümüze kadar sağlam şekilde gelen köprü, bugün hâlâ kullanılmaktadır. Üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

3.5.2. Aslanlıtaş Köprüsü

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 27-28

Fotoğraf No **:** 255- 262

Bulunduğu Yer **:** Köprü, Arslanlı mahallesi ile Kösbucağı mahallesi arasında Alata çayı üzerinde, oldukça aşağıda, vadi içindedir. Arslanlı mahallesinde bulunan çeşmenin doğusunda kalmaktadır. Köprüye, Kösbucağı mahallesinden gitmek daha kolaydır.

Tarihlendirme:

Köprünün batı ucunda, istinat duvarı üzerinde, mermer kare levha üzerinde Osmanlı dönemine ait olduğu belirtilen "Aslanlıtaş köprüsü" adı geçmektedir. 2017 yılında, Karayolları 5. Bölge Müdürlüğü tarafından onarıldığı yazmaktadır (Fotoğraf: 255). Köprü üzerinde, başka bir tarihi bilgiye ulaşacağımız kitabe bulunmamaktadır. Köprüde kullanılan teknik ve malzemeden hareketle köprüyü, XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başına tarihlendirmek mümkündür. Köprü, ismini üzerinde yer alan aslan figüründen almıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri

Köprü, konum itibari ile birçok köyü birbirine bağlaması açısından önemli yerde bulunmaktadır. Yapı, geniş şekilde onarım geçirmiştir (Fotoğraf: 256). Özellikle bu onarımlar sırasında köprünün batı ucunda kalan bölümü, korkulukların tamamı yenilenmiş ve köprünün bazı yerleri düzeltilmiştir (Fotoğraf: 257).

Köprü, doğu-batı doğrultusunda tamamen düzgün kesme taşla yapılmıştır. Yuvarlak ve tek kemerli, iki yana eğimli köprüler grubundadır. Yapının uzunluğu 60.0 m, genişliği 4.06 m, yüksekliği 13.0 m'dir. Köprünün kemeri 14.10 m genişliğinde, 11.0 m yüksekliğindedir (Çizim. 27; Fotoğraf: 258).

Köprü kemeri, iki yanda taş zemin üzerine, beden duvarına yatay şekilde yaslanan üzengiler üzerine oturtturulmuştur. Yuvarlak kemer, bir miktar içeriye çekilmek suretiyle yüzeyi hareketlenmiştir (Fotoğraf: 259). Yapının yanlarına istinat duvarları yapılmıştır. Aşağı inmek için, doğu ucunun kuzey beden duvarında merdiven basamakları bulunur (Fotoğraf: 260). Köprüde tek süsleme, kemerin doğu köşesinde yatay bir şekilde koyulmuş, yekpare bir taş üzerine kabartma ve oyma tekniği ile yapılmış, iki yuvarlak silme içinde deforme olmuş Aslan figürü, yanlarında madalyon içinde biri tahrip olmuş altı dilimli çiçek motifi yer almaktadır (Çizim: 28; Fotoğraf: 261).

Köprü tabliyesi, orijinal olmayan taşlarla kaplanmıştır. Tabliyesine doğu ucunda bulunan dokuz tane merdiven basamağıyla inilmektedir. Batı ucunda bulanmamaktadır. Her iki girişinde de yatay oluklar bulunur. Korkuluları orijinal değildir (Fotoğraf: 262).

Köprü, bugün hayvanlar ve küçük bahçe motorları tarafından kullanılmaktadır.

3.5.3. Taşgeçit Köprüsü

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 29

Fotoğraf No **:** 264-267

Bulunduğu Yer **:** Erdemli-Yeniyurt mahallesine bağlı, kayacı vadisinin içinde barajın üst tarafında bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Köprü üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Erdemli' yi tanıtan bir kitapta, Taşgeçit köprüsü olarak adlandırılmakta olup 1500-2000 yıllık Roma köprüsü olduğu belirtilmiştir (Kara, 2008:169). Malzeme ve tekniği bakımından Türk dönemi köprülerine benzemektedir. Kuvvetle muhtemel en yakın bölgede yaşamış olan Karamanoğulları Dönemine aittir.

Plan ve Mimari Özellikleri

Kayacı vadisi içinde yer alan köprülerden biri olan köprünün üst tarafında Silifke sınırına bağlı bir köprü daha bulunmaktadır. Köprünün doğusunda 1963 tarihli değirmen, batısında eski bir ev kalıntısı vardır. Doğu-batı doğrultusunda taş bir zemin üzerine oturtulmuş olan köprü, taş malzeme ile yapılmıştır (Foto. 263). İki gözlü, yolu düz köprüler grubundadır. Uzunluğu 33.30 m, yüksekliği 4.40 m, genişliği 3.80 m'dir (Çizim: 29; Fotoğraf: 264).

Köprü gözleri, yuvarlak kemerlidir. Kemerlerin doğuda olanı daha büyük olup kemer kalınlığı 57 cm, genişliği 3 m'dir (Fotoğraf: 265). Yapının beden duvarlarında ve kemerlerinde düzgün kesme taş, batı ucunun tekrar yapılarak altları düzgün taş, üst kısmı kaba yonu ve moloz taş malzeme ile yapılmıştır (Fotoğraf: 266). Bu da yapının yeniden onarım geçirdiğini göstermektedir. Yapının menbağı kuzeyinde olup selyareni bulunmamaktadır. Bunun yerine, ayakucunda bu görevi yapan büyük bir taş mevcuttur. Mansap kısmında bulunmamaktadır.

Bugün korkuluklarını sadece doğu kemer üzerinde 50 cm kalınlığında bulunan karşılıklı iki blok taştan başka bir izi kalmamıştır. Köprü tabliye döşemesi, moloz taşla yapılmıştır (Fotoğraf: 267). Herhangi bir süsleme unsuru bulunmayan köprü, kullanılmamaktadır.

3.5.4. Yeniyurt Köyü Dilek (Eşşek) Köprüsü

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 30

Fotoğraf No **:** 268-274

Bulunduğu Yer **:** Yeniyurt mahallesinde, Lemas çayının üzerinde bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

Köprü üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Mahalle halkının "Eşşek" köprüsü dediği köprünün diğer adına ise üstünden geçenlerin dileği kabul olduğu sanıldığı için, "Dilek" köprüsü de denilmektedir. Erdemli ilçesini tanıtım kitabında, 2200 yıllık Roma köprüsü olabileceği söylenmektedir (Kara, 2008: 169). Köprünün, malzeme ve tekniği bakımından Türk dönemi köprüsü dememiz daha doğru olabilir. En yakın kuvvetle muhtemel bölgede yaşamış olan Karamanoğulları Dönemine ait olabileceğini söyleyebiliriz.

Plan ve Mimari Özellik

Oldukça bir vadi içinde bulunan yapı, bir kaya zemin üzerine güney-kuzey yönünde tamamen taş malzeme ile yapılmıştır (Fotoğraf: 268). Üç gözlü, yolu düz köprüler grubundadır. 38.86 m uzunluğunda, 3.90 m yüksekliğinde, kuzeyden güneye doğru 2.39 m, 2.76 m, 3.16 m, genişliğinde farklılık arz etmektedir. Eserin üç gözü bulunmaktadır (Çizim: 30).

Yapının kemer ve kemer karınlarında ve ayaklarda düzgün kesme taş, tempan duvarlarında kaba yonu taş yanı sıra moloz taş kullanılmıştır. Farklı açıklıkta olan köprü gözleri, yuvarlak kemerlidir (Fotoğraf: 269). Kuzeyde bulunanı 3.91 m (Fotoğraf: 270), ortadaki 3.55 m, güneyde bulunanı 3.42 m genişliğimdedir (Fotoğraf: 271). Yapının menba kısmı, batı tarafındadır. Güneyde bulunan kemerlerin ayağında, deforme olmuş üst üste üçgen taşların koyulması ile üçgen selyaren bulunmaktadır (Fotoğraf: 272). Ortada bulunan kemer ile kuzeyde bulunan kemer arası 10.40 m olup arada tempan duvarını koruyan büyük bir kaya bulunmaktadır. (Fotoğraf: 273) Mensap tarafında da bu kayanın ucu devam etmektedir. Selyareni bulunmamaktadır.

Tabliyesi moloz taş döşemeli olup bugün üzerine asfalt dökülmüştür. Korkuluğu bulunmamaktadır (Fotoğraf: 274). Yapıda, herhangi bir süsleme unsuruna rastlanılmamıştır.

Bir ara taş ocakçılar tarafından kullanılan köprü, bugün kullanılmamaktadır. Zaman zaman onarım geçirerek günümüze sağlam şekilde gelmiştir.

3.6. Çamarşırhaneler

3.4.1. Doğusandal Köyü Çamaşırhanesi

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Çizim No **:** 31

Fotoğraf No **:** 275-286

Bulunduğu Yer **:** Doğusandal mahallesinde bulunan çeşmenin, çaprazında yer almaktadır.

Tarihi:

Yunak üzerinde tarihi bilgiye ulaşacağımız herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Fakat aynı yerdeki çeşme üzerinde bulunan, kitabeden hareketle son rakamı okunmayan tarihin H.1293, M. 1876-77 yılları arasında çeşme ile birlikte yapıldığını söyleyebiliriz.

Plan ve Mimari Özellikleri

Ana yolun aşağısında, çeşmenin doğusunda yer alan çamaşırhane; eğimli arazi üzerinde doğu-batı doğrulusunda içten 7.64x2.76 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı, tek üniteden oluşmaktadır. (Çizim: 31) Oldukça sade olan duvarlarında, kaba yonu ve moloz taş malzeme yer almaktadır (Fotoğraf: 275).

Yapının batı ve kuzey cepheleri yola (Fotoğraf: 264), doğu cephesi bahçelere, kuzey cephesi meydana bakmaktadır (Fotoğraf: 276). Üst örtüsü iki yana eğimli kırma çatı olup üzeri çinko ile kaplıdır. (Fotoğraf: 277)

Yapının güney cephesinin ortasında bulunan dikdörtgen formlu ahşap kanatlı kapıdan içeri gerilmektedir (Fotoğraf: 278). İç örtüsü kuzey-güney yönünde uzanan ahşap direklere binmiş, ahşap çatının iskeleti görülmektedir (Foto. 279). Kuzey cephesinde, üç tane sivri kemerli ocak nişleri bulunmaktadır (Fotoğraf: 280). Kemerler örülerek değil, iki düzgün kesme taş birleştirilerek yapılmıştır (Foto. 281). Batı tarafında bulunan nişin kemeri, formunu kaybetmiş şekildedir (Fotoğraf: 282). Yapının içi, doğuda bulunan dikdörtgen pencere açıklığı ile aydınlatılmaktadır. Kuzey ve güney ceplerde, iki tane karşılıklı niş mevcuttur. Güneyinde bulunan niş, daha büyük şekilde içi ahşap olup yatay bir ahşapla ortadan ikiye bölünmüştür (Fotoğraf: 283). Kuzeyde olanı ise daha küçük olup içinde kırılmış ahşap parçası bulunur (Fotoğraf: 284).

Yunağın batı cephesinden başlayıp "L" şeklinde güney duvarına uzanan ve kapı hizasında ayrılan sekisi yer almaktadır (Fotoğraf: 285). Sekinin batısında, 30 cm dışa çıkıntılı lülesi ve 0.67x0.60 m ölçülerinde dikdörtgen biçimli kurnası (Fotoğraf: 286), güneyinde ise kapının iki tarafında kalacak şekilde, birer tane yalağı bulunur. Çamaşırhaneye su, dışarıda bulunan çeşmeden gelmekteydi.

Yunağın bugün işlevi olamayıp köylülerce ortak depo olarak kullanılmaktadır. Yapıda, herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

4. GÜNÜMÜZE ULAŞMAYAN ESERLER

4.1. Cami

4.1.1. Elvanlı Cami

İnceleme Tarihi **:** Nisan 2019

Fotoğraf No **:** 287-292

Bulunduğu Yer **:** Cami, Elvanlı mahallesinin eski yerleşim yerinde, bir ev bahçesinin içinde bulunmaktaydı.

Tarihlendirme:

Eski fotoğraflardan anlaşılacağı üzere eseri, katalog kısmanda ele aldığımız bir başka yapı olan Anonim (Kızılören) Cami ile benzerliğinden dolayı teknik ve malzeme açısından Karamanoğulları Dönemine tarihlendirmek mümkündür.

Plan ve Mimari Özellikleri

Günümüze ulaşamayan yapı hakkında bilgi tam olarak bilinmemektedir. ADKVKBM' den aldığımız bilgilerle yapının, mihraba paralel iki sahınlı, doğu- batı doğrultusunda enine dikdörtgen planlı olduğu anlaşılmaktadır. Eserde kaba yonu ve düzgün kesme taş yanı sıra, ahşap malzeme de kullanılmıştır (Fotoğraf: 287) (ADKVKBM).

Kuzeyinde bulunan giriş kapısı basık kemerli olup iki yanında pencere açıklığına yer verilmiştir (Foto. 288). Harimi iki sahına ayıran kemerler sivri kemerli olup kemerler kare ayaklara oturtturulmuştur (Fotoğraf:289). Mihrabın iki yanında basık kemerli pencere açıklıkların olduğu görülmüştür (Fotoğraf: 290-291). Ayrıca Harim duvarlarında hatıl izleri mevcuttur (Fotoğraf: 292). (ADKVKBM).

5. DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA

5.1. Plan ve Mekân Anlayışı

5.1.1. Külliyeler

Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde başlayan külliye mimarisi (Cantay, 2002: 1260), Osmanlı dönemi ile birlikte zirveye ulaşmıştır. Türklerin dünya mimarlık sanatına verdiği en başaralı yapıtlarından biri olmuştur (Akozan, 1969: 303). Genel İtibariyle Külliye; yapıları bütünlüğünde bulunduran ve toplumun dini, kültürel, sosyal, ticari işlevlerini yerine getiren önemli yapılardır. Külliyeyi oluşturan yapılar; başta cami, türbe, medrese, darüşşifa, imaret, tabhane, kervansaray-han, bedesten, arasta-çarşı, hamam, sıbyan mektebi, kütüphane, sebil, çeşme, muvakkithane, köprü gibi bazı yapılardır. Bu yapıların tamamının bir külliye oluşturduğu söylenemez. Bu yapıların bir kaçının planlanıp inşa edilmesi, kuruluşunda "külliye" adı tanımlanmasına yeterli olmuştur (Cantay, 2002: 1263).

Bu tanımdan yola çıktığımızda Erdemli sınırları içinde, Güzeloluk köyünde bulunan cami merkezli olmak üzere mektep ve çeşmeden oluşan yapı, Osmanlı'nın son dönemlerinde yapılan küçük ölçekli külliyelere benzer şekilde, bölgeye has ve yaptırana bağlı şekilde gelişmiş bir türde yapılmıştır. Osmanlı dönemi genel külliyelerinde, avlunun güneyinde cami, kuzey kısmında medreseye yer verilirken, bu yapıda farklı olarak mektebe yer verilmiştir. Bu da ihtiyaçtan kaynaklanan bir durum olsa gerek.

Bu tarz özellikli külliyeler, Anadolu'da ve Osmanlı döneminde örnekleri mevcuttur. Mimar Sinan'ın yapılarından biri olan Cerrahpaşa'da bulunan İbrahim Paşa (Ese kapısı) külliyesinin (Eyice,1998: 173) ortasında avlu ve avlunun kuzeyinde medrese, güneyinde mescit bulunması, Güzeloluk Köyü külliyesinin planı ile benzerlik arz etmektedir.

Güzeloluk Köyü külliyesinin avlu giriş kapılarının doğu ve batı tarafında olması ve mektep ve cami konumu itibariyle, bu külliye planına benzer en yakın yapılar, Hatay'da bulunan Ulu Cami Manzumesi (1271), (Şancı,2006: 41), Şeh Ali Cami Külliyesi (15. yy), (Dedeoğlu, 2018: 23) ve ayrıca yapı elemanlarının sayısı bakımından Kantara Cami Manzumesin de bulunan (16. yy) (Şancı,2006: 134) cami, medrese ve bir tane çeşmesi olması açısından benzerlik gösterir. Fakat plan açısından bu yapılarla benzerlik gösterse de, bu yapıların kuzeyinde medrese, Güzeloluk'ta mektep olması bakımdan farklılık arz eder. Yine yakın bölgede bulunan Niğde Ulukışla Kasabasında bulunan Seyyid Ali Ağa Külleyesindeki (1819), (Özkarcı, 2014: 847) Cami kuzeyinde Mektep ve yanında tek çeşmeden oluşması bakımından benzerlik göstermektedir.

Yazmak anlamındaki "*ketb*" kökünden mekân ismi olan mektep, okul anlamına gelmektedir. İslam'ın ilk dönemlerinde, çocuklara dini eğitimler evlerde ve camilerde veriliyordu. Emevi döneminde mektepler yapılarak çocukların eğitimi buraya taşınmıştır (Aslan, 2013: 29).

Abbasiler döneminde küttab, Karamanlılar veya Selçuklular'da "*sıbyan mektebi"* denildiği, Osmanlı döneminde de bu isim kullanıldığı bilinmektedir. Osmanlılar zamanla bu tip mekteplere, *"darütta'lim, darülilm, muallimhane, mahhale mektebi, mektebi-i ibtidaiyye, taş mektep,"* gibi adlarla anılmıştı. XIV. yy.da mektep kelimesi, bütün eğitim kurumları içinde genişçe kullanışmış ve hatta fakültelerde bile yer almıştı (Bozkurt, Baltacı, 2004: 5-7).

Osmanlı'da eğitim, şu şekildeydi: Önemli devlet ve askerler için saray eğitimi, halk için ilk basamak, sıbyan mektebi ve sonra medrese eğitimi olarak oluşmaktaydı (Akkaya, 2019: 26). Anadolu'da XIII. yüzyılda sıbyan mekteplerinin Selçuklulardan sonra Anadolu'da yayılan bir kurum olduğu anlaşılmaktadır. Beylikler döneminde de birçok sıbyan mektebi yapılmış olmasına rağmen, birçoğu günümüze gelememiştir. Osmanlı döneminde ise erken dönem, klasik dönem ve son dönemlerinde mekteplere yer vermişlerdir (Candaş, 2011: 31-32). Külliyelerin içinde bulunan eğitim birimlerinden biri olmuştur.

Çalışmamız kapsamında ele aldığımız Güzeloluk Köyünde bulunan mektep, cami yanında yer alması ve fonksiyonel bir merkezde bulunması, ilk ve ortaöğretim derslerinin verilmesi açısından önemli işlevlere sahipti.

Doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı mektep; iki katlı olarak yapılmış, alt kat kısmının bugün mevcut olmayan dükkân olduğu arşiv belgesinde geçmektedir. İkinci katın ortasında da eyvan şeklinde sofanın iki yanında birer adet dershane odaları bulunur. Osmanlı döneminde plan şeması olarak kare veya dikdörtgen formlu, son dönemlerde iki katlı, alt katlarda depo, çeşme haznesine ve dükkânlara (Candaş, 2011: 34) yer verilmesi ile Osmanlı sıbyan mekteplerine benzer.

Dikdörtgen planlı ve iki odalı olarak yapılmış Bursa Sitte Hatun (1459), (Ayverdi, Yüksel. 1976: 63) ve Manisa Hafsa Sultan sıbyan mektepleriyle (Aslanapa, 2004: 172) benzerlik gösterir. Mektep; iki katlı olarak inşa edilmesi ve alt katta dükkânların olması açısından Atik Ali Paşa (1496), (Candaş, 2011: 136), Rami Mehmet Paşa (1711), (Akkaya, 2019: 164), Yusuf paşa (1703), (Aslan, 2013: 43), Süleyman Halife(1728), Gedikpaşa sıbyan mektepleri (1686 onarım 1724), (Aslan, 2013: 137-138) ile benzerlik gösterir.

5.1.2. Camiler

İçinde cuma ve bayram namazlarının kılındığı, gerektiğinde bazı dinsel törenlerin yapılabildiği büyük Müslüman mabedidir. Kuranda ve hadislerde "namaz kılınan yer" için, mescit ya da çoklu mescit kavramları kullanmıştır (Ödekan, 1997: 316). İslamiyet'te ibadet yerini tanımlayan "mescid" kelimesi yerine, "cami" anlamı kullanılmıştır. Bu bağlamda "cami" daha büyük boyutlu, "mescit" daha çok küçük boyutlu olarak karşımıza çıkmaktadır (Küskü, 2014: 121). "Cami" sözcüğü kaynağını, 10 yy.da gelişen yapım eylemleri sırasında, ibadetlerin ikiye ayrılmasından alır. Büyük cuma namazı kılınan yapılara "Mescid-ül-cami" denmiş, daha sonra

mescit ismi silinip yerini cami almıştır (Ödekan,1997:316). En belirgin şekilde cami sözcüğü; Arapça "*cem"* kökünden türeyen, "*toplayan ve bir araya getiren"* anlamına gelmektedir (Topaloğlu, 1993: 92).

Erdemli ilçe sınırları içerisinde yaptığımız çalışma sırasında, toplam 8 tane cami tespit edilmiştir. Camilerin biri külliyeye bağlı, diğer yedisi bağımsız olarak inşa edilmiştir. Camiler, genelde yıkılmış veya onarım geçirmiş şekilde olup bir tanesi günümüze gelememiştir. Güzeloluk'ta ve Esenpınar Köyünde bulunan camiler, onarım geçirerek günümüze kadar sağlam şekilde gelmiş ve bugün kullanılmaktadır. Eski Harfilli Cami'nin duvar temel izleri, Arpaçbahşiş Cami'nin sadece kuzey beden duvarı ayakta olup yıkık vaziyettedir. Şeykem Cami ve Anonim (Kızılören) Camileri, harap şekilde yıkılmaya yüz tutmuştur. Akpınar mahallesinde bulunan cami eski bir yapıdan çevrilerek güney cepheye sadece bir mihrap eklenerek camiye çevrilmiştir. Elvanlı Cami ise günümüze gelememiştir.

Camilerin 6 tanesi batı-doğu yönünde enine dikdörtgen, 1 tanesi kuzey-güney yönünde dikdörtgen, 1 tanesi kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Bu plan şemasındaki camilerin 5 tanesi mihraba paralel sahınlıdır. Cami harim kısmına giriş, genel itibariyle kuzey tarafından sağlanmaktadır. İki cami haricinde minareye rastlanılmamıştır.

İslamiyet'in ilk yıllarında Mescidi Nebevi ile başlayan ve enine gelişen dikdörtgen planlı, mihraba paralel sahınlı camiler olarak, çalışma kapsamımızda Eski Harfilli Köyü, Anonim (Kızılören) ve Elvanlı camilerini bu grupta sayabiliriz. Enine dikdörtgen planlı gelişen camiler ise Esenpınar ve Arpaçbahşiş camileridir.

Bölgede hüküm sürmüş olan Karamanoğulları döneminde yapılmış örneklere baktığımızda, enlemesine plan gösteren, mihraba paralel ortada iki ayaklı ve kemerle ayrılmış iki sahınlı veya ahşap destekli tavanlı camilerin örneğini oluşturmaktadır. Ayrıca bazı camilerinde, son cemaat bölümlerinin batı ve doğu yan kısımları sağır tutularak, ayaklar üzerine oturtulan kemerlerin 3 veya 4 gözlü yapıldığı görülmüştür[7] (Doğan, 2004: 120)

Bugün yıkık durumda olan Eski Harfilli Köyü Camisi'nin kalan izlerinden anlaşılacağı üzere, Anonim Cami gibi ortada iki, yanlarda duvara bitişik şekilde, toplam dört ayağa oturtturulmuş, üç kemerle iki sahına ayrılmış, dikdörtgen planlı olması açısından benzerlik gösterir. Anonim Caminin kuzeyinde son cemaat bölümü yer alırken, Eski Harfilli Köyü Camisinde avluya yer verilmiştir. Anonim Caminin son cemaat bölümünün yanları sağır tutularak, dört gözlü olarak yapılmıştır.

Anonim Cami planı bakımından en yakın cami, Mersin Bozyazı ilçesindeki Karamanoğulları döneminde yapılan Akcami Köyü Camisi (14-15. yy), doğu-batı yönünde

[7] Karamanoğulları Döneminin tarihi ve mimarisi için bkz., Diez, Aslanapa ve koman.(1950) Karaman Devri Sanatı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları,Dülgerler, O.N. (2006), Karamanoğulları Dönemi Mimarisi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

dikdörtgen, mihraba paralel iki sahınlı ve kuzeyinde yer alan son cemaat bölümünün yan kısımlarının kapalı olması açsından benzerlik gösterir. (Doğan, 2004: 118). Yine yakın çevrede bulunan Niğde Hanım Mescidi (1452), Ermenek Meydan Camisi (1494), (Dülgerler, 2006: 46-76), Niğde Şahin Ali (Şah-Ak Minare) Camisi, Çullaz Camisi (15. yy onarım 1762), Sır Ali Camisi (15.yy), (Çal, 2000: 47-69), Tarsus Sarışıh Mahallesi camileri (1523), (Tanrıverdi, 2006: 46) gibi Karamanoğulları dönemine tarihlenen bu camiler Anonim, Eski Harfilli Köyü ve Elvanlı camileri ile benzerlik göstermektedir.

Son cemaat bölümünün doğu ve batı yan kısımları kapatılmış olan Anonim Camisi'nin, Niğde Eskiciler Camisi (Özkarcı: 2014:127), Karaman Nevruzoğlu Camisi (15. yy), Kazımkarabekir Taci Camisi (15. yy), Karaman Başharman Zengen Camisi (XV. yy), Ermenek Meydan Camisi (XIV. XV.), Karman Davrangoz Camisi (XIV.yy), Karaman Gökçeköy Camisi (XV. yy), Karman Akarköy Zosta camileri (1532), (Dülgerler, 2006: 54-101) ile benzerlik gösterir.

Çalışmamız kapsamında, Karamanoğulları döneminde yapıldığını tahmin ettiğimiz bir başka yapı ise Şeykem Camisi'dir. Bu yapı, kareye yakın dikdörtgen planlı, mihraba paralel iki sahınlıdır. Bu plan formuna benzer, Niğde'de bulunan Burhan (Torunoğlu) Mescidi (1473), (Çal, 2000.20), Ermenek Batı Celaliye Mescidi (1323), (Dülgerler, 2006: 33), Silifke'de bulunan Atik Camisi (1887), (Gündoğdu, 2019: 73) Silifke'de Ali Baba Camisi (1849) ve Yenibahçe Eski Camisi (XVII.), (Gündoğdu, 2019: 47-50), Aksaray Karacaören Camisi (1910), (Erdal, 2014: 177) ve Antakya Ahmediye (Şeyh Cami) Camisi (1842), (Dedeoğlu, 2018: 46) ile benzerlik gösterir.

Arpaçbahşiş Cami, bugün yıkık vaziyette olup sadece kuzey duvarı bulunmaktadır. Kuzey cephenin orta kısmında bulunan giriş kapısının sağ tarafında bulunan mihrap nişi, yakın bölgede Silifke ilçesi sınırlarında Yenibahçe Eski Camisi (1708), Sömek camileri (XIX. yy.), (Gündoğdu, 2019: 47-120) ve Niğde Bor Başpınar (Abdurrahman Paşa) Camisi'nde (1842) (Dündar, 2001: 100) bulunmaktadır.

Güzeloluk Köyü külliyesinde bulunan cami, derinlemesine gelişen dikdörtgen planlı camiler grubundadır. Kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı, mihraba paralel üç sahından oluşması açısından, yakın bölgede Silifke Cambazlı Mahallesi Camisi (1837), Sarıaydın Camisi (1893), Mara Mahallesi Camisi (1907), Kavak Mahallesi Camisi (1887-88), (Gündoğdu, 2019: 68-89), Niğde Darüzzikir Mescidi (15.yy), (Özkarcı, 2014: 96), Abdullatif Camisi (17. yy), (Dündar, 2001: 62) ve bu plan şemasına ek olarak, kuzeyinde minbere yer verilmesi açısından Polatlar Hatıp Camisi (1870), (Duran, 2006: 238-240), Aksaray Haci Yusuf Camisi (1863), Akasaray Ulukışla Camisi (1900), (Erdal, 2014: 116-169) ile benzerlik gösterir.

Yine mihrabın iki yanında niş olması bakımından Şeykem Camisi ve Anonim (Kızılören) camilerinde görülen bir özelliktir. Konya'da bulunan Karapınar Mescidiyle benzerlik gösterirler (1558), (Toktaş, 2016: 56).

5.1.3. Türbe/Kümbet

Türbe, İslam dünyasında Türkler tarafından yaygınlaştırılan bir yapı tipi olup mezar üstlerine kurulan binalar âlem olmuştur. Sadece bu isimle anılmayan türbeler; kümbet, meşhed, makbere veya ravza gibi değişik adlarla da ifade edilmiştir (Önkal, 1996: 1). Yaygın olarak kullanılan türbe ve kümbetlerin mezar yapılarında hangisine türbe, hangisine kümbet denmesinin gerekeceği zihinlere takılabilecektir. Arapların mezar anıtlarına genel bir deyim halinde "Kubba" demelerine karşılık, Türkçede "Türbe" ve "Kümbet" deyimleri bulunmaktadır. Her ikisi arasındaki en önemli fark örtü sistemi üzerinde toplanmakta; kubbe örtülülere türbe, konik ya da piramidal örtülü olanlara kümbet denmektedir (Cezar, 1977: 306).

Mezar yapısı bilindiği üzere, İslam sünnetine aykırıdır. Bu yüzden X. yüzyıla gelene kadar mezar yapısı, ender görülmüştür. İslam dünyasında ilk bilinen Türbe ise, Samarra'da bulunan Halife Muntasır adına yaptırıldığı kabul edilen Kubbetü's Süleybiye'dir (Önkal, 1996: 2).

Kubetü's Süleybiye'den sonra en eski mezar abidelerini, Türklerin hâkim oldukları sahalarda bulmaktayız. Türkler, örf ve adetlerini İslam'ı kabul ettikten sonra da muhafaza etmiş ve onları yeni dinin prensipleriyle bağdaştırmışlardır (Önkal, 1996: 3). Bunun için Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler olan X. yüzyılda Horasan ve Türkistan bölgesinde görülmeye başlanmış ve daha sonra XI. ve XII. yüzyıllarda Gazneli ve Büyük Selçuklu dönemlerinde Azerbaycan ve İran'da yaygınlaşmıştır (Daş, 2007: 12).

Anadolu'da beylikler ve Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilmiş türbeler; tarihi, coğrafi ve kültürel şartlara tabi olarak usule getirdiği nispet, form malzeme ve süslemedeki yenilik ve değişiklere rağmen ana formunu muhafaza eden, İran ve Azerbaycan'daki eski özelliklerin uzantısı ve İran türbe geleneğinin bir devamıdır (Önkal, 1996: 6). Ancak Anadolu'daki türbe ve kümbetlerin çok ve mütevazı ölçüde yapmakla beraber, mimari bakımından inanılmaz bir zenginlikle çeşitli kümbet ve türbe şekillerinin araştırma ve deneme çabası içinde geliştiği ilk zamanlar tuğladan veya taştan yapılan kümbetler, sonra yalnızca taştan yapılmıştır (Aslanapa, 1984: 121). Bu yapıların ilk örneklerini Anadolu'da, kitabesindeki tarihe göre Niksar'daki 1182 tarihli Hacı Çıkrık Türbesi'dir. Üç kümbetler grubuna dâhil Erzurum'daki Emir Saltuk'a mal edilen mezar yapısı ise kesin tarihi belirlenememekle beraber, bazı tarihi verilere ve yapının özelliklerine göre Anadolu'da inşa edilmiş ilk türbe olarak kabul edilir (Önkal, 2006: 352).

Genel tanım olarak türbe ve kümbet kavramı; Türkçede "üzeri örtülü mezar anıtı" anlamımda kullanılan "türbe" kelimesi, Arapça'da , "yerin üst sathı, kabir, mezarlık" anlamında kullanılan "el terbetu (türbe)" kelimesinden gelmektedir (Daş, 2007: 11). Osmanlı'ya da İslam mezar yapısına "türbe", Selçuklu mezar yapısına "kümbet", başka kültürlere ait olana ise, anıt mezar gibi adlar verilmektedir (Sözen, Tanyeli, 2001: 242).

Anadolu'da bulunan türbe ve kümbetler, genelde kare, poligonal ve dairesel planlı olarak yapılmıştır. Erdemli sınırları içinde yaptığımız çalışmada, 2 tane kare planlı türbe yapılarına rastlanılmıştır. Bu yapılar, Mersin Silifke yolu üzerinde bulunan Sinan Paşa Kümbeti ve Erdemli merkezinde Türbe mahallesi içinde bulunan Anonim Türbe'dir. Her iki yapı da, kare planlı olmaları açısından birbirlerine benzemektedirler. Giriş kapılarının Sinan Paşa Kümbetinde doğuda, Anonim Türbe'nin ise batı cephede bulunması, pencere açıklıklarının Sinan Paşa Kümbetinde kuzey ve güney cephede iki tane, Anonim Türbe 'de ise sadece güney cephesinde olması açısından farklılıklar göstermektedir.

Kare planlı mezar yapılarında, genelde vali ve şeyh gibi kişiler gömüldüğü izlenimi olan bu tarz türbelerin üst kısmı Selçuklu döneminde genelde külahla örtülü olan ve prizmatik üçgenle geçilen poligonal bir kasnağı mevcuttu (Önkal, 2006: 353-354).

Bu tanıma dayanarak, üst örtü sisteminin bugün Sinan Paşa Kümbeti'nin sağlam şekilde içten kubbe, dıştan piramidal külahla örtülü, üçgenlerle geçiş sağlanmış ve poligonal bir kasnağı olması açısından, kümbet tanımı dememiz daha uygun olmaktadır. Anonim Türbe 'de ise bugün üst kısmında sadece kubbesi mevcuttur. Fakat Sinan Paşa Kümbeti gibi içten üçgenlerle geçiş sağlanması ve poligonal bir kasnağın var olması türbenin üst örtü sisteminde bulunan kubbenin dıştan bir külahla örtülü olacağı düşünülürse, benzerlik gösterir.[8]

Anonim türbe; kare planlı, tek bir kapı girişi ve tek pencere açıklığının olması bakımından Anamur Bozyazı Gürlevik Türbesi'ne benzer (?), (Dülgerler, 2006: 160). Sinan Paşa kümbeti ise kare planlı, bir kapı ve iki pencere açıklığı olması açısından Ermenek Gargara Karamanlar Türbesi (XIV), (Dülgerler, 2006: 162), Kayseri Yahya Gazi Kümbeti (12. veya 19. yy.), (Tuncer, 1992: 55) Silifke Kızılgeçit mahallesinde bulunan Arapbaba Türbesi (?), (Fotoğraf: 293) ile benzerlik gösterir.

Üst örtü geçişlerinde kare planlı, köşelerinin prizmatik üçgenlerin olması açısından Kayseri Melikgazi Türbesi (12. Yy sonu) (Gündoğan, 2015: 58) Konya Şüceddin Türbesi (1348), Karaman Kaya Halil Kümbeti (XIV. yy.), Konya Fakıh Dede Kümbeti (1456), (Dülgerler, 2006: 143-179), Karaman İbrahim Bey Kümbeti (1432), Antalya Abdal Musa Kümbeti (1380), (Tuncer,1991: 47-256), Niğde Şeref Ali Kümbetleri (1865), (Tuncer, 1992: 156), Mersin Camili (Gökçeli) Köyü Camisi (XIV. yy), (Ünalan, 2012: 31-57), Anonim Türbesi ile benzerlik gösterir.

Sinan Paşa Türbesi, kasnağının köşelerinin üçgen bir şekilde aşağıya doğru pahlanması açısından, Mut Küçük Kümbet (XIV-XV. yy), (Dayar, 2017: 31), Anakara Polatlı Hacıtuğrul Kümbeti (1390), (Tuncer,1991,25), Kayseri Alaca Kümbet (14. yy.), (Tuncer, 1992: 45), Kırşehir

[8] Bu türbenin üst örtüsü için Mehmet TUNCEL'in "Erdemli 'de Anonim Bir Türbe" Haz. N.Ş. Doğan. Ortaçağ'da Anadolu-Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan. Ankara: Rekmay Reklam Tanıtım Ltd.Şti. 457-471 adlı makalesine Bkz.

Caca Bey Türbesi (Tay, 2010: 16), Beypazarı Boğaz Kesen türbelerine (15. yy), (Bozkurt, 2004: 124) benzerlik gösterir

5.1.4. Çeşmeler

Çeşme kelimesinin Farsça'da "göz" anlamındaki çeşmeden geldiği umumiyetle kabul edilir. Su çıkan kaynak, pınar ve gözlere "çeşim" denilmesi, bunların akıtıldığı küçük yapılara çeşme adının verilmesine sebep olmuştur. XIII-XIV. yüzyılda Arapça'da çeşme yerine yine "göz" anlamına gelen "ayn" kelimesi kullanılmış ve bu kullanım XVII. yüzyıla kadar devam etmiştir (Eyice, 1993: 277).

İlk çeşme yapılarının antik Roma zamanında ortaya çıktığı biliniyor. İçme suyu, hayvanların sulanması ve görsel bir zenginlik amacı ile yapılmışlardı. Barok sanatı ile birlikte önemli bir sanat eseri olmaya başlayan çeşme, endüstri çağının getirdiği su tesisatı ile suyun evlere kadar uzanışı, çeşme yapılarını tümüyle durdurmuştur (Sözen-Tanyeli, 2001: 58).

Hayat olarak Türklerin yaptırdığı çeşmeler şehir, kasaba ve yerleşim yerlerinde olduğu gibi ana yol kenarlarında, açıklık ve kırlık alanlarda da inşa edilmiştir. Yerleşme arasındaki yollarda bulunan çeşmelere "menzil çeşmeleri" denmiştir. Türk mimarisinde en eski çeşmelerden biri, Artuklulardan Necmeddin İlgazi tarafından 1109-1122 yılları arasında büyük bir külliyenin içine yaptırdığı çeşmedir (Eyice, 1993: 278).

Selçuklu döneminde, Konya'da birçok çeşme yapıldığı bilinse de bunlardan günümüze bir şey kalmamıştır. Osmanlı dönemi yerleşim yerlerinin içinde yapılan ve hepsi hayrat olan çeşmeleri; şadırvan çeşmeleri, sütun çeşmeleri, iskele ve meydan çeşmeleri, duvar çeşmeleri diye ayırmak mümkündür (Eyice, 1993: 278-279). Anadolu'da Türk çeşmeleri, Lale Devri'ne kadar küçük, yalın ve duvara yapışık bir yapıdan ibaretti. Ancak meydan çeşmeleri 18. yüzyılın başında belirmişlerdir (Sözen, Tanyeli, 2001: 58).

Çalışma kapsamında ele aldığımız çeşmeler, tarih olarak 18 ve 20. yüzyılları arasında yapıldığı anlaşılmıştır. Toplam 8 çeşme tespit edilmiş olup çeşmeler; çeşme tipolojisi, bulunduğu yer, cephe sayısı, cephe düzenlemesi ve üst örtülerine göre değerlendirilecektir.

Erdemli çeşmelerine baktığımızda, Esenpınar Çeşmesi bugün bulunduğu yerin yakınında bir yerden sökülüp caminin güneybatı köşesine getirilmiş, bugünkü vaziyeti çeşme, bir yapıya bağımlı çeşmeler grubunda dâhil edilmiştir. Bu tek çeşme dışında, diğer çeşmelerin altısı bir yapı yanında olmayıp yol üzerinde veya yola yakın bir yerde inşa edilmiştir. Ama bunlardan Doğusandal mahallesinde bulunan çeşme bir bahçeye bitişik şekildedir.

Çeşmelerin hepsi tek cepheli olup Doğusandal Köyü Çeşmesi (1832), , Yukarı Akpınar Köyü Çeşmesi (XIX-XX. yy) ve Arslanlı Köyü Çeşmesi (XIX. XX. yy) doğuya, Karahıdırlı Köyü Çeşmesi (XIII-XIX. yy) batıya, Esenpınar Köyü Çeşmesi (1832), Dağlı Köyü Çeşmesi (1870-1880)

ve Güzeloluk Çeşmesi (1908) güneye ve Esenpınar Köyünde bulunan İncirli Çeşmesi (XVII-XIX. yy) cephesi güneydoğuya bakmaktadır.

Cephe düzenlemesine göre Erdemli çeşmeleri, Karahıdırlı Köyü Çeşmesi (XVIII-XIX. yy), Doğusandal Çeşmesi (1832), Arslanlı Köyü Çeşmesi (XIX-XX. yy), Güzeloluk Köyü çeşmelerinin (1908) 3 tanesi sivri kemerlidir. Esenpınar Köyü Cami Çeşmesi (1832), Esenpınar Köyü İncirli Çeşmesi (XVIII-XX. yy), 2 tanesi de yuvarlak kemerlidir. Dağlı Köyü Çeşmesi (1870-1880), Yukarı Akpınar Köyü Çeşmesi (XIX-XX. yy) ise düz cepheli olarak inşa edilmiştir.

Çeşmelerden Esenpınar Cami Çeşmesi ve Güzeloluk Çeşmesi iki yana eğimli çatı ile örtülü; Doğusandal, Dağlı, İncirli, Arslanlı, Karahıdırlı, Yukarı Akpınar çeşmelerinin üst örtüleri ise düz şekilde yapılmıştır.

Sadece Dağlı Çeşmesinde hazne kısmına var olduğu anlaşılmıştır.

Yakın çevrede tek cepheli, tek kemerli bağımsız olarak yapılmış olan Mut Haci Ahmatli Köyü Çeşmesi (R 1249), (Dayar, 2017: 44), Silifke Kocaoluk Çeşmesi (1786), Seyranlık Çeşmesi (1816-17), Atalıkörkız Osmancı Çeşmesi (XIX) ve Pelitpınar Çeşmesi (XIX-XX. yy), (Gündoğdu, 2019: 131-150), Burdur Hüseyin Ağa Çeşmesi (1829)(Bozcu, 213: 149), Tarsus Kozluk Hanı Çeşmesi II (XVIII. yy), (Tanrıverdi, 2006:122), Konya Ahırlı Akkise Acıoluk Çeşmesi (1862) ve Seydişehir Bostandere Çeşmesi (1904), (Mutlu, 2014: 118-153), Nevşehir Tatların Boğazağzı Çeşmesi (18. yy), (Sevim, 2015: 65), Mersin Mezitli Demirşık Çeşmesi (1898), Haçgediği Çeşmesi (1915), (Ülkü, 2015: 443), Kırşehir Susuz Çeşme (XIX. yy), (Tay, 2011: 212), Nevşehir Eset Ağa Çeşmesi (1721), (Sözlü&Allak, 2019: 130), Aksaray Taşpınar Uzartık (1835), Karkın Kasabası Eski Çeşmeleri (1894), (Erdal, 2014: 384-394), Gavremoğlu Çeşmesi(1508), Yeşilhisar Çeşmesi (1864), (Denktaş, 200: 35-117) Erdemli' de bulunan çeşmelere benzemektedir.

Bir yapıya bitişik olarak yapılmış tek yapı olan Esenpınar Köyü Cami Çeşmesi, Tarsus Niyazi Efendi Mescidi Çeşmesi (XX. yy), (Tanrıverdi, 2006: 129), Konya Ilgın Belekler Emirler Çeşmesi (XX. yy), (Mutlu, 2014, 202), Nevşehir Gez Çeşmesi (1720), (Allak, 2017: 96), Mersin Eski Cami Çeşmesi (1861), (Everest, 2011: 41), Aksaray Güzeltyurt 1839 tarihli çeşme (1839), Gelvari Sulu Çeşmesi (XIX-XX. yy), (Erdal, 2014: 385-391) ile benzerlik gösterir.

5.1.5. Köprüler

Aralarında su, çukur, vadi, dere gibi doğal; yol, demir yolu gibi yapay engeller bulunan ve iki yakayı birleştirmek amacı ile yapılan köprüler, ayaklı ya da asma ahşap, kâgir ya da metal yapı olarak bilinir (Ödeken, 1997: 1055).

Sivil mimari eserler arasında sayılan köprüler, cemiyetlerin ekonomik ve ticari gelişmesine yardımcı kervan ve posta yolları üzerinde kurulduğu gibi, orduların stratejik durumları dikkate alınarak yapılmıştır (Tunç, 1978: 5).

İlk çağlardan beri vadileri aşmak için basit şekilde yapılan köprüler, taş ve ağaç ayaklar üzerine ağaç kirişler konularak kurulmuştur. Fakat köprünün dayanaklığı açısından, kemerlerden oluşan köprüler yapmaya başladılar (Tunç, 1978: 5). Anadolu'da, taş köprünün en eski kalıntısının Hititler zamanında yapıldığı bilinir (Çulpan, 2002: 13). Anadolu'nun birçok yerinde Roma, Bizans, Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı dönemi köprülerine rastlamak mümkündür.

Köprüleri oluşturan, biçimlendiren etkenler daha çok yöresel-bölgesel özellikler olup bu dönem köprüleri, hemen hemen tüm özellikleriyle Anadolu'ya has bir üslup ortaya koymuştur (Sözlü, 2014: 628).

Dağlık ve engebeli olan Erdemli ilçe sınırları içinde 4 köprü çalışmamız da ele alınmıştır. Köprülerin üçünün Karamanoğulları dönemine ait olduğu, birinin Osmanlı dönemi köprüsü olduğu belirlenmiştir.

Doğu-batı doğrultusunda basık kemerli dört gözlü olarak yapılan Limonlu (Lamas) Köprüsü'nün ortasındaki kemeri daha yüksek ve geniş,[9] iki yana eğimli olan 58.80 m uzunluğunda, 30.30 m genişliğinde, 6.40 m yüksekliğinde yapılmıştır. Köprü üzerinde biri 2.58 biri 1.80 çapında olmak üzere iki boşaltma gözü mevcuttur. Bu boşaltma veya taşkın gözleri, Selçuklu köprü mimarisinde altta düz, üstte kemerli olarak yapılırken Beylikler döneminde özellikle de Karamanoğullarının getirdiği bir yenilik olarak görebiliriz. İlk olarak bugün yıkık olan Alanya Dim Çayı köprüsünde karşımıza çakmaktadır (Dülgerler, 2006: 273). Limonlu köprüsünün bu özellikleriyle benzediği köprülere örnek olarak Karamanoğulları döneminin en önemli yapılarından biri olan Gıravga Köprüsü (Sözlü, 2017: 248), Alanya Dim Çayı Köprüsü (XIV. yy), Ayrancı Divle Köprüsü (XIV. yy), , Bozkır Alaca Köprüsü (XIV. yy) (Dülgerler, 2006: 224-233), Karaman Bucakkışla Bıçağı Köprüsü (Karamanoğulları dönemi), Ayrancı Ziya Efendi Köprüsü (Karamanoğulları dönemi), (Baş-Duran, 2002: 142-143) ile benzerlik gösterir.

Üç gözlü olarak yapılmış olan Yeniyurt Köyü Dilek Köprüsü, Emenköyü Köprüsü (XIV. yy), (Duran, Baş, Özcan, 2016: 52), Meram Kavak Köprüsü (XIX. yy), (Mutlu, 2014: 300), Aksaray Debbağlar Köprüsü (XIII. yy), (Erdal, 2014: 376), Niğde Hanönü (Kınık) Köprüsü (XIV), (Özkarcı, 2014: 840), Karaman Göndere Köprüsü (1406) (Dülgerler, 2006: 232) üç gözlü yapılan köprülere örnektir. Yapının malzeme ve teknik özelliklerine bakıldığında, Konya'da bulunan Meram Gökyurt Çileder Köprüsü (XVII. yy), (Mutlu, 214: 290) ve Hatunsaray Akköprü (XIII. yy), (Duran, Baş, Özcan. 2016: 140) ile benzerlik gösterir.

[9] Selçuklu ve Osmanlı devri köprülerinin birçoğunda balıksırtı gibi bir yükseklik görülür. Bu, suyun devamlı ve hızlı aktığı taban üzerine yandakilere göre daha geniş bir kemer yapma gereğinden doğmuştur. Böyle olunca bu kemerin tepesi ötekilere göre daha yüksek yapılır. Tunç, G, (1978). Taş Köprülerimiz. Ankara. 8

Bir başka köprümüz ise Yeniyurt Köyü Taşgeçit Köprüsü'dür. İki gözlü, yuvarlak kemerli olarak yapılmıştır. Yakın bölgede benzer örnekler, Konya'da bulunan Bozkır Dere Köprüsü (XVIII. yy) Hadim Ilıcapınar Köprüsü (XIX. yy), (Mutlu, 214: 292-298), Yunuslar Haci Yusuf Köprüsü (XIII. yy), (Duran, Baş, Özcan, 2016: 53), Aksaray Karasu Köprüsü (1863), (Erdal, 2014: 382), Kayseri Tavlusun Derevenk Köprüsü (XIX. yy), (Tali, 531), Kayseri Çiftgözlü Köprüsü'dür (XVIII. yy), (Gürbüz, 2012: 20).

Aslanlıtaş Köprüsü, yuvarlak ve tek kemerli köprülerden olup iki yana eğimli olarak yapılmıştır. Ceyhan-Maraş Göksun suyu üzerinde bulunan 6 gözlü Ceyhan Köprüsü'nün geniş köprü kemeri (XVI. yy), (Çulpan, 2002: 151), Kayseri Tekgöz Köprüsü (1202) (Tunç, 1978: 186), Tarsus Kargeçit Köprüsü (?), (Çulpan, 2002: 207), Adana Akköprü (onarım 16. yy), (Pekin, Yılmaz, 2008: 13), Yapıntı Köprüsü (Karamanoğlu Dönemi), (Dayar,2017: 49), Arı Köprüsü, Eşekci Köprüleri (Karamanoğlu dönemi), (Sözlü, 2017: 248), Çakmak Köprüsü (XVII. yy)(Özkarcı, 2014: 1517), ile benzerlik gösterir.

5.1.6. Çamaşırhane

Çamaşırhane, halkın çamaşır yıkama ve banyo gereksinimlerini karşılayan, duvarlarında ocak nişleri bulunan ve ortalarında su argı geçen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldız, 2008: 176).

Erdemli' deki çalışmamız içinde, bir tane çamaşırhaneye rastlanmıştır. Tek üniteden oluşan yapı doğu-batı yönünde, dikdörtgen planlı olup üç ocak nişi ve bir tane kurnası bulunmaktadır.

Doğusandal Köyü Çamaşırhanesine benzerliği ile Konya Selçuk Sille (1786) Meram Gökyurt Ketengölü (XIX. yy), Meram Gökyurt Söğütlü (XIX. yy), Meram Gökyurt Yenipınar çamaşırhanelerinin (XIX. yy), (Mutlu, 2014) dikdörtgen planlı olması ve ocak nişleri açısından benzer. Fakat Konya çamaşırhanelerinin bir açık, bir de kapalı iki kısımdan oluşması ve Doğusandal çamaşırhanesinin sekilerinin düz olmasına karşın, Sille çamaşırhanesinde dairesel sekilere yer verilmiş olması açısından farklılık gösterir.

5.2. Yapı Elemanları

5.2.1. Camiler, Mektepler ve Türbelerde

5.2.1.1. Duvarlar

Erdemli' tez kapsamında incelenen camilerin daha küçük ölçekli oldukları görülmüştür. Cephelerin kuzey tarafında kapıya yer verilirken diğer cepheler pencerelerle hareketlendirilmiştir.

Erdemli ilçesinde günümüze gelebilen toplam 7 cami incelenmiştir. Camiler yıkık durumda olup 5 caminin duvarları ayakta, 1 caminin duvarı yıkık şekilde ve 1 caminin de sadece kuzey cephesi ayakta kalmıştır. Camilerin beden duvarları düzgün kesme taş, kaba yonu ve moloz taş malzeme ile yapılmıştır. Cephe duvarları oldukça sade tutulmuştur.

Esenpınar Köyü Camisi'nin beden duvarları düzgün kesme taş olup üzerine son zamanlarda sıva yapılmıştır.

Güzeloluk Köyü Camisi'nin ise duvarları bir santim geriye çekilmek süretiyle cephe hareketlendirilmiştir. Ayrıca pencerelerde yer alan dışa taşkın lento, söveler ve üstteki üçgen alınlıklar dikkat çekicidir.

Çalışmamız içerisinde yer alan Güzeloluk Köyü mektebin duvarları tamamen düzgün kesme taş malzeme ile yapılmış, oldukça sade tutulmuştur. Kuzey cephesi yıkılarak yeniden yapılmıştır. Cepheler camide olduğu gibi, bir santim geri çekilmek suretiyle cephe hareketlendirilmiştir. Bu özelliğiyle Güzeloluk Köyü Camisi ve Mektebi, Aksaray'daki Leyla Hatun Cami(XVIII. yy), (Erdal, 2014: 100), Edikli Kasabası Merkez Cami (Özkarcı, 2014: 521) ile benzerlik gösterir.

Türbelerin sade olan benden duvarları, kaba yonu ve düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Sinan Paşa Türbesi'nin beden duvarlarının araları derzli ve kabayonu taş, köşeleri düzgün kesme taş olup Anonim Türbe ise tamamen düzgün kesme taş ile yapılmıştır.

Sinan Paşa Türbesi'nin doğu cephesinde kapı açıklığına, güney ve kuzeyinde 1 adet pencere açıklığına yer verilmiş, batı cephesi ise sağır tutulmuştur. Anonim Türbe'nin batı cephesinde kapı, güneyinde pencere açıklığı olmasına rağmen diğer cepheleri sağır tutulmuştur.

5.2.1.2. Taç Kapılar / Kapılar

Anadolu Selçuklu yapılarının cephesinde bir anda dikkati üzerinde toplayan ön cephenin ağırlık noktasını taç kapılar oluşturmaktaydı (Sözlü, 2014: 645).

Araştırma kapsamı içinde bulunan eserlerin birçoğu, büyük programlı yapılar olmadığı gibi, mevcut eserlerin oldukça küçük ve yöresel özellikler çevresinde olgunlaşmasından dolayı, belirginleşen cephe anlayışı gelişmemiştir. Bununla birlikte Erdemli'de bulunan yapıların biri haricinde diğer yapılarda süslemeli kapılar bulunmamaktadır.

Güzeloluk Köyü Camisi'nin avlusuna, doğu ve batı cephelerde bulunan kapılardan giriş sağlanır. Düzgün kesme taş malzemeyle yapılmış hafif dışa taşkın şekilde, dikdörtgen formlu kapılar, her iki tarafından da simetrik olarak oluşturulmuş duvara gömme sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Basık kemerli olan kapının üstünde sutüncelere oturan yarım yuvarlak kemerli silme bulunur. Bu yarım yuvarlak kemerin üst bölümünde silmelerle oluşturulmuş sade bir üçgen alınlığa yer verilmiştir.

Caminin ana giriş kapısı, tıpkı avlu kapıları gibi dikkati üzerine çekerek vurgulanmıştır. Yatay silmelerle ayrılan kapı, üç kısımdan oluşmaktadır. Dikdörtgen formlu kapının birinci kısmını her iki taraftan ayaklar ve sütuncelerle sınırlandırmıştır. Kapının ikinci kısmı ise alttan ve yukarıdan silmelerle sınırlandırılmış basık kemerin olduğu bölümdür. Kemer, dıştan yukarıdan aşağı doğru U şeklinde diş dizileriyle çerçevelenmiştir. Üçüncü kısım ise kapının en üst bölümü olup içeresinde kitabesi olan ve sade tutulmuş silmelerle oluşturulmuş üçgen alınlıklıdır. Niğde Rahmaniye Cami (1747), (Özkarcı, 2001: 98) kapısı ile benzerlik gösterir.

Diğer camilerin kapıları, oldukça sade bir şekilde dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli olarak yapılmışlardır. Bunlar Esenpınar (Güverek) Köyü Cami, Anonim (Kızılören) Cami ve Arpaçbahşiş Camileridir. Niğde Hanım Cami (1452) (Özkarcı, 2001: 81), Tarsus Mirilay Ahmet Bey Cami (1811),(Tanrıverdi 2006: 50) Silifke Yeşilova Ak Cami (XVIII. yy) (Gündoğdu, 2019:117) Karaman Davgandos Camisi (XV. yy), (Dülgerler, 2006: 98), Çumra İbrahim Bey Cami (1866) (Duran&Baş, 200: 100) kapılarıyla benzerlik gösterir. Şeykem Cami, Eski Harfilli Köyü Cami ve Akpınar Köyü Cami kapıları yıkılmış durumdadır.

Türbelerin kapıları, küçük boyutlu olarak yapılmış, yuvarlak kemerli dikdörtgen formludur. Sinan Paşa Türbesin kapısı, içbükey ve dış bükey silmelerle "U" şeklinde sınırlandırılmıştır. Bu özelliği ile Mut Küçük Türbenin (XIV) (Dayar, 2017: 38) ve Mersin Camili (Gökçeli) Köyü Cami (XIV. yy) (Ünalan, 2012: 3157) kapısı ile benzerlik gösterir. Ayrıca dikdörtgen ve basık kemerli kapı açıklı olması açısından Pınarbaşı Sancaktar Türbesi (13. yy) (Gündoğan, 2015: 60), Kırşehir Fatma Hatun Türbesi (1227-1228) (Tay,2010: 20) Kapılarıyla benzerlik gösterirler.

5.2.1.3. Pencereler

Erdemli bölgesinde incelediğimiz eserler içinde cami, mektep ve türbelerin iç mekânları pencere ile aydınlatılmıştır.

Camilerin bazılarının yıkık olduğu daha önce de belirtilmişti. Camilerin genelde pencere açıklıkları dikdörtgen bir şema oluşturmakta olup mihrabın iki yanında da pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, yuvarlak veya sivri kemerli ve dairesel forma sahip pencere uygulamaları da görülmüştür.

Dikdörtgen formda pencere uygulaması Eski Harfilli Köyü Camisi, Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi, Güzeloluk camileridir. Bu pencere açıklığına benzer yapılar Akcami Köyü Cami(14-15 yy) (Doğan,2004: 117-132), Antalya Elmalı Bayralar Köyü Camileridir. (1891) (Batur, 2019: 40). Güzeloluk köyü cami pencerelerinin lento ve söveleri dışa taşkın şekilde, üst kısmında üçgen alınlıklar bulunur. Yine caminin dikdörtgen biçimli pencereleri üzerinde, dairesel formlu pencerelere yer verilmiştir.

Anonim (Kızılören) Camisi'nin kuzey, güney ve doğu cephelerinde, Şeykem Caminin güney cephesinde ve Elvanlı Camilerinin dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencere açıklıkları mevcuttur. Akşehir İplikçi Cami (1337), (Dülgerler, 2006: 33), Niğde Bor Kale Cami (16. Yy) (Dündar, 2001:63) ile benzerlik gösterir.

Mektepte ise, dikdörtgen formlu pencere açıklıklı olup lento ve söveleri dışa taşkın üst taraftan üçgen alınlıkla son bulur.

Güzeloluk Köyünde bulunan cami ve mektep yapılarının dikdörtgen formlu pencerelerin dışa taşkın lento ve söveleri ile Aksaray Eğri Minare Camisi'ne (1863), Mamasın Köyü Yeni Camisi (XIX. yy) (Erdal, 2014: 133-148) pencereleri ile benzemektedir. Ayrıca Güzeloluk'ta bulunan bu eserlerin pencere üstlerinde bulunan üçgen alınlıklar bakımından, Eğri Minare Camisi ve Mamasın Köyü Yeni Camisi alt pencerelerinde ve Mersin Camili (Gökçeli) Köyü caminde (XIV. yy), (Ünalan, 2012: 3157) dairesel kemerli alınlıkların olması ile benzer özellik gösterir.

Çalışmamız içinde yer alan Paşa Türbesi'nin iki penceresi kare biçimlidir. Anonim Türbesi'nin güney kısmında bulunan pencere açıklıklılarının biri altta, biri üstte yer almaktadır. Üstteki dikdörtgen, altta olanı sivri kemerlidir.

5.2.1.4. Mihraplar

Erdemli ilçesinde ele aldığımız 7 caminin sadece birinin mihrabı yıkık olduğundan formu bilinmemektedir. Mihrapların genelde taş malzemeli olarak kıble duvarı ortasında, kapı ekseninde yapıldığı görülmüştür. Tek bir caminin mihrabı onarım geçirmiştir.

Çalışmamız içinde incelediğimiz cami mihraplarının tamamı, yarım daire planlı olarak yapılmışlardır. Bunlardan Arpaçbahşiş Camisi'nin mihrabı bulunmamaktadır. Eski Harfilli Köyü Camisi'nin de mihrabının üst tarafı yıkıktır. Esenpınar (Güverek) ve Güzeloluk camilerinin mihrap nişleri, yanlarda bulunan silme ve süsleme bordürleriyle en dikkat çekici örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Antalya Ağalar Önü Cami (1811) (Kılınç, 2015:118), Niğde Sarı Abdurrahman Paşa Camisi (1747) (Çal, 2000:94), Kayseri Pınarbaşı İlçesi Hilmiye köyü Cami (1904) (Gündoğan, 2015: 36), Ankara Kalecik Cami (1907-09),(Yıldırım, 2013:546) mihraplarıyla benzerlik gösterirler.

Anonim Cami ve Şeykem Camilerinin mihrapları birbirlerine benzemektedir. Tarsus Sarışıh cami (1523) (Tanrıverdi, 2006: 44), Niğde Şahin Ali Cami (15. Yy)(Çal, 2000: 54) mihraplarıyla benzerlik gösterirler.

5.2.1.5. Minberler

İncelediğimiz camiler içinde; biri taş, diğeri ahşap malzemeli olmak üzere toplam iki minbere rastlanılmıştır. Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi'nde bugün var olan ahşap minber,

orijinal değildir. Taş malzeme ile yapılmış olan Anonim (Kızılören) Camisi minberi, oldukça sade olup herhangi bir süslemeye rastlanılmamıştır.

Mersin Silifke ilçesinde bulunan camilerin minberlerinin de bu tarzda yapıldığı görülmüştür. Bunlar Kızılisalı Camisi (1694), Yenibahçe Eski Camisi (XVII. yy) , Ortaören Eski Camisi (1906), Sömek mahallesi Eski camileridir (XIV. yy), (Gündoğdu, 2019: 39-122). Yine bu minbere benzer Mut ilçesinde Harap Camisi (Beylikler veya Osmanlı dönemi), (Dayar, 217: 28) Konya Karapınar cami (1559), (Toktaş, 2016: 56) minberleridir.

İkinci minber ise, Güzeloluk Köyü Camisi'nde ahşap malzeme ile yapılmıştır. Mihrabın sağında yer alan minber; kapı, korkuluk, aynalık, köşk ve külah kısmından oluşmaktadır. Dikdörtgen formda yuvarlak kemerli olan kapısı, üsten taçlıkla son bulmaktadır. Korkuluk kısmında, kafes tekniğinde "S" şeklinde süslemeler mevcuttur. Köşk kısmı, ahşap bitkisel başlıklı dört sütunla desteklenmiş, oval testere ağızlı yuvarlak kemerlidir.

Minber, ahşap malzemeli olarak çevrede bulunan birçok caminin minberi ile benzerlik gösterir. Korluklarında bulunan "S" kıvrımlı süslemesi ve tekniği açısından, Yeni Bahçe Camisi (1911), (Gündoğdu: 2019: 106, Antalya Bayalar Köyü Camisi (1891) 40, Antalya Sarıhacılar Köyü camilerin (onarım 1907), (Batur, 2019: 189) minberlerine benzer.

5.2.1.6. Minareler

Camilerin önemli bir yapı elamanı olan minare, Erdemli 'de ele aldığımız camilerin, sadece ikisinde bulunmaktadır. Diğer camilerde, minare kalıntısına rastlanılmamıştır.

Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi ve Güzeloluk Köyü camilerin kuzeybatı köşelerindeki minareleri, kare kaideli, çokgen gövdeli, tek şerefeli petek ve âlemle son bulmaktadırlar.

Güzeloluk Köyü Camisi'nin sadece kare kaidesi orijinal olup gövdesi yıldırım düşmesi sonucunda yıkılmış, yerine yeni bir çokgen gövde yapılmıştır. Kaidenin köşeleri ilk yapıldığında pahlı bir şekilde görülürken, bugün ise bu pahlanma görülmemektedir. Şerefesi oldukça süslemeli yapılmıştır. Silifke Cambazlı Cami minaresi (1885) (Gündoğdu, 219: 68)ile benzerlik gösterir.

Esenpınar Köyü Camisi'nin minaresi ise kare kaideli, on altıgen gövdeli ve tek şerefelidir. Kare kaideden gövdeye geçiş, sekizgen pabuçlukla sağlanmıştır. Minarenin en altında sekizgen, onun üstünde ve şerefe altında on altıgen silmeler bulunmaktadır. Tek şerefe oldukça süslemeli şekildedir. Minarenin en üst kısmında sonradan eklenen petek, orijinal olmayan külah ve âlemle son bulmaktadır.

Silifke Mara Mahallesi Camisi'nde (1907), (Gündoğdu, 2019: 89) yer alan, kare kaideli silindirik gövdeli tek şerefeli minarenin gövdesinde altlı üstlü silme ile sınırlandırılması ve şerefe korkuluklarındaki süsleme özellikleri ile benzerlik gösterir.

5.2.1.7. Mahfiller

Katalog kısmında ele aldığımız camilerin içinde mahfile, sadece Güzeloluk köyünde bulunan camide rastlanılmıştır. Ahşaptan yapılan mahfil, yeşil renkte harimin kuzeyinde doğu-batı yönünde dikdörtgen vaziyette, altı serbest ayağa ve yanlarda harim beden duvarına oturtturulmuştur. Ortada bulunan iki ayakla desteklenen, dışa taşkın balkon yer almaktadır. Mahfil korkuluklarında, kafes tekniğinde yukarıda *"V"*, altta ters *"Λ"* şeklinde süsleme mevcut olup bunların arasında dairesel küçük delikler açılmıştır. Mahfil balkon korkuluklarında *"S"* şeklinde süslemeler yerleştirilmiştir.

Bu mahfile örnek olarak Yenibahçe Camisi (1911), (Gündoğdu, 2019: 106), Kayseri Aziziye Camisi (1870), (Gündoğan, 2015: 8) ayrıca Antalya Sururi Vezir Paşa Camisi'nin mahfil korkuluklarındaki "S" kıvrımlı süslemeleri (1894), (Batur, 2019: 207) ile benzerlik gösterir

5.2.1.8. Vaaz Kürsüsü

Erdemli camileri içinde, sadece Güzeloluk Köyü Camisi'nde orijinal vaaz kürsüsüne rastlanılmıştır.

Vaaz kürsüsü, doğu cephenin yukarıda duvara montajlı şekilde, altta tekne kaideli olup üsten dairesel formda, korkuluğa oturtulmuş dışa taşkın kitaplık koyma yeri mevcuttur. Korkuluk, dıştan zikzaklarla çevrelenmiş kafes tekniğinde "S" şeklinde süsleme motifi yerleştirilmiştir.

Korkuluktaki bu süsleme ile Yenibahçe Camisi (1911), (Gündoğdu, 2019: 106) ve Antalya Hüsamettin Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsünün alt kısmı beton şeklinde olmasına rağmen, üst kısmında bulunan ahşap korkuluklarıyla (Batur, 2019: 109) benzerlik gösterir.

5.2.2. Çeşmelerde

Erdemli sınırları içinde incelediğimiz sekiz çeşmenin yapı elemanları olarak kemerler, ayaklar, yalaklar ve taslık nişleri bulunmaktadır.

5.2.2.1. Kemerler

İncelediğimiz çeşmelerin kemerleri, sivri ve yuvarlak olmak üzere iki çeşittir. Bazı çeşmelerin kemeri olmayıp düz cepheli olarak yapılmıştır.

Katalog kısmında ele aldığımız çeşmelerin dört tanesinde sivri kemerli uygulama görülmüştür. Bunlar Güzeloluk Köyü Çeşmesi, Doğusandal Köyü Çeşmesi, Arslanlı Çeşmesi ve Karahıdırlı Köyü Çeşmesi'dir. Esenpınar Köyü Camisi Çeşmesi, Esenpınar Köyü İncirli Çeşmelerde ise yuvarlak kemer tercih edilmişidir.

5.2.2.2. Ayaklar

Çeşmelerin cephelerinde bulunan kemerler, iki yanda bulunan ayaklara oturtulduğu görülmüştür.

Erdemlide ele aldığımız Doğusandal Köyü Çeşmesi, Arslanlı Köyü Çeşmesi, Güzeloluk Köyü Çeşmesi ve Esenpınar Köyü İncirli Çeşmesi iki yanında ayaklar bulunmaktadır. Ayrıca bu çeşmelerin ayak kısımlarında silmeli bir başlık uygulaması mevcuttur. Silifke Osmancı Çeşmesi (XIX.yy) ve Ağalar Çeşmesi (Gündoğdu, 219139-146), Konya Seydişehir Bostandere Çeşmesi (1904) (Mutlu, 2014:153), Kayseri Köyü Mehmet Ağa Çeşmesi (1718), (Denktaş, 2000:74) ile benzerlik gösterir.

5.2.2.3. Taslık Nişleri

Su içmeye yarayan, bardak ve tas gibi araçların konulması için çeşmenin herhangi bir yerinde açılan nişlere, taslık nişi denmektedir.

Erdemli'de ele aldığımız 8 çeşmeden sadece 4 tanesinde taslık nişi olduğu görülmüştür. Bunların ikisinde iki tane, diğer ikisinde birer tane niş bulunur. Bu nişler, oyma tekniği ile yapılmıştır.

İki nişe sahip olan Güzeloluk Köyü Çeşmesi'nin taslık nişi, altlı üstlü şekildedir. Alt kısmımdaki dikdörtgen formda dilimli kemerli, üst kısmındaki ise kare formlu olarak yapılmıştır. Bir diğer iki nişli çeşme ise, Doğusandal Köyü Çeşmesi'dir. Taslık nişi lülenin iki yanında olup kaş kemerli olarak yapılmıştır. Silifke Sabah Mahallesi Çeşmesi (Gündoğdu, 219: XX.yy), 148)Tarsus Kozluk Han 1 nolu Çeşme (XVIII), (Tanrıverdi, 2006:121) nişleriyle benzerlik göstermektedir.

Arslanlı ve Esenpınar cami çeşmeleri, tek bir taslık nişine sahip olan çeşmelerdendir. Arslanlı Köyü Çeşmesi sivri kemerli nişe sahip olup Esenpınar Köyü Cami Çeşmesi ise kemersiz olarak dikdörtgen formlu yapılmıştır. Seyranlık Mahallesi Çeşmesi (1816-17)(Gündoğdu, 219:135), Kırşehir Şeyh Kızı Hatice Çeşmesi (1870), Tekke Çeşmesi (XIX) (Tay, 2011:207-209) ile benzerlik gösterir.

5.2.2.4. Yalaklar

Erdemli ilçesinde ele aldığımız birçok çeşmenin yalak kısmı ya toprak altında kalmış ya da hiç yoktur. Yalağı olan çeşmelerin Doğusandal Köyü Çeşmesi haricindekilerin orijinal bir yalak olmayıp sonradan yapıldığı veya onarım geçirdiği anlaşılmıştır.

5.2.2.5. Su Haznesi

Bir çeşme haricinde hazne kısmaların olmadığı, kaynaklarını bir boru ile taşındığı veya bazıların kaynağının yanında olduğu anlaşılmıştır.

Hazneye sahip Dağlı köyünde bulunan çeşmedir. Çeşme haznesi, güney-kuzey yönünde 4.33 m uzunluğunda dikdörtgen formlu, kaya içine kadar uzanmaktadır. Haznenin ön cephesi çeşme olarak kullanılmaktadır.

5.2.2.6. Lüleler

Çeşmeler içinde, Esenpınar Köyü Cami Çeşmesi, Doğusandal Köyü Çeşmesi ve Dağlı Köyü çeşmelerinde taş malzeme ile yapılmış lüleleri mevcuttur. Diğer çeşmelerin lüleleri, demirden olup orijinal değildir. Tarsus Beylice 1 nolu çeşme (XVIII. yy sonu), (Tanrıverdi, 2006:125) Hacı Ahmet Çeşmesi(R. 1249) (Dayar, 2017:51) ile benzerlik gösterir.

5.2.3. Köprülerde

Erdemli'de çalışmamız esnasında dört tane köprüye rastlanılmıştır. Bu köprülerin yapı elemanı olarak ayaklar, salyaranler ve korkulukları sayılabilir.

5.2.3.1. Ayaklar, Salyaranler ve Korkuluklar

Katolog kısmında genel tanımlarını yaptığımız köprülerin üç tanesinde ayak kullanıldığı görülmüştür.

Limonlu (Lamas) Köprüsü'nde 3 tane, Dilek (Eşşek) Köprüsü'nde 2 tane, Taşgeçit Köprüsü'nde ise bir tane köprü ayağı bulunmaktadır. Bu ayakların tamamında taş malzeme kullanılmıştır. Bu özelliğiyle Konya Çumra Karman köprüsü (XVIII.XV.yy)(Mutlu:214 294), Konya Yeşilköy Yılan Yusuf Köprüsü (1517, Emen Köyü Köprüsü (14. yy) (Duran, Baş&Özcan, 2016:43-50) ile benzerlik gösterir. Ayrıca bu köprülerden sadece Dilek (Eşşek) Köprüsü'nün ayaklarında taş malzeme ile yapılmış üçgen bir salyaran bulunur. Konya Meram Gökyurt Çileder Köprüsü (Mutlu,2014: 290), Kayseri Germir Köprüsü (XIX. yy), Kayseri Kuru Köprü (?), (Gürbüz, 2012: 24-26) ile benzerlik gösterir.

Köprü tabliyesinin iki yanında bulunan korkuluk kısmı, Limonlu (Lamas) Köprüsü'nün orijinal korkulukları, onarılarak günümüze kadar gelebilmiştir. Taşgeçit köprüsünde karşılıklı iki blok taştan başka, korkuluk kısmından eser kalmamıştır. Bu Korkuluklara benzer Mut Taş Köprü (Karamanoğulları Dönemi) (Dayar, 2017: 48), Karaman Köprüsü(13.yy) (Duran,Baş&Özcan, 2016 :94) ile benzerlik gösterir. Aslanlıtaş Köprüsü'nde de bugün mevcut olan korkuların eski fotoğrafında olmadığı görülmüştür.

5.2.4. Çamaşırhaneler

Erdemli ilçesi sınırları içinde, bir tane çamaşırhane bulunmuştur.

5.2.4.1. Duvar, Kapı ve Pencere

Çamaşırhanenin cepheleri oldukça sade bir görünümde olup taş malzeme ile yapılmıştır. Yapının kuzey ve batı cephesi kot farkı ile toprakla örtülmüştür. Doğu cephede bulunan tek pencere ile içeri aydınlatılmış, güney cephede de dikdörtgen kapı açıklığı bulunur.

5.3. Strüktürel Elemanlar

5.3.1. Destek ve Geçiş Elamanları

5.3.1.1. Sütun, Ayaklar ve Sütun Başlıkları

Sütun ve ayaklar, cami ve mektep yapılarında karşımıza çıkmaktadır. Yapılarda, genel itibariyle ayak taşıyıcı kullanılmıştır.

Birçok caminin üst örtüsü yıkık olduğundan, bazı camilerin sadece temel kalıntılarından hareketle taşıyıcının sütun veya ayak olduğu belirlenmiştir.

Günümüze en sağlam şekilde gelebilen Güzeloluk Köyü Camisi'nin avlusunun iki yanında mekteple camiyi birbirine bağlayan yuvarlak kemerlerin altta çokgen kaide üzerinde, devşirme malzemeli biri doğuda biri batıda olmak üzere, ortalarında 2 tane çokgen gövdeli sütunun üstte bitkisel bir süslemeden sonra, kare başlıkla son bulmaktadır. Bu kemerler, her iki yanda bulunan duvara gömülü ikişer tane olmak üzere, dört tane ayak mevcuttur. Bu ayakların altları silmeli kaideli olup üst başlıklarında yine silmeli şekilde son bulmaktadır. Ayrıca kapıların iki yanında simetrik olarak sütunceler bulunmaktadır.

Yine bu caminin harim kemerlerini ve üst örtüyü taşıyan dördü serbest, dördü duvara gömülü olmak üzere, toplam sekiz adet ayak bulunur. Bu ayakların altta kare kaideli olup üst kısmının da alt kısımda olduğu gibi silmeli bir şekilde, kare başlıkla son bulmaktadır.

Sağlam şekilde günümüze kadar gelebilmiş bir başka yapımız, Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi'dir. Bu caminin harim kısmında, üst örtüyü taşıyan mihraba paralel, dört adet ahşap sütun taşıyıcı bulunmaktadır.

Anonim Camisi'nin kuzeyinde bulunan son cemaat bölümünün dört gözünü oluşturan kemerler, ortada toprağa gömülü üç tane ayaklara, yanda duvara gömülü iki adet olmak üzere, beş ayak mevcuttur. Harim kısmını iki sahana ayıran kemer taşıyıcıların duvara gömülü olanları kare, ortada bulunan taşıyıcıların biri yuvarlak sütunlu, bir diğeri kare ayaklı olup ikisi de kare başlıklarla son bulamaktadır.

Eski Harfilli Köyü Camisi ve Şeykem camilerinin bugün sadece kare kesitli ayakların kalıntısı bulunur. Bununla hareketle Eski Harfilli Köyü Camisi'nin ikisi duvara gömülü olup diğer ikisi ortasında serbest olmak üzere, toplam dört tane taşıyıcı bulunmaktadır. Şeykem Camisi'nde ise ikisi yan duvarlarda, biri ortada serbest olmak üzere, üç adet taşıyıcı mevcuttur.

Arpaçbahşiş Camisi ve Yukarı Akpınar Köyü camileri bugün yıkık olduğu için, sütun ve ayakları hakkında bilgi sahibi değiliz.

Güzeloluk köyünde yer alan mektepte, taşıyıcılar sadece cami avlusuna bakan tarafında mektebin ikinci katını taşıyan, ikisi serbest ikisi duvara bağlı toplam dört tane ayak bulunmaktadır. Bu ayaklar, kare başlıklarla son bulmaktadır.

5.3.2. Kemerler

Erdemli ilçesinde incelediğimiz cami, mektep, türbe, çeşme, köprü ve çamaşırhane yapılarında genel olarak basık kemer, yuvarlak kemer yanı sıra az da olsa bazı yapılarda, sivri kemer ve dilimli kemer uygulaması görülmüştür. Bazı yapıların bugün yıkık olduğundan, kemer açıklıklarının genişliğine göre, tahmini bir görüş öne sürülmüştür.

Basık kemer uygulaması, Şeykem Camisi'nin güney cephesinde bulunan pencerelerinde, Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi kapısında, Güzeloluk Köyü Camisi avlu giriş ve harim giriş kapılarında, Arpaçbahşiş Cami kuzeyinde bulunan mihrabiye nişinde, Paşa Türbesi'nin kapısında, Anonim Türbe kapısı ve Limonlu (Lamas) Köprüsü kemer göz açıklıklarında görülmektedir.

Erdemli yapılarında en çok görülen bir başka uygulama ise, yuvarlak kemerdir. Arpabahşiş Camisi kapısı, Güzeloluk Köyü Camisi avlu kenarındaki kemerlerinde, Mektebin ikinci katını taşıyan üç adet kemerinde ve sofa kemerinde, Anonim (Kızılören) Camisi kapı ve pencereleri, son cemaat bölümünde ve harimi iki sahına ayıran kemerlerinde, Aslanlıtaş Köprüsü ve Yeniyurt Köyünde bulunan Taşgeçit Köprüsü ile Dilek Köprüsü'ndeki kemerleri sayılabilir.

Sivri kemer, Türk sanatına özgü olup Erdemli yapılarında az da olsa görülmektedir. Bunlar Güzeloluk Köyü Camisi'nin harimini mihraba paralel iki sahına ayıran kemerlerinde, Arpaçbahşiş Cami hariminin kuzey duvarında, Anonim Türbe penceresinde, Doğusandal Köyü çamaşırhanesinin ocak nişlerinde ve bugün kemerleri yıkık olan, Eski Harfilli Köyü Camisi ve Şeykem camilerinde yapılan incelemelerde harimde, sivri kemer veya yuvarlak kemer kullandığını söyleyebiliriz.

Dilimli kemer uygulaması ise, sadece Şeykem Camisi ve Anonim (Kızılören) Camisi mihraplarında görülmektedir.

5.3.3. Geçiş Ögeleri

Erdemli'de incelediğimiz yapıların birçoğunun üst örtüleri yakılmış veya kırma çatı ile yapılmıştır. Bu yüzden, geçiş ögesi sadece türbelerde görülmektedir.

Türbelerin köşelerinde bulunan ve bugün onarım geçirerek biraz da özelliklerini kaybetmiş geçiş ögeleri, Anonim Türbesi'nin kubbeli örtüsüne, pandantiflerle geçiş sağlanırken Aksaray Ortaköy Dur Hasan Köyü Cami (Beylikler Dönemi) (Erdal, 2014 : 65), Aksaray Tur Hasan

Zaviyesi (15.yy) (Dürgerler, 2006: 123) ile benzerlik gösterir. Paşa Türbesi'nde ise dıştan külahlı içten kubbeli örtüye, üçgenlerle geçiş sağlanmıştır. Bu özelliğiyle Silifke Moğollar Türbesi (XVI. Yy) (Gündoğdu, 219:127) ile benzemektedir.

5.3.4. Örtü Sistemleri

Katalog kısmında ele aldığımız yapıların üst örtüleri kubbe, tonoz, kırma çatı, düz dam ve külahla örtülmüştür. Bazı yapıların üst örtüleri yıkıktır. Bu yıkık olan yapıların teknik inşası ve diğer yapılara benzerliği ile üst örtünün nasıl olacağı tahmin edilmiştir.

5.3.4.1. Kubbe

Erdemlideki yapılarda, az uygulanan bir örtü sistemi olmuştur. Bu örtü sistemi, sadece Anonim Türbe'de içten ve dıştan kubbe olarak kullanılmıştır. Güzeloluk Köyü Camisi dıştan bir kırma çatı, harim içi düz bir ahşap tavanla örtülü olup ortasında dört ayak üzerinde, kemere oturan kubbesi mevcuttur. Bu Özelliği ile Antalya Fenike Bağyaka Camisi (1902) (Batur, 2019: 20) ile benzerlik gösterir. Kubbenin kullanıldığı başka yapı ise, Paşa Türbesi'dir. Burada da örtü sistemi içten kubbeli, dıştan külahla örtülüdür.

5.3.4.2. Çatı ve Düz Örtü

Çevrede bulunan Karamanoğulları ve Osmanlı döneminde yapılan camilerde, içten düz bir ahşap tavana, dıştan kırma çatı veya düz dam örtüye rastlamak mümkündür.

İncelediğimiz camilerin harim kısmının tamamında düz ahşap tavan örtülüdür. Bazılarının üst örtüleri tamamen yıkık olsa da, duvarda bulunan hatıl izlerinden hareketle bu tarz örtü sistemin olduğu anlaşılmıştır.

Camilerin içten düz ahşap tavan olmasına karşın, dış örtülerinde ise kırma çatı ve düz örtü olarak farklılık göstermektedir.

Onarım geçirerek günümüze sağlam şekilde gelebilen Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi'nin üzeri bugün içten ahşap destekli ve ahşap tavalı olup dıştan dört yöne eğimli kırma çatılı kiremit kaplıdır bu özelliği ile Anamur Ortaköy Cami (1700)[10], Niğde Dört Ayak Camisi (1766) (Çal, 2000: 82), Antalya Değirmenlik Köyü Camisi (1805) (Batur, 2019: 78) benzerlik gösterir.

Güzeloluk köyünde bulunan cami ve mektebin üst örtüleri dört yöne eğimli kırma çatı olup bugün üzerinde çinko bulunmaktadır.

Şeykem Camisi, Anonim (Kızılören) Camisi, Eski Harfilli ve Arpaçbahşiş camilerin üst örtüleri bugün yıkık durumda olsa da, kalan hatıl izleriyle harim kısmının düz ahşap tavanla

[10] Anamur ilçesinde tez çalışması yürütmekte olan Sultan Eren bana arşivini açtığı için teşekkür ederim.

örtülü, dıştan da düz damla örtülü olduğunu söyleyebiliriz. Karaman Akşehir Camisi (15. yy), Karaman Bosalı Köyü Camileriyle (1316) (Dülgerler 2006: 31-41) benzerlik gösterir.

Doğusandal köyünde bulunan çamaşırhanenin iç tarafındaki ahşap iskeletten anlaşılacağa üzere, iki yana eğimli kırma çatılı olup bugün üzeri çinko ile örtülüdür.

5.4. Malzeme ve Teknik

5.4.1. Taş

Erdemli ve çevresinde bolca taş malzeme bulunmasından dolayı, incelediğimiz eserlerden külliye, cami, türbe, çeşme, köprü ve çamaşırhane yapılarında genellikle ana malzeme olarak taş kullanılmıştır.

Katalog kısmında ele aldığımız cemilerden olan Esenpınar (Güverek) ve Güzeoluk Köyü Camisi'nde tamamen düzgün kesme taş malzeme bulunur. Akpınar köyünde camiye çevrilen yapının beden duvarlarında, büyük blok taşlar mevcuttur.

Bazı camilerin beden duvarlarında, kaba yonu veya moloz taş köşelerinde düzgün kesme taş malzeme bulunmaktadır. Bunlar Anonim (Kızılören) Camisi, Eski Harfilli Köyü Camisi, Arpaçbahşiş camileridir.

Şeykem Camisi'nin alt baden duvarları düzgün kesme taşla, belli seviyeden sonra da kaba yonu taş malzemeyle devem edilmiştir.

Güzeloluk Köyünde bulunan mektep yapısında da, teknik olarak düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

İncelediğimiz eserler içinde bulunan iki türbenin de iç kısmalarında kaba yonu taş malzemeli olup dıştan ise Anonim Türbe'nin beden davarlarında genel olarak düzgün kesme taş, kubbede moloz taş, Paşa Türbesi'nin beden duvarlarında kaba yonu taş, köşelerinde ve külahında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Çeşmelerin üç tanesi haricinde, tamamen düzgün kesme taş malzeme ile inşa edildikleri görülmektedir. Karahıdırlı Köyü Çeşmesi, Esenpınar Köyü Camisi Çeşmesi ve Esenpınar Köyü İncirli çeşmelerinde düzgün kesme taş, kaba yonu ve moloz taş malzeme kullanımı mevcuttur.

Ele aldığımız dört köprüde tamamen taş malzeme kullanılmıştır. Aslanlıtaş Köprüsü'nde, tamamen düzgün kesme taş kullanılmışken, Taşgeçit Köprüsü'nde düzgün kesme taş yanı sıra kaba yonu taş malzeme de kullanılmıştır. Limonlu (Lamas) ve Dilek (Eşşek) Köprüsü kemerinde ve kemer altlarında, düzgün kesme taş olup tempan duvarlarında kaba yonu ve moloz taş malzeme tercih edilmiştir.

Çamaşırhane yapısının beden duvarlarında moloz taş, köşelerinde ve ocak nişlerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Bu ele aldığımız yapıların birçoğunun kapı, pencere söve ve lentolarında, kemerlerinde, ayaklarında düzgün kesme taş malzeme kullanıldığı görülmüştür.

5.4.2. Ahşap

Erdemli çevresinde taştan sonra, en çok bulunan malzeme ahşaptır. Katalog kısmında ele aldığımız yapılarda ahşap malzeme, genelde camilerde olmak üzere mektep ve çamaşırhanede görülmektedir.

Bazı camilerin üst örtüleri yıkık olsa da, kalan hatıl izleri ahşap kullanıldığını gösterir. Ahşabın en çok kullanıldığı yer ise, üst tavanlardır. Sadece Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi'nin ahşap tavanı taşıyan sütunlar ahşaptır. Güzeloluk Köyü Camisi'nin minberi, mahfili ve vaaz kürsüleri ahşap malzemelidir.

Ayrıca Esenpınar (Güverlek) ve Güzeloluk Camisi ve Mektebi'nin kapı ve pencere kanatları ahşap malzeme ile yapılmıştır. Diğer camilerde kapı ve pencere kanatları bulunmamaktadır.

Doğusandal Köyünde bulunan çamaşırhanenin üst örtüsünün kırma çatı iskeletinde, kapısında, penceresinde ve nişlerinde ahşap malzeme kullanılmıştır.

5.4.3. Alçı

İncelediğimiz yapılar içinde, sadece Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi mihrabında alçı ve taş malzeme beraber kullanılmıştır.

5.4.4. Devşirme Malzeme

Erdemli'de incelediğimiz yapılarda, az da olsa devşirme malzeme kullanılmıştır. Anonim (Kızılören) Camisi'nin harim kemerlerini taşıyan ortadaki iki taşıyıcıda, Arpaçbahşiş Camisi'nin ana giriş kapısının üstünde bulunan yatay süsleme şeridinde, Anonim Türbe'nin üst kasnaklarında ve Yukarı Akpınar Köyü Çeşmesi saçaklarında devşirme malzeme bulunur.

5.5. Süsleme

Erdemli ilçe sınırları içinde ele aldığımız yapılarda süsleme, çok yoğun şekilde olmayıp belirli yerlerde kullanılmıştır. Süsleme; özellikle camilerin kapı, pencere, mihrap, minare, minber ve mahfillerinde görülmektedir. Bunun yanı sıra türbede, köprüde ve çeşmelerde az da olsa süsleme unsuruna yer verilmiştir.

5.5.1. Bitkisel Süslemeler

İnceldiğimiz eserlerin içinde bitkisel süsleme unsuru, dördü cami, ikisi çeşmede, biri köprüde olmak üzere, toplam yedi yapı üzerinde görülmektedir. Camilerde, özellikle mihraplarda karşımıza çıkmaktadır.

Ele aldığımız Erdemli camilerinin bitkisel süsleme açısından en zengin yapısı Güzeloluk Köyü Camisi'dir. Caminin avlusuna girişi sağlayan batı kapısında, cami ile mihrabı birbirine bağlayan kemerleri taşıyan sütun başlığında ve harim ortasında bulunan iç kubbenin etrafında, bitkisel süsleme bulunur. Kıble duvarı ortasında bulunan mihrap, üzerinde bulunan süslemesi ile dikkat çeker. Mihrabı sınırlandıran bordürlerinde, kavsarasında ve mihrabın üstte son bulan taçlık kısımlarına kadar birbirini takip eden ağaç motifleri, meandırlar ve çeşitli bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Ayrıca mihrabın sağında bulunan minberin köşk sütun başlıklarında bitkisel süsleme vardır.

Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi'nin minare alt şerefesinde sarkık şekilde bitkisel süsleme ve giriş kapısının kemeri ve kitabesi arasında gülbezek motifi bulunur. Harim kısmında bulunan mihrabı çevreleyen bir vazodan çıkan sarmaşık uçlarında çiçeklerle sonlanır; en dıştaki bordürde bir çiçek dalının uçları, palmet ve rumi ile sonlanmaktadır.

Şeykem Camisi mihrabının üstünde gülbezek motifi, Arpaçbahşiş Camisi'nin de kapısının üst kısmında daire içerisinde bitkisel süsleme mevcuttur.

Birçok yapıda karşımıza çıkan Gülbezek motifi yakın bölgede Alay han Taç Kapısında (12. yy) (Erdal, 2014: 316), Konya Meram Kosova Sokak Çeşmesi (?) (Mutlu, 2014: 504), Silifke Çatak Mahallesi Çeşmelerinde (1617-18) (Gündoğdu, 2019:133), Niğde Kığılı Cami (1694-95) (Özkarcı, 2001: 90) giriş kapısı kemerinde görülmektedir.

İncelediğimiz çeşmelerin sadece ikisinde bitkisel süsleme bulunur. Dağlı Köyü Çeşmesi kitabesinin altında ağaç motifi yer alırken, Aslanlı Köyü Çeşmesi'nin de taslık nişi bitkisel bir bordürle çevrelenmiştir.

Aslanlıtaş Köprüsü'nün kuzey tarafında, kemer gözünün doğu köşesinde aslan figürünün iki yanında biri tahrip olmuş madalyon içinde, altı yapraklı çiçek motifi işlenmiştir

5.5.2. Geometrik Süslemeler

Erdemli ilçesinde yaptığımız inceleme sonucunda, geometrik süsleme sadece camilerde görülmüştür.

Anonim (Kızılören) Camisi mihrap kemerinde, kabara ve kemer üstünde zikzaklar görülmektedir. Arpaçbahşiş Camisi'nin kapı kemer üstünde, dairesel ve zikzaklar bulunur. Esenpınar Köyü Camisi'nin minare alt şerefeliğinde birden farklı geometrik süsleme sıralaması görülür.

Mukarnas süsleme sadece, Şeykem Camisi mihrabının dilimli kemer kavsarasında beş sıra mukarnas dizeleri görülmektedir. Bu özelliği ile Kubat Paşa mederesesi (1517), (Tanrıverdi,

2006:82) Mihrabiye nişi mukarnaslı olması açısından, Lal Ağa Cami (1356-1390) ((Dayar, 2017: 22) benzerlik göstermektedir.

Güzeloluk Köyü Cami harim giriş kapısının iki yanında simetrik olarak kare, dikdörtgen ve yedigen panolar bulunur. Kapı üst kemerini sınırlandıran diş dizeleri ve kemer üzerinde zikzaklarla çevrili baklava dilimi motifler görülmektedir. Harim iç kısımda kubbede, geometrik süslemeler mevcuttur. Mahfil üzerinde, "V" ve " ters *"Λ"* şekilli geometrik süsleme bulunur. Minberin köşk kısmında zikzaklar ve kemerinde halka dizeleri yer almaktadır.

5.5.3. Figürlü Süslemeler

İncelediğimiz yapılar içinde figürlü süsleme, sadece Aslanlıtaş köprüsünde bulunan Arslan figürüdür.

Ele aldığımız Köprülerdeki tek süsleme olan bu figür, Aslanlıtaş Köprüsü'nün kuzey tarafında, kemerin doğu köşesinde daire içinde aslan figürü olarak görülür. Koruyucu ve kuvvet sembolü olarak görülen Arslan, birçok yapıda karşımıza çıkar (Öney, 1992: 40). Bunlardan biri de köprüleridir. Cizre Köprüsü (1164), (Tunç), Malabadi Köprüsü (1122-1152), (Tunç, 130), yakın çevrede bulunan Konya Ilıcapınar Köprüsü korkuluğunda (?), (Mutlu, 2014:501), Kayseri Şehruh Köprüsü'nün kitabesinde ve çörteninde (1492), (Gürbüz, 2012: 16) Arslan figürü görülür.

5.5.4. Nesneli Süsleme

İnceldiğimiz eserler içinde, nesneli süslemeli yapılar beşi camide, biri türbede, biri köprüde olmak üzere, toplam yedi eserde görülmektedir.

Şeykem Camisi mihrabının batı tarafında ve Anonim Türbe'nin güney cephe pencere kemerinin iki yanında bulunan "Mühr-ü Süleyman" motifleri birçok kültürde olduğu gibi, Türk kültüründe de görülen bir süsleme ögesidir (Çam, 1992: 207-229& Bayram, 1993: 61-72) Konya Kartay Medresesi (1251) (Öney: 1992: 116), Teke Beyi Mehmet Bayrağında (Ertaş, 1982: 27). Baybaros Hayrettin Paşa Sancağında (Türeli, 2006: 53), Kayseri Vezir Hanı (1718-1730) (Allak, 2017: 136), Niğde Sungur Bey Türbesi (1335) (Özkarcı,2001:139), Malatya Ulu Cami (1247)(Arık: 2007: 43) yapılarında görülmektedir.

Anonim (Kızılören) Camisi harim kapısı kemeri üzerinde, bir adet hançer yer alır. Bu motif Moğolistan'dan Anadolu'ya, hatta Doğu Avrupa'ya kadar geniş bir hat üzerinde özellikle Türklerin eliyle meydana getirilen eski bir gelenek olduğu anlaşılmaktadır. Eski Türk devletleri olan Hun ve Göktürkler dönemi mezarlarında, balballarda ve taş heykellerin kemerlerine bağlanan bir motif olarak görülmektedir (Çoruhlu, 1997: 60-70& Berkli, 206: 178) Anonim Cami de bulunan hançer motifine benzer süsleme en yakın Silifke'ye bağlı Kızılgeçit mahallesinde

bulunan Arapbaba Türbesi (?), (Çolakoğlu arşivi)(Foto. 294) mezar taşı üzerinde ve Konya Çiğil Zelve Pınarı Çeşmesi'nde (1907) (Mutlu, 2014:156) görülmektedir.

Arapaçbahşiş Camisi kapısı üzerinde devşirme malzemeli bitkisel süslemelerin arasında, tabanca motifi yer almaktadır. Konya Çiğil Zelve Pınarı Çeşmesi (1907) (Mutlu, 2014: 156), Elbaşlı Kasabası Mezarlığında (1885) (Arslan, 2018: 53), Erdemli Yukarı Akpınar Mezarlığındaki Mezar taşında (Foto295) (Çolakoğlu arşivi) tabanca motifleri bulunur.

Esenpınar (Güverek) Camisi'nin kitabe ve kapısı arasında ay ve yıldız Konya Taşkent Emirler Çeşmesi(1845) (Mutlu, 2017: 106), Nevşehir Tatların Kasabası Orta Mahalle Çeşmesi (18. yy)(Sevim, 215:67) mihrabın tepesinde saat ve minare, şerefe korkulukalrında kol ve el motifi bulunur.

Güzeloluk Köyü Camisi'nin avlu doğu giriş kapısı kemer kilidinde bir adet el motifi, harim ortasında bulunan kubbesinin ortasında yıldız, mihrabın tepeliğinde ve minber köşkünde ay ve yıldız kompozisyonu bulunur. Mahfil, minber ve vaaz kürsülerinin korkuluklarında üsluplaştırılmış "S" biçimli süsleme motifleri görülür. Antalya Sarıhacılar Cami Kubbesindeki Yıldız olması açısından (1907), (Batur, 2019: 189) benzerlik göstermektedir.

5.6. Yazı

İslam mimarisinde yer almaya başlayan yazı, özellikle Türk-İslam döneminde yapılan gerçek karakterini ve kimliğini ortaya koyan unsurların başında gelmektedir. Karahanlı, Gazneli Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı İslam'ı seçmeleriyle birlikte, kendi kültürlerindeki süsleme anlayışının mimariye yansıtmasında ve yazı ögesinin mimariye bağlı olarak gelişmesinde etkili olmuştur (Tüfekçioğlu, 2001: 5-8).

Katalog kısmında ele aldığımız yapılarda yazı, birkaç yapı dışında görülmemiştir. İki cami, bir türbe, iki çeşme olmak üzere, toplam beş eserde görülmüştür. Ayrıca Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi avlusunda bulunan şahidelerin birinde de yazı mevcuttur. Bu şahide kısmında, Kur'an-ı Kerimden sureler ve muhtemelle bani ismi olacağını düşündüğümüz, *İbrahim Molla Mehmed* isminde yazı satırına rastlanılmıştır.

Camilerin kapılarında ve mihraplarında yoğunlaşmış olan yazı, yapılarda genel itibariyle taş zemin üzerine, kabartma tekniği ve celi sülüs yazı türü ile hâkkedilmiştir.

Esenpınar (Güverek) Köyü Camisi'nin kapısı üstünde, besmele ve yapı tarihi yazılıdır. Güzeloluk Köyü Camisi'nin kuzey giriş cephesinde, dört tane kitabe bulunmaktadır. Kapı alınlığında, besmele ve Latin alfabesi ile yazı ve tarihçe bulunur. Kapı köşelerinde tevhid, Muhammed, Ali, Maşallah ve yapı tarihi belirten yazılar mevcuttur. Ayrıca bu iki caminin mihraplarında Al-i İmran suresinin 37. ayeti bulunmaktadır.

Yazının bulunduğu başka bir yapı ise, Erdemli-Silifke yolu üzerinde yer alan Sinan Paşa Türbesidir. Türbenin giriş kapısı üzerinde bulunan, kitabesi kabartma tekniğinde Ta' lik yazı türü mevcuttur.

Çeşme yapılarında ise, Doğusandal Köyü Çeşmesinde Maşallah, tevhit ve tarih yazsısı bulunur. Dağlı Köyü Çeşmesi sadece tarihini belirten yazı görülmektedir.

6. SONUÇ

İsmini bir Türkmen boyundan alan Erdemli' nin, güneyinde Akdeniz, kuzeyinde Toros dağları bulunur. İlçe Toros dağlarının eteğinde kurulmuştur. Mersin, Tarsus ve Silifke ticaret yolu üzerinde önemli bir liman kenti durumundadır. Bu doğrultuda birçok uygarlık arasında el değiştirmiş olan şehir, Kıbrıs krallığına veya Silifke'ye bağlı olarak yönetilmiştir.

Şehrin Türk hâkimiyetliği Anadolu Selçuklu ve Karamanoğulları ile başlamış, daha sonra Fatih Sultan Mehmet Döneminde Gedik Ahmet Paşa tarafından kent Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu dönemde kentin adı "Karataş" olarak adlandırılmaktaydı. Konumuz itibariyle, Erdemli' de bulunan Türk dönemi eserleri tespit edilip gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında ele aldığımız 22 mimari yapının, 1 külliye, 7 cami, 2 türbe, 7 çeşme, 4 köprü ve 1 Çamaşırhane olarak belirlenmiştir.

İncelediğimiz eserlerin tarihlerinin, Karamanoğullarına kadar indiği görülmüştür. Osmanlı yapılarının ise, geç dönemde yapıldığı tespit edilmiştir. En eski yapının, Anonim Cami olduğu anlaşılmıştır. Bu yapı plan ve malzeme açısından da Karamanoğulları Dönemi mimari özelliklerini göstermektedir. Yine Şeykem Cami, Sinan paşa Türbesi, Anonim Türbesi ve Limonlu Köprüsünü bu dönem yapısı olarak sayabiliriz.

Katalog kısmında incelediğimiz camilerin birçoğu harap durumda olup günümüze tamamen sağlam şekilde, Güzeloluk Köyü Camisi ve Esenpınar Köyü Camisi gelebilmiştir. Esenpınar Köyü Camisi tamamen onarım geçirmiş, Güzeloluk Köyü Caminin ise sadece harim kısmının duvarında sıva bulunur. Camiler oldukça küçük ölçekli olup Anadolu'daki cami plan özelliklerine benzemekle birlikte, Şeykem Camisi kare planlı, bunun dışındaki diğer camiler dikdörtgen planlıdır. Bunlardan Güzeloluk Köyü Camisi derinlemesine gelişen bir özellik göstermektedir.

Camilerin üst kısımları yıkık şekilde olup kalan izlerden ve diğer camilerden anlaşılacağı üzere içten ahşap, dıştan düz dam olacağı fakat günümüzde kırma çatı veya çinko ile örtülüdür.. Camilerde kubbe sadece Güzeloluk caminin iç kısmında görülmektedir.

Cami kapıları, küçük ölçekli olup sadece Güzeloluk Köyü Camisi harim ve avlu giriş kapıları görkemli bir şekilde yapılmıştır. Esenpınar Köyü Camisi ve Güzeloluk Köyü Camisi haricinde, minare izine rastlanılmamıştır. Yine bu camiler dışındaki camilerin mihrapları, birbirine benzer şekilde küçük ölçekli olup sade biçimde yapılmıştır. Arapaçbahşiş camisinin mihrabı bulunmamaktadır. Mahfil ve vaaz kürsüsü Sadece Güzeloluk Köyü Camisinde bulunur. Minber ise Anonim Camisi ve Güzeloluk Camilerinde mevcuttur.

Camilerde süsleme daha çok kapı, şerefe, mihrap, minber ve kubbede karşımıza çıkmaktadır. Süslemeler genelde bitkisel ve geometrik olmakla birlikte figürlü süslemeler de görülür. Süslemeler taş, alçı ve ahşap üzerine uygulanmıştır. Taş ve alçı süsleme kapı, mihrap,

sütun, kubbe ve Esenpınar Köyü Camisi minare şerefeliğinde; ahşap süsleme ise minber, mahfil ve vaaz kürsüsünde görülmüştür. Özellikle süslemeler, Güzeloluk Köyü Camisinin giriş kapısı ve mihrabı ile Esenpınar Köyü Camisinin mihrabında dikkat çekmektedir.

Camilerde genel olarak düzgün kesme taş ve kabayonu taş yansıra, ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap malzeme genelde üst tavan sisteminde, kapı, pencere, mahfil, minberde ve Esenpınar Köyü Camisinin taşıyıcılarında karşımıza çıkmaktadır.

Yukarı Akpınar köyünde bulunan eser, başka bir yapıdan camiye dönüştürülmüş, buraya sadece ek olarak güney duvarı ortasına bulunan mihrabın yapıldığı tespit edilmiştir. Güzeloluk Köyü Camisi ve Esenpınar Köyü Camisi dışında günümüzde kullanılmayan camilerin, 1960-70 yılına kadar ibadete açık olduğu köylülerce söylenmektedir. Elvanlı Cami ise kaynaklarda olmasına rağmen, günümüze gelememiştir.

Katalogda inceldiğimiz 2 türbe/kümbet de kare planlı olup Anadolu türbe geleneğine özgü olarak yapılmışlardır. Düzgün kesme taş ve kaba yonu taş malzeme ile yapılmış olan eserler, onarım geçirerek günümüze kadar gelebilmişlerdir. Üst örtüleri Sinan Paşa Kümbetinde dıştan külah, içten kubbe örtülüdür. Anonim Türbede ise üst örtüsü bugün kubbe örtülü olsa da, bunun dıştan bir külah örtü sisteminin kullanıldığı görüşündeyiz. Türbelerde tek süsleme, Anonim Türbe' de bulunan mührü Süleyman motifidir.

Katalog kısmında ele aldığımız tek eğitim yapısı, Güzeloluk köyünde bulunan külliyenin bir elemanı olan mektep, Osmanlının son zamanında yapılan iki katlı eğitim yapılarına benzemektedir. Dikdörtgen planlı olarak yapılan mektep, Güzeloluk Camisiyle malzeme ve teknik açısından benzerlik arz eder.

Katalog kısmında inceldiğimiz çeşmeler, genelde Osmanlının son dönemlerinde yapılmıştır. Çeşmelerle ilgili bir çalışma bulunmakla birlikte, bu çalışmanın dışında iki çeşme daha incelenmiştir. Çeşmeler genelde bağımsız, tek cepheli olarak yapılmışlardır. Bunlardan 2 tanesi düz cepheli, 6 tanesi kemerli olarak yapılmıştır. Taş malzeme ile yapılmış olan çeşmeler, genel olarak süsleme olmayıp, sadece Dağlı Köyü Çeşmesi ve Arslanlı Köyü Çeşmesinde görülmektedir.

Tez kapsamında ele aldığımız 4 köprü, göz sayısına ve yol durumuna bakılarak incelenmiştir. Tamamen taş malzemeden yapılan köprülerin, hepsi sağlam durumundadır. Fakat bunlardan Arslanlı Köprüsü, bugün bilinçsizce onarılmıştır. Köprülerin sadece biri, araç geçişine açık olup diğerleri bahçelere gidilmek için kullanılmaktadır.

Çalışmamız içinde bir tane Çamaşırhane/Yunak yapısına rast gelinmiştir. Doğusandal Köyü Çeşmesi'nin yanında yer alan yapı, taş malzemeli olup dikdörtgen planlıdır. Üst örtüsü bugün çinko kaplı olsa da, kalan izlerden kiremit kaplı olacağını söyleyebiliriz. Bugün işlevini kaybetmiş olan yapı, depo olarak kullanılmaktadır.

İncelediğimiz yapıların kitabeleri genelde Celi sülüs yazı ile yazılmış, bani ismine sadece Esnepınar Cami Avlusunda bulunan şahide de rast gelinmiştir. Yapılarda Sanatkâr ismine rastlanılmamıştır. Fakat Güzeloluk Köyü Camisinin kuzey duvarında yer alan kitabenin, alt kısmının kazındığı yerde sanatkâr isminin olacağı söylenmektedir. Kitabesiz olan yapılar, malzeme ve tekniğine bakılarak dönemleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu yapılardan Eski Harfilli Köyü Camisi yıkık bir durumda olduğu için, tam şekilde dönemi belirlenememiştir. Dönem açısından zorluk çektiğimiz bir başka yapılar ise, Yeniyurt Köyünde yer alan Dilek (Eşşek) Köprüsü ve Taşgeçit Köprüleridir. Bu köprülerimde Karamanoğulları Dönemi mimarisi olarak ele aldık.

Katalog kısmında ele aldığımız yapıların, 12 tanesi hala kullanıldığı için günümüzde koruma altında olup sağlam şekildedir. 10 yapı ise cumhuriyetin belli dönemine kadar kullanılmış olmasına rağmen, yerlerine yeni dönem yapılarının yapılması ile işlevlerini kaybeden eserlerin, bakımsız kaldığı anlaşılmıştır. Bu yapıların bazılarının tescil listesinde olmadığı ve bu yapıların biran önce tescil listesine kayıt yapılması gerekmektedir.

Tez çalışmasında ele aldığımız yapılardan olan Şeykem Camisi, Anonim Camisi, Esenpınar köyünde yer alan İncirli Çeşmesi ve Doğusandal Yunak/Çamaşırhanesinin özelikle üst kısmının yıkılmaya yüz tutmuş olup bu yapıların ve yine yıkılmış durumda olan, Eski Harfilli Köyü Camisi, Arpaçbahşiş Camisinin ivedi olarak restorasyon yapılıp, koruma altına alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunların dışında onarım yapılmış olan, Güzeloluk Köyü Camisinin harim duvar sıvalarının yapıya zarar verdiği için kaldırılıp orijinaline dönülmesini ve Esenpınar Köyü Camisi ile Aslanlıtaş Köprüsünün tamamen bilinçsizce onarım yapıldığını söyleyebiliriz. Özelikle Esenpınar Köyü Camisinin kapı, minare ve mihrap dışında orijinalinden günümüze bir şey kalmamıştır.

Eserlerde yapılan onarımları yeniden gözden geçirilmesi ve bundan sonra yapılacak olan onarımların daha dikkatli bir şekilde yapılmasını düşünmekteyim. Tahrip olmuş yapıların, daha çok doğal afetlerden ve mahalle sakinleri tarafından bahçelerini genişletme sonucunda olduğu anlaşılmıştır. Özelliklede Elvanlıda bulunan caminin, günümüze ulaşamaması buna verilebilecek en iyi örnek olmuştur.

Zengin bir kültüre sahip olan Mersin ilinde Kültür Varlıkları Koruma Kurulu açılması ile eserlerin daha korunaklı hale geleceği ve böylelikle Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü' nün yükünü hafifleteceğini düşünmekteyim.

Çalışma Sonucunda Erdemli' de bulunan yapılar "*Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri*" adlı tezimizde ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve bir çalışma içerisinde toplanmıştır. Anadolu Türk mimarisinin bir devamı olan eserlerin, genel olarak asli karakterini yitirmiş olduğunu söylemekle birlikte, Karamanoğulları dönemi ile Osmanlının son dönemlerine tarihlendirebiliriz. Bu tezimizle birlikte Erdemli' de bulunan Türk dönemi yapılarının daha çok korunması gerektiği ve

gelecek nesillerimizin tarihi geçmişini bilmesi açısından, çalışmamızın hedefine ulaşacağı kanısındayım.

KAYNAKLAR

[1]. Akkaya, E.N.Y. (2019). *Eyüb sultan Semti Sıbyan Mektepleri ve yeniden işlevlendirilmesi: Rami Mehmet Paşa Sıbyan Mektebi örneği.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

[2]. Akozan, F. (1969). Türk külliyeleri. *Vakıflar Dergisi,* 8, 303-308.

[3]. Aktan, S. (1980). *İçel ili yakın çevre incelemeleri*. İstanbul. Garanti Matbaacılık ve Neşriyat.

[4]. Allak, A (2017*). Nevşehir Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın banilik faaliyetleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van

[5]. Altay, M. H. (1965). *Adım adım Çukurova*. Adana: Çukurova Turizm Derneği Yayınları. Er Ofset Matbaacılık.

[6]. Arık, O. (2007).Anadolu Selçuklu toplum hayatında çini. Öney, G & Çobanlı, Z. (Eds.). *Anadolu'da Türk devri çini ve seramik sanatı* içinde (ss. 29-72). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

[7]. Arslan S, A. (2018). *Kayseri Zamantı Irmağı çevresindeki bezemeli mezar taşları*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları Sanat Dizisi.

[8]. Aslanapa, O. (1984). *Türk sanatı* 1 2. İstanbul: Kervan Yayınları.

[9]. Aslanapa, O. (2004). *Osmanlı devri mimarisi*. Ankara: İnkılap Kitabevi

[10]. Aslan, G. (2013). *İstanbul Sıbyan mektepleri için bir katalog denemesi ve Yusuf Paşa Sıbyan mektebi restorasyon projesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

[11]. Aşkın, E. (2010). Kroykos'un (Dağlık Kilikya) Hellenistik dönemi üzerine gözlemler. *Türkiye Bilimsel Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 13, 77-90.

[12]. Aydın, D. (2016). *Mersin ili Erdemli ilçesi (Merkez) folkloru*. Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak.

[13]. Aydoğan, Ö. (2011). *Tatarzade Ahmet Refik Bey*. Erdemli: Türk Eğitim-Sen Erdemli Şubesi Kültür ve Sanat Yayınları.

[14]. Ayverdi, H. & Yüksel, A. (1976). *İlk 250 senenin Osmanlı mimarisi.* İstanbul: Baha Matbaası.

[15]. Baş, A. & Duran, D. (2002). Karaman çevresi yüzey araştırmaları (Köprüler). Denktaş, M., Özbek, Y.& Arslan, A. (Eds.). *VI. ortaçağ ve Türk dönemi kazı sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu 08-10 2002 bildirileri* içinde (ss. 137-160). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.

[16]. Başal, Ş. (1993). *Antik Silifke ve çevresi.* Mersin: İçel Sanat Kulübü Yayınları-I.

[17]. Batur, Y. (2019). *Antalya ili camilerinde ahşap süsleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

[18]. Bayram, S. (1993). Mühr-ü Süleyman ve Türk kültüründeki yeri. *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan,* 4, 61-62

[19].Berkli, Y. (2006). Ardahan-Çıldır çevresinde heykel biçimli mezar taşlarının Türk sanatındaki yeri ve önemi. *Sanat Dergisi,* 9, 174-186.

[20]. Bozcu, M. M. (2013). *Burdur ilinde Türk mimarisi*. Burdur: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.

[21]. Bozkurt, N. & Baltacı, C. (2004). Mektep. *İslam Ansiklopedisi, (C.*29, S. 5-7). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

[22]. Bozkurt, T. (2004). *Beypazarı' ndaki Türk devri yapıları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

[23]. Candaş, A.Ö. (2011). *Erken dönem Sıbyan mektepleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

[24]. Cantay, G. (2002). Türk mimarisin de külliye. H.C. Güzel, K. Çiçek & S. Koca (Eds.). *Türkler Ansiklopedisi*, 7 içinde (ss. 836-853). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

[25]. Cezar, C. (1977). *Anadolu öncesi Türk ve şehir mimarlık.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

[26]. Çal, H. (2000). *Niğde şehrindeki ahşap tavanlı camiler ve mescitler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

[27]. Çam, N. (1992). Türk ve İslam sanatlarında altı kollu yıldız (Mühr-ü Süleyman). Baş, A., Cirtil S. &Özer. M. (Eds.). *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı* içinde (ss. 207-229) Konya: Selçuklu Üniversitesi Araştırma Merkez Yayınları.

[28]. Çam, N. (2010). *Türk kültür varlıkları envanteri Adana.* Anakara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

[29]. Çelik, Ş. (1994). *Osmanlı taşra teşkilatında İçel sancağı*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

[30]. Çıplak, N.(2003). *İçel tarihi.* Mersin: Selim Ofset Matbaacılık.

[31]. Çoruhlu, Y. (1997). Orta Asya'dan Anadolu'ya lahit veya taş sandukalarda görülen hançer-bıçak tasvirlerinin sembolizmi. Doğan, N.Ş. (Ed.). *Eyüp Sultan Sempozyumu tebliğler* I içinde (ss. 60-70). İstanbul: Eyüp Belediyesi.

[32]. Çulpan, C. (2002). *Türk taş köprülerimiz.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

[33]. Daş, E. (2007). *Erken dönem Osmanlı türbeleri.* İstanbul: Gök Kubbe Yayınları.

[34]. Dayar, M. (2017). *Mersin-Mut'taki mimari eserler.* Yayımlanmamış yüksek lisan tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

[35]. Dedeoğlu, M. (2018). *Hatay cami ve mescitlerinde taş süsleme*. Yayımlanmamış Yüksek lisan tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

[36]. Denktaş, M. (2000). *Kayseri'deki tarihi su yapıları (çeşmeler ve hamamlar).* Kayseri: Kavalcı Yayınları.

[37]. Demirtaş, A. (1995). *İçel ili incelemeleri*. Ankara. Ankara

[38]. Demirtaş, A. (2004). *Mersin ili yakın çevre incelemeleri*. Er Ofset Matbaacılık

[39]. Diez , Aslanapa & Koman. (1950). *Karaman devri sanatı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları.

[40]. Doğan, N.Ş. (2004). Mersin/ İçel ili, Bozyazı ilçesi, Akcami Köyü: bir külliye. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27 (2) , 117-132.

[41]. Duran & R. Baş, A. (2000). Çumra'da Türk dönemi dini mimarlık eserleri. *I. Uluslararası "Çatalhöyük'ten günümüze Çumra" kongresi* 15-20 Eylül 2000 *bildirileriler*. Çumra: Ayrı Basım. 93-125.

[42]. Duran, R- (2006). Konya' daki genç dönem Osmanlı yapıları. *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*, Özel Sayısı, 235-363

[43]. Duran, R. - Baş, & A. Özcan, R. (2016). *Tarihi Konya köprüleri.* Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi (KUDEB).

[44]. Dündar, M. (2001). *Niğde- Bor' da Türk mimari eserleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

[45]. Dündar. A. (1999). *Kilis' deki Osmanlı devri mimari esreleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

[46]. Dülgerler, O.N. (2006). *Karamanoğulları dönemi mimarisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

[47]. Dürgen, G. (2012). *Mersin ili Erdemli ilçesi' nin sosyo- ekonomik ve kültürel yapısı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

[48]. Ertaş, Z. (1982). Antalya bölgesi bir grup mezar taşı üzerindeki yorumlar. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 2, 21- 33.

[49]. Erdal, Z. (2014). *Aksaray' da Türk devri mimarisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

[50]. Everest, A. (2011). *Mersin çeşmeleri ve anıt ağaçları*. Mersin: Oral Matbaası.

[51]. Evliya, Ç. (2005). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* 9. (Çev. Y. Dağlı, S.A. Kahraman ve R. Dankoff). İstanbul: Yapı kredi Yayınları. (Özgün çalışma 17. yüzyıl)

[52]. Eyice, S. (1993). Çeşme. *İslam Ansiklopedisi*, (C. 8, S. 277-281). İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı.

[53].Gündoğan, E. (2015). *Kayseri Pınarbaşı ilçesindeki Türk dönemi mimari anıtları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

[54]. Gündoğdu, N. (2019). *Silifke' deki Türk dönemi mimari eserleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.

[55]. Gürbüz, S. M. (2012). *Kayseri taş köprüleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

[56].). İçel Valiliği (1967). İçel il yıllığı. Mersin.

[57]. İçel İl Turizm Müdürlüğü (1992). İçel kültür ve turizm envanteri. Mersin.

[58]. Kara, A. Keleş, D. & Çetinkaya, Y.R. (2008). *Dünden bugüne Erdemli.* Erdemli: Erdemli Ziraat Odası Kültür Yayınları-2.

[59]. Kara, A. (2013). *Saklı cennet Erdemli*. Erdemli: Erdemli Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları.

[60]. Kerem, F. (2009). *Mersin ören yerleri kaleleri ve müzeleri.* İstanbul: Seçil Ofset Baskı.

[61]. Kılınç, S. (2015). *Antalya'da tek kubbeli cami ve mescitler (Osmanlı dönemi).* Antalya: Antalya Büyükşehir Yayınları.

[62]. Kırmızı, Ö. (2015). *Erdemli halk kültürü araştırması.* Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

[63]. Konyalı, İ.H. (1967). *Abideleri ve kitabeleri ile Karaman tarihi.* İstanbul: Baha Matbaası.

[64]. Mutlu, M. (2014). *Konya'da su mimarisi*. Yayımlamamış doktora tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

[65]. Otto-Dorn, K. (1952). Islamische denkmäler kilikiens. Jahrbuch Für Kleinasiatische Forschung Internationale Oriantalistische Zeitschrift, 2, 113-126 .

[66]. Ödekan, A. (1997). Köprü. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (C. 2, S. 1055),* İstanbul: Yem Yayın.

[67]. Ödeken, A. (1997). Cami. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi-(C.1, S. 316- 319)*. İstanbul: Yem Yayın.

[68]. Öney, G. (1992). *Anadolu Selçuklu mimari süslemesi ve El sanatları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

[69]. Önkal, H. (1996). *Anadolu Selçuklu türbeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

[70]. Önkal. H. (2006). Türbeler. Ocak, A, O., Peker, Ü, A. & Bilici, K. (Eds.). *Anadolu Selçuklu Beylikleri dönemi uygarlıkları* 1- 2 içinde (ss. 350-369). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

[71]. Özkarcı, M. (2001). *Niğde' de Türk mimarisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

[72]. Özkarcı, M. (2014). *Türk kültür varlıkları envanteri Niğde 51* 1-2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

[73]. Pekin, F & Yılmaz, F.H. (2008). *Türkiye' nin kültür mirası: 100 köprü,* İstanbul: NTV Yayınları.

[74]. Sarıköse, B. & Sarıköse, S. (2009,). Temettuat kayıtlarına göre Erdemli ve çevresindeki köylerin demografik, sosyal ve ekonomik yapısı. *Mersin Sempozyumu* - III. (19-22 Kasım 2009) içinde (ss. 2112-2118) Mersin : Güven Ofset Baskı.

[75]. Selçuk, A. (2014). İki ayrı topluluk ve ortak bir ata: Paşa türbe ziyareti. *Alevilik-Bektaşilik Araştırma Dergisi,* 10. 195-214.

[76]. Sevim, A. (2015). *Nevşehir il ve ilçelerindeki çeşme mimarisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

[77]. Sözen, M.& Tanyeli, U. (2001). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü.* (1. Basım, S. 58-253) İstanbul: Remzi Kitabevi

[78]. Sözlü, H. (2014). *Balıkesir'de Türk dönemi mimari eserleri*, Yayımlanmamış doktora tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

[79]. Sözlü, H & Allak, F. (2019). Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Baniliğinde Ürgüp Çeşmeleri. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırması Dergisi, 9 (1), 127-145. Ordu.

[70]. Şikari (2005). *Karamanname.* (çev. M. Sözen ve N. Sakaoğlu). İstanbul: Karman Valiliği Karaman Belediyesi. (Özgün çalışma 15. Yüzyıl)

[81]. Tali, Ş. (2014). Kayseri/Tavlusun Köyü'nde bulunan köprü ve çeşmeler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 7, 34, 522-540.

[82]. Tanrıverdi, H.G. (2006). *Tarsus' ta Türk İslam mimarisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

[83]. Tay, L. (2010). Kırşehir (Merkez) türbeleri. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

[84]. Tay, L. (2011). Erdemli-Güzeloluk Köyü'ndeki Türk Eserleri. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 3, 3, 265-286.

[85]. Tay, L. (2011). Kırşehir çeşmeleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 4,6, 204-221.

[86]. Tay, L. (2018, 1-3 Kasım). Erdemli Şeykem camisi. *I. uluslar arası Akdeniz Sempozyumu*- IV. içinde (ss. 125-142) Mersin: Mer-AK Mersin Akademi Yayınları.

[87]. Tay, L. (2018). Mersin - Erdemli çeşmeleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 2, 675-705.

[88]. Tekindağ, M.C.Ş. (1954). Karamanlıların Gorigos seferi. *Tarih Dergisi,* 6, 9. 161-174.

[89]. Tekindağ, M.C.Ş. (1971). Silifke. *Tarih Enstitüsü Dergisi, 2*,140-168.

[90]. Toktaş, G. (2016). *Konya' daki klasik dönem Osmanlı camileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

[91]. Topaloğlu, B. (1993). Cami. *İslam Ansiklopedisi* (C 7. S. 92-93). Türkiye Diyanet Vakfı.

[92]. Tunçel, M. (2002). Erdemli' de Anonim bir türbe. N.Ş. Doğan (Ed.). Ortaçağ' da Anadolu-Prof. Dr. *Aynur Durukan'a Armağan.* içinde (ss. 455- 45). Anakara: Rekmay Reklam Tanıtım Ltd. Şti.

[93]. Tunçer, O.C. (1991). *Anadolu kümbetler-2- Beylikler ve Osmanlı dönemi.* Ankara. Sevinç Matbaası

[94]. Tunç, G. (1978). *Taş köprülerimiz,* Ankara: Bayındırlık Bakanlığı.

[95]. Tüfekçioğlu, A. (2001). *Erken dönem Osmanlı mimarisinde Yazı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri.

[96]. Türeli, İdil.(2006). Türk sanatımda altı köşeli yıldız. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

[97]. Uçar, Ş. (1990). *Anadolu'da İslam-Bizans mücadelesi.* İstanbul: Damla Ofset.

[98]. Ülkü, C. (2015, 21-24 Ekim). Mersin yaylalarında bazı örnekleriyle menzil çeşmeleri. *Uluslararası XIX. Ortaçağ ve Türk dönemi kazıları ve Sanat Tarihi araştırmalar Sempozyumu*, II. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

[99]. Ünalan, H.S. (2012). Mersin'de XIV. yüzyılda bilinmeyen iki yapı: Camili (Gökçeli) köyü merkez camisi ve türbesi. *Turkish Studies- İnternational Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish Or Turkic,* 7/4, 3151-3167.

[100]. Yalman A.R. (1993). *Cenupta Türkmen oymakları* I-II. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

[101]. Yanar, A. (2009). *Erdemli' ye dair*. Erdemli: Erdemliler Dayanışma Yardımlaşma ve Kültür Yayınlar Derneği Yayını.

[102]. Yavi, E & Yavi, N. (1998*). Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında İçel*. Ankara: İçel İli Yayını

[103]. Yıldız. İ. (2008). *Mardin' deki su mimarisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

[104]. Yıldırm, S. (2013). Ankara'nın Kalecik ilçesindeki camiler. *History Studies İnternational Journal of History*. 5,3, 539-563.

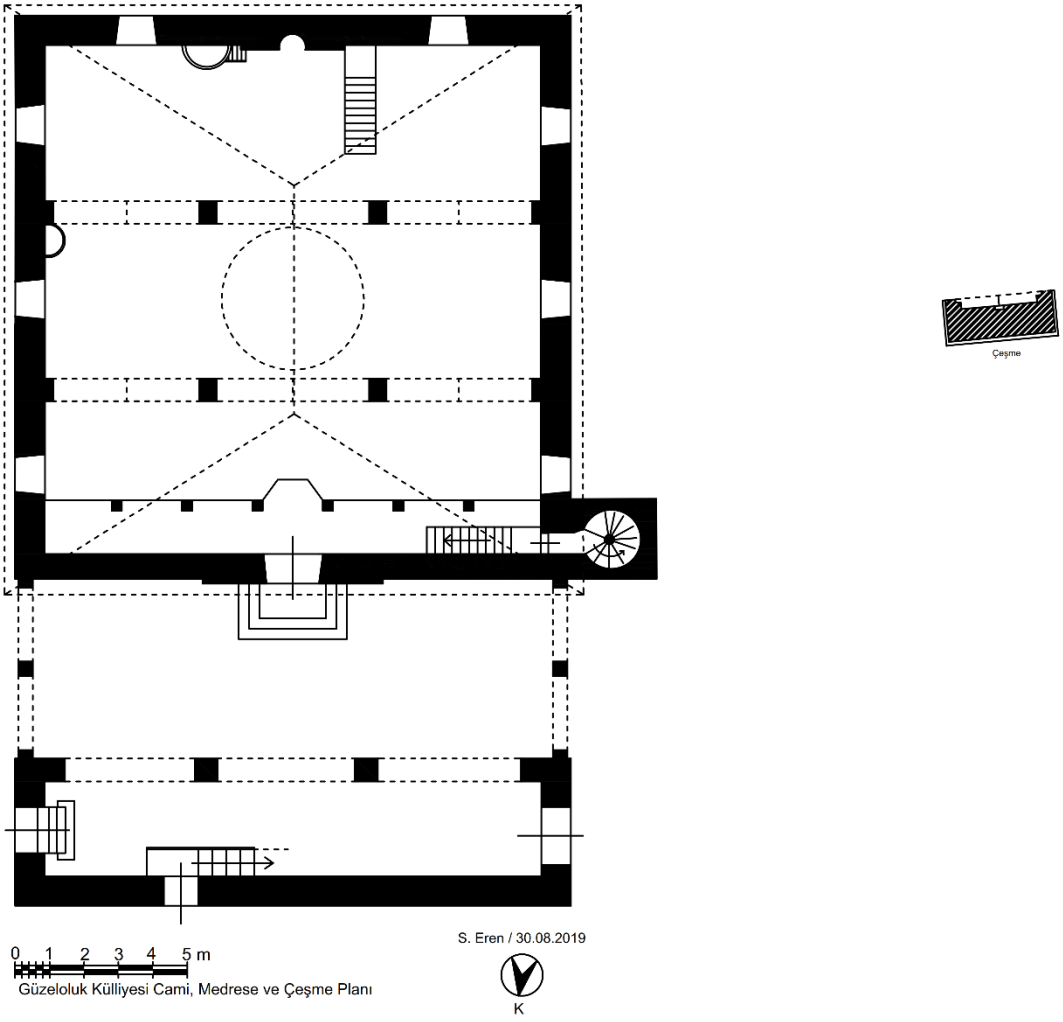
İnternet Kaynakları

[105]. Erdemli Belediyesi'nden, Erdemli İlçesinin coğrafyası taranmıştır (t.y). 27.11.219 tarihinde https://www.erdemli.bel.tr/sayfa/cografyasi.htm adresinden alınmıştır.

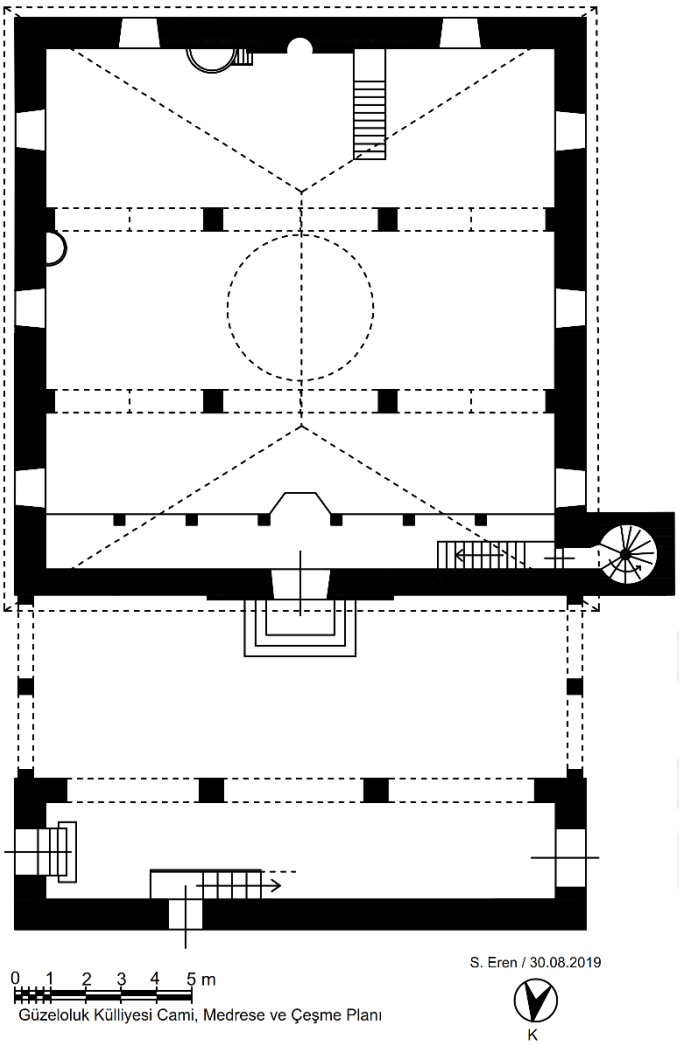
[106]. Mersin Orman Bölge Müdürlüğünden Erdemli yüzey taraması yapılmıştır (t.y). 27. 11.219 Tarihinde https://mersinobm.ogm.gov.tr adresinden alınmıştır.

[107].Erdemli haritası taraması yapılmıştır (t.y). 02.07. 2020 tarihinde https://yearofthefly.org/7246/cesmeli-tasucu-otoban-haritasi adresinden alınmıştır.

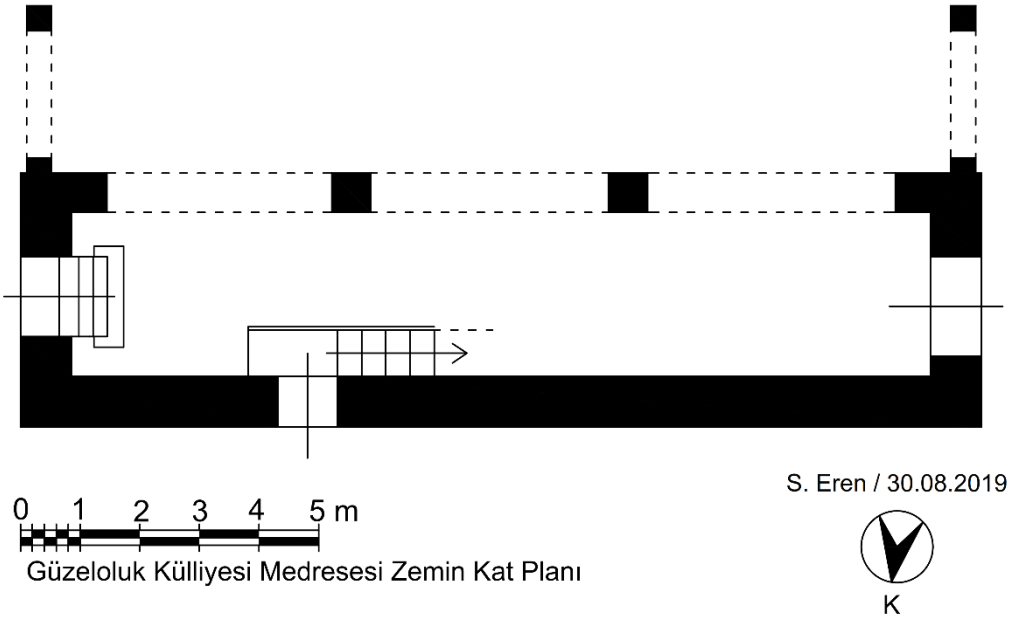
EKLER
EK 1. ÇİZİMLER

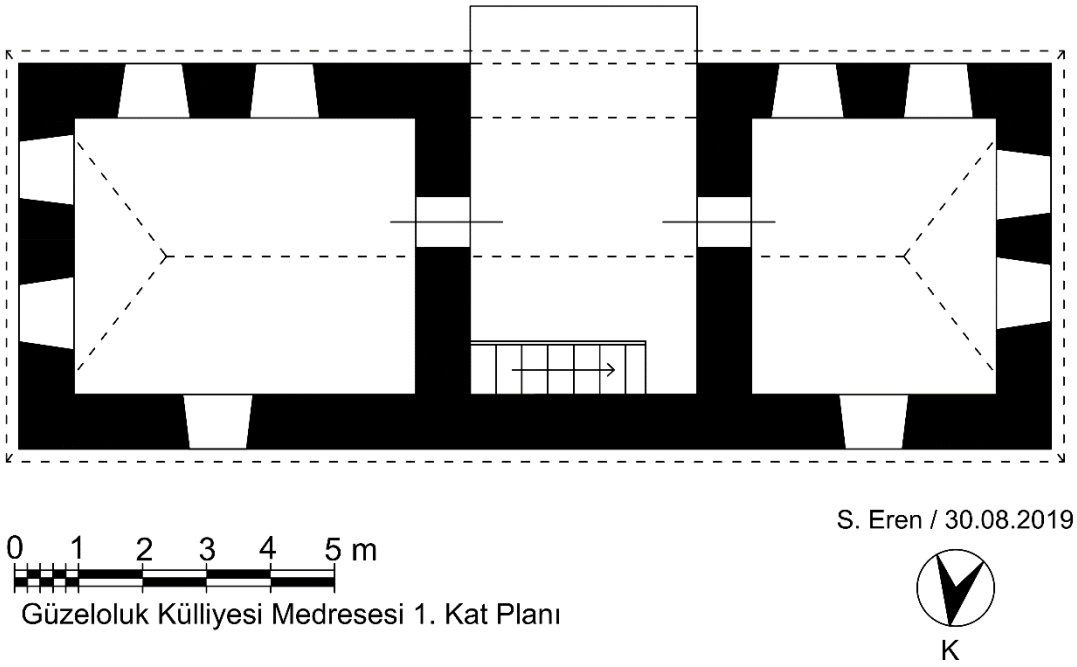
Çizim 1. Güzeloluk Köyü Külliyesi Vaziyet Planı (S. Eren)

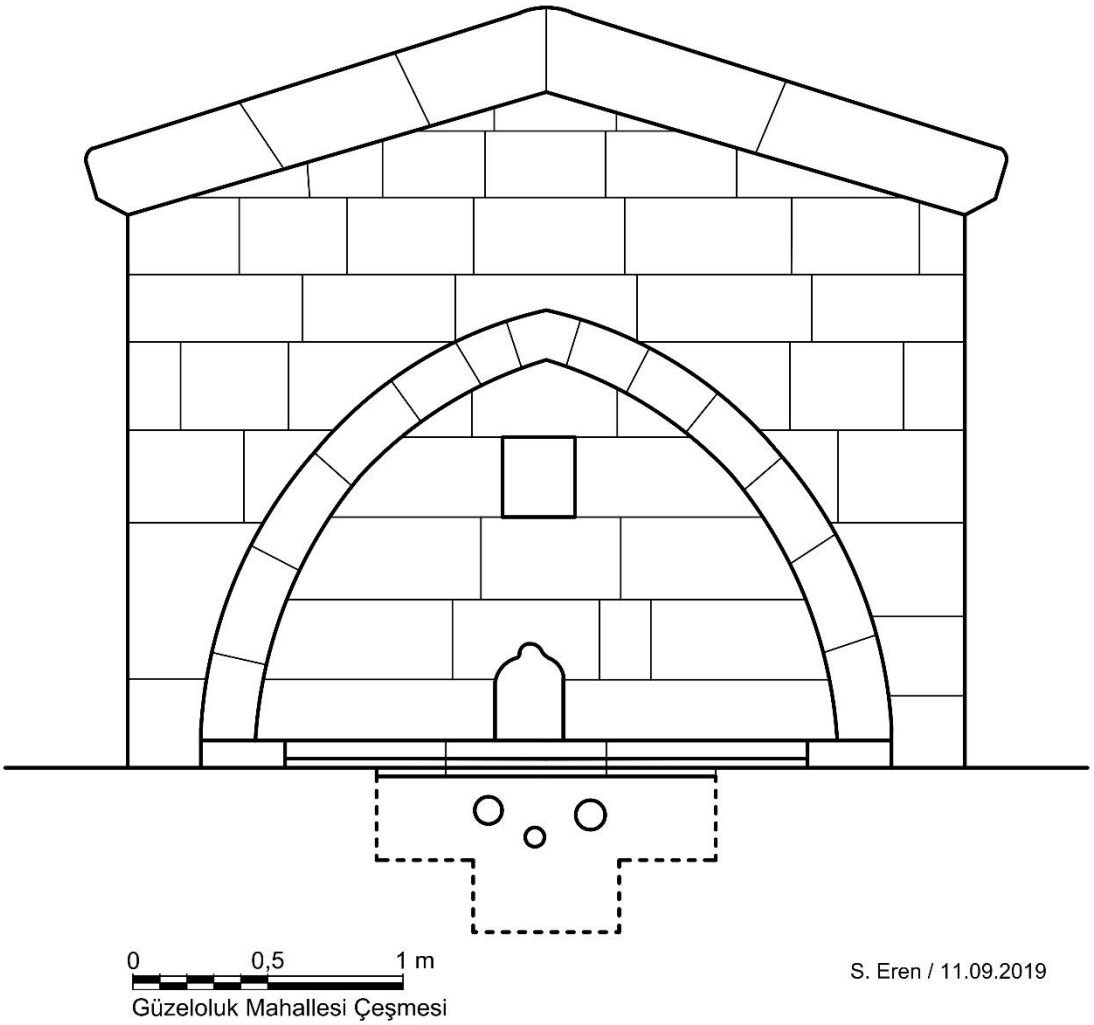
Çizim 2. Güzeloluk Köyü Cami Planı (S. Eren)

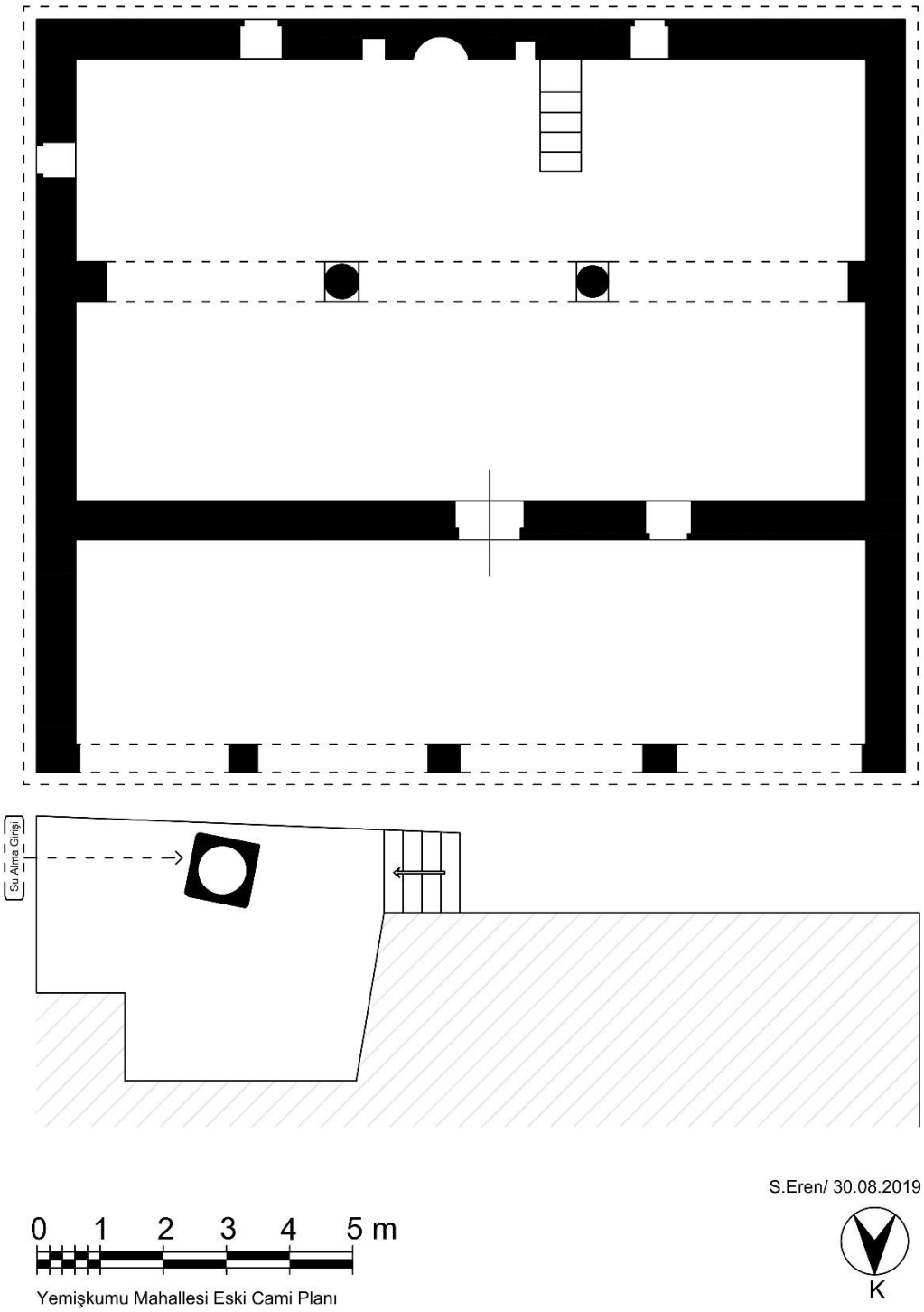
Çizim 3. Güzeloluk Köyü Mektep Zemin Kat planı (S. Eren)

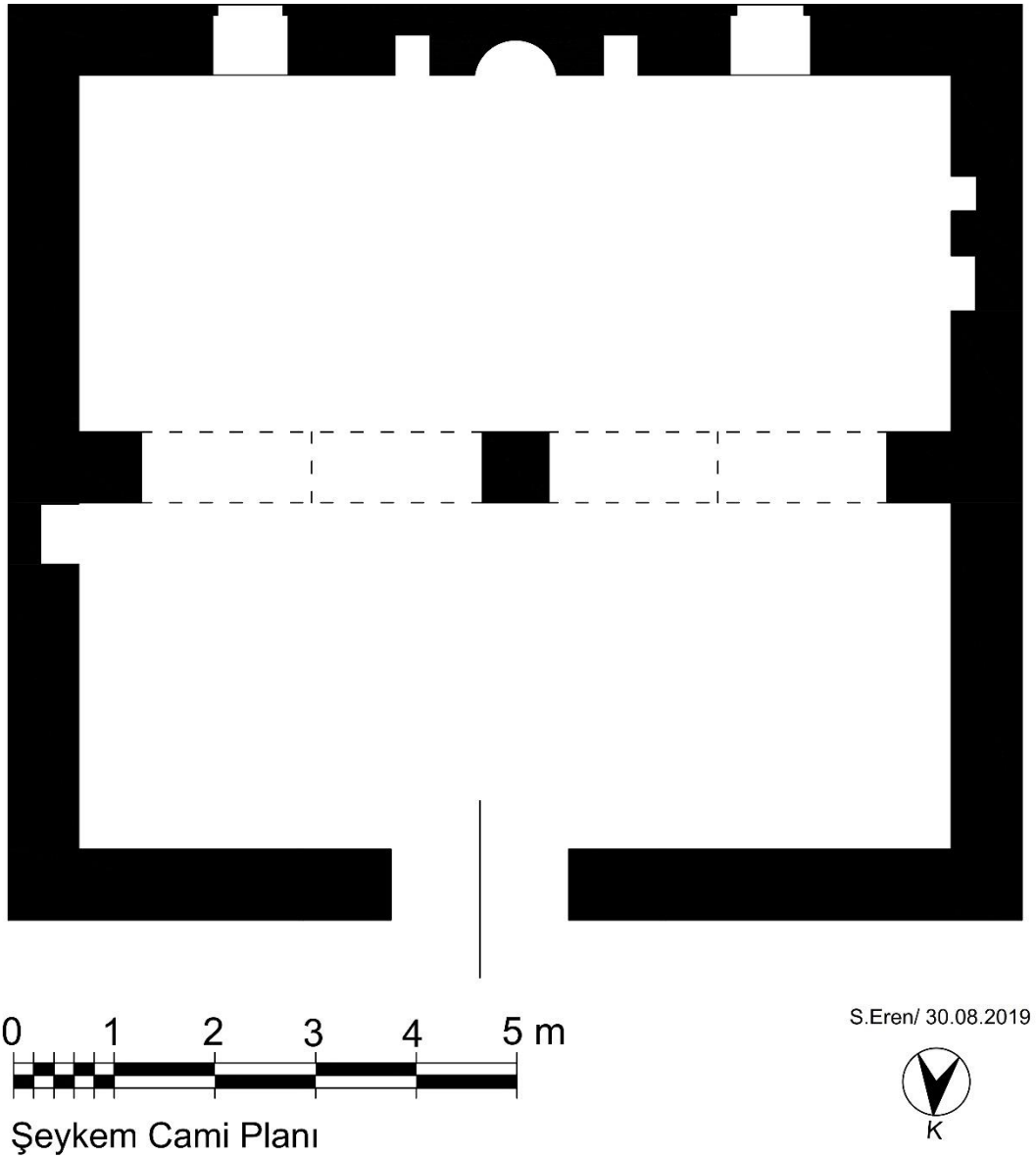
Çizim 4. Güzeloluk Köyü Medrese Üst Kat Planı (S. Eren)

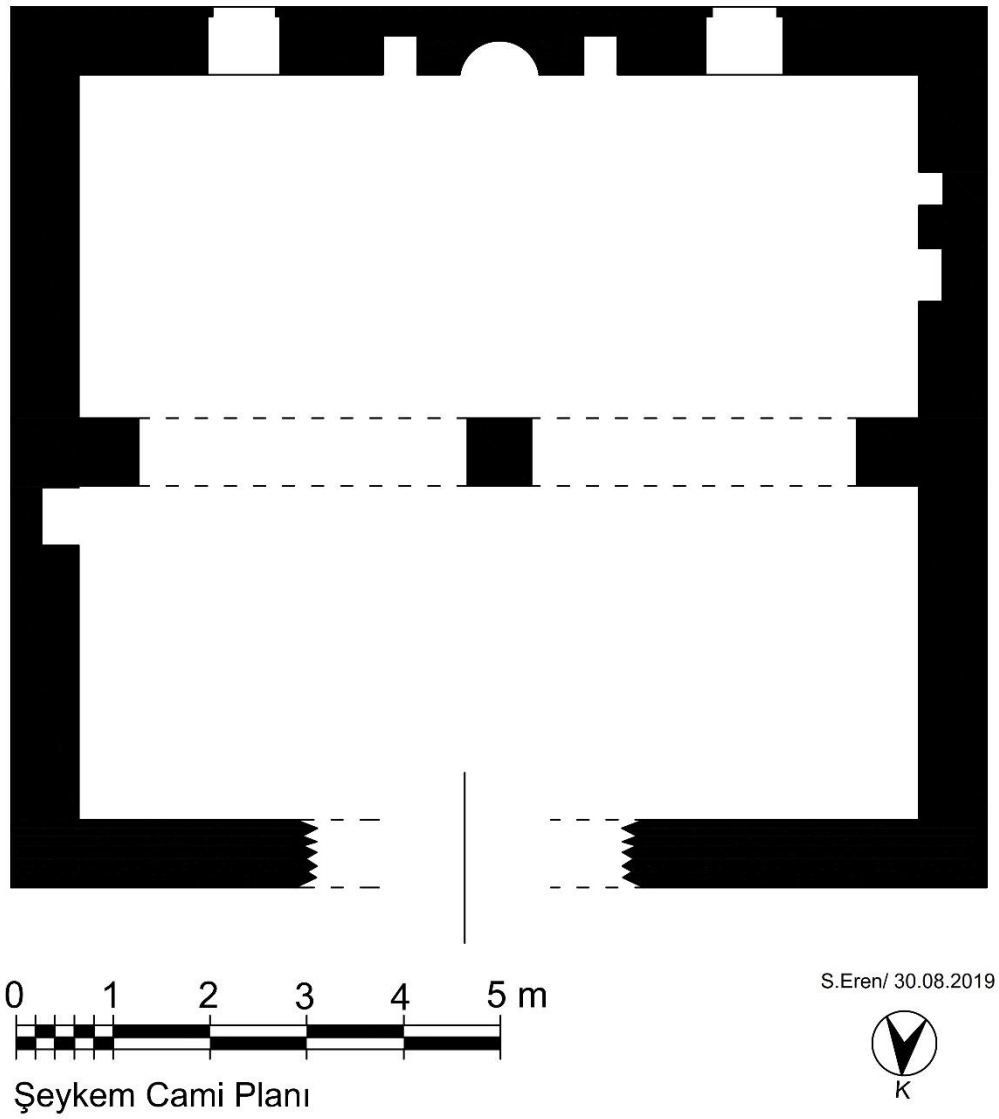
Çizim 5. Güzeloluk Köyü Çeşmesi Cephe Görünüşü (S. Eren)

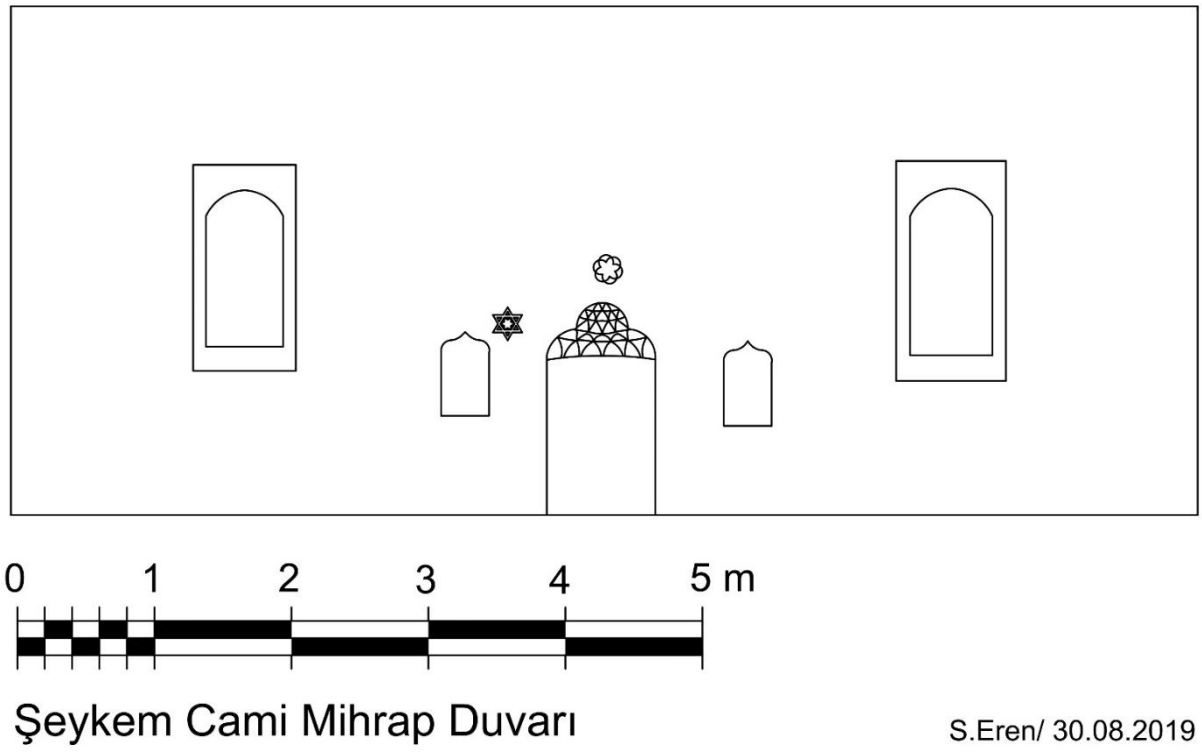
Çizim 6. Anonim (Kızılören) Cami Planı (S. Eren)

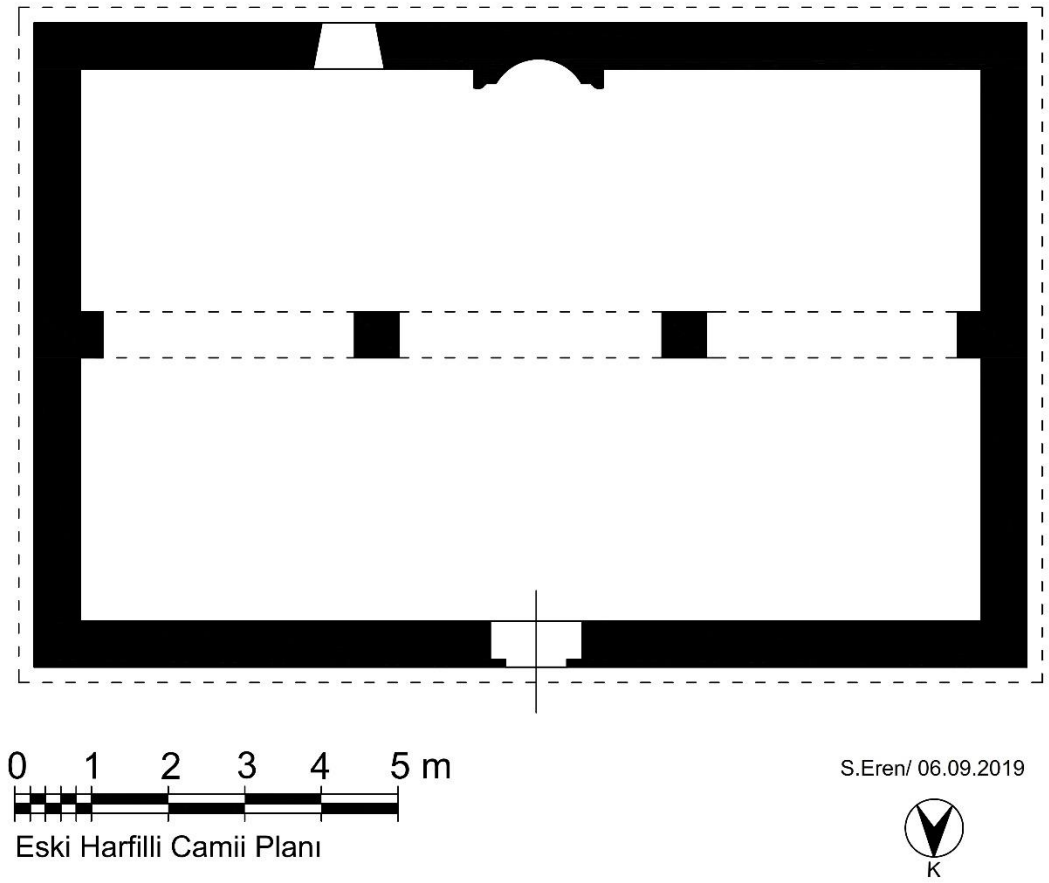
Çizim 7. Şeykem Cami Restitüsyon deneme planı (S. Eren)

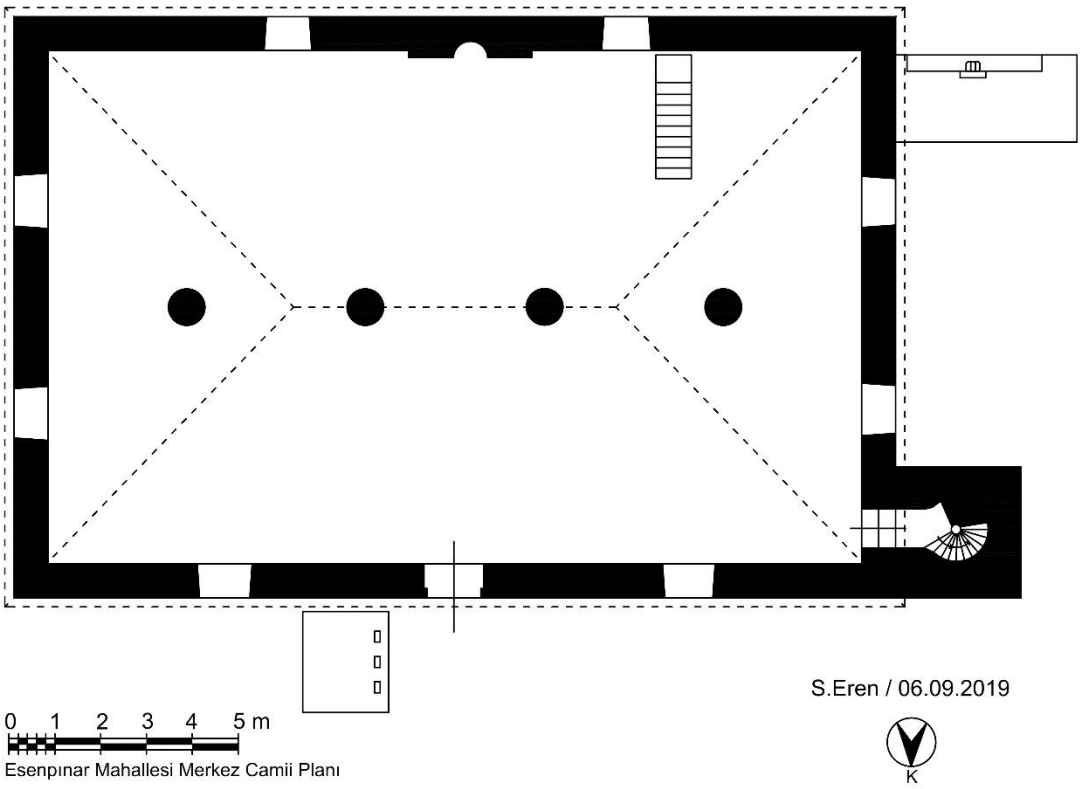
Çizim 8. Şeykem Cami Mevcut Olan Planı (S. Eren)

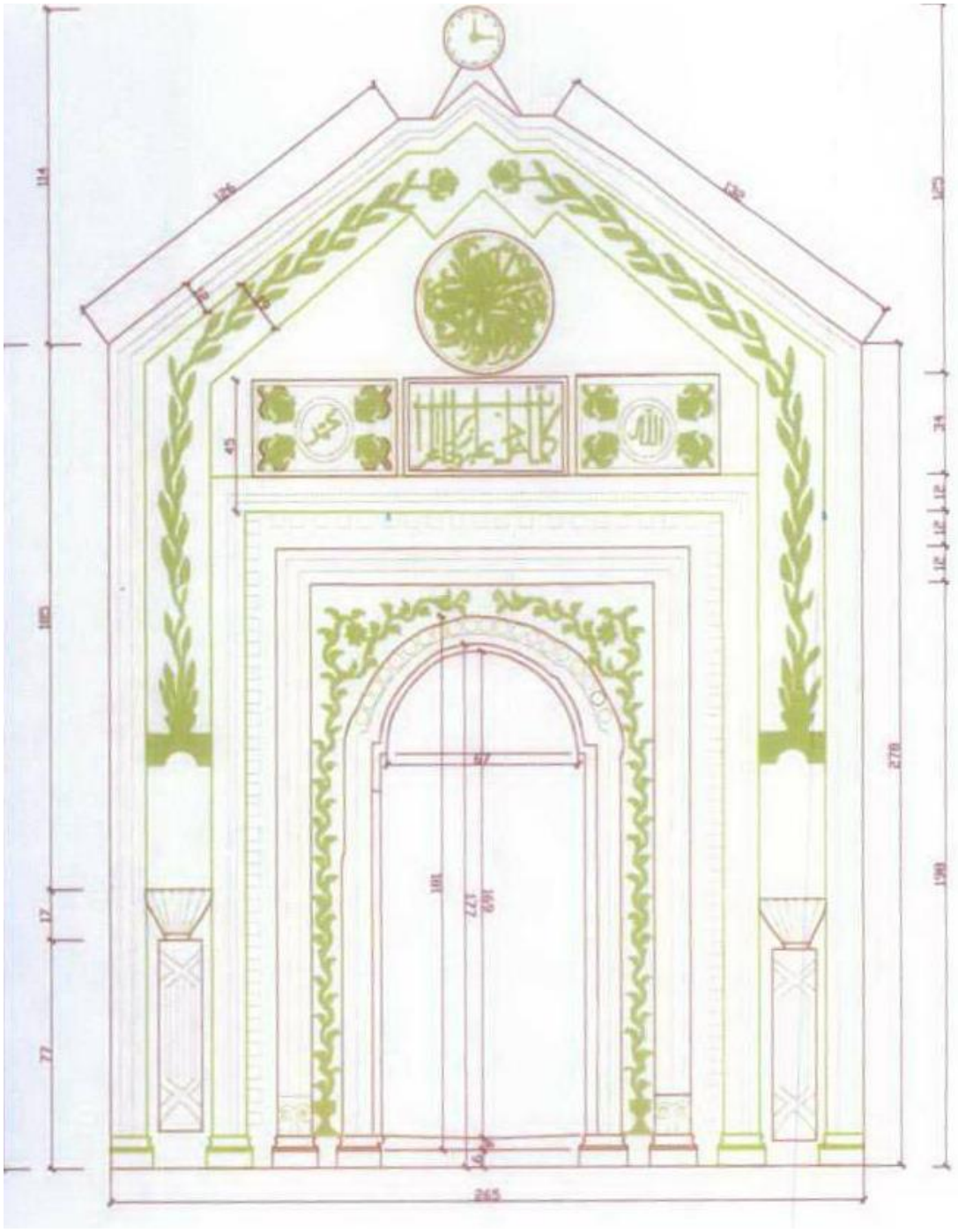
Çizim 9. Şeykem Camisi Kıble Duvarı Planı (S. Eren)

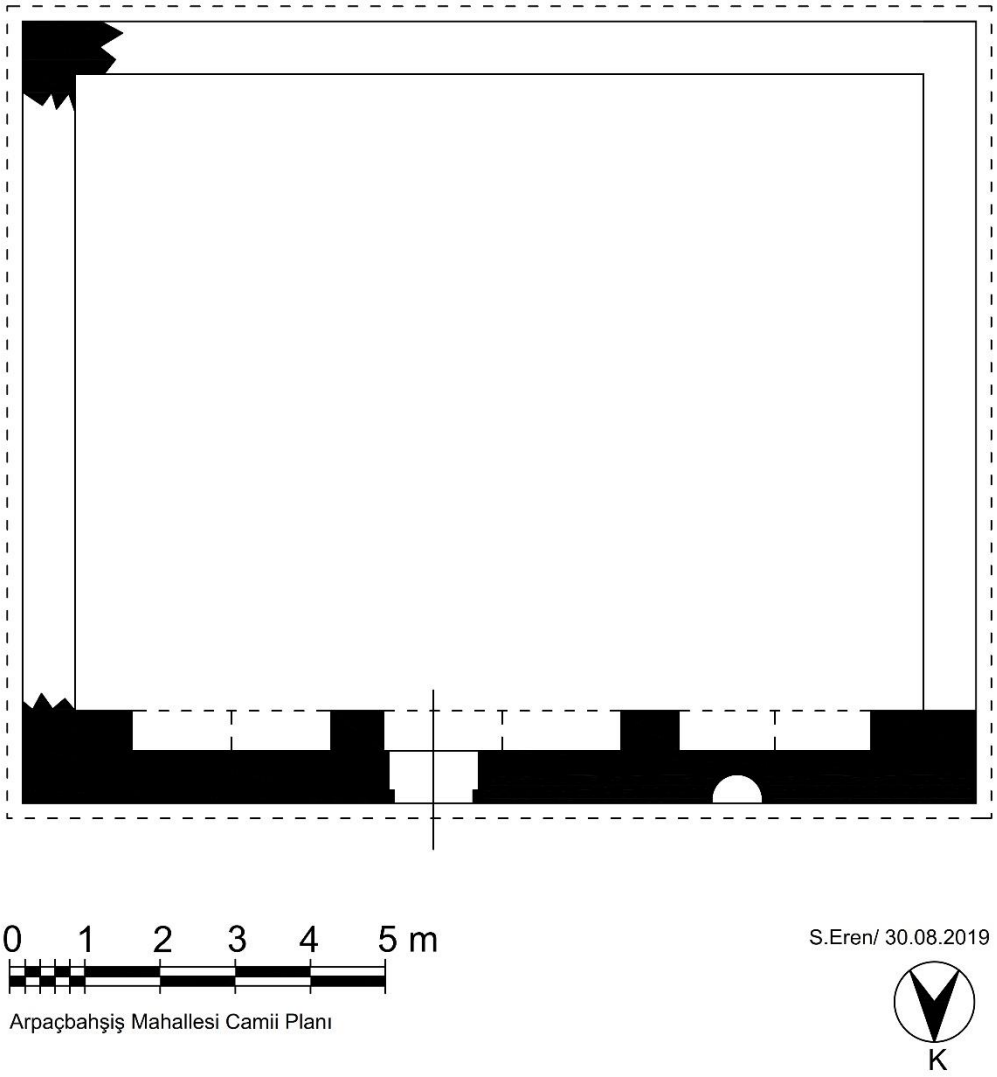
Çizim 10. Eski Harfilli Köyü Cami Planı (S. Eren)

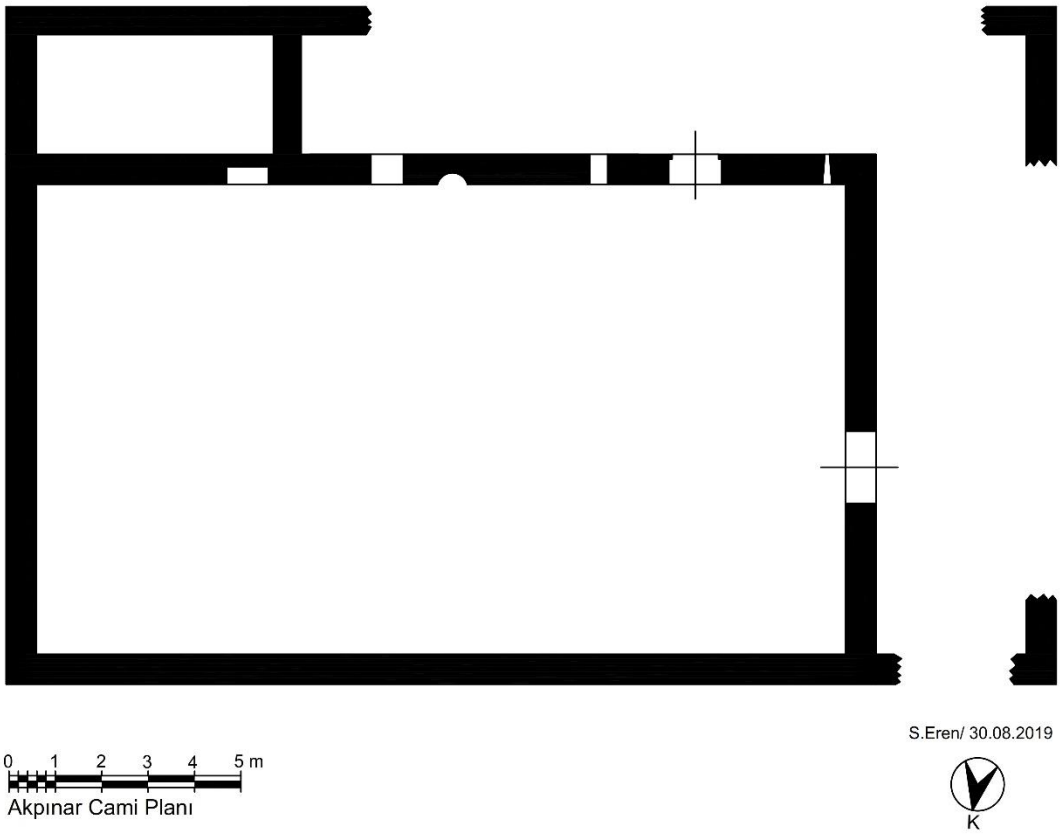
Çizim 11. Esenpınar (Güverek) Köyü Cami Planı (S. Eren)

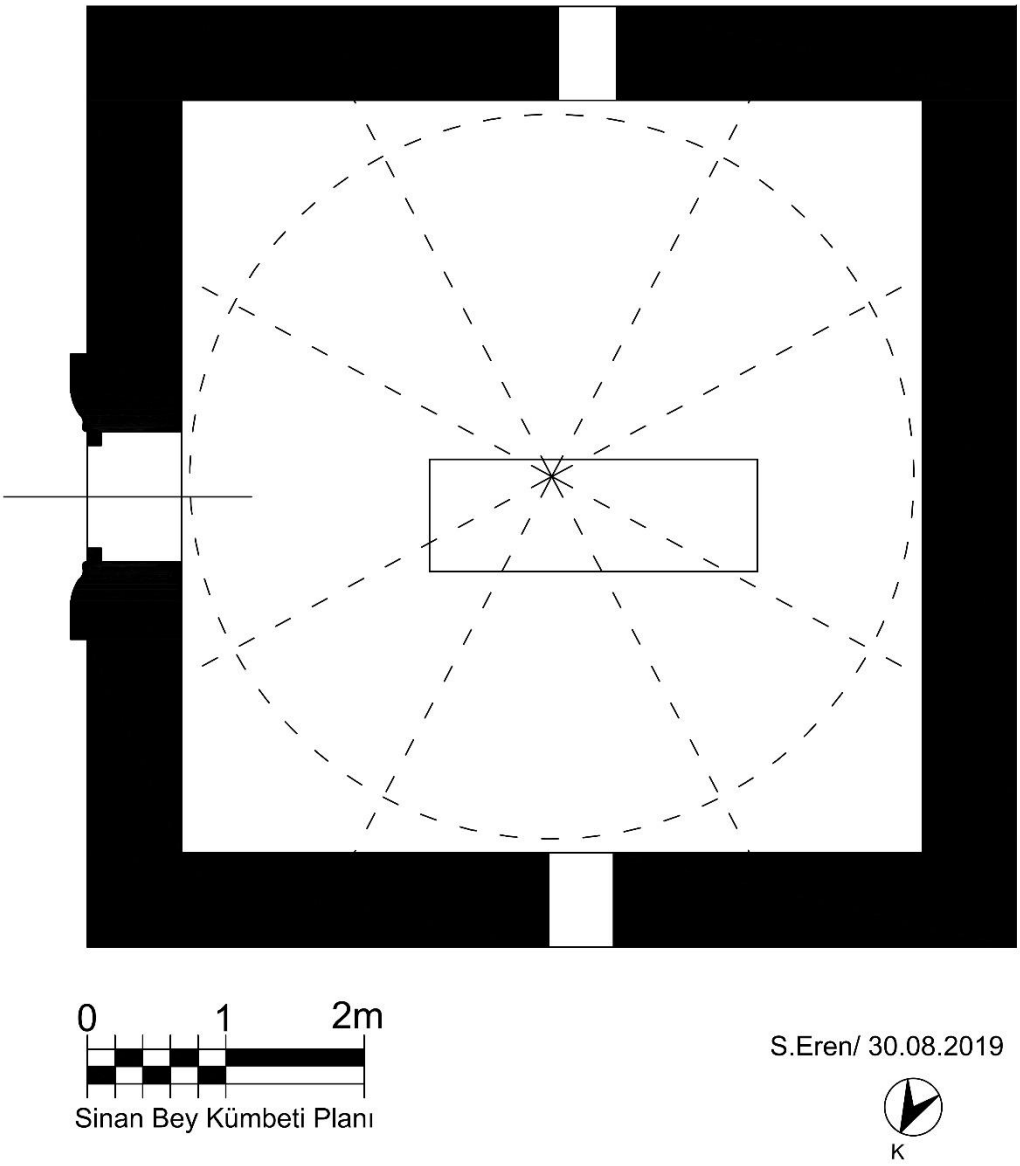
Çizim 12. Esenpınar (Güverek) Köyü Cami Mihrap Çizimi (A.K.V.K.B.M'den)

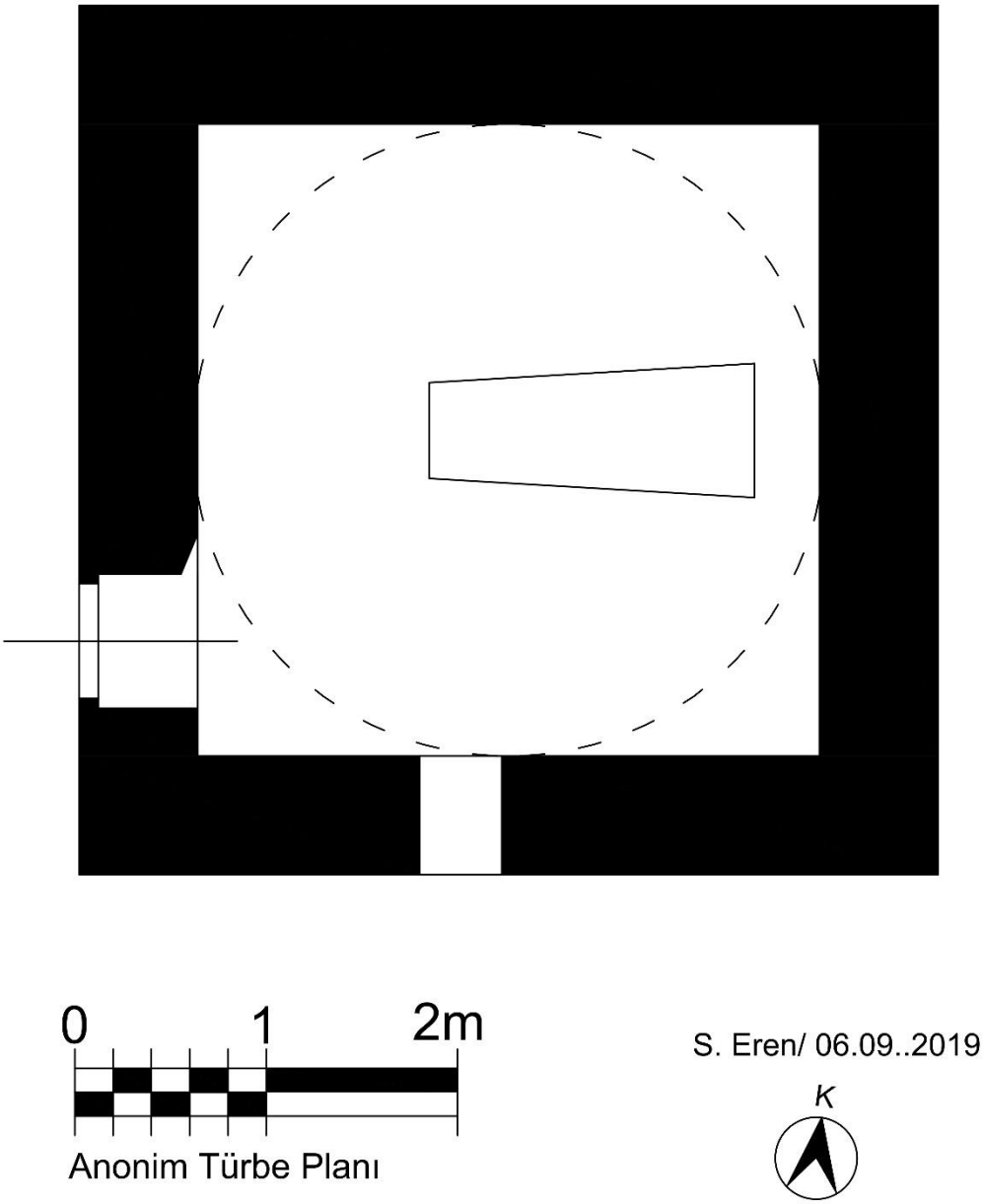
Çizim 13. Arpaçbahşiş Cami Planı (S. Eren)

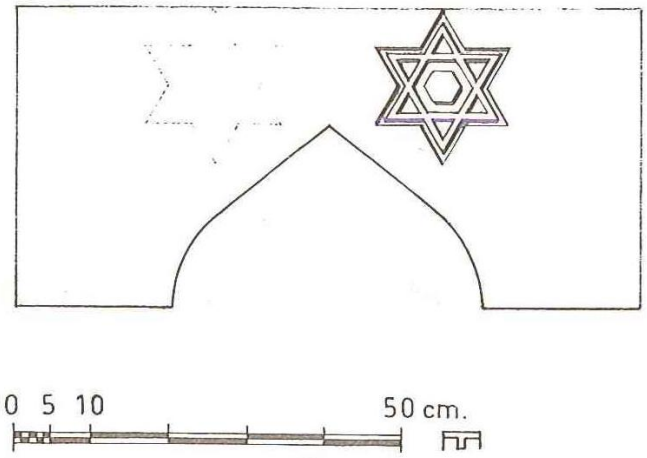
Çizim 14. Akpınar Köyü Cami Planı (S. Eren)

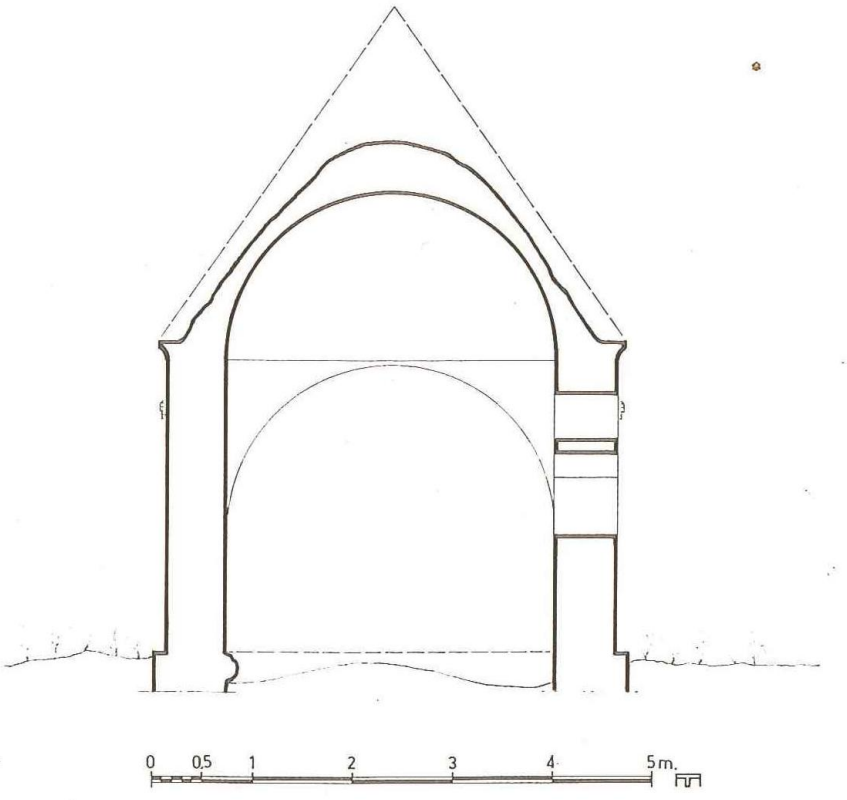
Çizim 15. Sinan Paşa Kümbeti Planı (S. Eren)

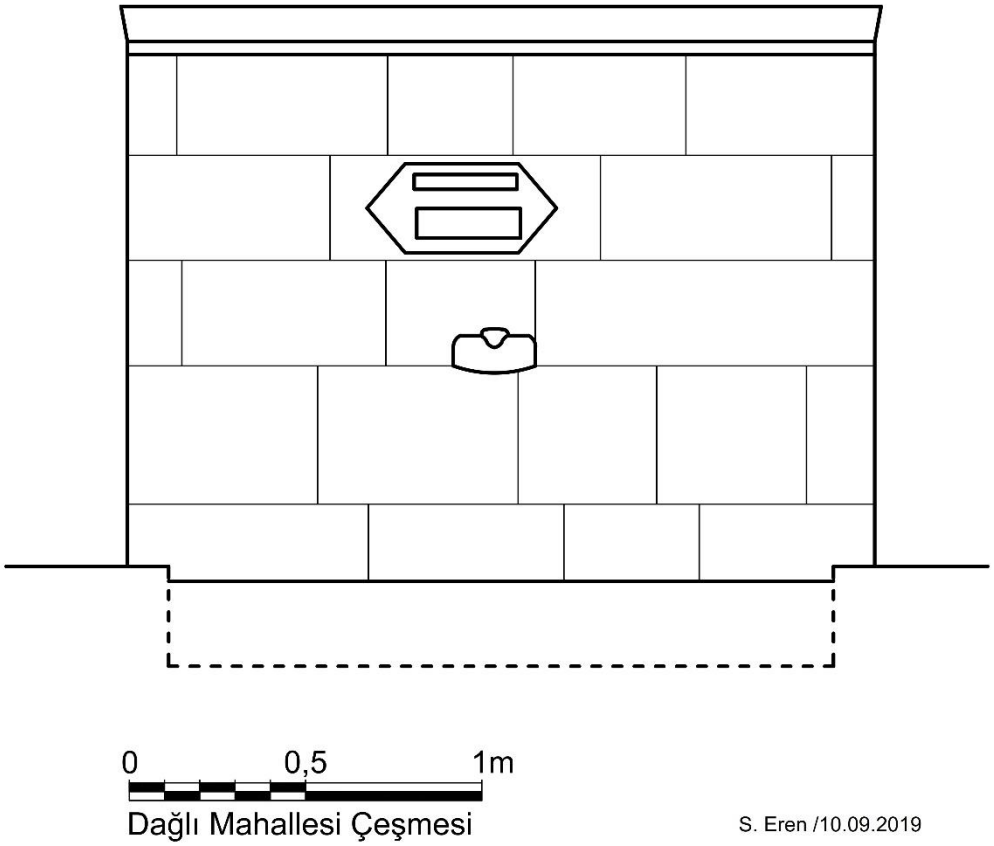
Çizim 16. Anonim Türbe Planı (S. Eren)

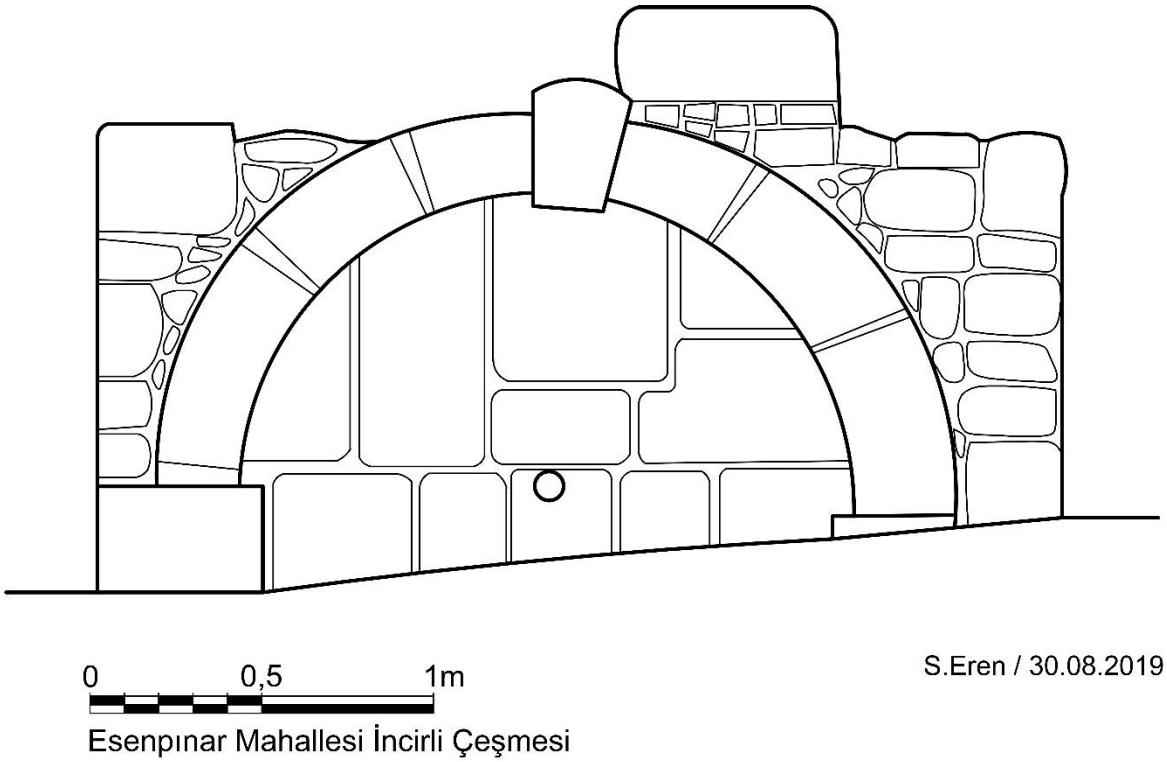
Çizim 17. Anonim Türbe Pencere kemeri ve Mühr-ü Süleymen süsleme (M. TunÇel'den 2002)

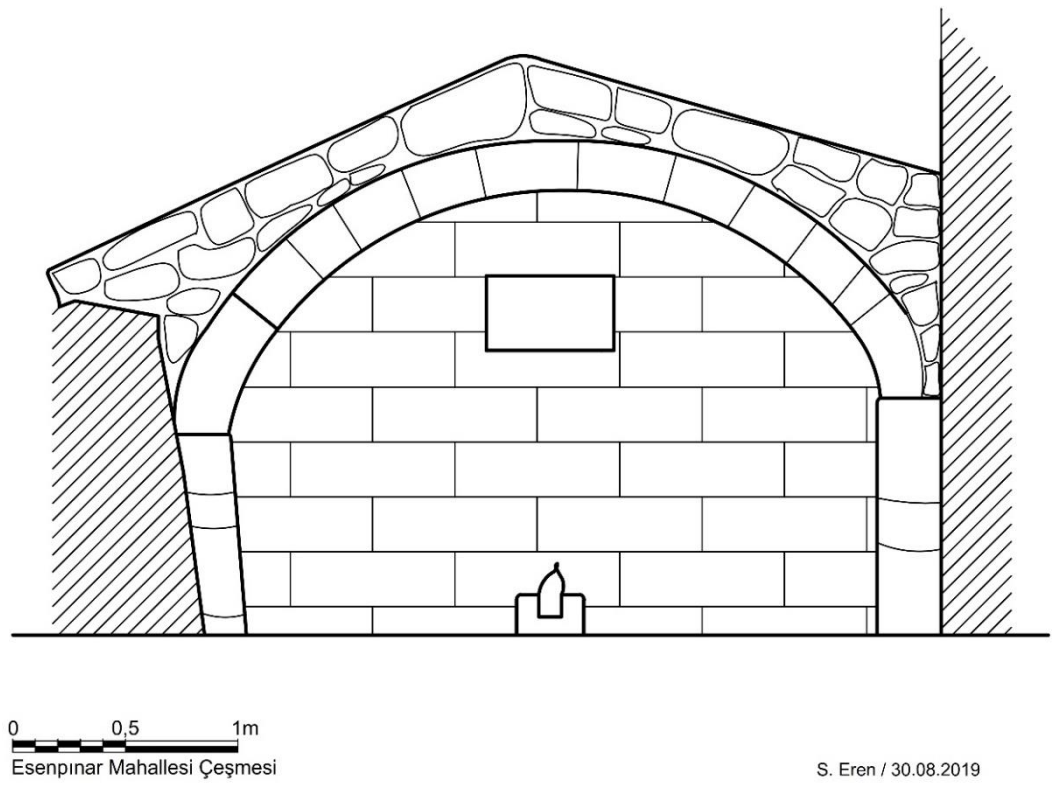
Çizim 18. Anonim Türbe Kesiti (M. Tunçel'den 1980)

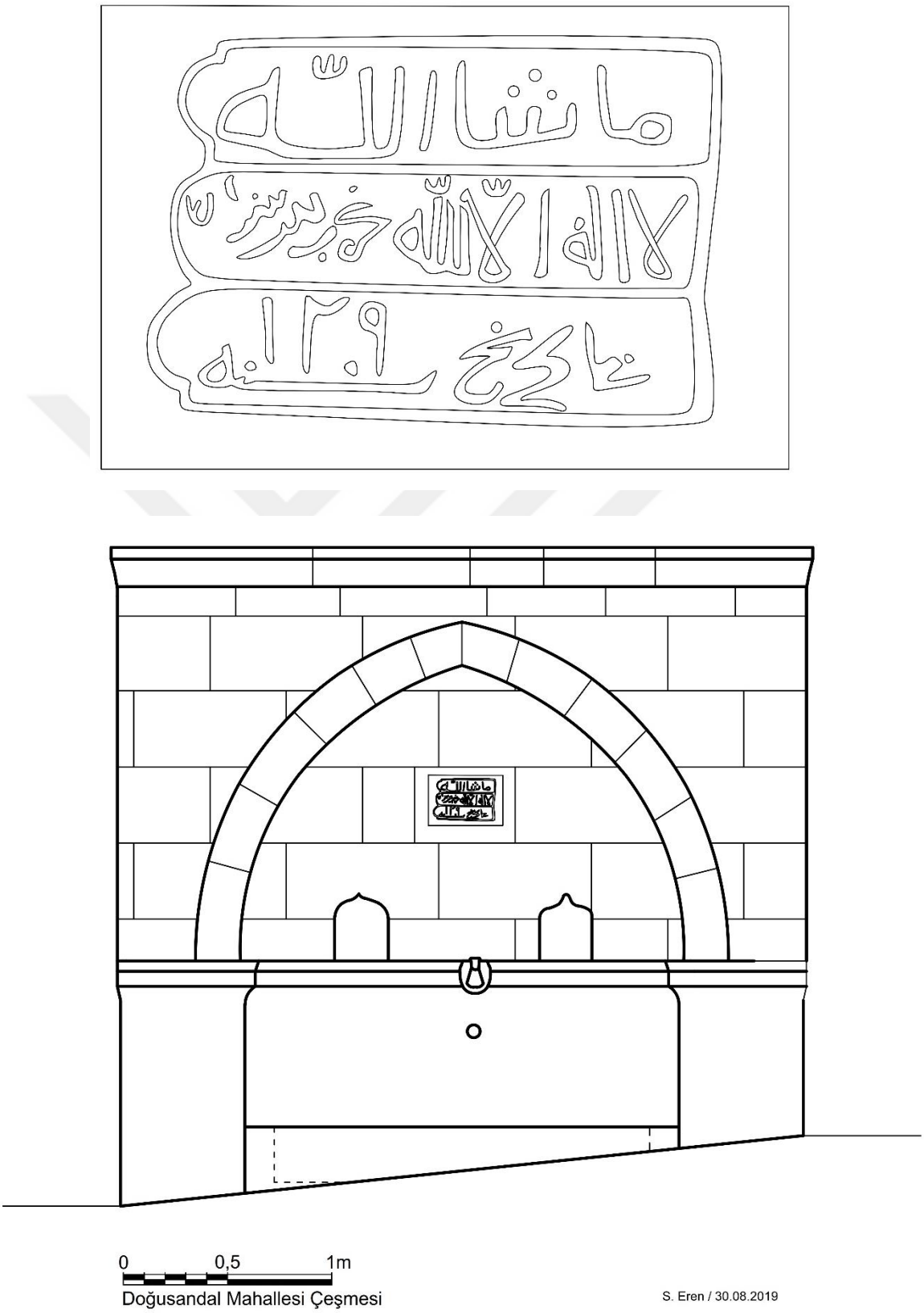
Çizim 19. Dağlı Çeşmesi Cephe Görünüşü (S. Eren)

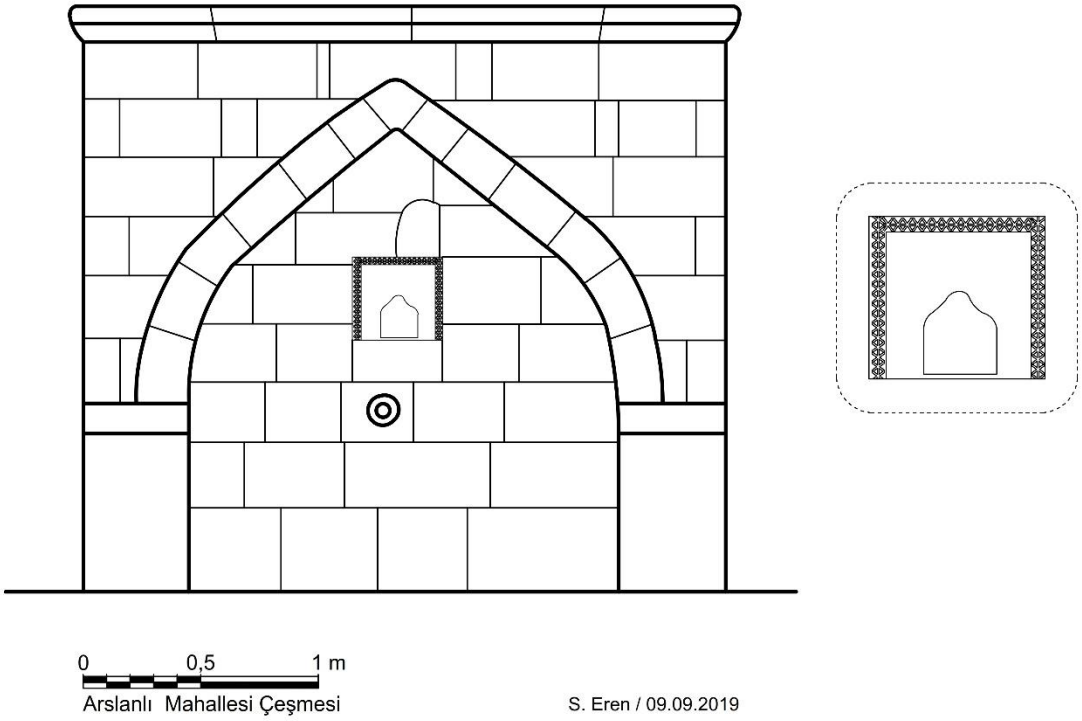
Çizim 20. Esenpınar Köyü İncirli Çeşmesi Cephe Görünüşü (S. Eren)

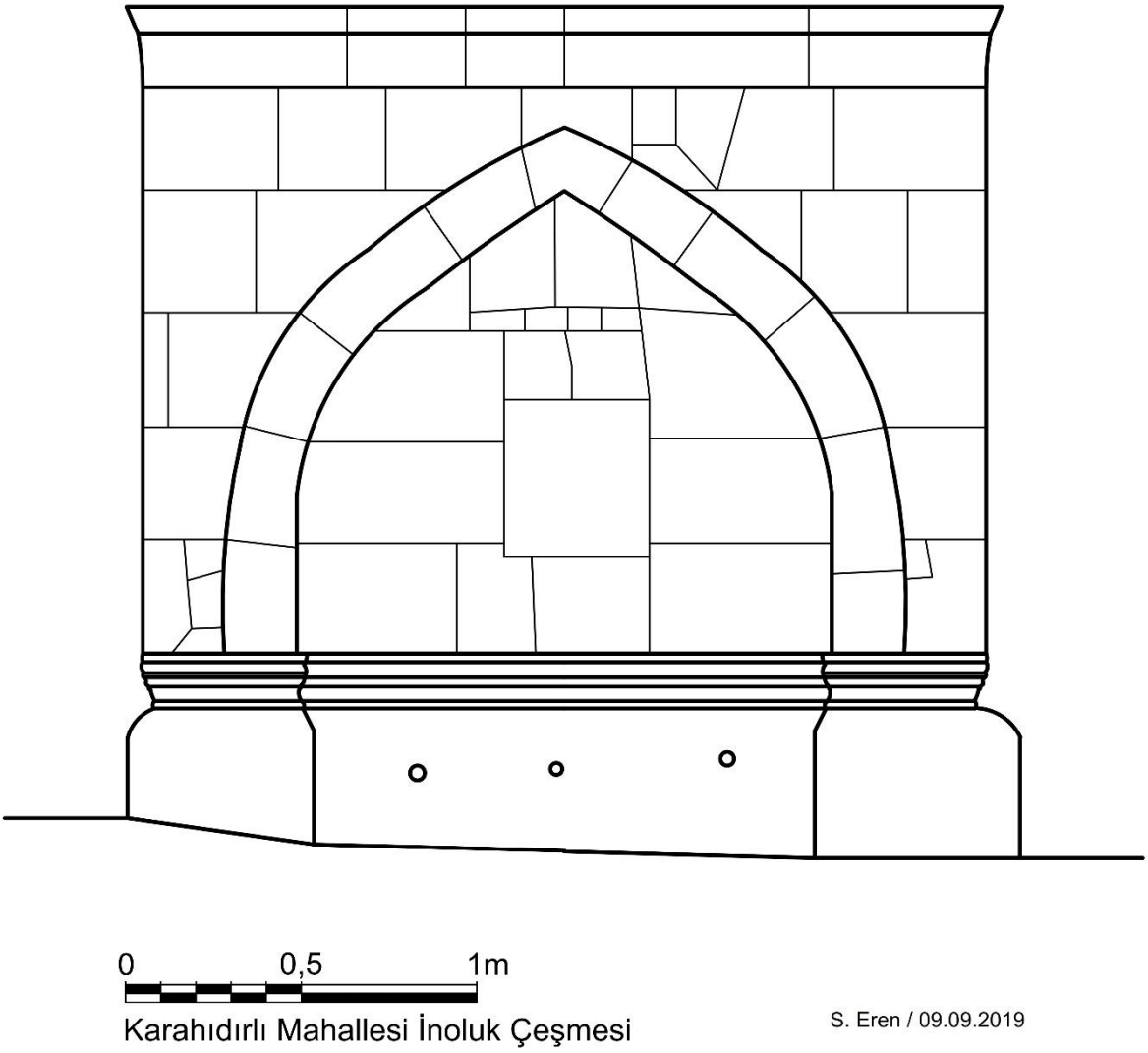
Çizim 21. Esenpınar Köyü Cami Çeşmesi Cephe Görünüşü (S. Eren)

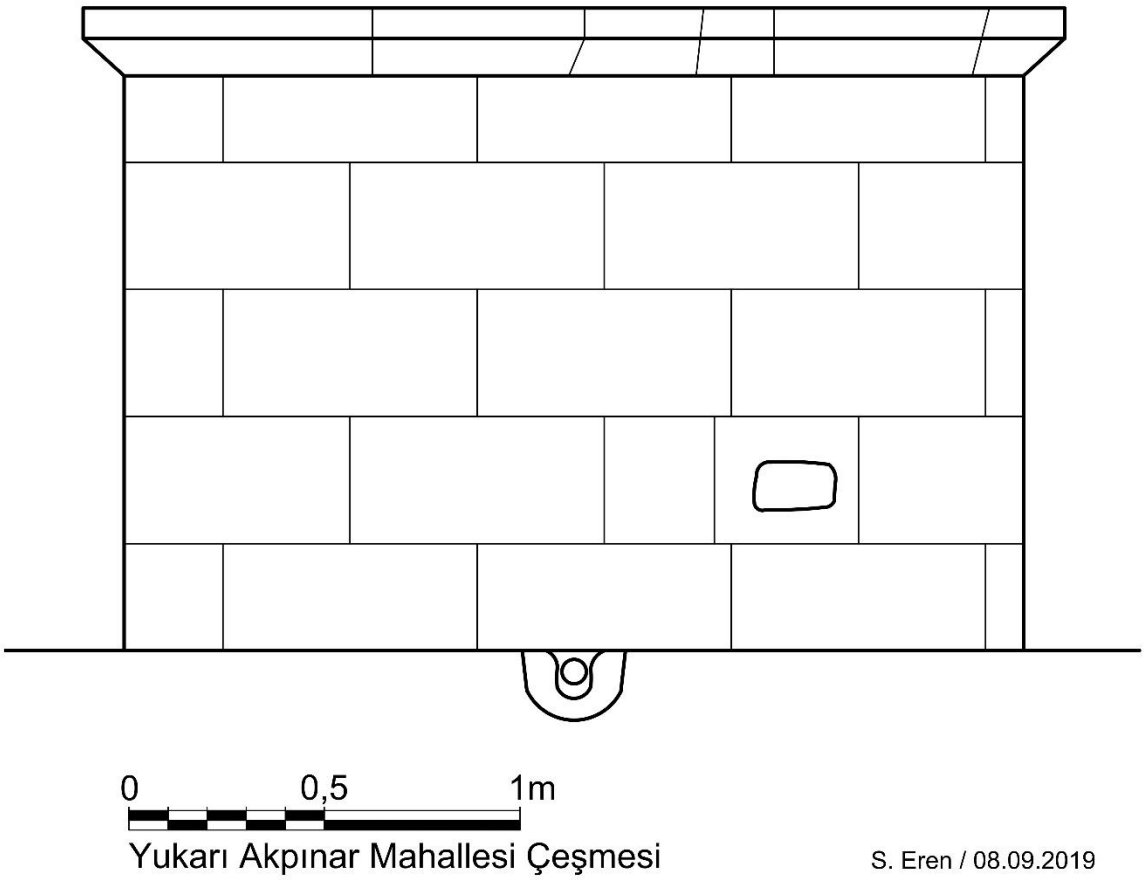
Çizim 22. Doğusandan Köyü Çeşmesi Kitabe ve Cephe görünüşü (S. Eren)

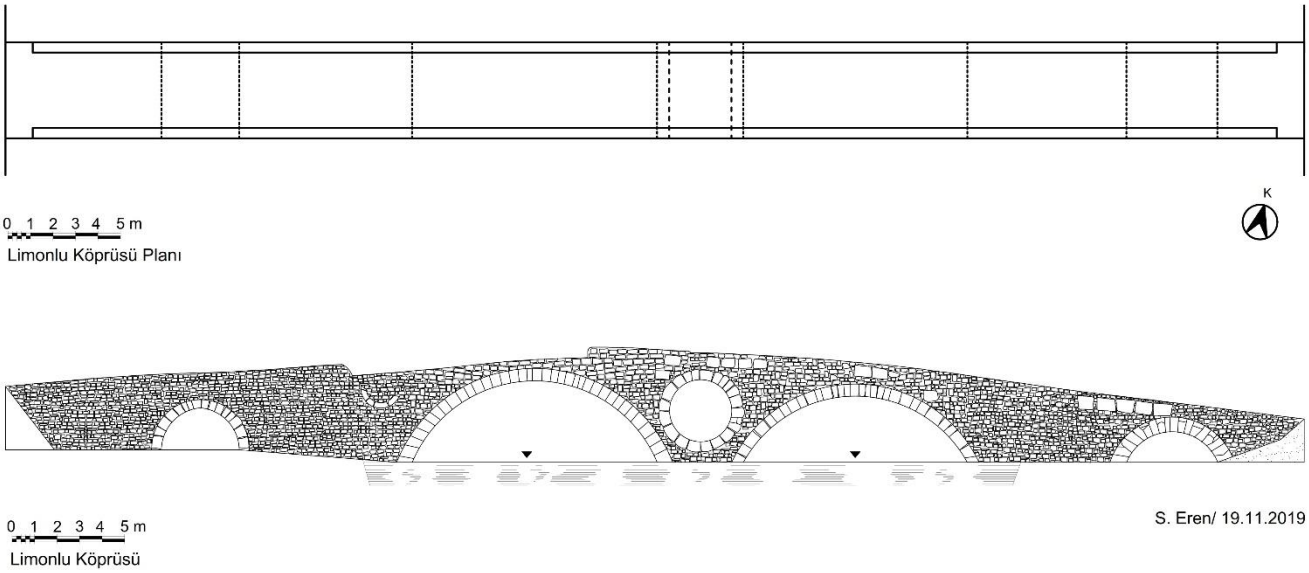
Çizim 23. Arslanlı Köyü Çeşmesi Cephe Ve Niş Detay Görünüşü (S. Eren)

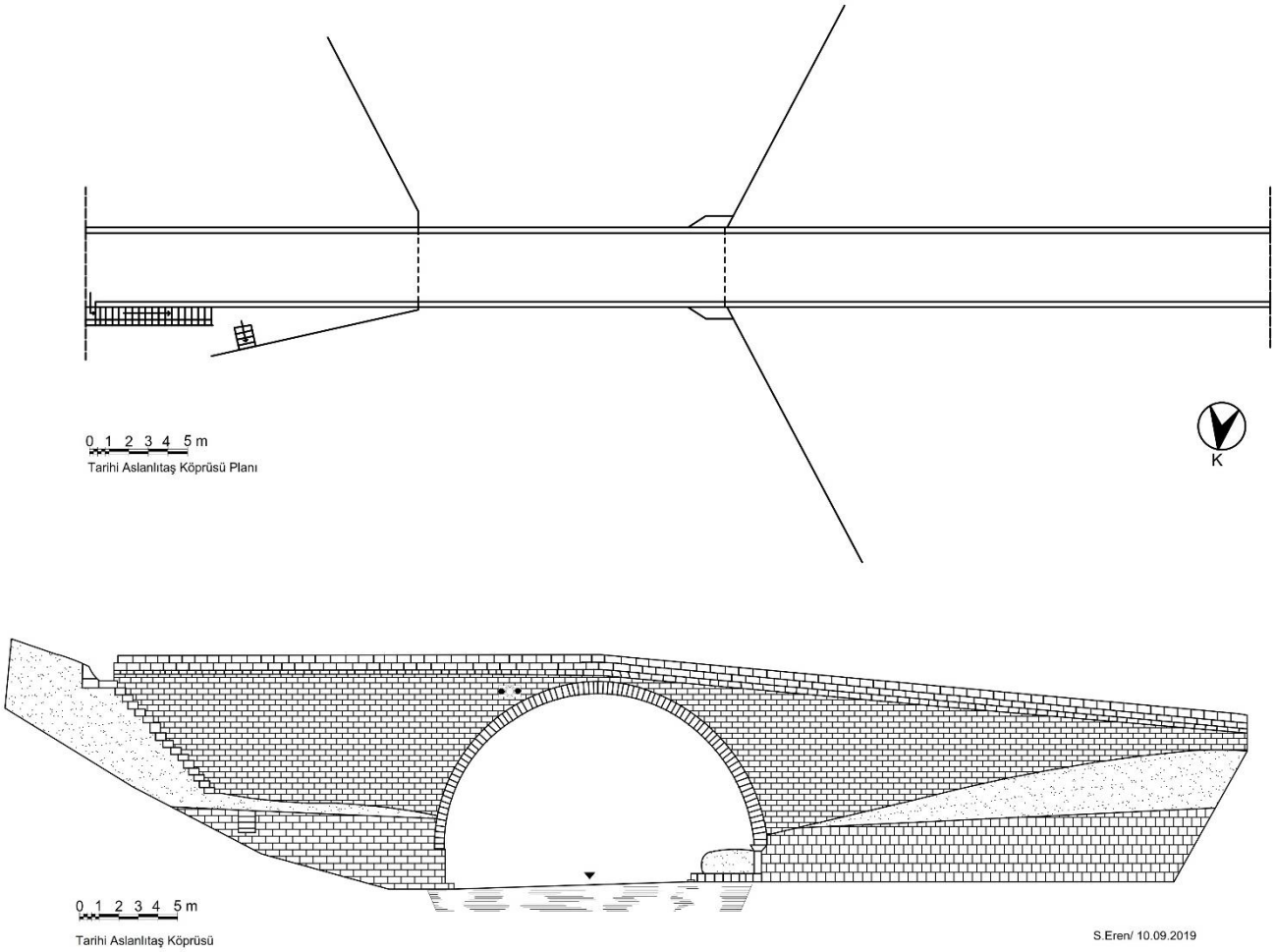
Çizim 24. Karahıdırlı Köyü Çeşmesi Cephe Görünüşü (S. Eren)

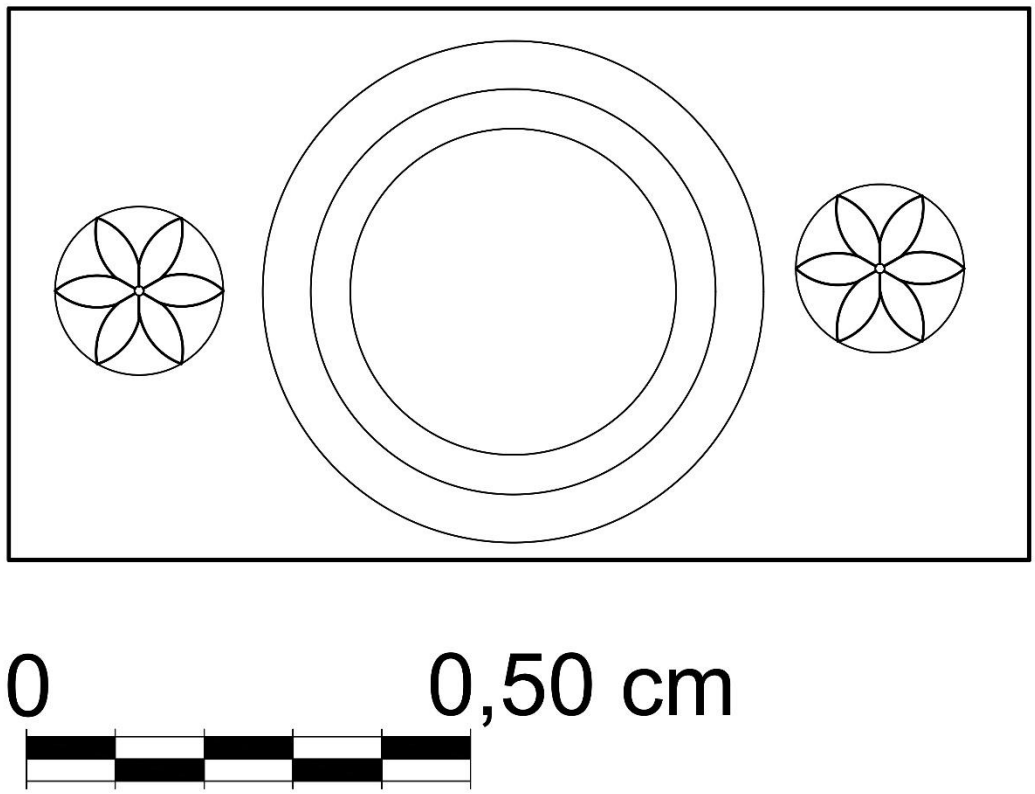
Çizim 25. Yukarı Akpınar Köyü Çeşmesi Cephe Görünüşü (S. Eren)

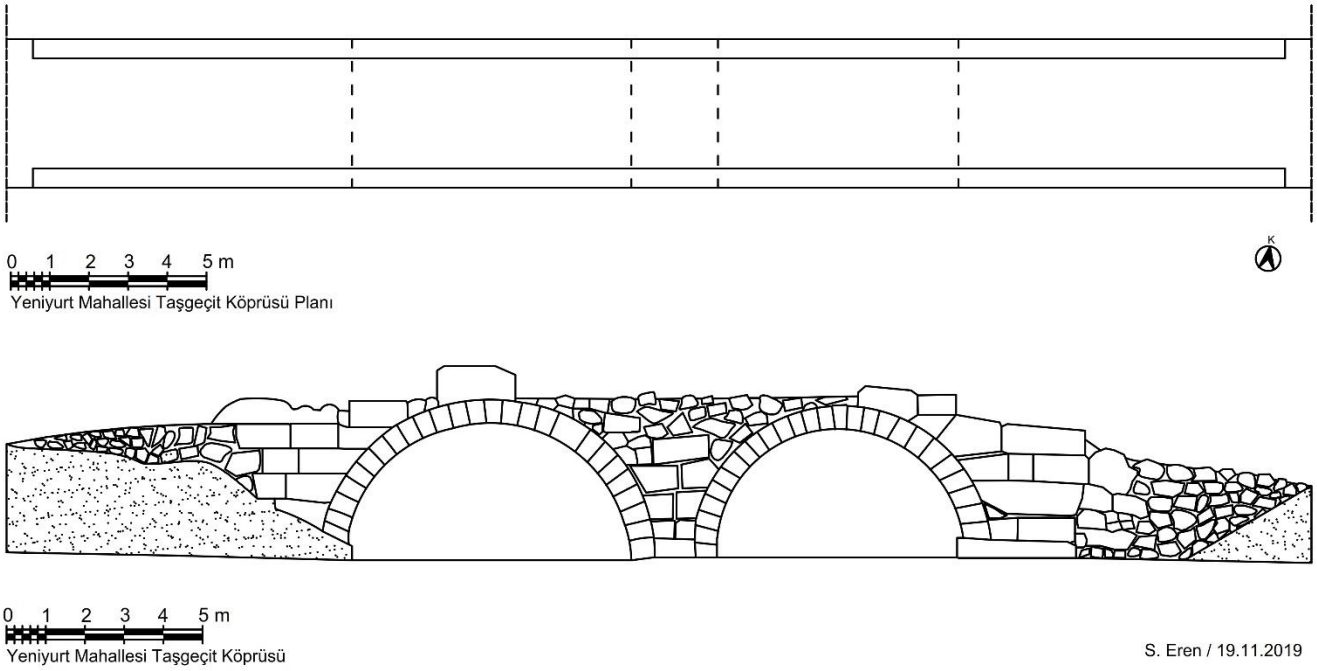
Çizim 26. Limonlu Köprüsü Planı ve Mansap Cephesi Görünüşü (S. Eren)

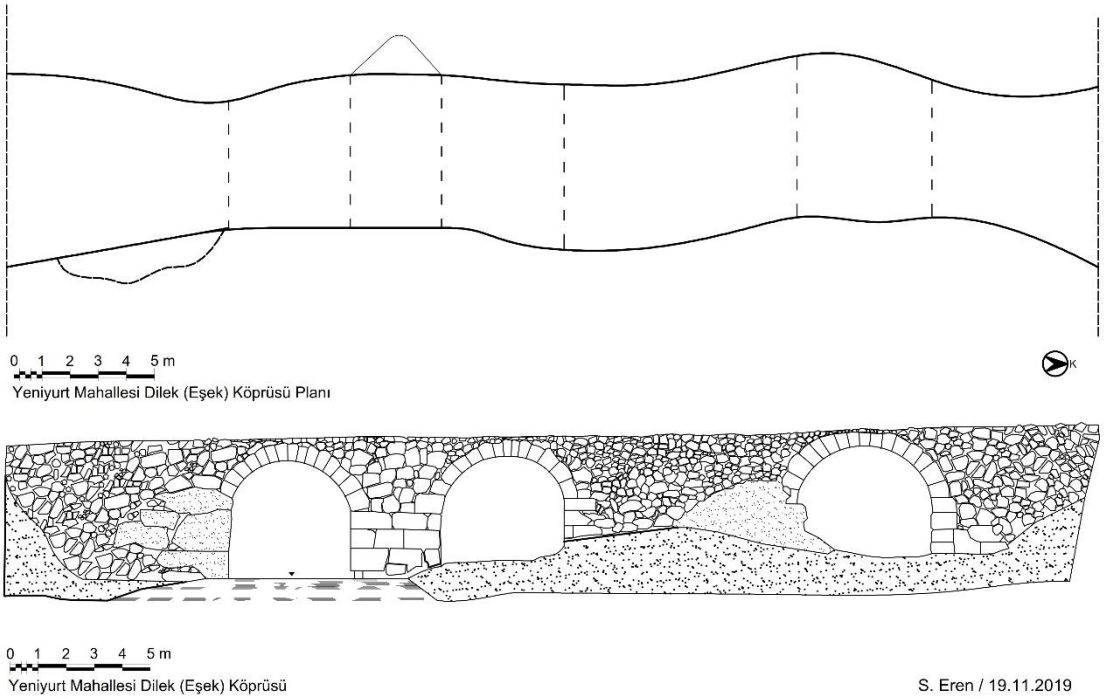
Çizim 27. Aslanlıtaş Köprüsü Planı ve Memba Cephesi Görünüşü (S. Eren)

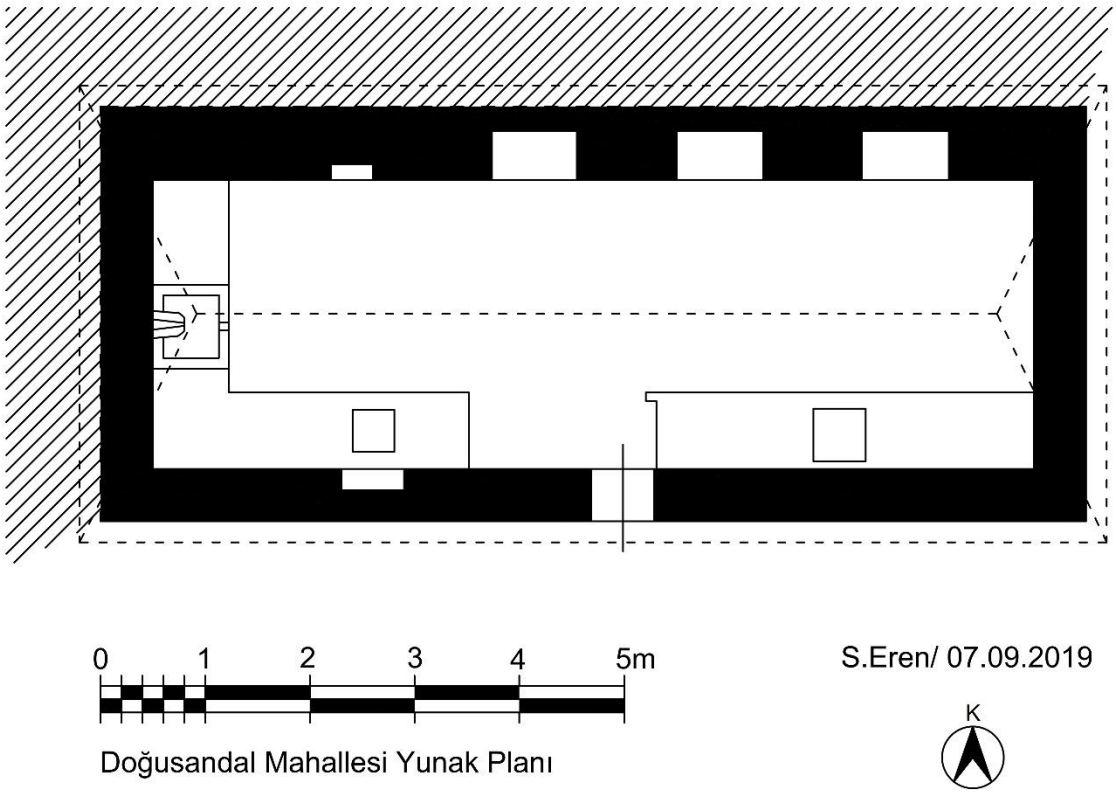
Çizim 28. Aslanlıtaş Köprüsü Süsleme Detay Görünüşü (S. Eren)

Çizim 29. Yeniyurt Köyü Taşgeçit Köprüsü Planı ve Mansap Cephesi Görünüşü (S. Eren)

Çizim 30. Yeniyurt Köyü Dilek (Eşşek) Köprüsü Planı ve Mansap Cephe Görünüşü (S. Eren)

Çizim 31. Doğusandal Köyü Çamaşırhanesi Planı (S. Eren)

EK 2. FOTOĞRAFLAR

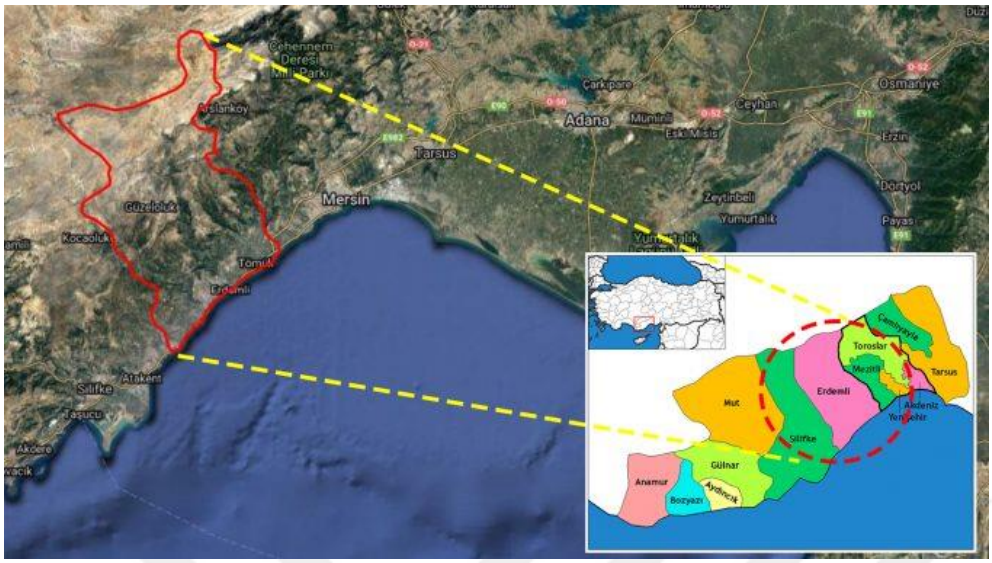
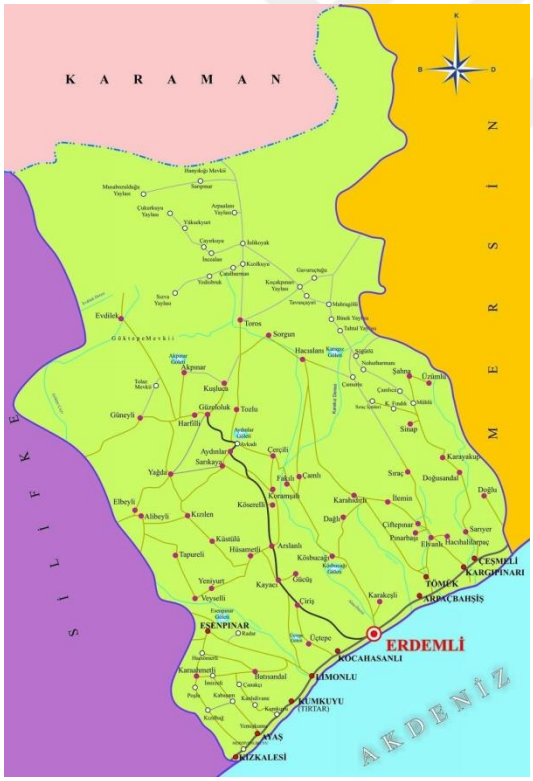
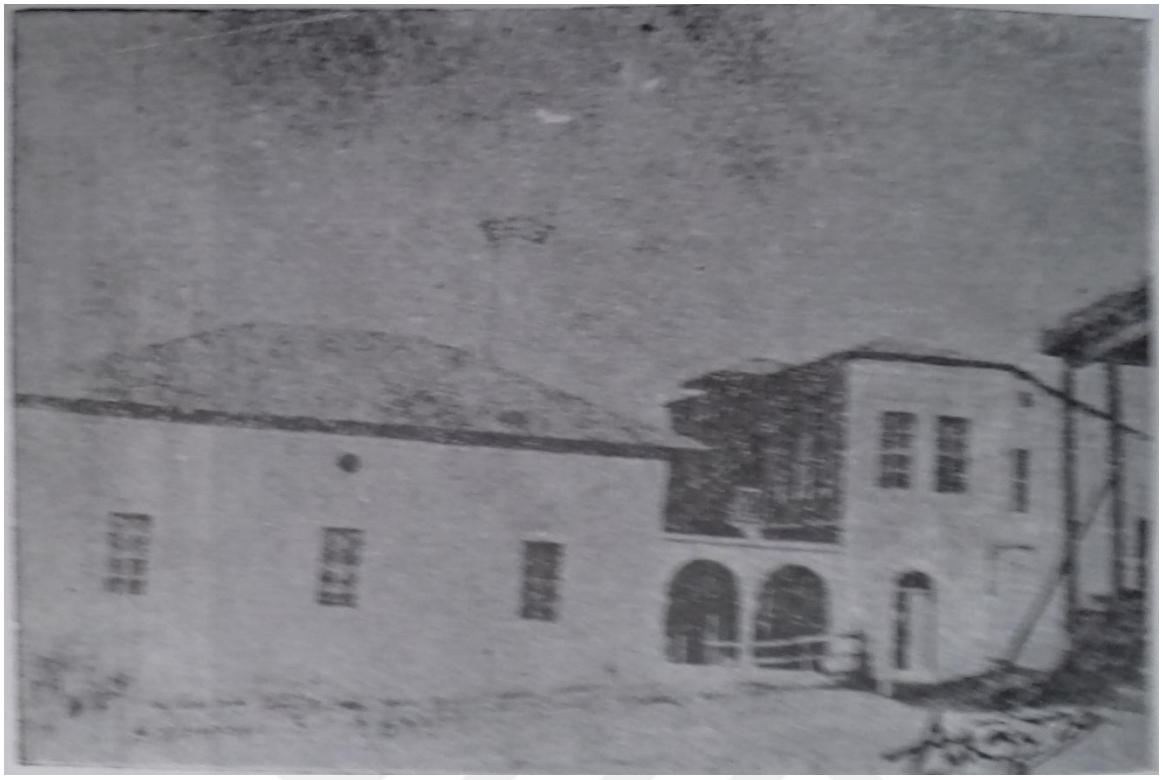

Foto 1. Erdemli İlçesi'nin Ülke ve Akdeniz Bölgesindeki Yeri (https://gezilecekyerlertr.com/erdemli)

Fotoğraf: 2. Erdemli İlçesi'nin İdari Sınırları (http://www.erdemli.gov.tr) Erişim Tarihi: (02.07.2020)

Fotoğraf:3. Güzeloluk Köyü Külliyesi Doğu Cepheden Genel Görünüşü (A. R. Yalman (Yılgın) (1928)

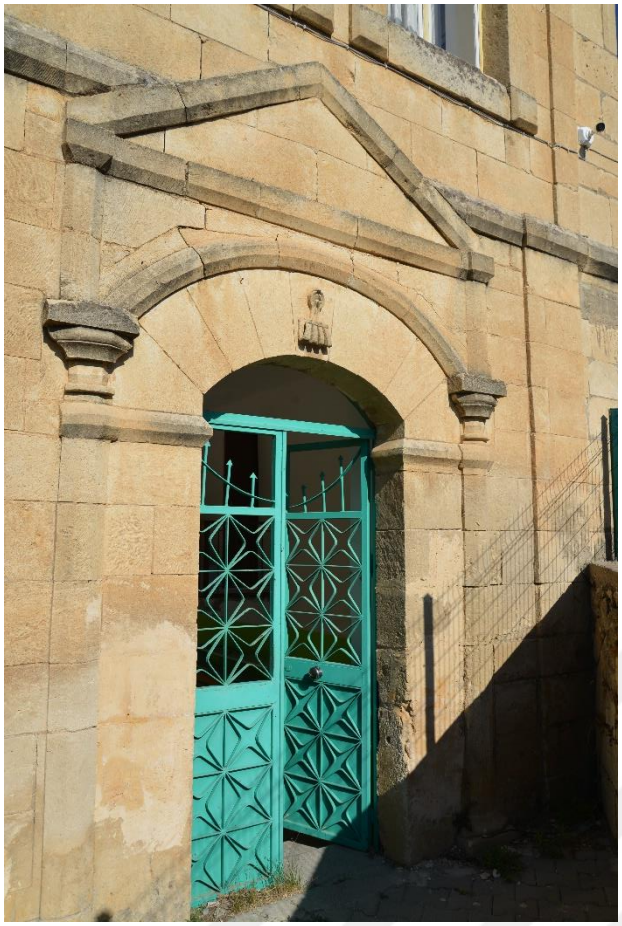
Fotoğraf: 4. Güzeloluk Köyü Külliyesi Doğu Cephe Genel Görünüşü

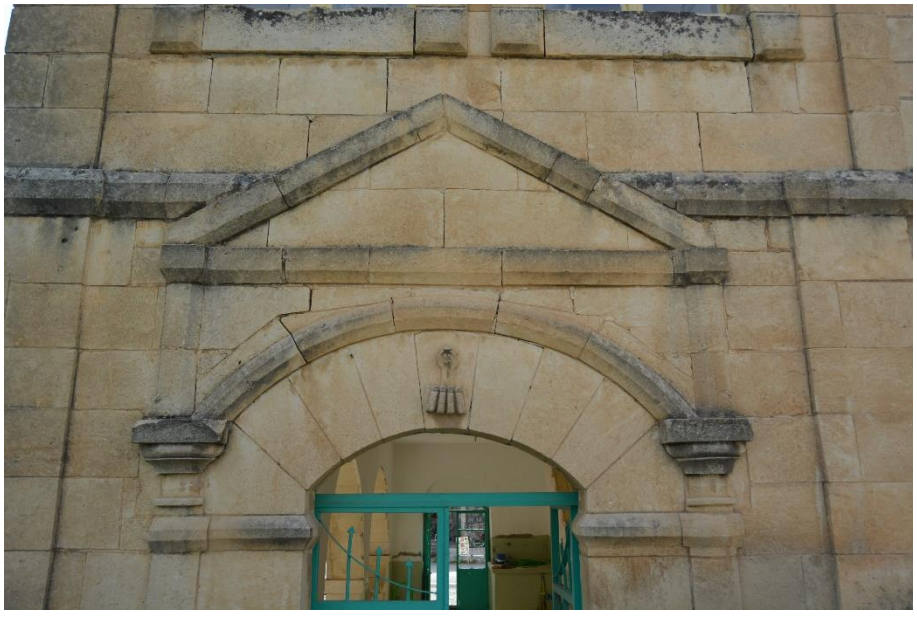
Fotoğraf: 5. Güzeloluk Köyü Külliyesinin Batı Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 6. Güzeloluk Köyü Külliyesinin Kuzey Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 7. Güzeloluk Köyü Külliyesi Avlusuna Giriş Sağlayan Doğu Kapısı Görünüşü

Fotoğraf: 8. Güzeloluk Köyü Külliyesi Avlu Doğu Giriş Kapısından Detay

Fotoğraf: 9. Güzeloluk Köyü Külliyesi Avlu doğu Giriş Kapısında Bulunan El Motifi Süslemesi Detay

Fotoğraf: 10. Güzeloluk Köyü Külliyesi Avlusuna Giriş Sağlayan Batı Kapısı

Fotoğraf: 11.Güzeloluk Köyü Külliyesi Avlu Batı Giriş Kapısından Detay

Fotoğraf: 12. Güzeloluk Köyü Külliyesi Avlu Batı Giriş Kapısı Bitkisel Süsleme Detayı

Fotoğraf: **13.** Güzeloluk Köyü Külliyesi Cami ve Mektebi Birbirine Bağlayan Avlu Doğu Kemeri

Fotoğraf: 14. Güzeloluk Köyü Külliye Cami ve Mektebi Birbirine Bağlayan Avlu Batı Kemeri

Fotoğraf:15. Güzeloluk Köyü Külliyesi Cami ve Mektebi Birbirine Bağlayan Doğu Kemerin Avludan Görünüşü

Fotoğraf: 16. Güzeloluk Köyü Külliyesi Cami ve Mektebi Birbirine Bağlayan Kemerlerin Oturduğu Gömbe Ayak ve Sütundan Detay

Fotoğraf: 17. Güzeloluk Köyü Külliyesi Cami ve Mektebi Birbirine Bağlayan Kemerlerin Oturduğu Çokgen Sutün Detayı

Fotoğraf: 18. Güzeloluk Köyü Külliye Cami ve Mektebi Birbirine Bağlayan Kemerlerin Oturduğu Sütunun Başlığındaki Bitkisel Süsleme Detay

Fotoğraf: 19. Güzeloluk Cami Güneydoğu Cepheden Genel Görünüş

Fotoğraf:20. Güzeloluk Köyü Cami Doğu Cepheden Genel Görünüş

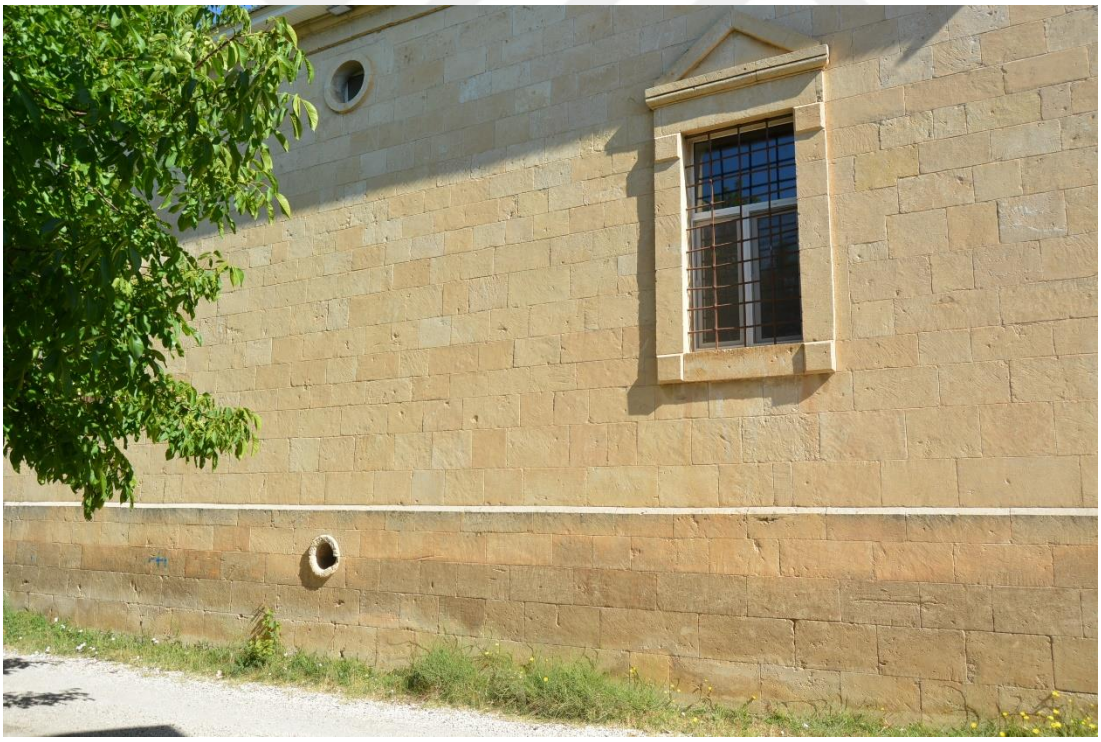
Fotoğraf:21. Güzeloluk Köyü Cami Güney Cepheden Genel Görünüş

Fotoğraf:22. Güzeloluk Cami Batı Cepheden Genel Görünüş

Fotoğraf:23. Güzeloluk Cami Kuzey Cephe ve Avlu Görünüşü

Fotoğraf:24. Güzeloluk Köyü Cami Su Basman Katı Detayı

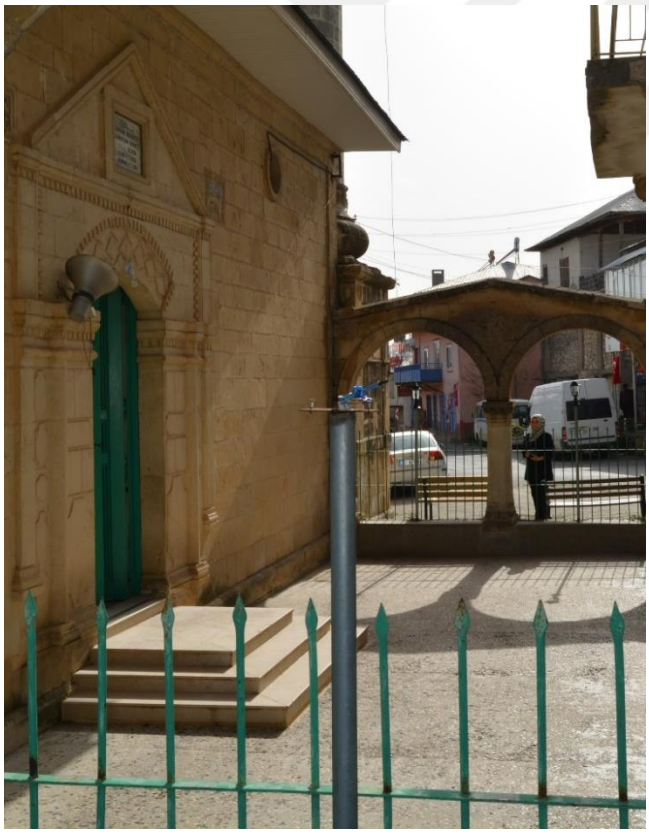
Fotoğraf: 25. Güzeloluk Köyü Cami Pencereleri

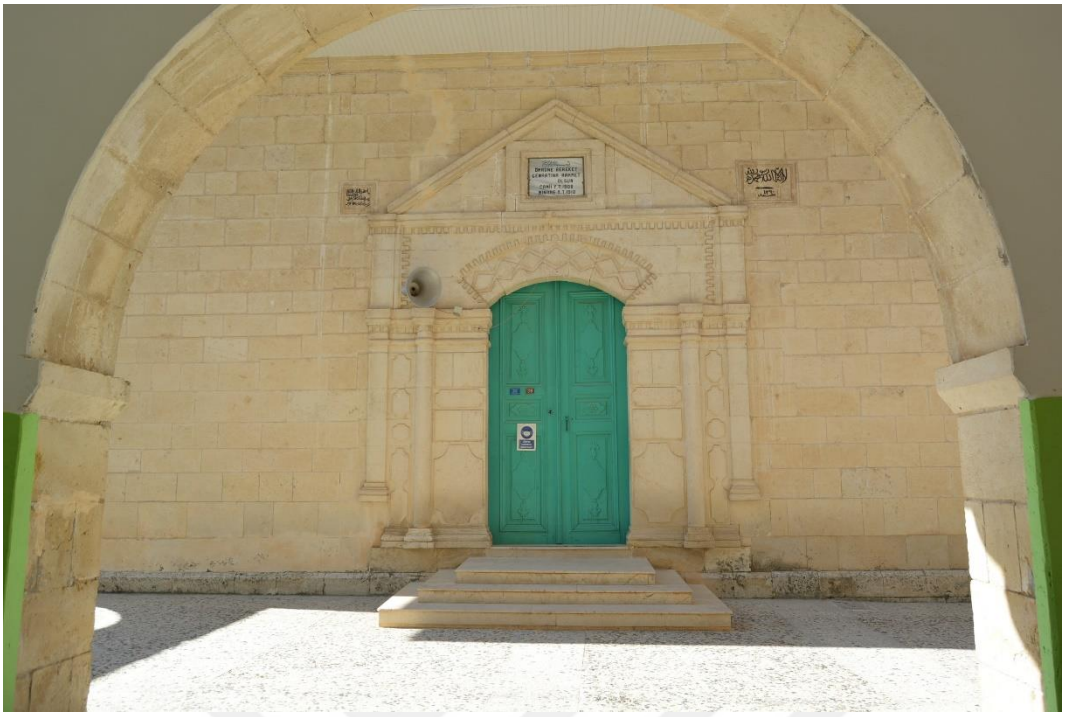
Fotoğraf: 26. Güzeloluk Köyü Cami Pencere Detayı

Fotoğraf:27. Güzeloluk Köyü Cami Su Basman Katı Havalandırma Deliği Detayı

Fotoğraf: 28. Güzeloluk Köyü Cami Kuzey Cephe Genel Görünüş

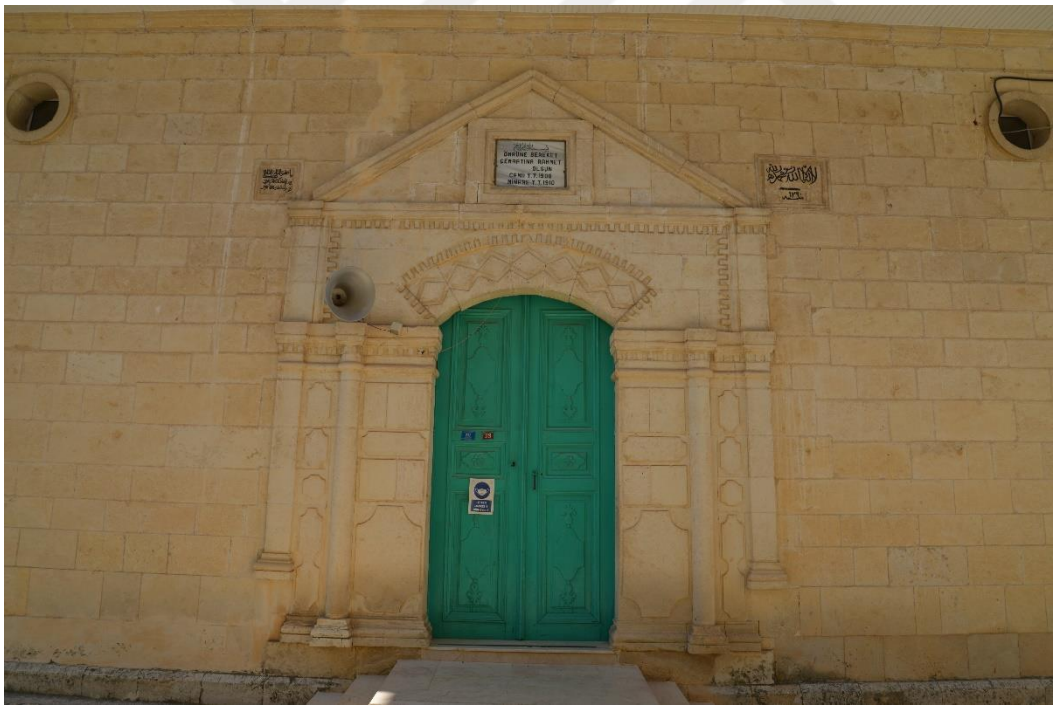
Fotoğraf: 29. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısı Genel Görünüşü

Fotoğraf: 30. Güzeloluk Köyü Cami kuzey Cephe Genel Görünüşü

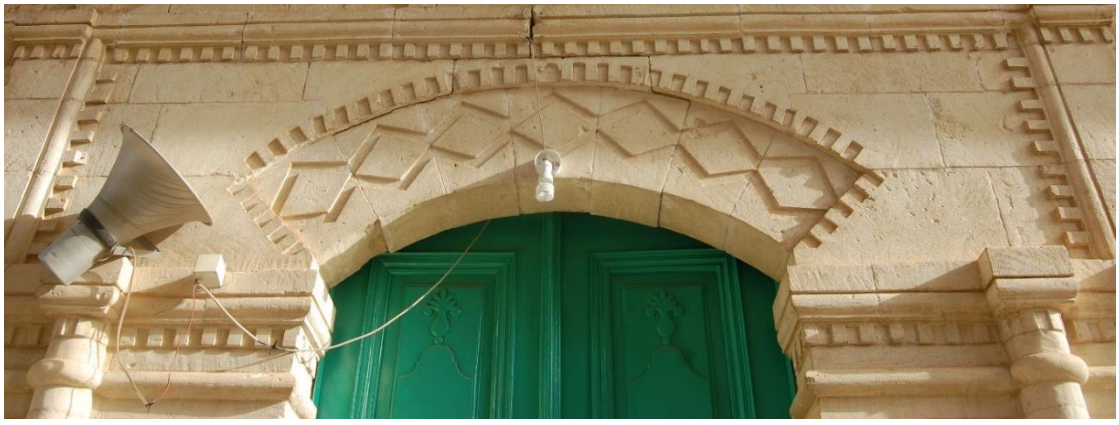
Fotoğraf: 31. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısı ve Kitabe Detayı

Fotoğraf: 32. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısı Detayı

Fotoğraf: 33. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısı Sutünce Detayı

Fotoğraf: 34. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısı Kemer Detayı

Fotoğraf: 35. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısı Üçgen Alınlığından Detay

Fotoğraf: 36. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısı Üçgen Alınlığında Bulunan Mermer Kitabe

Fotoğraf: 37. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısının Batı Köşesinde Bulunan Kitabe Detayı

Fotoğraf: 38. Güzeloluk Köyü Cami Giriş Kapısının Doğu Köşesinde Bulunan Kitabe Detay

Fotoğraf: 39. Güzeloluk Köyü Cami Kuzey Cephenin Doğusunda Usta isminin Geçtiği Düşünülen Kitabe Detayı

Fotoğraf: 40. Güzeloluk Köyü Caminin Kubbe Görünüşü (İ. Doğan Arşivi)

Fotoğraf: 41. Güzeloluk Köyü Caminin Minaresinden Genel Görünüş

Fotoğraf: 42. Güzeloluk Köyü Caminin Minaresi Şerefesinden Detay

Fotoğraf: 43. Güzeloluk Köyü Caminin Minare Kaidesinden Genel Görünüş (İ. Doğan Arşivi 1950)

Fotoğraf: 44. Güzeloluk Köyü Caminin Minare Kaidesi Batı Cephesinden Genel Görünüş

Fotoğraf: 45. Güzeloluk Köyü Caminin Minare Kaidesi Batı Cephesindeki süslemelerden Detay

Fotoğraf: 46. Güzeloluk Köyü Camisi kaidenin Kuzey Cephesi Detay

Fotoğraf: 47. Güzeloluk Köyü Caminin Minare Kaidesinin Kuzey Cephe Süsleme Datayı

Fotoğraf: 48. Güzeloluk Köyü Caminin Harim Giriş Kapı Kanatlarından Görünüş

Fotoğraf: 49. Güzeloluk Köyü Cami Harimin Genel Görünüşü

Fotoğraf: 50.Güzeloluk Köyü Caminin Harim Ahşap Tavan ve Kubbe Görünüşü

Fotoğraf: 51. Güzeloluk Köyü Caminin Harim Kubbe Detayı

Fotoğraf: 52. Güzeloluk Caminin Harim Görünüşü ve Pencere Detayı

Fotoğraf: 53. Güzeloluk Köyü Caminin Mihrap ve Minberinden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 54. Güzeloluk Köyü Caminin Mahfil Genel Görünüşü

Fotoğraf: 55. Güzeloluk Köyü Caminin Mihrap Genel Görünüşü

Fotoğraf: 56. Güzeloluk Köyü Caminin Mihrab Nişi Görünüşü

Fotoğraf: 57. Güzeloluk Köyü Caminin Mihrabın Kavsara Süsleme Detayı

Fotoğraf: 58. Güzeloluk Köyü Caminin Mihrabında Ali İmran Süresi Detayı

Fotoğraf: 59. Güzeloluk Köyü Cami Mihrap Üst Alınlık ve Yıldız Detayı

Fotoğraf: 60. Güzeloluk Köyü Caminin Mihrabı Bordürlerinden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 61. Güzeloluk Köyü Caminin Mihrab Bordür Süsleme Datayı

Fotoğraf: 62. Güzeloluk Köyü Caminin Mihrabı Üst Kısım Detayı

Fotoğraf: 63. Güzeloluk Köyü Caminin Minber Genel Görünüşü

Fotoğraf: 64.Güzeloluk Köyü Caminin Minber Görünüşü

Fotoğraf: 65. Güzeloluk Köyü Caminin Minberin Yandan Görünüşü

Fotoğraf: 66. Güzeloluk Köyü Caminin Mimberin Köşk Kısmından Görünüş

Fotoğraf: 67. Güzeloluk Köyü Caminin Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf: 68. Güzeloluk Köyü Mektebinin Havadan Genel Görünüşü

Fotoğraf: 69 Güzeloluk Köyü Mektebin Doğu Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 70. Güzeloluk Köyü Mektebin Kuzey Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 71. Güzeloluk Köyü Mektebin Batı Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 72. Güzeloluk Köyü Mektebin Güney Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 73. Güzeloluk Köyü Mektebin Güney Cephe Alt Kat Genel Görünüşü

Fotoğraf: 74. Güzeloluk Köyü Mektebin Sofa Kmerinden Görünüş

Fotoğraf: 75. Güzeloluk Köyü Mektebin Sofa ve Balkonundan Detay

Fotoğraf: 76. Güzeloluk Köyü Mektebi Pencere Detayı

Fotoğraf: 77. Güzeloluk Köyü Mektebin Doğu Odasından Genel Görünüş

Fotoğraf: 78. Güzeloluk Köyü Çeşmesi Genel Görünüş (İ. Doğan Arşivi)

Fotoğraf: 79. Güzeloluk Köyü Çeşmesi Cepheden Genel Görünüş

Fotoğraf: 80. Güzeloluk Köyü Çeşmesi Niş Kısmından Detay

Fotoğraf:81. Güzeloluk Köyü Çeşmesi Dilimli Kemerli Taslık Nişinden Detay

Fotoğraf: 82. Güzeloluk Köyü Çeşmesi Kare Taslık Nişinden Detay

Fotoğraf: 83. Anonim (Kızılören) Cami Genel Görünüşü

Fotoğraf: 84. Anonim (Kızılören) Cami Kuzeydoğu Köşeden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 85. Aanonim (Kızılören) Cami Kuzeydoğuda Bulunan Sarnıçtan Detay

Fotoğraf: 86. Aanonim (Kızılören) Cami Güneybatı Köşesi Köşe ve Beden Duvar Örgüsü Detay

Fotoğraf: 87. Aanonim (Kızılören) Cami Batı Cephe Genel Görünüş

Fotoğraf: 88. Aanonim (Kızılören) Cami Doğu Cephe Genel Görünüş

Fotoğraf: 89. Aanonim (Kızılören) Cami Doğu Cephede Bulunan Pencereden Detay

Fotoğraf: 90. Anonim (Kızılören) Cami Güney Cephe Genel Görünüş

Fotoğraf: 91. Anonim (Kızılören) Cami Güney Cephedeki Batı Pencere Detayı

Fotoğraf: 92 Anonim (Kızılören) Cami Güney Cephedeki Doğu Pencere Detay

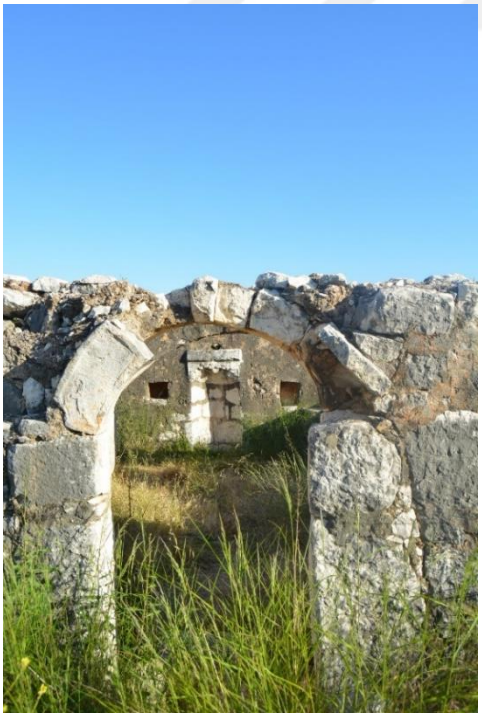
Fotoğraf: 93. Anonim (Kızılören) Cami Son Cemaat Bölümü Genel Görünüşü

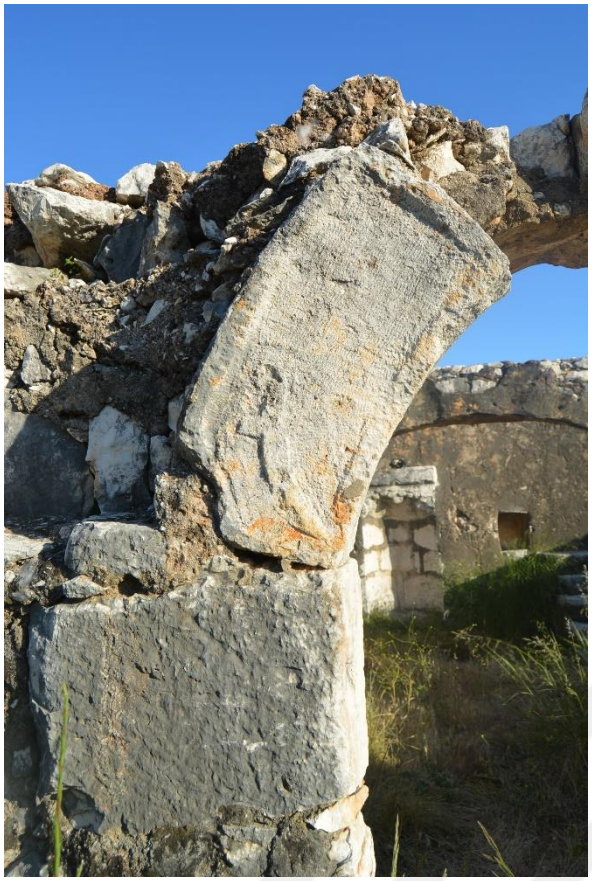
Fotoğraf: 94. Anonim (Kızılören) Cami Son Cemaat Bölümü Ayak ve Kemerler Görünüşü

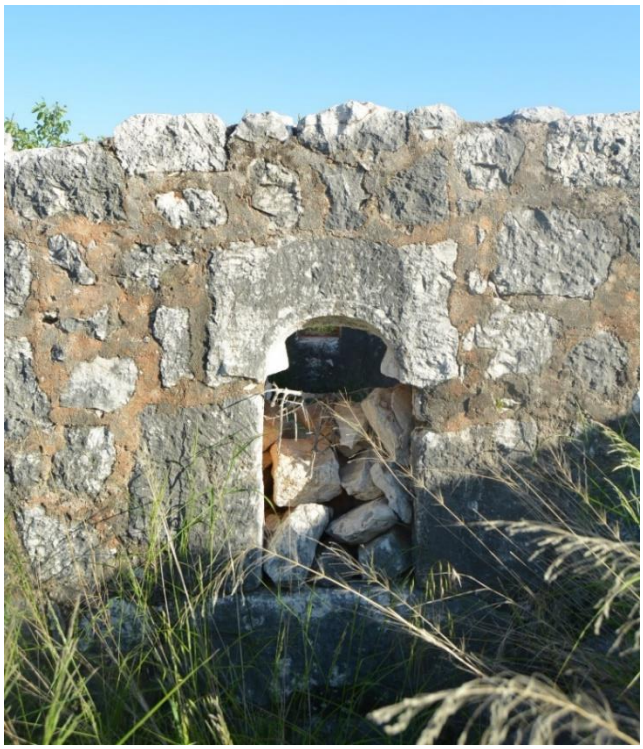
Fotoğraf: 95. Anonim (Kızılören) Cami Son Cemaat Bölümü İç Kısmı Genel Görünüş

Fotoğraf: 96. Anonim (Kızılören) Cami Giriş Kapısı Genel Görünüş

Fotoğraf: 97. Anonim (Kızılören) Cami Giriş Kapısı Hançer Motifi Detay

Fotoğraf: 98. Anonim (Kızılören) Cami Son Cemaat Bölümünde Yer Alan Pencere Detayı

Fotoğraf: 99. Anonim (Kızılören) Cami Harim Bölümünden Genel Görünüş

Fotoğraf: 100. Anonim (Kızılören) Cami Harim Bölümünden Genel Görünüş

Fotoğraf: 101. Anonim (Kızılören) Cami Harim Kemer ve Ayaklardan Genel Görünüş

Fotoğraf: 102 Anonim (Kızılören) Cami Harim Kemerlerini Taşıyan Doğu Kare Ayaktan Detay

Fotoğraf: 103 Anonim (Kızılören) Cami Harim Kemerlerini Taşıyan Doğu Kare Ayaktan Zikzak Süslemeden Detayı

Fotoğraf: 104 Anonim (Kızılören) Cami Harim Kemerlerini Taşıyan Batı Sütun Taşıyıcı Detay

Fotoğraf: 105. Anonim (Kızılören) Cami Kıble Duvarı Genel Görünüş

Fotoğraf: 106. Anonim (Kızılören) Cami Mihrap Genel Görünüş

Fotoğraf: 107. Anonim (Kızılören) Cami Mihrap Tepeliğinden Ayrıntı

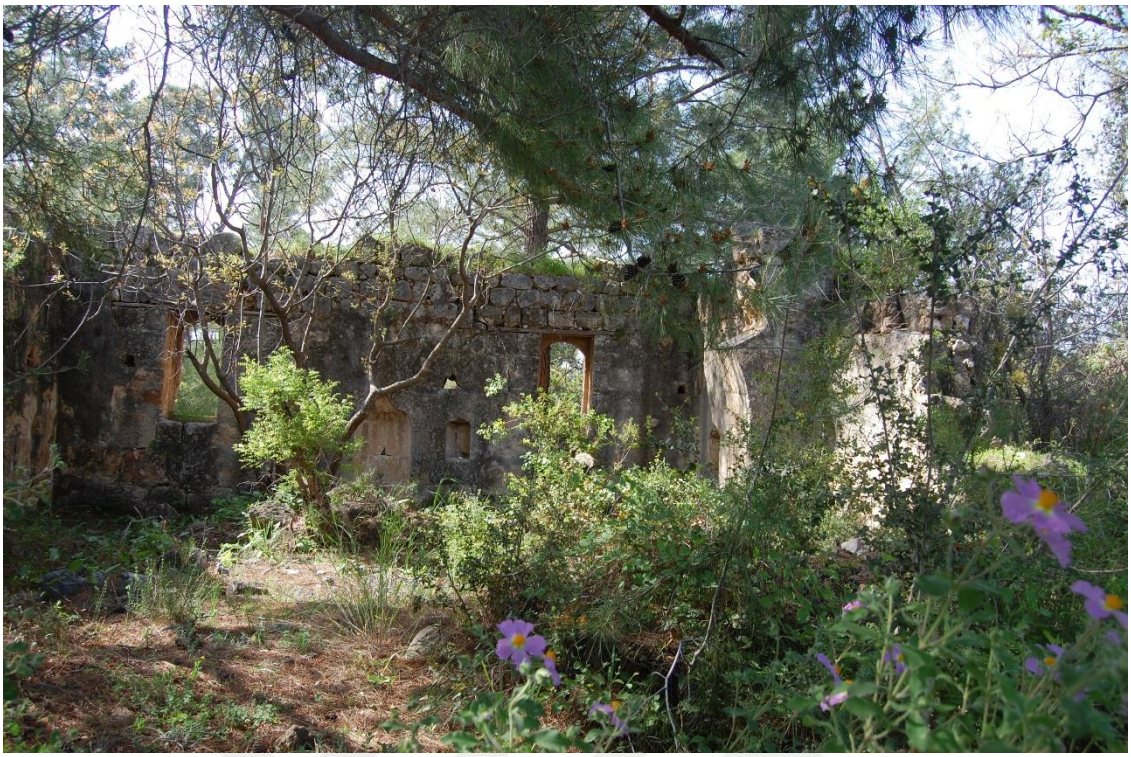
Fotoğraf: 108. Anonim (Kızılören) Cami Minber Genel Genel Görünüşü

Fotoğraf: 109. Şeykem Cami Genel Görünüş

Fotoğraf: 110. Şeykem Cami Güneybatı Köşesinden Genel Görünüş

Fotoğraf: 111. Şeykem Cami Kuzey Cepheden Genel Görünüş

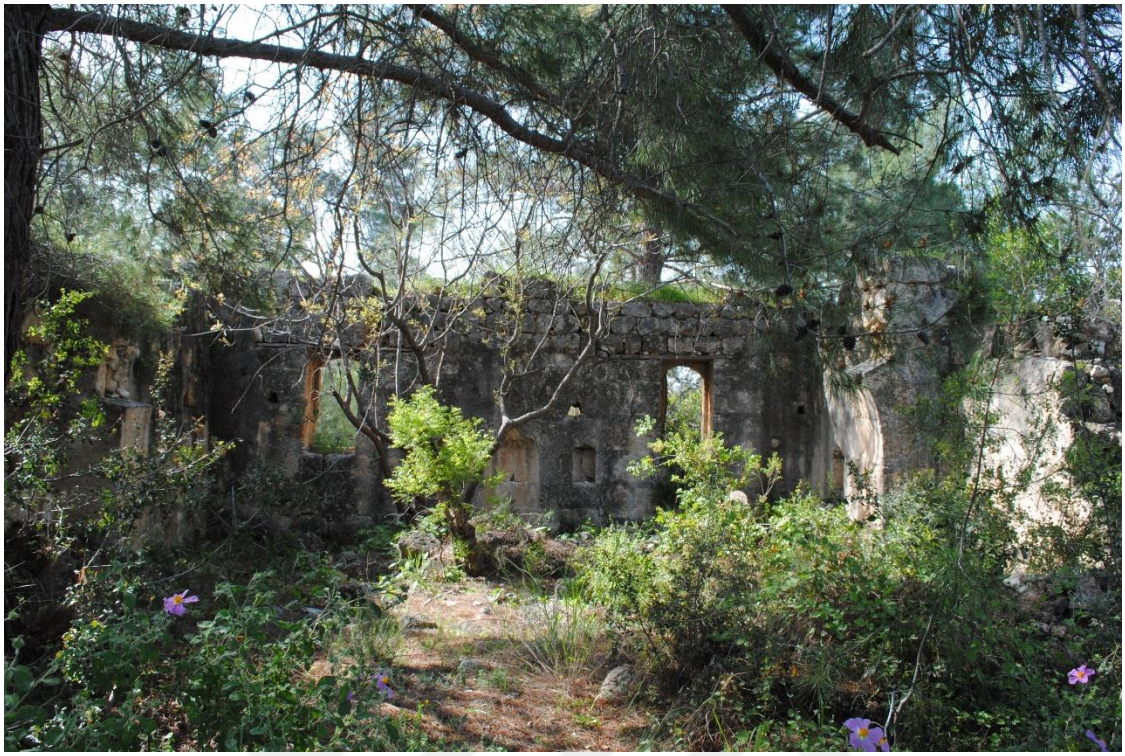
Fotoğraf:112. Şeykem Cami Güney Cepheden Genel Görünüş

Fotoğraf: 113. Şeykem Cami Pencere Detay

Fotoğraf: 114. Şeykem Cami Pencere Ahşap Hatıllardan Detay

Fotoğraf: 115. Şeykem Cami Harim Bölümünden Genel Görünüş

Fotoğraf: 116. Şeykem Cami Harim Kemer Ayağından Detay

Fotoğraf: 117. Şeykem Cami Harim Duvar Ayak Detay

Fotoğraf: 118. Şeykem Cami Harim Batı Cephesi Nişler ve Ayak Detay

Fotoğraf: 119. Şeykem Cami Harim Doğu Cephesi Niş ve Ayak Detay

Fotoğraf: 120. Şeykem Cami Kıble Duvarı Ortasıda Yer Alan Mihrap ve Nişlerden Genel görünüş

Fotoğraf: 121. Şeykem Cami Mihrab Kavsara Kısmında Yer Alan Mukarnas Detayı

Fotoğraf: 122. Şeykem Cami Mihrab Kavsaara Üstünde Yer Alan Gülbezek Detayı

Fotoğraf: 123. Şeykem Cami Mihrab Köşesinde Yer Alan Mühr-ü Süleyman motifi detayı

Fotoğraf: 124. Eski Harfilli Köyü Caminin Kuzeybatı Cepheden Genel Görünüş

Fotoğraf: 125. Eski Harfilli Köyü Caminin Güneydoğu Köşeden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 126. Eski Harfilli Köyü Caminin Avlusundan Genel Görünüşü

Fotoğraf: 127. Eski Harfilli Köyü Caminin Avlusuna İnen Merdivenden Detay

Fotoğraf: 128. Eski Harfilli Köyü Caminin Harime Giriş Kapısından Görünüş

Fotoğraf: 129 Eski Harfilli Köyü Caminin Harim Genel Görünüş

Fotoğraf: 130. Eski Harfilli Köyü Caminin Sahnını Ayıran Kamer Ayaklarından Genel Görünüş

Fotoğraf: 131. Eski Harfilli Köyü Caminin Kıble Duvarından Genel Görünüşü

Fotoğraf: 132. Eski Harfilli Köyü Caminin Mihrab Detayı

Fotoğraf: 133. Eski Köyü Harfilli Cami Pencereden Detay

Fotoğraf: 134. Esenpınar Köyü Cami Resterasyon Öncesi Genel Görünüşü (2009) (VGM'den)

Fotoğraf: 135. Esenpınar Köyü Cami Resterasyon Sonrası Genel Görünüşü

Fotoğraf: 136. Esenpınar Köyü Cami Resterasyon Öncesi Batı Cephe Görünüşü (2009)(VGM'den)

Fotoğraf: 137. Esenpınar Köyü Cami Resterasyon Sonrası Batı Cephe Görünüşü

Fotoğraf: 138. Esenpınar Köyü Cami Pencere Detayı

Fotoğraf: 139. Esenpınar Köyü Cami Kuzey Cephe Eski Görünüşü (2009)(VGM'den)

Fotoğraf: 140. Esenpınar Köyü Cami Kuzey Cephe Yeni Görünüşü

Fotoğraf:141. Esenpınar Köyü Cami Hazirenin Resterayon Öncesi İç Kısımda Görünüşü(2009)(VGM'den)

Fotoğraf: 142. Esenpınar Köyü Cami Hazirenin Restorasyon Sonrası Kuzey Cephe Ve Hazireden Görünüş

Fotoğraf: 143. Esenpınar Köyü Cami Haziresinden Genel Görünüş

Fotoğraf: 144. Esenpınar Köyü Cami Haziresinden Genel Görünüş

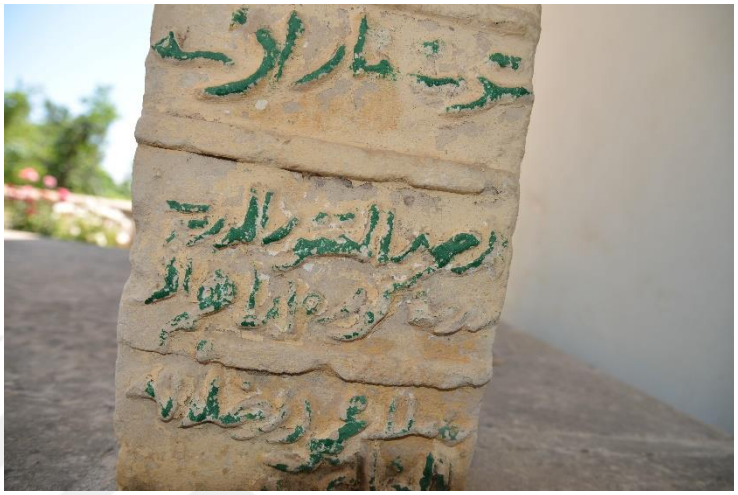

Fotoğraf: 145. Esenpınar Köyü Cami Hazire Şahidelerinden Detay

Fotoğraf: 146. Esenpınar Cami Hazire Şahide Kitabe Detayı

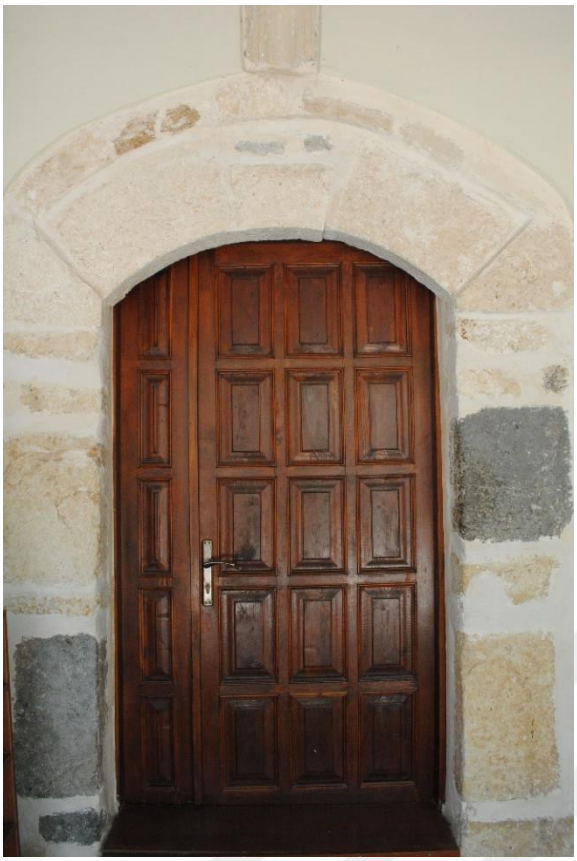

Fotoğraf: 147. Esenpınar Köyü Cami Şahide Üst Kısm ve Alt Kısım Detayı

Fotoğraf:148. Esenpınar Köyü Cami Hazirenin Resterayon Öncesi Harim Kapısından Görünüş (2009) (VGM'den)

Fotoğraf: 149. Esenpınar Köyü Cami Hazirenin Resterayon Sonrası Harim Giriş Kapısından Görünüş

Fotoğraf: 150. Esenpınar Köyü Cami Kapı Üstünde Yer Alan Kitap ve Süslemeden Genel Görünüş

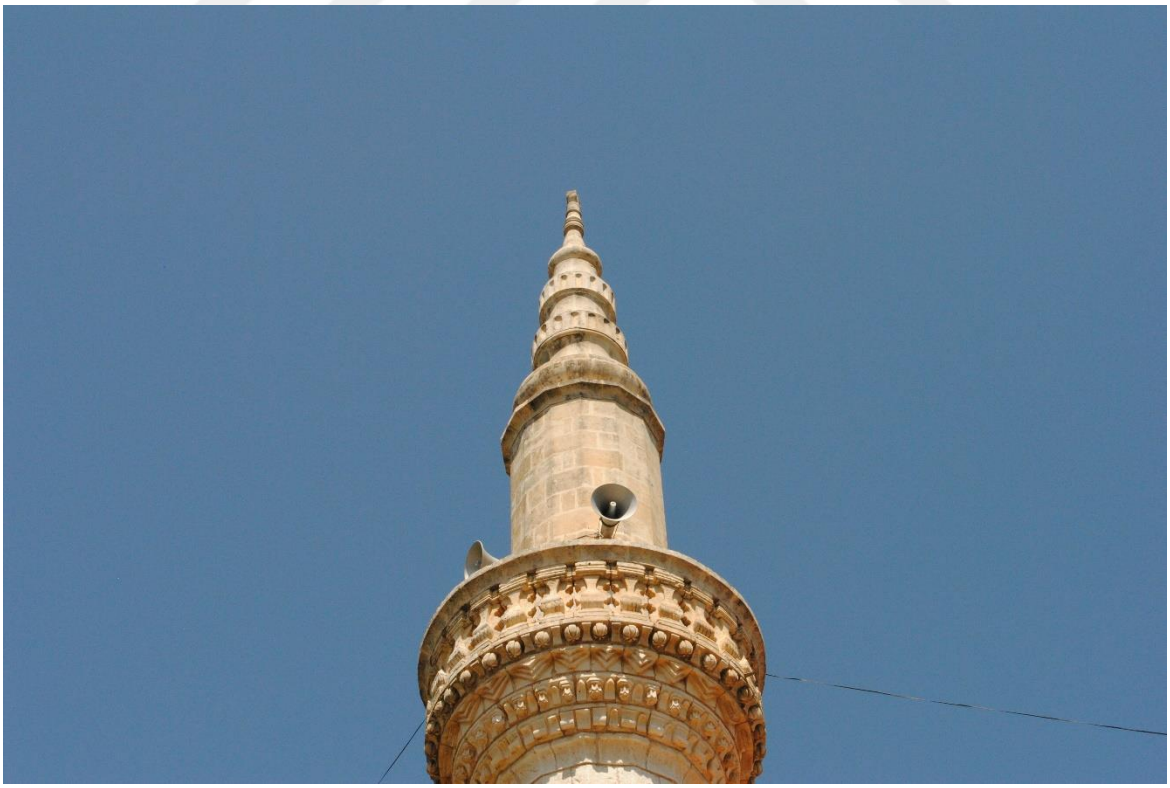
Fotoğraf: 151. Esenpınar Köyü Cami Kapı Üstünde Yer Alan Kitap ve Süslemeden Detay

Fotoğraf: 152 Esenpınar Köyü Cami Minaresinden Genel Görünüş

Fotoğraf: 153. Esenpınar Köyü Cami Minaresinden Genel Görünüş

Fotoğraf: 154. Esenpınar Köyü Cami Minare Şerefesinden Detay

Fotoğraf: 155. Esenpınar Köyü Cami Resterayon Öncesi Harimden Görünüş (2009)(VGM'den)

Fotoğraf: 156. Esenpınar Köyü Cami Resterayon Sonrası Harimden Görünüş

Fotoğraf: 157. Esenpınar Köyü Cami Harim Genel Görünüş

Fotoğraf: 158. Esenpınar Köyü Cami Harim Genel Görünüşü

Fotoğraf: 159. Esenpınar Köyü Cami Kıble Duvarından Genel Görünüş

Fotoğraf: 160. Esenpınar Köyü Cami Resterayon Öncesi Mihrap Görünüşü (2009)(VGM'den)

Fotoğraf: 161. Esenpınar Köyü Cami Resterayon Sonrası Mihrap Görünüşü

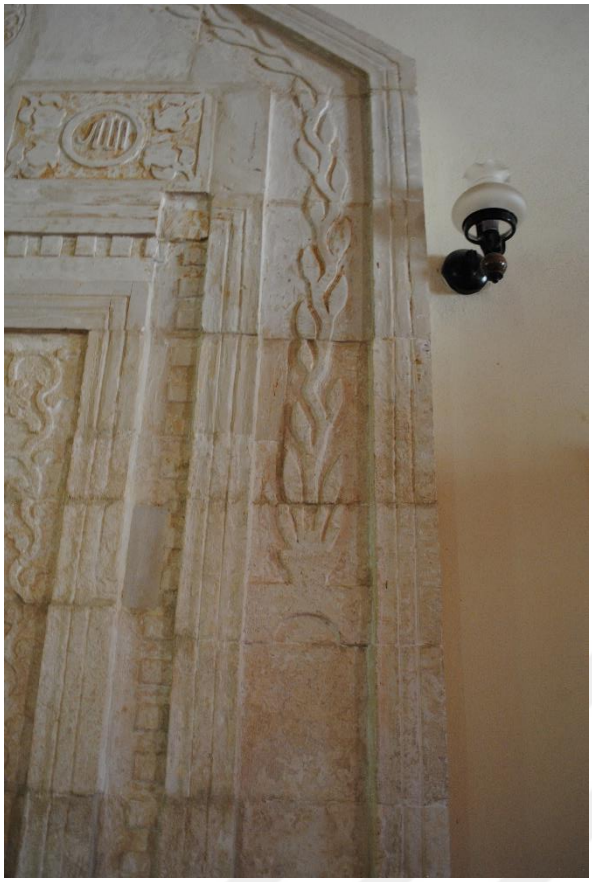
Fotoğraf: 162. Esenpınar Köyü Cami Mihrap Nişi Detay

Fotoğraf: 163. Esenpınar Köyü Cami Mihrap Mumluk Konsolları

Fotoğraf: 164. Esenpınar Köyü Cami Mihrap Kavsara Üstünde Bulunan Yumurta Dizeleri ve Sarmaşıktan Detay

Fotoğraf: 165. Esenpınar Köyü Cami Mihrabın Yan Bordürlerinde Bulunan Vazo İçinden Çıkan Çiçek Motifi Detayı

Fotoğraf: 166. Esenpınar Köyü Cami Mihrab Alınlığından Genel Görünüşü

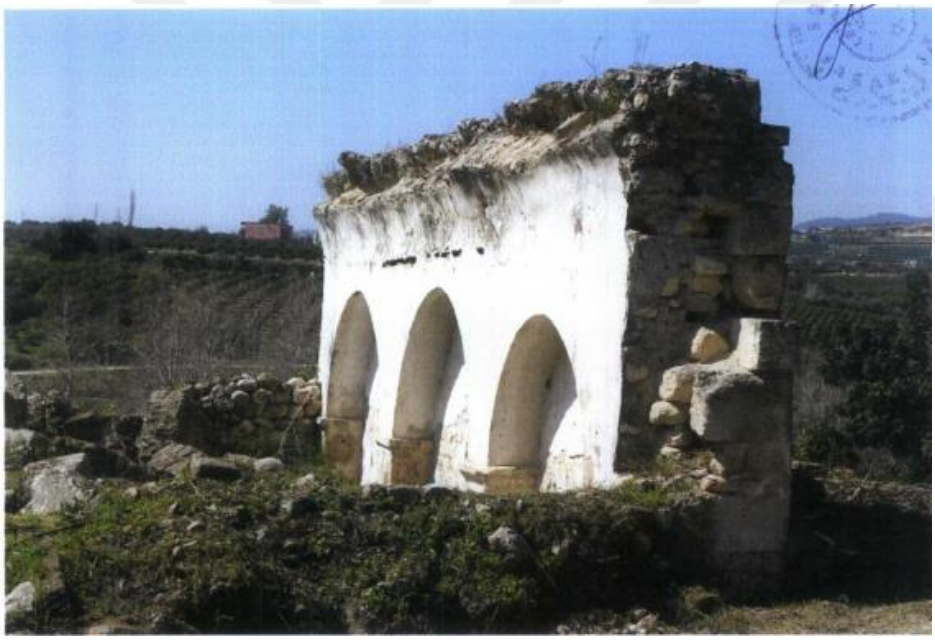
Fotoğraf: 167. Esenpınar Köyü Cami Mihrab Alınlığında Bulunan Ali İmran Süresi Detayı

Fotoğraf: 168. Esenpınar Köyü Cami Mihrab Alınlığında Bulunan Dairesel Süsleme Detayı

Fotoğraf: 169. Arpaçbahşiş Cami Kuzey Cephe Görünüşü (2011) (AKVKBM'den)

Fotoğraf: 170. Arpaçbahşiş Cami Güney Cephe Görünüşü (2011)(AKVKBM)

Fotoğraf: 171. Arpaçbahşiş Cami Kuzey Cephe Görünüşü

Fotoğraf: 172. Arpaçbahşiş Cami Kuzey Cephe Görünüş

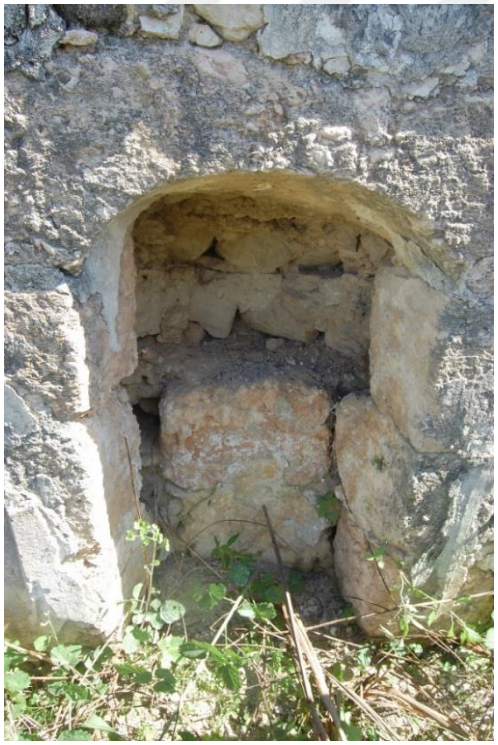
Fotoğraf: 173. Arpaçbahşiş Cami Harim Giriş kapısı Detay

Fotoğraf: 174. Arpaçbahşiş Cami Harim Giriş kapısı Kemer Üst Kısımdan Detay

Fotoğraf: 175. Arpaçbahşiş Cami Harim Giriş kapısı Üstünde Bulunan Devşirme Malzeme Detay

Fotoğraf: 176. Arpaçbahşiş Cami Kuzey Cephede Bulunan Mihrabiye Nişi

Fotoğraf: 177. Arpaçbahşiş Cami Kuzey Cephe Saçak ve Kalem İşi Süsleme Detayı

Fotoğraf: 178. Arpaçbahşiş Cami Harim Kuzey Cephe Gürünüşü

Fotoğraf: 179. Arpaçbahşiş Cami Harim Kuzey Cephe Gürünüşü

Fotoğraf: 180. Arpaçbahşiş Cami Orta Niş İçerisinde Yer Alan Kapı Görünüşü

Fotoğraf: 181. Arpaçbahşiş Cami Harim Duvarı Kalem İşi Süsleme Datayı

Fotoğraf: 182. Akpınar Cami Kuzeydoğu Köşeden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 183 Akpınar Cami Güney Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 184. Akpınar Cami Batı Cepheden Genel Görünüşü

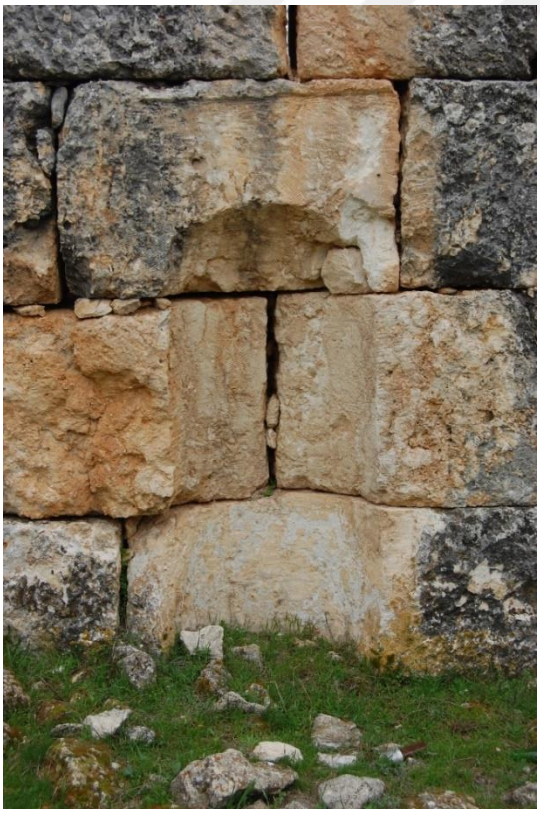
Fotoğraf: 185. Akpınar Caminin Yan Dış Mekân Kalıntılarından Genel Görünüşü

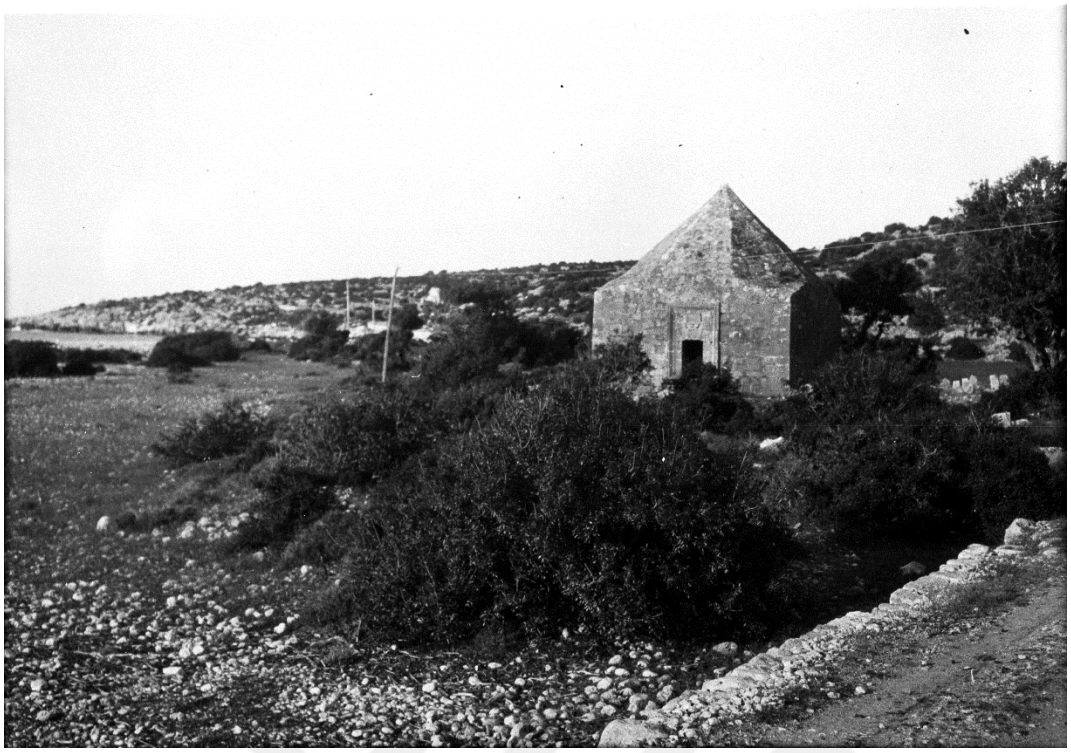
Fotoğraf: 186. Akpınar Caminin Harim Kısmından Genel Görünüşü

Fotoğraf: 187. Akpınar Caminin Kıble Duvarından Genel Görünüş

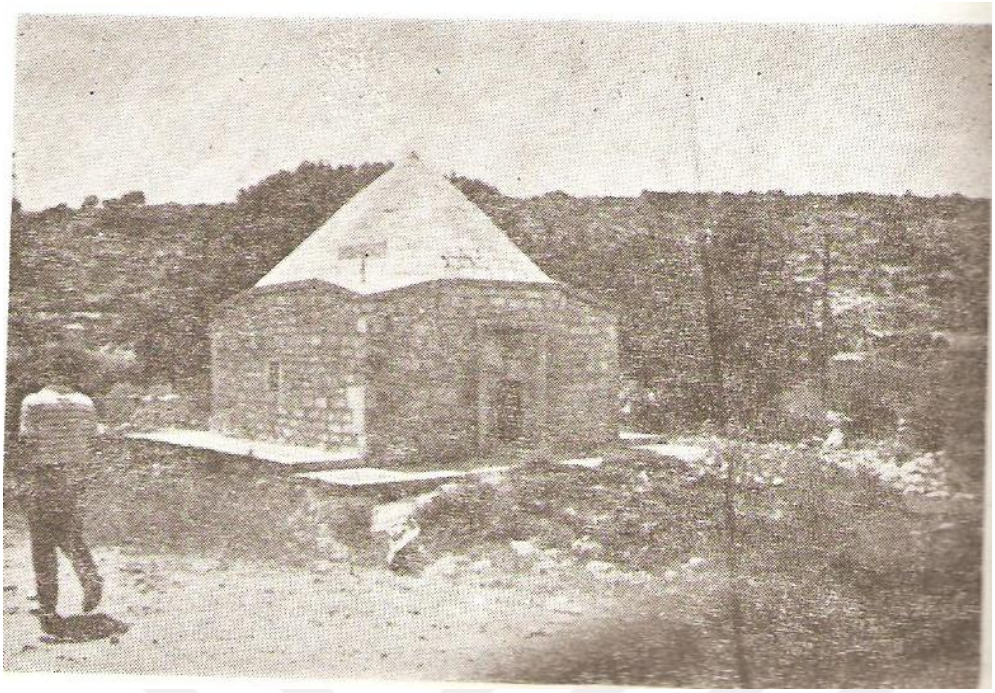
Fotoğraf: 188. Akpınar Caminin Mihrap Detay

Fotoğraf: 189. Sinan Paşa Kümbeti Eski Bir Görüntü (1914, Gertrude Bell'den)

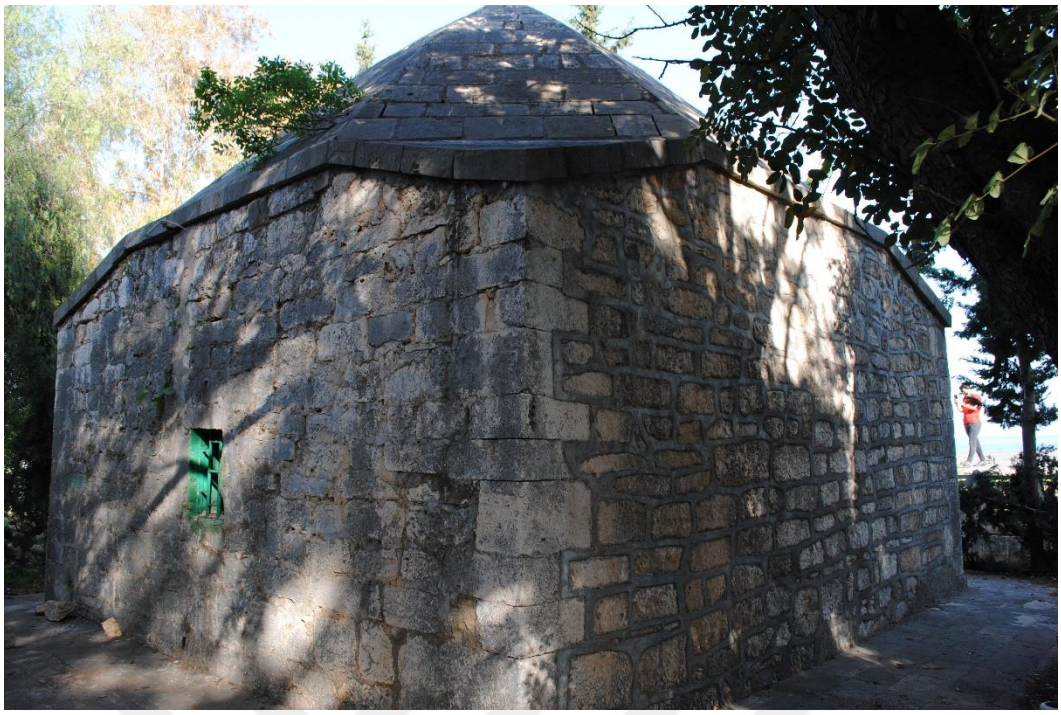
Fotoğraf: 190. Sinan Paşa Kümbeti Eski Bir Görüntü (O.N. Dülgerler'den)

Fotoğraf: 191. Sinan Paşa Kümbeti Eski Bir Görüntü (1971-72 O.C. Tunçer'den)

Fotoğraf: 192. Sinan Paşa Kümbeti Güney Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 193. Sinan Paşa Kümbeti Kuzeybatı Köşeden Genel Görünüş

Fotoğraf: 194. Sinan Paşa Kümbeti Batı Cephe Genel Görünüş

Fotoğraf: 195. Sinan Paşa Kümbeti Kuzey Cephe Genel Görünüş

Fotoğraf: 196. Sinan Paşa Kümbeti Güney Cephe Pencere Detayı

Fotoğraf: 197. Sinan Paşa Kümbeti Doğu Cepheden Genel Görünüş

Fotoğraf: 198. Sinan Paşa Kümbeti Giriş Kapsından Detay

Fotoğraf: 199. Sinan Paşa Kümbeti Giriş Kapısında Bulanan Kitabe Detayı

Fotoğraf: 200. Sinan Paşa Kümbeti Üst Külah Örtüsünden Detay

Fotoğraf: 201. Sinan Paşa Kümbeti Üst Örtü Geçişi Sağlayan Köşe Üçgen Datayı

Fotoğraf: 202. Sinan Paşa Kümbeti Sanduka Genel Görünüşü

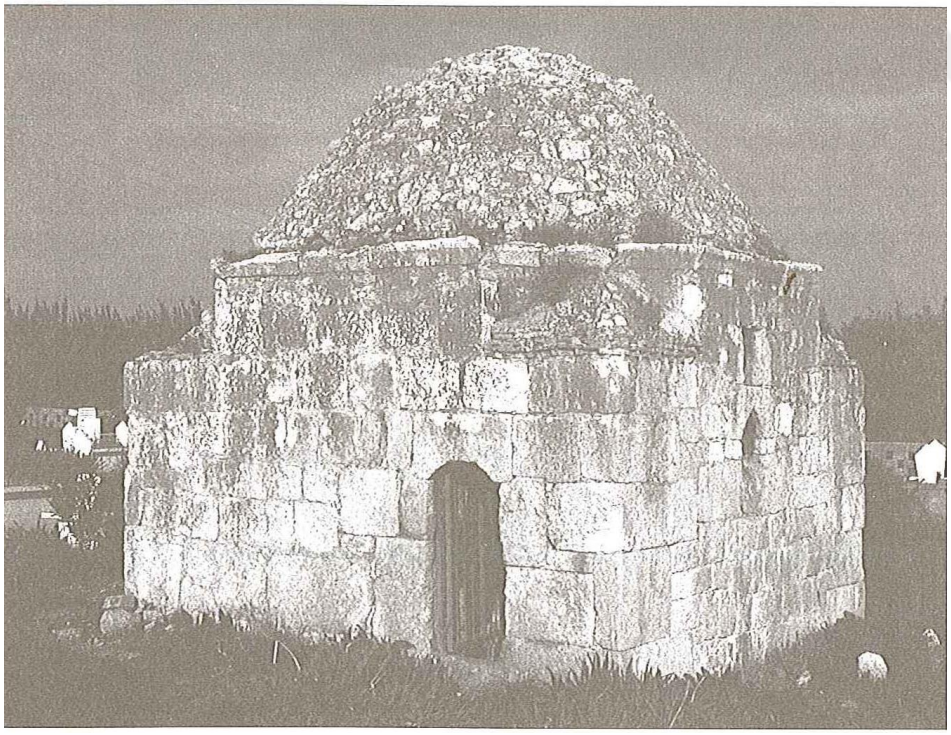
Fotoğraf: 203. Sinan Paşa Kümbeti İç Kuzey Cephe Genel Görünüşü

Fotoğraf: 204. Sinan Paşa Kümbeti İç Güney Cephe Genel Görünüşü

Fotoğraf: 205. Sinan Paşa Kümbeti Kubbeye Geçiş Sağlayan Üçgen Detayı

Fotoğraf: 206. Anonim Türbe Batı Cephesi Eski Görünüşü (1990 M. Tunçel'den)

Fotoğraf:207. Anonim Türbe Kuzeydoğu Köşesi Genel Görünüşü (1997) (AKVKBM'den)

Fotoğraf: 208. Anonim Türbe Kuzeydoğu Köşesi Genel Görünüşü

Fotoğraf: 209. Anonim Türbe Kuzey Cephe Görünüşü

Fotoğraf: 210. Anonim Türbe Güney Cephe Genel Görünüşü

Fotoğraf: 211. Anonim Türbe Güney Cephede Bulunan Pencerelerden Detay

Fotoğraf: 212. Anonim Türbe Pencerelere Kemerinin Sağında Bulunan Mühr-ü Süleyman motifi (2000)(M. Tunçel'den)

Fotoğraf: 213. Anonim Türbe Pencerelere Kemerinin Sağında Bulunan Mühr-ü Sülayman Motifinden Ayrıntı

Fotoğraf: 214. Anonim Türbe Pencerelere Kemerinin Solunda Tahrip Olmuş Mühr-ü Sülayman Motifinden Ayrıntı

Fotoğraf: 215. Anonim Türbe Giriş Kapısı Genel Görünüşü

Fotoğraf: 216. Anonim Türbe Saçaklarından Detay

Fotoğraf: 217. Anonim Türbe Köşelerinde Bulunan Üçgenlerden Detay (2000)(M. Tunçel'den)

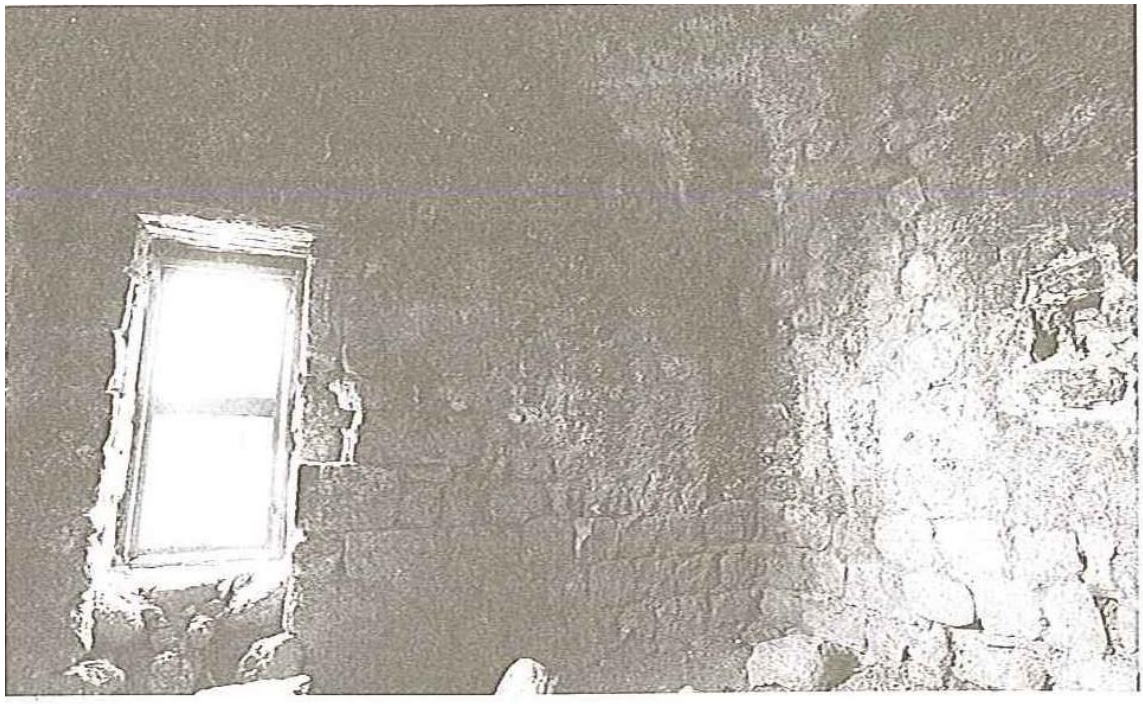
Fotoğraf: 218. Anonim Türbe Köşelerinde Bulunan Üçgenlerden Detay

Fotoğraf: 219. Anonim Türbe Köşelerinde Bulunan Üçgenlerin Kipri Saçaklarından Detay

Fotoğraf: 220. Anonim Türbe Üst Kubbesinden Detay

Fotoğraf: 221. Anonim Türbe İç Batı Cepheden Görünüş (2000 M. Tunçel)

Fotoğraf: 222. Anonim Türbe İç Batı Cepheden Görünüş

Fotoğraf: 223. Anonim Türbe Sanduka Görünüşü

Fotoğraf: 224. Anonim Türbe İç Güney Cephe Genel Görünüşü

Fotoğraf: 225. Anonim Türbe Kapının İçten Taraftan Görünüşü

Fotoğraf: 226. Anonim Türbe Kubbe Geçiş Pandantif Detayı

Fotoğraf: 227. Dağlı Çeşmesi Kitabesi

Fotoğraf: 228. Dağlı Çeşmesi Güneydoğu Köşeden Su Haznesi ve Ön Cephe genel Görünüşü

Fotoğraf: 229. Dağlı Çeşmesi Ön Cepheden Genel görünüş

Fotoğraf: 230. Esenpınar İncirli Çeşmesi Cephe görünüşü

Fotoğraf:231. Esenpınar İncirli Çeşmesi Üst Örtüsünden Genel Görünüş

Fotoğraf: 232: Esenpınar Cami Çeşmesi Ön Cepheden Genel Görünüş

Fotoğraf: 233. Esenpınar Cami Çeşmesi Taş Lülesi

Fotoğraf: 234. Doğusandal Çeşmesi Kitabesi

Fotoğraf: 235. Doğusandal Çeşmesi Ön Cephe Genel Görünüşü

Fotoğraf: 236. Doğusandal Çeşmesi Taş Lülesi

Fotoğraf: 237. Doğusandan Çeşmesi Taslık Nişleri

Fotoğraf: 238. Arslanlı Çeşme Ön Cephe Genel görünüş

Fotoğraf: 239. Arslanlı Çeşmesi Taslık Nişi ve Süslemesinden Detay

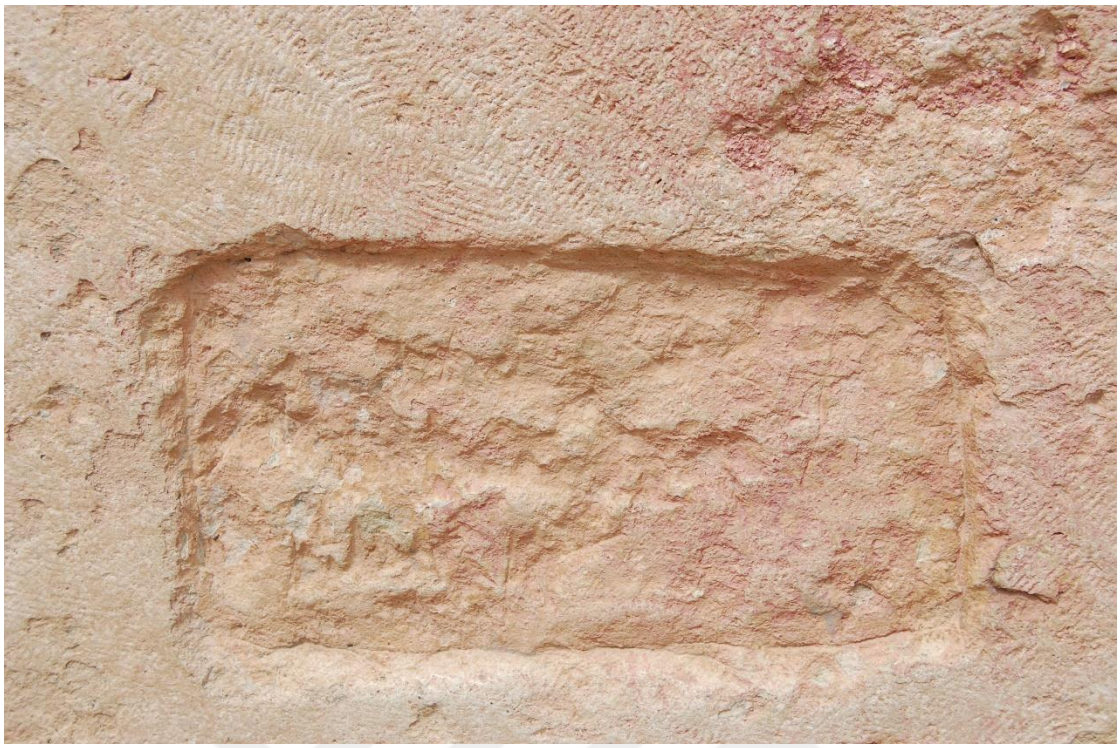
Fotoğraflar: 240. Karahıdırlı İnoluk Çeşmesi Genel Görünüş

Fotoğraf: 241. Karhıdırlı İnoluk Çeşmesi Ön Cephe Genel Görünüşü

Fotoğraf: 242. Karhıdırlı İnoluk Çeşmesi Kaynağı

Fotoğraf: 243. Yukarı Akpınar Çeşmesi Kitabesi

Fotoğraf: 244. Yukarı Akpınar Çeşmesi Ön Cephe Görünüşü

Fotoğraf: 245. Yukarı Akpınar Çeşmesi Devşirme Saçak Detayı

Fotoğraf: 246. Limomlu (Lamas) Köprüsü Mansap Kısmından Görünüş

Fotoğraf: 247. Limomlu (Lamas) Köprüsü Mansap Güneydoğudan Kısmından Görünüş

Fotoğraf: 248. Limomlu (Lamas) Köprüsü Ortada Bulunan Kemerlerden Görünüş

Fotoğraf: 249. Limomlu (Lamas) Köprüsü Batı Kemer Detayı

Fotoğraf: 250. Limomlu (Lamas) Köprüsü Doğu Kemer Detayı

Fotoğraf: 251. Limomlu (Lamas) Köprüsü Orta Bulunan Boşaltma Kemeri Görünüş

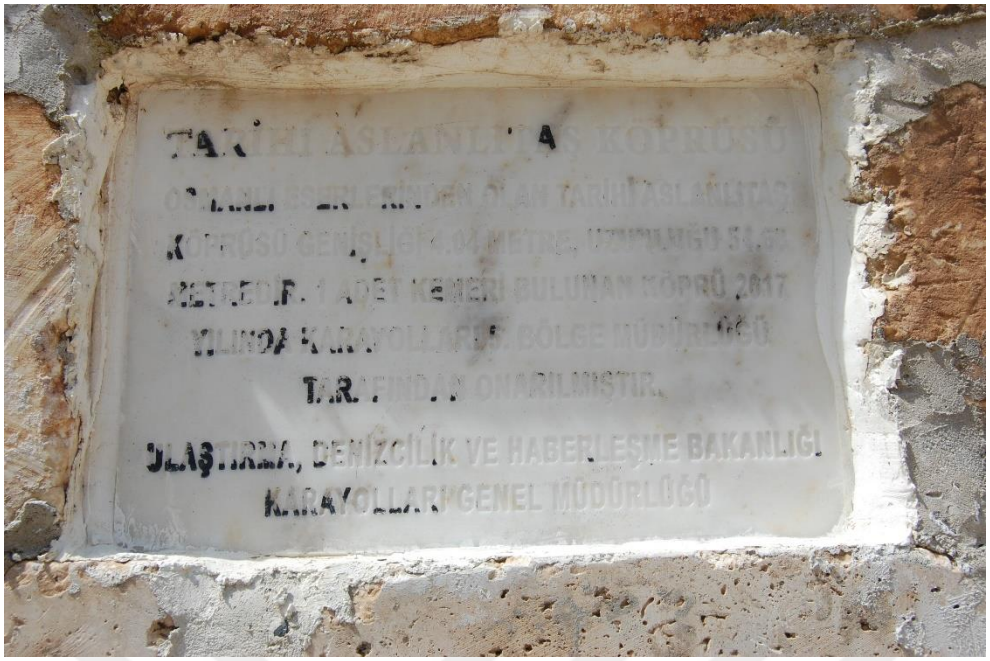
Fotoğraf: 252. Limomlu (Lamas) Köprüsü Batı Ucunda Bulunan Boşaltma Kemeri Görünüş

Fotoğraf: 253. Limomlu (Lamas) Köprüsü Suyun Akamadığı Zaman Orta Ayağından Görünüş (A. Kara'dan)

Fotoğraf: 254. Limomlu (Lamas) Köprüsü Tabliyesi ve Korkuluklardan Görünüş

Fotoğraf: 255. Aslanlıtaş Köprüsü Onarım Kitabesinden Görünüş

Fotoğraf: 256. Aslanlıtaş Köprüsü Eski Bir Görünüşü (A. Everest' den)

Fotoğraf: 257. Aslanlıtaş Köprüsü Onarım Sonrası Genel Görünüşü

Fotoğraf: 258. Aslanlıtaş Köprüsü Menbağ Kısmından Görünüş

Fotoğraf: 259. Aslanlıtaş Köprüsü Kemer Genel Görünüşü

Fotoğraf: 260. Aslanlıtaş Köprüsü İstinat Duvarı ve Merdiveninden Görünüş

Fotoğraf: 261. Aslanlıtaş Köprüsü Arslan Figürü ve Çiçek Motifi Süsleme Detayı

Fotoğraf: 262. Aslanlıtaş Köprüsü Tabliye Ve Korkuluk Duvarlarından Görünüm

Fotoğraf: 263. Taşgeçit Köprüsü Genel Görünüş (2012 G.A. Dürgan' den)

Fotoğraf: 264. Taşgeçit Köprüsü Menbağ Tarafından Genel Görünüşü

Fotoğraf: 265. Taşgeçit Köprüsü Mansap Kısmından Genel Görünüş

Fotoğraf: 266. Taşgeçit Köprüsü Batı Ucundan Genel Görünüş

Fotoğraf: 267. Taşgeçit Köprüsü Köprü Korkulukları Genel Görünüşü

Fotoğraf: 268. Dilek (Eşşek) Köprüsü Genel Görünüş (2012 G.D. Gürgan'dan)

Fotoğraf: 269. Dilek (Eşşek) Köprüsü Mansap Tarafından Genel Görünüş

Fotoğraf: 270. Dilek (Eşşek) Köprüsü Kuzeyde Bulunan Köprü Gözü Görünüşü

Fotoğraf: 271. Dilek (Eşşek) Köprüsü Orta ve Güney Kemer Gözü Görünüşü

Fotoğraf: 272. Dilek (Eşşek) Köprüsü Mansap Tarafında Bulunan Salyaren Görünüşü

Fotoğraf: 273. Dilek (Eşşek) Köprüsü Mansap Tarafında Bulunan Salyaren Görevi Yapan Kaya Parçasından görünüş

Fotoğraf: 274. Dilek (Eşşek) Köprüsü Tabliyesinden Genel Görünüş

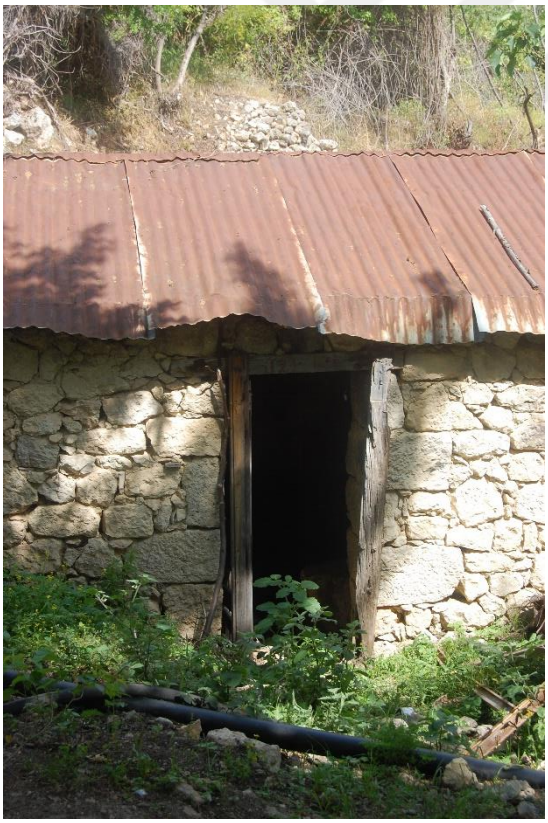
Fotoğraf: 275. Doğusandal Çamaşırhanesi Güneybatı Köşeden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 276. Doğusandal Çamaşırhanesi Kuzeybatı Köşeden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 277. Doğusandal Çamaşırhanesi Güney Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf: 278. Doğusandal Çamaşırhanesi Giriş Kapı Görünüşü

Fotoğraf: 279. Doğusandal Çamarşırhanesi İç Batı Cephesi Görünüşü

Fotoğraf: 280. Doğusandal Çamaşırhanesi İç Kuzey Cephe Ocak Nişleri Görünüşü

Fotoğraf: 281. Doğusandal Çamarşırhanesi Ocak Nişinden Detay

Fotoğraf: 282. Doğusandal Çamarşırhanesi Ocak Nişinden Detay

Fotoğraf: 283. Doğusandal Çamarşırhanesi Güney Niş Görünüşü

Fotoğraf: 284. Doğusandal Çamarşırhanesi Kuzey Niş Görünüşü

Fotoğraf: 285. Doğusandal Çamaşırhanesi Doğu Cephesi görünüşü

Fotoğraf: 286. Doğusandal Çamaşırhanesi Kurnasından Görünüşü

Fotoğraf: 287. Elvanlı Cami Genel Görünüş (1994) (VGM'den)

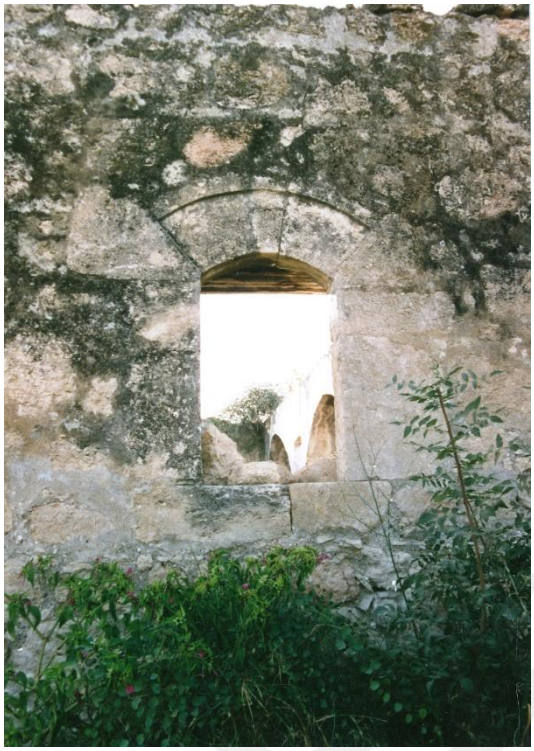
Fotoğraf: 288. Elvanlı Cami Kuzey Cephe bulunan Kapı ve Pencere detayları (1994) (ADKVKBM'den)

Fotoğraf: 289. Elvanlı Cami Harim Kısmından Genel Görünüş (1994) (VGM'den)

Fotoğraf: 290. Elvanlı Cami Güney Cepheden Görünüş (1994) (VGM'den)

Fotoğraf: 291. Elvanlı Cami Pencere Detayı (1994) (VGM'den)

Fotoğraf: 292. Elvanlı Cami Hariminde Bulunan Hatıl İzleri (1994)(ADKVKBM'den)

Fotoğraf: 293. Kızılgeçit Arapbaba Türbesi

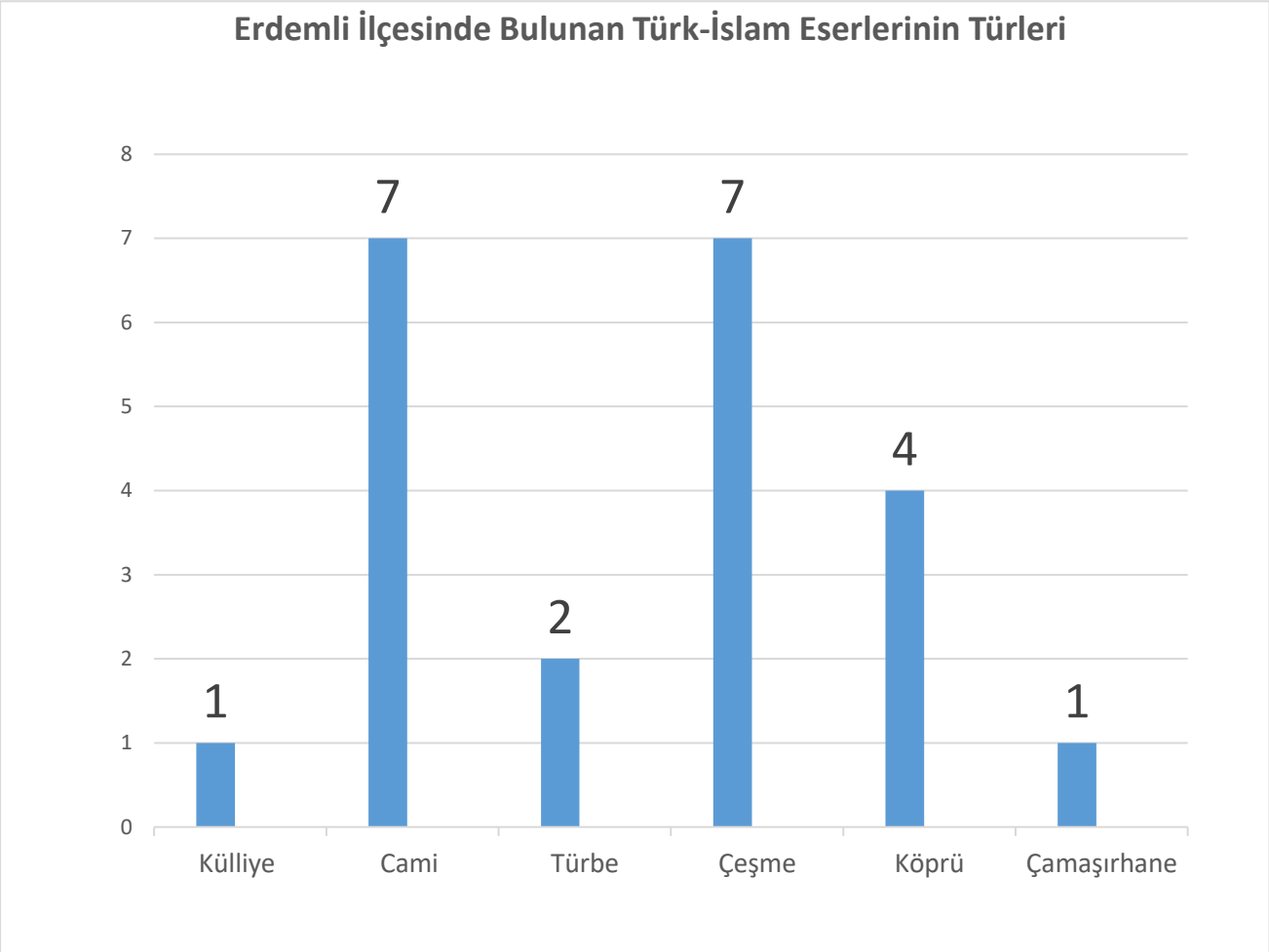
Fotoğraf: 294. Kızılgeçit Arapbaba Türbesi Mezar Taşından Detay

Fotoğraf: 295. Yukapınar Köyü Mezarlığında Bulunan Mezar Taşı

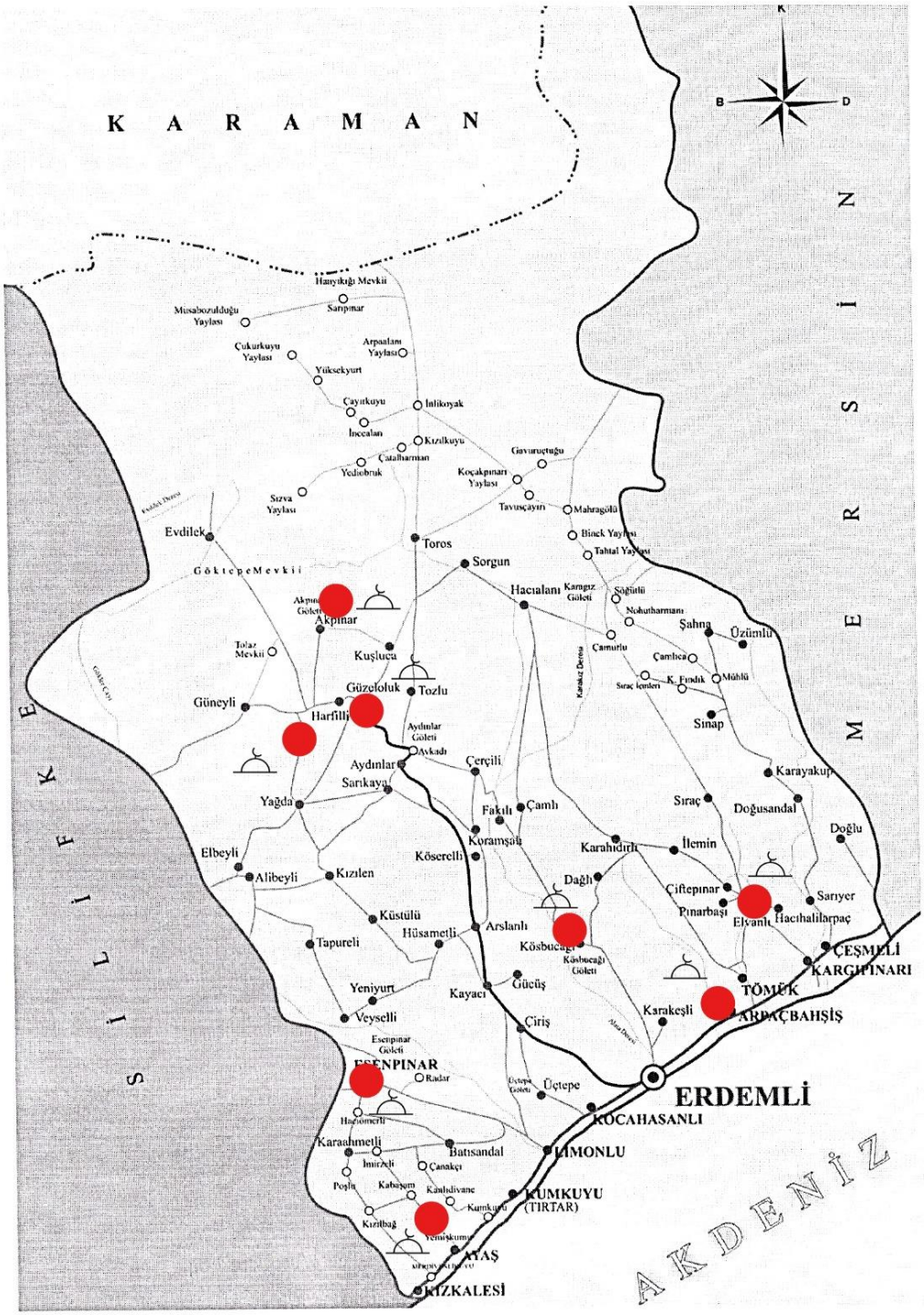
TABLOLAR

Tablo: 1. Erdenli İlçesinde Bulunan Türk-İslam Eserlerinin Türleri

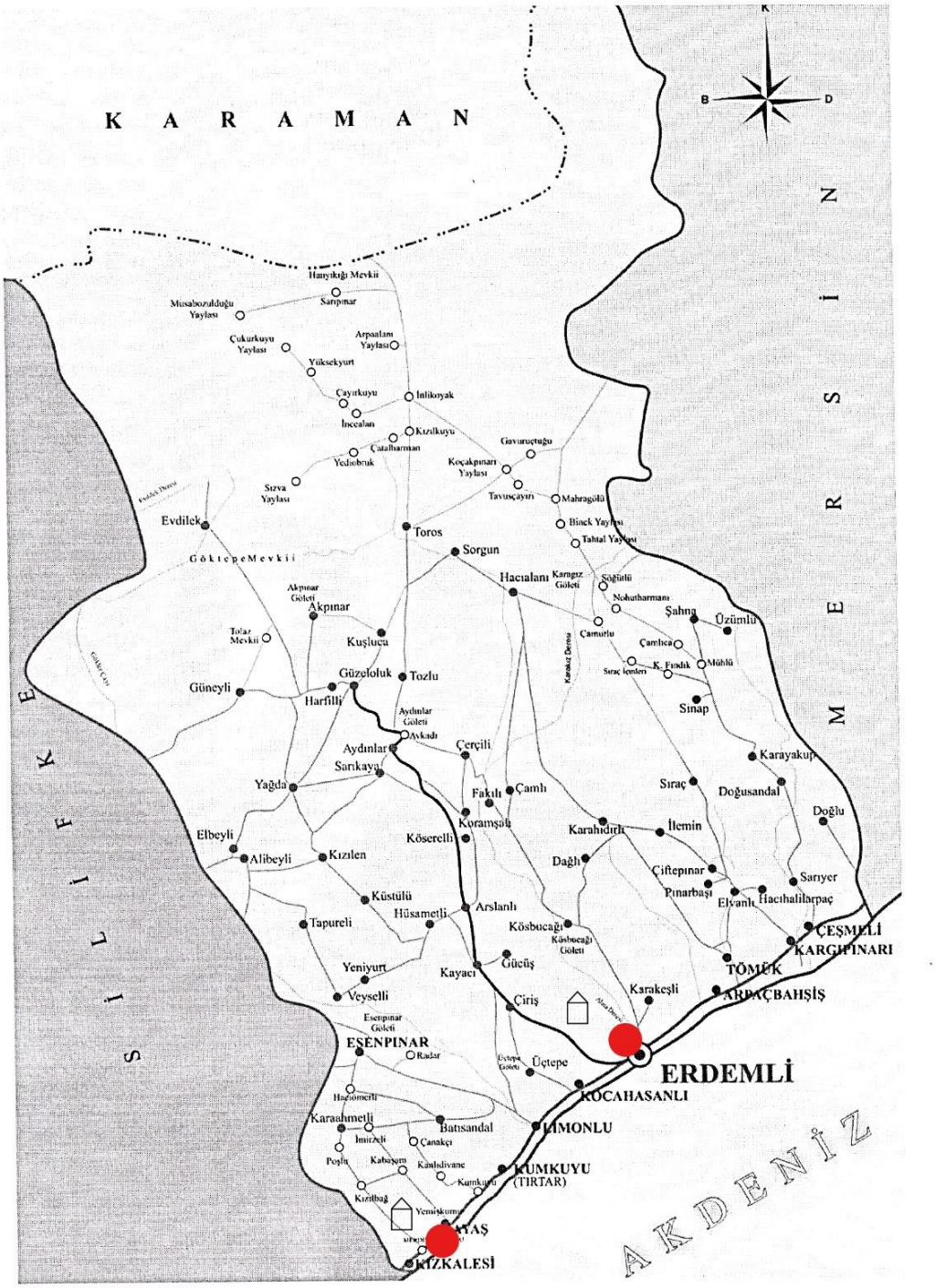

Yapıların Bulunduğu Yere göre						
Bulunduğu Mahalle	**Cami**	**Mektep**	**Türbe**	**Çeşme**	**Köprü**	**Çamaşırhane**
Akpınar	★			★		
Arpaçbahşiş	★					
Arslanlı				★	★	
Ayaş	★		★			
Dağlı				★		
Doğusandal				★		★
Esenpınar	★			★ ★		
Güzeloluk	★	★		★		
Harfilli	★					
Karahıdırlı				★		
Kösbucağı	★					
Limomlu					★	
Elvanlı	★					
Merkez-Türbe			★			
Yeniyurt					★ ★	

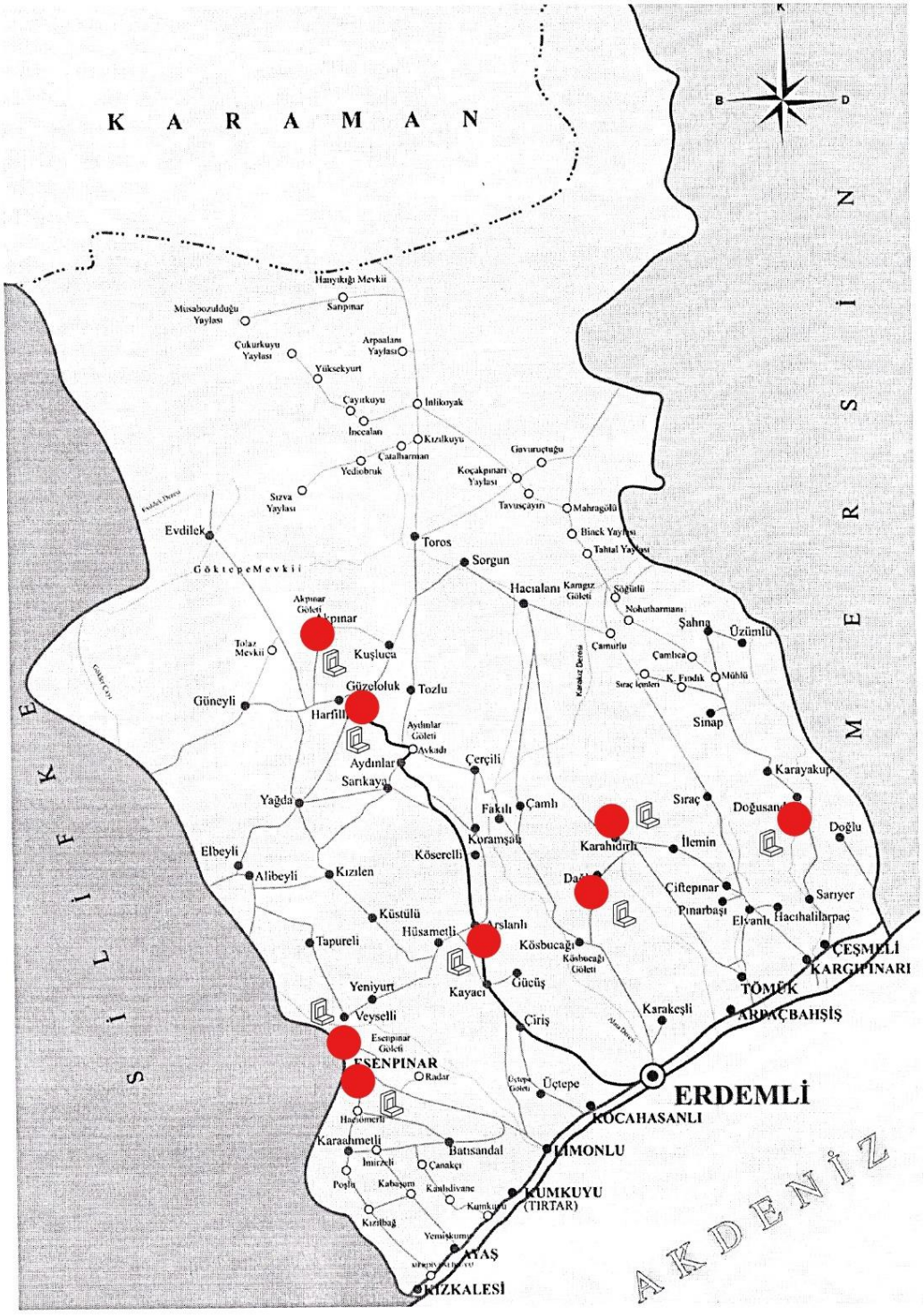
Tablo: 2. Erdemli İlçesinde Bulanan Yapıların Mahallelere Göre Dağılımı

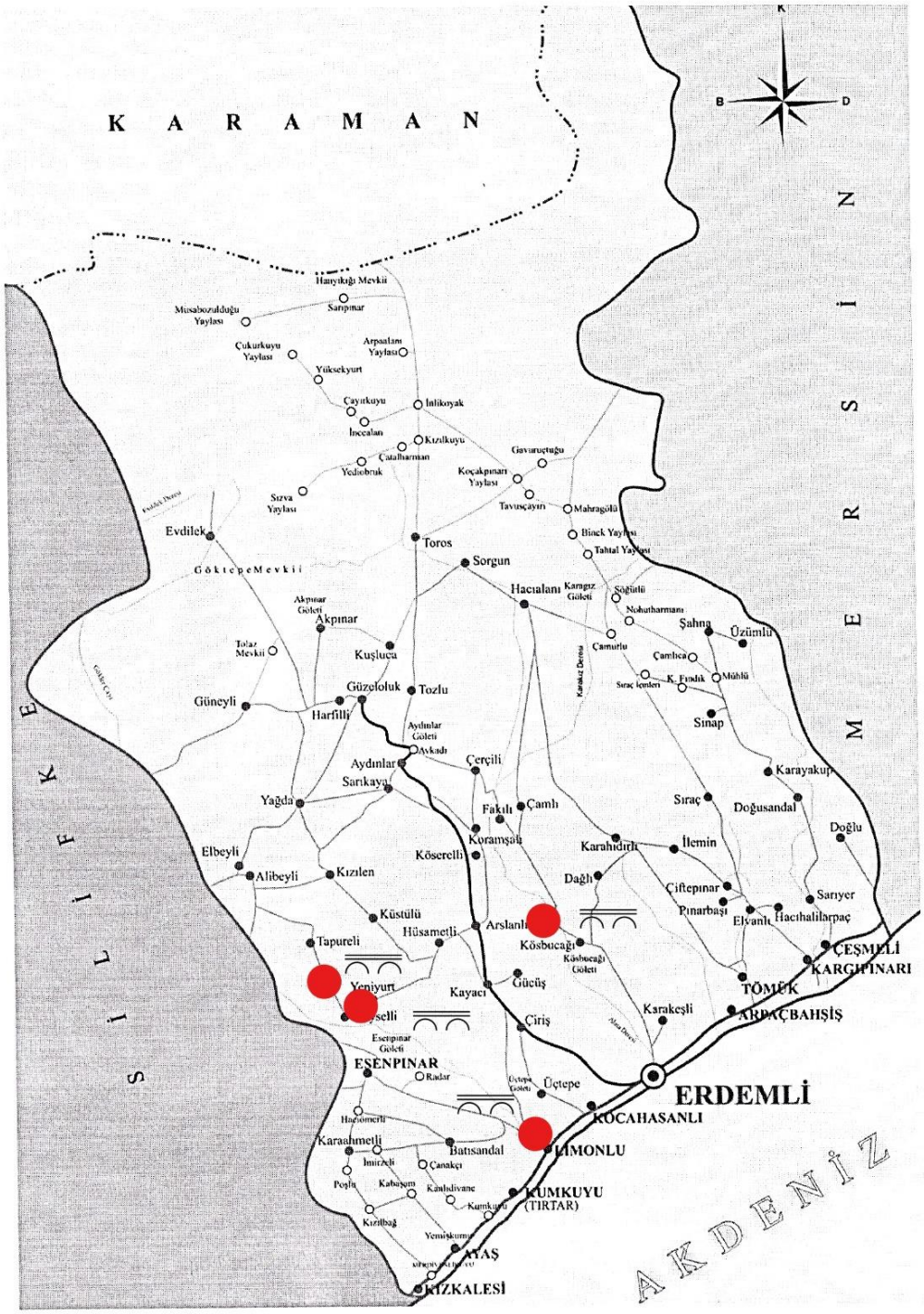
Tablo. 3. Erdemli 'de Bulanan Camilerin Harita Üzerindeki yeri

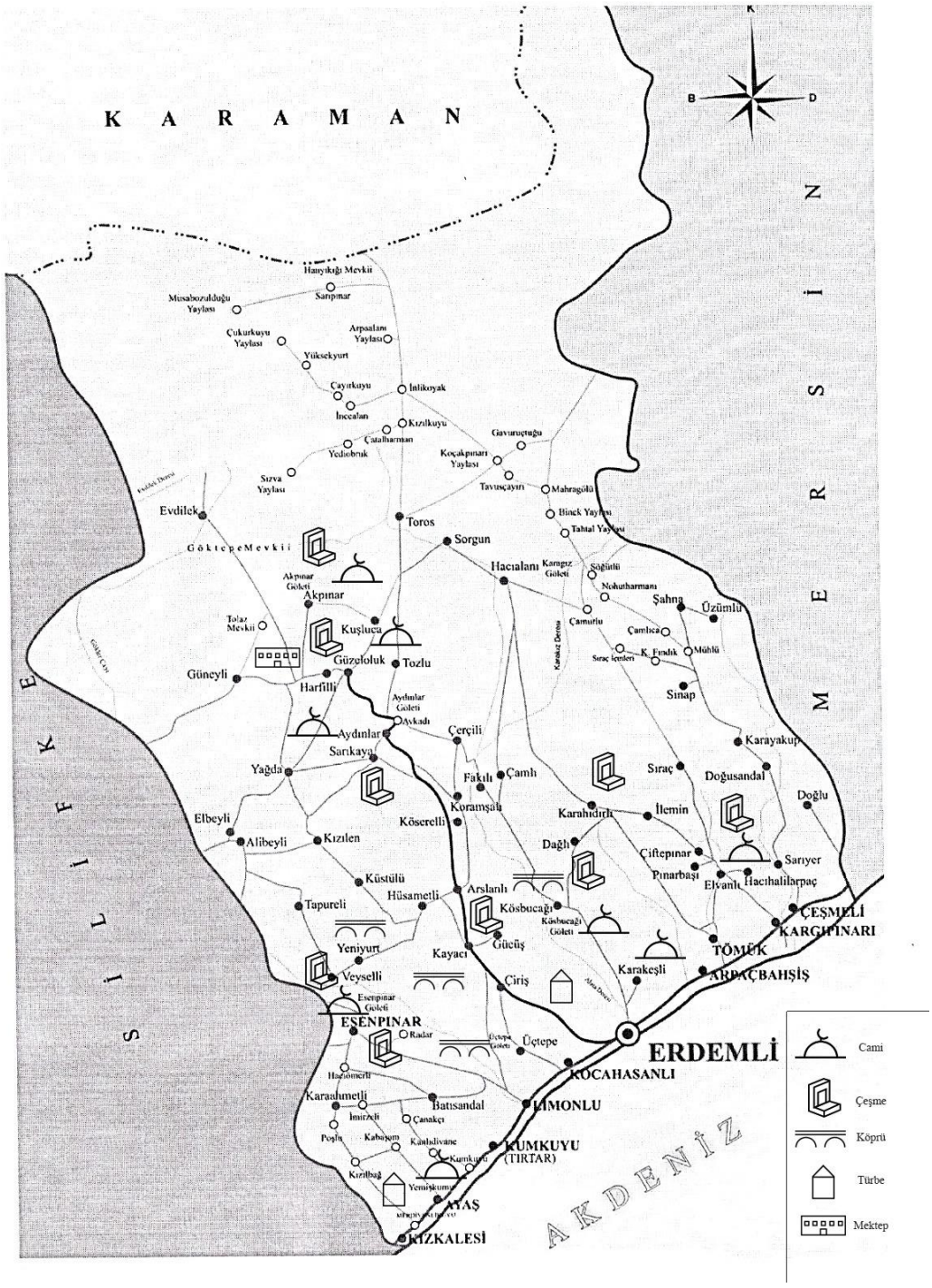
Tablo. 4. Erdemli 'de Bulanan Türbelerin Harita Üzerindeki yeri

Tablo. 5. Erdemli 'de Bulanan Çeşmelerin Harita Üzerindeki yeri

Tablo. 6. Erdemli 'de Bulanan Köprülerin Harita Üzerindeki yeri

Tablo. 7. Erdemli 'de Bulanan Yapıların Harita Üzerindeki Yerlerin Görünüşü

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Hasan ÇOLAKOĞLU

Doğum Tarihi ve Yeri : 26.07.1991 HATAY

E-mail : hasancolakoglu3511@gmail.com

Öğrenim Durumu :

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Sanat Tarihi	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2011-2015
Yüksek Lisans	Sanat Tarihi	Mersin Üniversitesi	2017-2021

Alanda Katıldığı Çalışmalar

ÇALIŞMA	**YER**	**TARİH**
Ortaçağdan günümüze Adana ili ve ilçeleri yüzey araştırması	Adana-Ceyhan	2019
Ortaçağdan günümüze Adana ili ve ilçeleri yüzey araştırması	Adana-Kozan	2020